

ROMANUL SECOLULUI XX

MAXIM
GOR'KII

---

copilăria

MAXIM GORKI

În românește de
MARCEL GAFTON și XENIA STROE

Copilăria

Edi t u r a
UNIVERS

Bucureşti ◆ 1972

Coperta colecției
EMIL CHENDEA

După ediția :

М. ГОРЬКИЙ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В ТРИДЦАТИ ТОМАХ

Государственное издательство художественной литературы

Москва, 1951

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate

Editura UNIVERS

I

ÎN ODĂIȚA STRÎMTĂ ȘI ÎNTUNECATĂ, zace întins pe jos, sub fereastră, tata ; e înveșmîntat în alb și pare nespus de lung ; degetele picioarelor desculțe stau rășchirate din cale-afară, ca și cele ale mîinilor duioase, adunate cucernic pe piept. Ochii lui veseli sînt ferecați sub povara a doi bănuți de aramă înnegrită, chipul lui blînd e posomorît și mă sperie cu rînjetul dușmănos ce-i dezgolește dinții.

Mama, pe jumătate despuită, doar într-o fustă roșie, șade în genunchi și piaptănă părul lung și moale al tatii, dinspre frunte spre ceafă, cu pieptenele cel negru cu care mie îmi plăcea atît de mult să bucătesc cojile de harbuz, și-n vremea asta vorbește, vorbește fără încetare, cu un glas răgușit și hîrîit, iar ochii ei cenușii, umflați de plîns, parcă se topesc și se scurg în boabe mari de lacrimi.

Pe mîne mă ține de mînă bunica, rotunjoară, cu capul mare, cu ochii și mai mari, cu nasul caraghios și borcănat. E neagră toată, molcuță și tare altminterea de toți cei din jur ; plînge și ea, numai că-n legea ei, ținîndu-i isonul mamei ; tremură toată și mă tot împinge înspre tata, dar eu mă opintesc și mă pitesc în spatele ei. Mi-e frică și nu mă simt de loc la largul meu.

Nu-i mai văzusem niciodată pe cei mari plîngînd și nici nu pricepeam de ce-mi tot spunea bunica :

— Du-te de-ți ia rămas bun de la tătine-tu, că n-o să-l mai vezi : muri, bietul de el, muri cu zile, înainte de vreme...

Fusesem rău bolnav și abia mă pusesem pe picioare. Tot timpul cît bolisem — mi-amintesc asta cît se poate de bine — tata mă dădăcise plin de voie bună. Apoi, într-o bună zi, s-a dus, și dus a fost. Locul lui l-a luat bunica, o ființă cu totul deosebită.

— Tu de unde veniși ? am întrebat-o.

— De sus, de la Nijni, mi-a răspuns ea, și să știi că am venit pe apă, zgîmboiaș !

Tot ce spunea era caraghios și de neînțeles. La catul de sus al casei noastre locuiau niște persani cu bărbile boite cu cîrmfz, iar la subsol un calmuc galben vindea pielicele de oaie. Pe scară puteai să-ți dai drumul călare pe parmaclîc, ori la o adică, să vii de-a berbeleacul pe trepte — asta o știam eu bine. Dar ce hram purta apa de care pomenea bunica ? Vorbea în bobote, chisnovat, de te pufnea rîsul.

— De ce-mi spui zgîmboi ?

— Că faci tărăboi, zise, și se porni și ea pe rîs. Vorbea duios, vesel, fără codeli. M-am simțit legat de ea chiar din prima zi și acum aș fi vrut să mă scoată cît mai degrabă din odaie.

Îmi făcea rău să o văd pe mama : lacrimile și bocetele ei stîrniseră în sufletul meu un simțămînt nou, plin de neliniște. O vedeam pentru întîia oară așa ; pînă atunci fusese totdeauna stăpînită, scumpă la vorbă. O știam dichisită, gigea, voinică și mare cît un cal. Zdravănă la trup și cu mîinile neasemuit de puternice. Iar acum o vedeam buhăită jalnic, răvășită și zdrențăroasă : părul, altădată strîns cu grijă în jurul capului ca o bogată ounună aurie, îi cădea peste umerii goi și peste față, parte atîrna într-o coadă vlăguită, atingînd mereu obrazul adormit al tatii. Stăteam de mult acolo, dar ea nu-mi aruncase nici măcar o privire : î! pieptăna înainte pe tata și tot mormăia, înecîndu-se de plîns.

De afară se uitau prin uşă nişte oameni în negru şi un vardist, care pufnea cu năduf :

— Duceţi-l cât mai iute de-aici !

În fereastră era pusă o broboadă neagră, care se umfla de vînt ca o pînză de corabie. Într-o zi, tata m-a plimbat cu o barcă cu pînze : şi deodată s-a auzit bubuind tunetul. Tata a început să rîdă, m-a strîns zdravăn între genunchi şi mi-a strigat :

— Nu-i nimic, nu-ţi fie teamă, Luk !

Deodată, mama se săltă de jos cu o mişcare greoaie şi smucită, apoi se chinci din nou şi se prăbuşi pe spate, împrăştiindu-şi părul pe podea. Faţa ei oarbă, fără pic de sînge, se învineţi, dinţii i se dezgoliră întocmai ca la tata. Spuse cu o voce care-ţi făcea frică :

— Închideţi uşa !... Pe Alexei — afară !

Împingîndu-mă de acolo, bunica se repezi spre uşă, dînd cu gura :

— Nu vă fie teamă, oameni buni. Daţi-i pace, duceţi-vă, pentru Dumnezeu ! Că doar n-are holeră ! Se zbugiumă de sorocul facerii ! Fie-vă milă, oameni buni !

M-am pitit după scrin, într-un colţ întunecat, şi de acolo mă uitam la mama, cum se zvîrcolea pe podea, gemînd şi scrişnind din dinţi, în vreme ce bunica, umblînd în genunchi în jurul ei, îi spunea cu bucurie şi duioşie :

— În numele Tatălui şi al Fiului ! Rabdă, Variuşa !... Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, ocroteşte-o...

Mi-e frică : ele două se foiesc pe podea lîngă tata, îl împing, gem şi strigă, iar tata stă nemişcat şi parcă rîde. A ţinut o mulţime foiala asta ; din cînd în cînd, mama se ridica în picioare, şi din nou cădea, iar bunica se rostogolea pe uşă ca un ghemotoc mare, negru şi moale, pînă cînd, deodată, în întuneric se auzi un scîncet de prunc.

— Slavă ție, Doamne ! suspină bunica. E băiat !

Şi aprinse o lumînare.

Pesemne că după aceea am adormit în ungherul meu, fiindcă nu-mi mai aduc aminte de nimic.

O altă împrejurare întipărită în mintea mea e legată de o zi ploioasă și de un colț singuratic din cimitir : stau pe o moviliță lunecoasă de pământ lipicios și mă uit în groapa unde au coborât coșciugul cu tata. Pe fundul gropii — apă multă și broaște : două au și sărit pe capacul galben al coșciugului.

Lîngă groapă sîntem : eu, bunicul, vardistul ud learcă și doi oameni răi, cu hîrlețe. Peste noi toți se cerne o ploaie caldă și mărunță ca mărgeluțele de brodat.

— Astupă groapa, spuse vardistul, depărtîndu-se.

Bunica s-a pornit pe plîns, ascunzîndu-și fața în colțul broboadei, iar cei doi, aplecîndu-se peste groapă, au început să împingă de zor pămîntul înăuntru. Apa de pe fund pleoscăia, broaștele săreau de pe capacul coșciugului și se aruncau cu dezăndejde în pereții gropii, dar bulgării de pămînt le rostogoleau în adînc de fiecare dată.

— Treci mai încolo, Leonea, îmi spuse bunica, punîndu-mi mîna pe umăr. Eu m-am smucit din mîna ei și n-am vrut să plec.

— Ca să vezi cine-mi ești, Dumnezeule ! se plînsese bunica de mine, ori poate chiar de Dumnezeu, și rămase tăcută vreme îndelungată, cu bărbia în piept. Groapa era astupată, pămîntul netezit și bătucit de mult, și ea tot mai stătea locului.

Oamenii băteau pămîntul, izbind surd cu latul hîrlețelor. O pală de vînt venită pe negîndite împrăstie și alungă ploaia... Bunica mă luă de mînă și o pornirăm spre biserică, printre o sumedenie de cruci înnegrite.

— Tu de ce nu plîngi ? mă întrebă ea, după ce am ieșit din cimitir. Ar trebui să plîngi și tu nițel !

— Nu-mi vine, am șoptit.

— Ei, dacă nu-ți vine, nu trebuie, spuse ea încetișor.

Toate astea erau de neînțeles : plîngeam arareori și numai de obidă, nu de durere. Tata ridea de fiecare dată cînd plîngeam, iar mama se răstema la mine :

— Să nu te văd că te smiorcăi !

...Apoi am mers cu trăsura de-a lungul unei străzi largi și tare murdare, printre niște case de un roșu-închis. Am întrebat-o pe bunica :

— Și broaștele n-or să mai iasă de-acolo ?

— Nu, nici pomeneală să mai iasă. Lasă-le-n plata Domnului !

Nici tata și nici mama nu rosteau atît de adesea și cu atîta familiaritate numele lui Dumnezeu.

Peste cîteva zile, eu, bunica și mama călătoream într-o cabină mititică de vapor ; Maxim, frățiorul meu care abia se născuse, murise și zăcea pe masa din colț, înfășurat într-o pînză albă, și legată cu șnur roșu.

Ghemuit pe boccele și cufere, privesc pe ferestruica rotundă și bombată ca un ochi de cal ; dincolo de geamul ud, lunecă fără sfîrșit apa tulbure și înspumată. Uneori se bulbucă și linge ochiul de geam : atunci, fără să vreau, sar speriat jos.

— Nu te teme, îmi spune bunica, și mă saltă ușurel înapoi pe maldărul de boccele cu mîinile ei moi.

Peste apă se așterne o pîclă cenușie, jilavă ; uneori, în depărtare se ivește pentru o clipă pămîntul negru și piere, înghițit din nou de neguri și apă. Totul se cutremură în jurul meu. Singură mama, cu mîinile aduse după ceafă, șade rezemată de perete, neclintită. Are chipul întunecat, orb, ca de piatră, ochii strîns închiși, tace într-una și parcă nu mai e cea de odinioară, ci o ființă nouă. Pînă și rochia de pe ea mi-e necunoscută.

Bunica o tot îmbie, încet, abia auzit :

— Barem îmbucă și tu ceva, Varia. Hai, vrei ?

Mama tace, fără să dea vreun semn.

Cu mine, bunica vorbește în șoaptă. Cu mama vorbește doar arareori, ceva mai tare, dar cu fereală, sfios. Parcă se teme de mama. Aici o înțeleg și asta mă apropie și mai mult de bunica.

— Saratov ! rostește mama supărat și neașteptat de puternic. Unde-i marinarul ?

Ca să vezi ! Pînă și vorbele ei sună ciudat, de neînțeles : Saratov, marinar !

Un om lat în umeri, cărunt, îmbrăcat în albastru, se arată în prag, cu o cutie de lemn. Bunica o ia și așază înăuntru trupșorul frățiorului meu. Pe urmă poartă cutia în mâini spre ușa îngustă, dar cum e rotofei, nu poate să treacă decît cu umărul înainte și zăbovește caraghios în prag.

— Of, mamaie ! icnește mama cu năduf, și-i ia cutia din mâini, apoi se fac amîndouă nevăzute, în vreme ce eu, rămas în cabină, îl cercetez cu de-amă-nuntul pe omul în albastru.

— Și zi, frățiorul tău muri, sărmanul ? vorbi el, aplecîndu-se spre mine.

— Tu cine ești ?

— Marinar !

— Da' Saratov cine-i ?

— Un oraș ! Uite-l colo, se vede !

Pe geam se vedea pămîntul mișcător, povîrnit și fumegînd de neguri, ca un coltuc tăiat dintr-o pîine abia scoasă din cuptor.

— Da' bunica unde s-a dus ?

— Să-ngroape nepoțelul.

— O să-l pună în pămînt ?

— În pămînt, se-nțelege !

Atunci i-am povestit cum au îngropat broaștele de vii în ziua cînd l-am dus la cimitir pe tata. Marinarul m-a ridicat în brațe, m-a strîns la piept și m-a sărutat :

— Nu prea pricepi tu mare lucru, frățioare ! De broaște n-are de ce să-ți fie milă. Lasă-le-n plata Dom-nului ! De maică-ta să-ți fie milă ! Uite-te la ea, cum a potopit-o durerea !

Deasupra noastră se auzi un șuier, mai degrabă un urlet. Nu m-am speriat : acum știam că vaporul face așa. Marinarul m-a lăsat iute pe podea și s-a repezit afară.

— Fug, mă grăbesc !

Din senin, mi s-a cășunat și mie să fug. Am ieșit pe ușa. Pe coridorul îngust și întunecat nu era țipenie de om. Nițel mai încolo lucea alama de la treptele scării. M-am uitat în sus și am văzut oameni cu desagi

și boccele. Era limpede : ei plecau de pe vapor, prin urmăre trebuia să plec și eu. Dar când m-am trezit pe punte, în mijlocul unei cete de călători, în capul pasarelei ce ducea la mal, toți au început să strige la mine :

— Al cui o fi ? Al cui ești tu, măi ?

— Nu știu !

M-au îmbrîncit, m-au tot scuturat și pipăit, pînă ce, într-un tîrziu, s-a ivit din nou marinarul cel cărunt, care m-a înșfăcat la iuțeală, lămurind lumea :

— E-al celor de la Astrahan, din cabină...

Mă duse pe sus înapoi în cabină, mă trînti pe boccele și plecă, amenințîndu-mă cu degetul :

— Ți-arăt eu ție !

Larma de afară se domolea treptat, vaporul nu se mai cutremura și nu mai involbura apa. Prin geamul cabinei se vedea acum un zid ud... era întuneric, zăpușală, boccelele se umflau parcă și mă înghesuiau — într-un cuvînt, nimic nu era așa cum trebuie. Cei mari au să mă lase oare pentru totdeauna așa, singur, pe vaporul ăsta pustiu ?

M-am apropiat de ușă, dar nu era chip să o deschid. Clanța de alamă stătea înțepenită. Atunci am luat sticla cu lapte și am izbit clanța din răspuțeri. Sticla s-a spart și laptele mi-a curs pe picioare și mi-a intrat în cizme.

Întristat de atîta ghinion, m-am tolănit pe boccele, am început să plîng încetișor și așa, plîngînd, am adormit.

Cînd m-am deșteptat, vaporul bufnea și se cutremura din nou, iar fereastra cabinei ardea ca soarele. Lîngă mine, bunica se pieptăna, încrețindu-și fața și bolborosind. Avea un păr bogat cum nu mi-aș fi închipuit : îi acoperea ca un vâl des umerii, pieptul, genunchii, ajungînd pînă-n podea, era negru ca pana corbului, cu ape sinilii. Ridicîndu-l cu o mînă și ținîndu-l în cumpănire, bunica înfigea anevoie în desimea lui pieptenele de lemn cu dinții rari ; buzele i se strîmbau, ochii negri aruncau fulgere de mînie, iar fața, sub

pleata ei revărsată, părea mică de tot și tare caraghioasă.

În dimineața aceea mi se părea pornită din cale-afară. Dar cînd am întrebat-o cum de are părul atît de lung, mi-a vorbit cu vorba ei caldă și blajină din ajun :

— Pesemne că mi l-a dat Dumnezeu întru ispășirea păcatelor mele cele grele ! Pas de-l descurcă, afurisitul ! În tinerețe mă mîndream cu el și-acum, la bătrînețe, l-afurisesc. Da' tu de ce nu dormi ? E devreme. Soarele abia răsări...

— Nu mi-e somn.

— Ei, atunci, nu dormi, se învoi bunica îndată, împletindu-și coada și trăgînd cu ochiul spre canapeaua pe care sta întinsă mama, cu fața în sus și cu trupul încordat. Ia, zi, cum de-ai spart ieri sticla cu lapte ? Numai vorbește încetisor !

Și graiul ei era deosebit : rostea cuvintele de parcă le-ar fi cîntat și ele mi se întipăreau ușor în minte, aidoma unor flori gingașe, strălucitoare, pline de sevă. Cînd zîmbea, în adîncul ochilor ei întunecați ca vișina coaptă se aprindea o văpaie negrăit de dulce și un zîmbet vesel îi dezvăluia dinții albi și puternici ; în ciuda zbîrciturilor ce-i brăzdau pielea smeadă a obrajiilor, fața ei părea tînără și luminoasă. Grozav o mai pocea nasul umflat ca o pătlăgică, roșu în vîrf și cu nările largi. Bunica trăgea tabac din tabachera ei neagră, încrustată cu argint. Așa cum era, neagră din cap pînă-n picioare, părea luminată dinlăuntru de o veșnică strălucire, caldă și veselă, ce-i izvora din ochi. Umbla adusă de spate, aproape gheboasă și era tare grasă, dar se mișca ușor și cu iscusință, ca o mîță trupeșă ; de altminteri, și prin blîndețea ei învăluitoare se asemuia cu vietatea asta molatică.

Pînă la venirea ei parcă dormisem învăluit de întunecime, dar ea m-a trezit, m-a scos la lumină, a înnotat totul din jurul meu într-un fir nesfîrșit, într-o horbotă multicoloră, și a devenit dintr-o dată prietenul vieții mele întregi, omul cel mai drag inimii mele, cel

mai iubit, cel mai înțeles ; iubirea ei plină de dăruire pentru toți cei din jur m-a îmbogățit și mi-a dăruit tărie de neînvins pentru o viață grea.

În urmă cu patruzeci de ani, vapoarele umblau încet ; am călătorit pînă la Nijni vreme îndelungată și mi-aduc aminte ca azi de zilele acelea ce-au îngăduit sufletului meu să se sature de frumusețe.

Vremea era minunată : de dimineată pînă seara stăteam cu bunica pe punte, sub un cer strălucitor, între malurile daurite de toamnă și cusute cu firul de mătase al Volgăi. Fără grabă, lovind alene și zgomotos cu zbaturile unda cenușiu-albăstruie a fluviului, vaporul castaniu-roșcat se opintea în susul apei, trăgînd după el un șlep legat cu o parîmă lungă. Șlepul era cenușiu și semăna cu o scolopendră. Soarele plutea și el leneș deasupra Volgăi ; fiecare ceas aducea cîte ceva nou în jurul meu, schimba priveliștile : dealurile verzi păreau cute falnice pe veșmîntul bogat al pămîntului ; de-a lungul malurilor se ridicau orașe și sate, care păreau, din depărtare, de turtă dulce ; frunzele de aur ale toamnei pluteau pe apă...

— Ete ce mîndrețe ! îmi tot spunea bunica, trecînd dintr-o parte în alta a punții, cu ochii mari și cu fața strălucind de bucurie.

Adeseori, bunica uita de mine : stătea lîngă parmaclic, cu privirile pierdute în depărtări, cu mîinile încrucișate pe piept și zîmbea tăcută, iar ochii îi erau împăienjeniți de lacrimi. Atunci o trăgeam de fusta neagră, înflorată.

— Ai ? tresărea ea. Parcă mă fură somnul și-am visat...

— Da' de ce ai plîns ?

— De bucurie, dragul bunicăi, și de bătrînețe, zicea ea, zîmbind. Că sînt bătrînă, știi ? Am șaizeci de veri-primăveri bătute...

Și după ce trăgea nițel tabac pe nas, se apuca să-mi povestească întîmplări minunate cu tilhari buni la suflet, cu oameni sfinți, cu fiare sălbatice și cu ucigă-l-toaca.

Povestea șoptit, tainic, aplecată spre mine, privindu-mă drept în ochi cu ochii ei măriți, de parcă mi-ar fi turnat în suflet o putere misterioasă, care mă înviora. Glasul îi cînta, și cu cît pătrundea în miezul basmului, cu atît mai închegat îi suna vorba. Era o încîntare să o ascuți. Iar eu o ascultam și o rugam :

— Mai spune-mi !

— Păi să vezi cum a fost : ședea odată sub vatră spiridușul barbă-cot, mititel de tot ! Îi intrase în lăbuță un picuț de așchiuță ! Taman cît o fideluță ! Iară el se legăna și uite-așa se văicărea : „Of, șoricuților, aoleu drăguților ! Zău că nu-i de joacă, durerea mă seacă !“

Și, săltînd un picior, bunica și-l apuca cu amîndouă mîinile și începea să-l legene încoace și încolo, strîmbîndu-se caraghios, de parcă chiar pe ea o canonea durerea cu pricina.

În jur se strîngeau marinarii, niște vlăjgani bărboși și blajini, ascultau și ei, rîdeau, o lăudau și o rugau :

— Hai, bunicuțo, mai spune o poveste !

Iar la urmă ne îmbiau :

— Aide și-om mînce împreună !

La masa de seară o cinsteau cu vodcă, și mie îmi dădeau harbuji și zămoși, numai că într-ascuns : era acolo, pe vapor, un nenea care îi oprea să mănînce poame și dacă-i prindea, le lua și le arunca în apă. Umbla îmbrăcat ca vardistul, cu nasturi de alamă, și-l vedeai veșnic cherchelit. Oamenii se fereau de el.

Mama ieșea rareori pe punte și se ținea departe de noi. Tăcea mereu. Trupul ei înalt și bine legat, în straie cernite, chipul împietrit, cununa grea de păr bălai — într-un cuvînt întreaga-i făptură, pătrunsă de o neclintită putere, îmi răsare în minte ca printr-un vâl de negură, ori printr-un nour străveziu, din care mă privesc cu înstrăinare și răceală doi ochi cenușii, pătrunzători, la fel de mari ca ai bunicăi.

Într-o zi, am auzit-o spunînd cu asprime :

— Rîde lumea de matale, mamaie !

— Treaba lor ! a făcut bunica, fără supărare. Rîdă sănătoși !

Îmi amintesc bine și de bucuria copilărească a bunicăi la vederea orașului Nijni. Mă smucea de mîină pe punte și mă împingea spre parmaclic, strigîndu-mi :

— Ia te uită cît e de frumos ! E Nijni-Novgorod, orașul între orașe ! Orașul lui Dumnezeu ! Și bisericile !... Ia te uită, parcă plutesc !

Și se ruga de mama, cu lacrimi în ochi :

— Variușa, uită-te barem o dată și tu ! Poate că nici nu mai știi cum arată ! Hai, bucură-ți și tu ochii !

Mama surîdea întunecat.

De îndată ce vaporul se opri în dreptul frumosului oraș, în mijlocul riului înțesat de vase și de catargele ascuțite ca țepii unui arici zbîrlit, se apropie de noi o barcă încăpătoare, plină de oameni. După ce o traseră cu cîngile spre puntea coborîtă anume, cei din barcă urcară unul cîte unul pe vapor. În fruntea tuturor păsea zorit un bătrîn mărunțel și uscățiv, într-o haină lungă, neagră, cu o barbă auriu-roșcată, cu nasul ca un cioc de pasăre, cu ochii mici și verzi.

— Tataie ! izbucni mama pe neașteptate cu glasul ei gros și puternic, și se prăvăli peste el, iar bătrînul îi cuprinse capul în palme și, tot mîngîindu-i obrazii cu mîinile lui mici și roșii, îi striga pițigăiat :

— Ce-i, toanto ? Ehehei ! Așa, vezi ? !... Vai de voi !...

Bunica îi îmbrățișa și-i săruta pe toți de-a valma, răsucindu-se ca un sfredel și în același timp mă împingea către fiecare, lămurindu-mă în grabă :

— Hai, repejor ! Asta-i unchiu-tău Mihailo, cestălalt e Iakov... asta e tușa Natalia, ăștia doi sînt veri între ei și pe amîndoi îi cheamă Sașa, asta-i vară-ta Katerina ; și toți sîntem același neam ! Vezi ce mulți ? !

Bunicul o întrebă :

— Sănătoasă, voinică, maică ?

Și se sărutară amîndoi de trei ori.

Apoi bunicul mă smulse din mulțimea de rubedenii și, punîndu-mi mîna pe creștet, mă întrebă :

— Tu al cui ești ?

— Al celor de la Astrahan, din cabină...

— Ce tot îndrugă ? se întoarse bunicul spre mama și, fără să-i aștepte răspunsul, mă depărtă puțin de el și zise :

— Are moaca lui taică-su !... Ei, acuși haidem în barcă !

După ce am ajuns la mal, am apucat-o cu toții în sus, pe povîrnișul așternut cu pietre mari, printre două dîmburi înalte, acoperite cu o iarbă veștedă, arsă de soare.

În frunte mergeau bunicul și mama. Bunicul era mic de stat, abia de-i ajungea la umăr ; umbla grăbit, cu pași mărunței, iar mama îl privea de sus și parcă plutea. În urma lor veneau tăcuți cei doi unchi ai mei : Mihail, smead, cu părul lins, uscățiv ca bunicul, și Iakov, cu părul bălai și inelat ; după ei călcau niște femei grase, cu rochii înflorate, și vreo șase băieți, toți mai răsăriți decît mine și toți potoliți. Eu mergeam cu bunica și cu tușa Natalia, o femeie mărunțică, cu fața gălbejită, cu ochii albaștri și cu o burtă cît toate zilele ; tușa Natalia se oprea la fiecare pas, abia trăgîndu-și sufletul, și spunea încet :

— Of, nu mai pot !

— La ce-a trebuit să te canonească și pe tine ? bombănea cu năduf bunica. Neam fără de minte !

Nici cei mari și nici copiii nu-mi plăceau. Mă simteam străin în mijlocul lor, ba pînă și bunica pălise și parcă se înstrăinase de mine.

Bunicul îmi plăcea mai puțin decît toți ; de la bun început am simțit în el un dușman și de aceea îl cercetam cu deosebită luare-aminte, plin de curiozitate și de fereală.

Într-un tîrziu, am ajuns sus, în buza povîrnișului. Chiar în capul străzii, sprijinită de malul drept, era o casă joasă, cu pereții vopsiți într-un trandafiriu-murdar, cu acoperișul scund ca o căciulă îndesată pe scăfirle și cu ferestrele bulbucate ca niște ochi zgîlți. De afară părea mare, dar înăuntru odăile mici și pe jumă-

tate întunecoase se vedeau neîncăpătoare și peste tot forfoteau oameni mohoriți și zoriți, ca și cei de pe puntea vasului înainte de coborîre ; o ceată de copii gălăgioși o zbucnea de colo-colo, ca un stol de vrăbii hoate ; și domnea un miros pătrunzător și necunoscut.

Apoi m-am trezit în curte. Nici aici nu era mai plăcut ; peste tot atîrnau cîrpe ude, peste tot vedeai ciubere cu un fel de apă îngroșată, de felurite culori, în care erau muiate alte cîrpe. Într-un colț, într-un fel de chichineată pe jumătate dărîmată, ardea un foc mare, pe vatră clocotea și bolborosea ceva, iar un om pe care nu-l vedeam rostea niște vorbe cu totul de neînțeles pentru mine :

— Santal... fucsină... calaican...

II

Apoi începu pentru mine o viață plină de întîmplări, împestrită și tare ciudată, care curgea cu repeziciunea unui șuvoi. Îmi amintesc de ea ca de o poveste aspră, istorisită de un geniu bun, dar necruțător din cale-afară. Acum, cînd aduc iarăși la viață trecutul, uneori îmi vine și mie greu să cred că toate s-au petrecut aieva așa cum s-au petrecut ; multe din întîmplările de odinioară aș vrea să le pot tăgădui, multe aș vrea să nu le recunosc, într-atît de bogată în cruzime a fost viața lipsită de lumină a „neamului cel fără de minte“.

Numai că adevărul stă mai presus de milă și ceea ce înfățișez eu aici nu e povestea vieții mele, ci acel cerc strîmt și înăbușitor în care a trăit și mai trăiește încă și astăzi omul de rînd din Rusia.

Casa bunicului era învăluită toată în pîcla fierbinte a urii tuturor față de toți ; ura asta otrăvea sufletul celor vîrstnici, ba pînă și copiii îi cădeau pradă. Mult

mai tîrziu, din povestirile bunicăi am aflat că mama a picat acolo taman în zilele cînd frații ei cereau stăruitor bătrînului să facă împărțeala avutului. Întoarcerea neașteptată a mamei le ascuți și spori dorința de a-și primi fiecare partea. Se temeau că mama are să ceară partea ei de zestre, pe care bunicul nu i-o dăduse, din pricină că se măritase „de capul ei“, nesocotindu-i cuvîntul. Cei doi unchi ai mei gîndeau că zestrea mamei trebuie împărțită între ei. Se mai certau aprig, de multă vreme, care anume să deschidă atelier în oraș și care dincolo de Oka, în mahalaua Kunavino.

Nici n-am apucat bine să intrăm în casa bunicului, că în bucătărie, în timpul prînzului, se și iscă gîlceava : cei doi unchi ai mei se ridicară pe negîndite de la locurile lor și, aplecîndu-se peste masă, se porniră să urle și să mîrie la bunicul, arătîndu-și colții într-o furie neputincioasă și scuturîndu-se aidoma unor cîini, în vreme ce bunicul, izbind cu lingura în masă, roșu de mînie, strigă pițigăiat și răsunător ca un cocoș :

— O să vă las goi, să umblați prin lume cu mîna întinsă !

Iar bunica, strîmbîndu-și fața a durere, îi tot spunea :

— Dă-le tot, taică ! O să trăiești liniștit ! Dă-le tot !

— Tacă-ți gura ! Ții cu ei, ai ? răcnea bunicul cu ochi scînteietori, de te și mirai cum poate unul ca el, o mîna de om, să țipe așa.

Mama se ridică de la masă, se apropie fără grabă de fereastră și rămase acolo, cu spatele la toți.

Din senin, unchiul Mihail îl izbi pe frate-său peste față cu dosul palmei ; cestălalt scoase un urlet de fiară, sări la bătaie și așa, încleștați amîndoi, se rostogoliră pe podea, icnind, gemînd și ocărînd.

Copiii bufniră în plîns ; tușa Natalia, cea cu pruncul în pîntece, dădu un țipăt de spaimă, mama o apucă de unde se nimeri și o trase după ea nu știu unde, în vreme ce dădaca Evghenia, o femeie veselă, cu obrazul ciupit de vărsat, alunga de zor copiii din bucătărie și scaunele se răsturnau cu zgomot... Țigănuș, calfa din

atelier, un flăcău lat în spete, îl încăleacă pe unchiul Mihail, iar meșterul Grigori Ivanovici, un bătrîn pleșuv și bărbos, cu ochelari negri, îi legă fără grabă mîinile cu un ștergar.

Unchiul Mihail, întinzînd gîtul cît putea, își freca de podea bărbuța neagră și rară, horcăind înspăimîntător, iar bunicul alerga în jurul mesei, răcnind jalnic :

— Frați, hai ? Frați de sînge ! Vai de voi-i-i-i !

De cum izbucnise gîlceava, eu mă cocoșasem speriat pe cuptor, de unde priveam cu groază și mirare cum spală bunica obrazul plin de sînge al unchiului Iakov, turnînd peste el apă dintr-un ibric de aramă. Unchiul Iakov plîngea și azvîrlea din picioare, iar bunica spunea cu un glas împovărat de amărăciune :

— Neam afurisit, neam sălbatic ! Vino-ți în fire !...

Bunicul, trăgîndu-și pe umăr cămașa sfîșiată, îi strigă :

— Ei, vrăjitoare bătrînă, ești mulțumită ? Fiare ai născut, fiare !

După plecarea unchiului Iakov, bunica se duse în ungherul cu icoane, tînguindu-se sfîșietor :

— Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, dă-le minte feciorilor mei !

Bunicul se opri în apropierea ei și, cătînd la masa cu mîncarea răsturnată și bălțită peste tot, îi spuse încet :

— Stai cu ochii-n patru, maică, nu care cumva ăștia doi să-i facă de petrecanie Varvarei...

— Doamne ferește, ce tot îndrugi ? ! Mai bine scoate cămașa să ți-o cos...

Și, luîndu-i capul în palme, bunica îl sărută pe frunte. Iar el, mărunțel cum era, își înfundă nasul în umărul ei.

— Se vede treaba c-a venit vremea împărțelii, maică...

— Așa e, taică ! A venit !

...Stătură îndelung de vorbă. La început, prietenos, dar mai apoi bunicul începu să hîrșie cu piciorul pe podea, întocmai ca un cocoș care se pregătește de luptă,

o amenință pe bunica cu degetul și-i spuse într-o șoaptă de se auzi în toată încăperea :

— Las' că te cunosc eu pe tine ! Pe ei îi ai mai mult la inimă, știu eu ! Numai află că Mișka al tău e un sucit, și Iașka un farmazon ! O să irosească amîndoi pe băutură bunătate de avut ce-am agonisit ! Așa să știi !

În clipa aceea, amorțit, m-am întors pe o parte și-am împins de pe cuptor fierul de călcat, care s-a rostogolit cu zgomot pe prispa vetrei și-a picat plescăind în găleata cu lături. Bunicul a sărit spre cuptor, m-a tras jos și m-a pironit cu privirea, ca și cînd atunci mă vedea întîiași dată.

— Cine te sui pe cuptor ? Maică-ta ?

— Nu. Eu singur !

— Minți !

— Zău ! M-am speriat !

Izbindu-mă ușurel cu palma peste frunte, bunicul mă împinse de lîngă el, zicînd :

— Leit taică-său ! Hai, du-te afară !

Eram bucuros să o tulesc din bucătărie.

Îmi dădeam bine seama că bunicul mă urmărește îndeaproape cu ochii lui verzi, cercetători, inteligenți, și mi-era teamă. Mi-aduc aminte că mereu doream să mă ascund de privirea lui, care parcă mă frigea. Credeam că bunicul e un om rău : vorbea cu toată lumea într-un fel batcojoritor, jignitor, căutînd să stîrneasă și să scoată din sărite pe fiecare.

— Vai de voi-i-i ! îl auzeai adesea, și acest „i“ prelungit stîrnea în sufletul meu un frig și o spaimă nelămurită.

În ceasul de răgaz, la ceaiul de seară, cînd el, împreună cu unchii mei și cu lucrătorii, veneau din atelier în bucătărie, osteniți, cu mîinile mînjite de santal și arse de calaican, cu părul legat cu cite un capăt de șnur, întunecați la chip ca icoanele din ungherul bucătăriei, în ceasul ăsta plin de primejdii, bunicul se așeza în fața mea și, stirnind pizma celorlalți nepoți,

vorbea cu mine mai des decît cu ei. Era bine legat, cioplit parcă în muchii ascuțite. Jiletca lui de atlas, cu tiv de mătase și încheiată pînă sus, era veche și ponosită, cămașa de stambă mototolită, pantalonii peticiți în genunchi, totuși părea îmbrăcat mai frumos și mai curat decît feciorii lui, care purtau surtuc, plastron și basma de mătase la gît.

La cîteva zile după venirea noastră, m-a pus să învăț rugăciuni. Toți ceilalți copii erau mai răsăriți decît mine și deprindeau buchea la dascălul bisericii Adormirea Maicii Domnului, ale cărei turle aurite se zăreau de la ferestrele casei noastre.

De învățat mă învăța tușa Natalia cea tăcută și sperioasă, cu o fețișoară de copil și cu ochii atît de limpezi, de ți se părea că-i vezi toate gîndurile prin ei.

Îmi plăcea să cat îndelung în acești ochi, fără să clipesc și fără să-mi abat privirea, iar tușa Natalia, stînjinită, închidea ochii pe jumătate și tot întorcea capul, rugîndu-mă încetișor, aproape în șoaptă :

— Haide, rogu-te, spune : „Tatăl nostru, carele ești...”

Și dacă întrebam : „Ce înseamnă *precum*“, ea se uita speriată în jur și apoi mă sfătuia :

— Nu mai tot întreba, drăguță, că-i mai rău. Spune după mine, fără să cercetezi : „Tatăl nostru“... Ei, haide !

Pe mine însă mă frămînta să știu de ce e mai rău să întreb ? Și cuvîntul „precum“ căpăta pentru mine un tîlc ascuns, drept care căutam într-adins să-l pocesc de mai mare dragul : „bre, cum ? !“, de pildă.

Tușa Natalia, pierită la chip ca o luminare gata să se stingă, mă îndrepta răbdătoare, cu glasul-i întretăiat :

— Nu, drăguță, spune așa, simplu : „precum“...

Numai că nici ea și nici vorbele pe care le rostea nu erau simple, și asta mă supăra și mă împiedica să-mi întipăresc în minte rugăciunea.

Într-o zi, bunicul m-a întrebat :

— Ia zi, Oleșka, ce-ai făcut tu pe ziua de azi ? Te-ai jucat ! Asta se vede după cucuiul din frunte. Un cucui în frunte nu-i mare ispravă, îl faci cît ai bate din palme. Ia să vedem, „Tatăl nostru“ l-ai învățat ?

— Nu prea are ținere de minte, murmură tușa Natalia.

— Ce spui ! Dacă-i așa, să-l mîngîiem oleacă ! făcu bunicul, zîmbind pe sub mustață și săltîndu-și vesel sprîncenele roșcate.

Apoi se întoarse din nou spre mine :

— Taică-tău te mai mîngîia el din cînd în cînd ?

Tăceam, neînțelegînd ce vrea să spună. În locul meu răspunse mama :

— Nu. Maxim nu-l bătea și nici pe mine nu mă lăsa.

— Și de ce, mă rog ?

— Zicea că nu-i vîri copilului învățătura în cap cu bătaia.

— Mare gogoman a mai fost în toate cele și Maxim ăsta, răposatul, Doamne iartă-mă ! pufni bunicul supărat, apăsînd pe fiecare cuvînt.

Vorbele lui m-au rănit și el și-a dat seama.

— Ce te-ai bosumflat așa, ai ? Ca să vezi cine-mi e dumnealui !

Și urmă, netezindu-și părul auriu-roșcat :

— Sîmbătă o să-l croiesc binișor pe Sașka pentru povestea cu degetarul.

— Cum adică să-l croiești ? am întrebat.

Toți ai casei izbucniră în rîs.

— Lasă, vezi tu !... mormăi bunicul.

Eu stăteam pierit și socoteam în sinea mea : cînd croiești se cheamă că umbli cu foarfeca, desfaci, de pildă, rochiile date la vopsit... Cît despre „a mîngîia“, pesemne că asta înseamnă bătaie. Se bat caii, cîinii și pisicile ; la Astrahan, apoi vardîștii îi bat pe persani. Am văzut asta cu ochii mei. Dar cei mici n-am pomenit să fie bătuți așa. Ce-i drept, aici, amîndoi unchii mei le mai scăpau copiilor cîte un bobîrnac în frunte sau în ceafă, dar ei priveau totul cu nepăsare și se mulțumeau doar să se scarpine în locul cu pricina, iar

cînd îi întrebam : „Te doare ?“, mi se vitejeau de fiece dată : „Nu ! Nici atîtita !“

Întîmplarea cu degetarul, care stîrnise destulă zarvă, o cunoşteam. În fiecare zi, între ceaiul de ujină şi ceaiul de seară, unchiul meu, împreună cu meşterul, coseau cap la cap bucăţile de pînză vopsită, într-un singur „sul“, de care prindeau apoi etichete de carton. Vrînd să-şi rîdă de Grigori, meşterul pe jumătate orb, unchiul Mihail îl puse pe nepotu-său, un băieţaş de nouă ani, să înfierbînte la flacăra luminării degetarul meşterului. Saşa apucă degetarul cu cleştele de muncă, îl înfierbîntă zdravăn şi-l strecură pe nesimţite la îndemîna meşterului, după care se ascunse după sobă. Tocmai atunci pică şi bunicul, se aşeză la lucru şi taman el luă degetarul înfierbîntat.

Mi-aduc aminte că în clipa cînd am dat buzna în bucătărie, atras de zgomot, bunicul se ţinea de ureche cu degetele fripte şi ţopăia de colo-colo, strigînd :

— Care m-a picnit, păgînilor ?

Aplecat peste masă, unchiul Mihail sufla asupra degetarului, rostogolindu-l în sus şi în jos, în vreme ce meşterul îşi vedea liniştit de treabă ; umbre lungi îi jucau pe creştetul pleşuv. Unchiul Iakov, care se arăta în fugă şi el, se trăsese după cuptor şi rîdea pe înfundate, iar bunica dădea pe răzătoare un cartof crud.

— Saşa lui Iakov ţi-a făcut-o ! vorbi deodată unchiul Mihail.

— Minţi ! zbieră Iakov, sărind de după cuptor, în timp ce dintr-un colţ, băieţaşul lui se smiorcăia :

— Să nu-l crezi, tăicuţule ! Chiar dînsul m-a îmboldit s-o fac.

Amîndoi unchiul se apucară de sfadă. Bunicul se linişti ca prin minune, îşi legă degetul cu răzătură de cartof şi ieşi fără o vorbă, luîndu-mă şi pe mine cu el.

Şi cum toţi din jur spuneau că unchiul Mihail poartă vina, nu-i de mirare că am întrebat la ceai dacă o să fie „mîngîiat“ şi „croit“.

— N-ar strica, bombăni bunicul, aruncîndu-mi o privire piezișă, iar unchiul Mihail, trîntind cu pumnul în masă, strigă la mama :

— Potolește-ți plodul, Varvaro, că-i sulesc gîtul.

— Îndrăznește numai ! i-o reteză mama.

Și toți amuțiră.

Mama știa să spună cite o vorbă scurtă, cu care parcă îmbrîncea oamenii cît colo, îi alunga de lîngă ea și ei se făceau mai mici.

Eram încredințat că toată lumea se teme de mama. Pînă și bunicul îi vorbea mai altfel decît celorlalți, mai domol. Asta-mi plăcea și chiar mă fuduleam în fața verilor mei :

— Mama e cea mai puternică dintre toți !

Iar ei nu ziceau că nu-i așa.

Cele petrecute sîmbătă îmi surpară însă credința ne-strămutată în puterea mamei.

Pînă sîmbătă am făcut și eu una boacănă.

Mă uimea grozav dibăcia cu care cei mari știau să schimbe culorile țesăturilor : luau o țesătură galbenă, o cufundau într-o apă neagră și țesătura căpăta o culoare închisă — „indigo“ ; clăteau într-o apă roșcată o țesătură cenușie și ea căpăta o nuanță roșu-închis — „bordo“. Nu părea mare lucru, dar pentru mine era ceva de neînțeles.

Și uite-așa mi-a cășunat să vopsesc și eu ceva și i-am împărtășit dorința mea lui Sașka al unchiului Iakov, băiat cu scaun la cap, care tot căuta să se învîrtă printre cei mari, supus și gata oricînd să dea o mîna de ajutor. Cei mari îl lăudau că e ascultător și ager la minte, dar bunicul îl privea chiorîndiș și tot spunea :

— Asta caută să se vîre sub pielea omului !

Slăbuț și smead, cu ochi bulbucați ca de rac, Sașka al unchiului Iakov vorbea ca o morișcă, aproape în șoaptă, bălmojind cuvintele și aruncînd căutături neliniștite în jur, de parcă se pregătea mereu să o tu-lească și să se ascundă undeva. Luminile ochilor lui

căprui stăteau nemișcate, dar cînd se însuflețea, treșăreau cu tot cu albul ochilor.

Eu nu-l aveam la inimă. Mi-era mult mai drag mototolul de Sașa al unchiului Mihail, un băiețel tăcut, cu ochii triști și zîmbetul blînd, nebăgat în seamă de nimeni, cap tăiat blajina de maică-sa. Avea dinți urîți, ieșii în afară, ba cei din partea de sus creșteau chiar pe două rînduri, și asta-l preocupa grozav : zile întregi stătea cu degetele vîrite în gură, căznindu-se să-i clintească și chiar să-i scoată pe cei crescuți pe rîndul din spate, și te lasă de bună voie să-i pipăi dinții, dacă ți se năzărea. Altceva mai acătării nu găseam la el. În casa noastră, ticsită de lume, el era un singuratic : îi plăcea să-și petreacă timpul prin ungherele întunecoase, iar seara să șadă la fereastră. În tovărășia lui prindea bine să taci : să stai la fereastră, cu umărul lipit de al lui și să taci ceasuri în șir, privind cerul învăpăiat al asfințitului, înspre cupolele rotunde și aurite ale bisericii Adormirea Maicii Domnului, unde se roteau neliniștite stoluri de stăncuțe negre, aici avîntîndu-se în înalt, aici venind în jos, aici acoperind ca o plasă neagră cerul gata să pălească, aici luîndu-și zborul undeva departe și lăsînd un mare gol în urma lor... Atunci nu-ți mai ardea de vorbă și o tristețe plăcută îți învăluia sufletul.

Dimpotrivă, Sașa al unchiului Iakov știa să vorbească pe săturate și sfătos ca oamenii mari despre orice. Aflînd de la mine că aș dori să încerc meseria de vopșitor, mă sfătui îndată să iau din dulap fața de masă de zile mari și să o vopsesc în albastru.

— Albul prinde cel mai bine culoarea ! Ascultă-mă pe mine ! îmi spuse el cu aer de mare cunoscător.

Am luat degrabă fața de masă cea mare și grea, am dat buzna afară, dar cum am cufundat un capăt în ciubărul cu „indigo“, Țigănuș a răsărit lîngă mine ca din pămînt și, smulgîndu-mi-o din mînă, s-a apucat să stoarcă fața de masă în lăboaiile lui, strigînd spre verișorul meu care privea la isprava mea pitit în tindă :

— Cheam-o iute pe bunica !

Clătinînd a jale din capul lui negru și cîrlionțat, mi-a spus :

— Tc-așteaptă o chelfăneală pe cinste pentru asta !

Bunica s-a arătat într-un suflet, a început să se vîi-cărească, ba chiar să plîngă, acoperindu-mă cu ocări de tot hazul :

— Măi diavole de Perm ce-mi ești ! Vede-te-aș săltat în sus și bușit cu fundul de pămînt !

După care tot ea ținea să-l înduplece pe Țigănuș .

— Tu, Vania, vezi de nu scăpa o vorbuliță bunicii, că eu o să caut să ascund isprava asta și poate că bunul Dumnezeu și nu se-ntîmplă nimic.

Vanka, ștergîndu-și mîinile ude de șorțul lui pătat în toate culorile, făgădui :

— De mine n-ai grijă, că eu nu spun ! Vezi mai bine de Sașka să nu-l pîrască !

-- O să-i dau un bănuț de argint, spuse bunica, luîndu-mă cu ea în casă.

Simbătă. înainte de vecernie, cineva mă aduse în bucătărie. Fra întuneric și liniște. Mi-aduc aminte că ușile erau închise cu grijă — și cea care dădea spre tindă, și cea care ducea spre odăi ; pe geam se vedea pîcla cenușie a serii de toamnă, însoțită de foșnetul ploii. În fața gurii negre a cuptorului, pe lavița încă-pătoare, ședea Țigănuș, posomorît și schimbat cum nu-l văzusem pînă atunci. Iar în colț, lingă albie, bunicul, în picioare, alegea dintr-o găleată cu apă niște nuiele lungi și mlădii, pe care le măsura, le aduna mănunchi și șfichiuia cu ele aerul. Undeva, în întuneric, stătea bunica. Trăgea cu zgomot tabac pe nas și bombănea :

— Te bucuri. hai ? Gi-îde !...

Pe scaunul din mijlocul bucătăriei, Sașa al unchiului Iakov își tot freca ochii cu pumnii și se tînguia ca un cerșetor bătrîn, cu un glas schimbat :

— Fie-vă milă, pentru numele lui Christos...

Copiii unchiului Mihail, frate și soră, stăteau înlemniți în spatele scaunului, umăr lingă umăr.

— După ce-o să te croiesc bine, o să-mi fie și milă, grăi bunicul, trecîndu-și prin pumn nuiua lungă și udă. Hai, scoate pantalonii...

Vorbea domol și nici glasul lui, nici frămîntarea băiețelului de pe scaun, nici tîrșitul picioarelor bunicăi pe podea, nimic nu putea rupe liniștea aceea de pomîna ce domnea în întunericul bucătăriei, sub tavanul ei scund și afumat.

Sașa se ridică, își dezbumbă pantalonii, și-i lăsă în jos pînă la genunchi și, ținîndu-i cu mîinile, se apropie de laviță șontic-șontic, îndoit de spate. Îmi făcea rău să-l văd umblînd așa. Simțeam cum mi se moaie și mie genunchii.

A fost și mai rău cînd s-a lungit supus pe laviță, cu fața în jos, iar Vanka l-a legat de scîndură pe după ceafă și pe la subsuori cu un ștergar lat, după care s-a aplecat și l-a apucat de picioare cu mîinile lui negricioase, chiar deasupra gleznelor.

— Lexei, mă strigă bunicul, dă-te mai aproape ! Cu tine vorbesc, n-auzi ?... Dă-te aproape să vezi cum îl croiesc... Unu !...

Ridică brațul nu prea sus și-l croi pe Sașa peste trupul gol. Sașa chițcăi ascuțit.

— Minți ! pufni bunicul. Acum nu doare ! Uite, acum mai doare nițel !

Și-l arse zdravăn, încît pe locul atins de nua se aprinse îndată o diră purpurie, ce se umfla vîzînd cu ochii. Sașka scoase un urlet prelung.

— Nu-ți place, hai ? întreba bunicul, ridicînd și coborînd brațul într-o mișcare măsurată. Nu-ți place, hai ? Asta-i pentru degetar !

Cînd sălta brațul, în pieptul meu totul se ridica ca un val, iar cînd și-l cobora — valul cobora și în mine, de parcă mă năruiam tot.

Sașa schelălăia înspăimîntător, grețos, pițigăiat :

— Nu mai fa-a-ac... Nu ți-am spus eu despre fața de masă ?... Că doar eu ți-am spus...

Iar bunicul, vorbind cumpănit de parcă ar fi citit din Psaltire, urmă :

— Pira nu-i o cale de scăpare ! Pirîtorului i se cuvine nuiaua dintîi. Na, ține pentru fața de masă !

Bunica se repezi spre mine și, luîndu-mă în brațe, strigă :

— Pe Lexei nu ți-l dau ! Nu ți-l dau, gîde !

Și izbi ușa cu piciorul, chemînd :

— Varia, Varvara !...

Bunicul o ajunse din urmă într-o clipită, o trînti la pămînt, mă smulse din brațele ei și mă tîri spre laviță. Mă zbăteam în brațele lui, îl trăgeam de barba roșcată și-l mușcam de degete, iar el urla cît îl ținea gura, mă bosolea și în cele din urmă mă aruncă pe laviță de-mi umplu fața de sînge. Îmi amintesc de strigătul lui fioros :

— Leagă-l ! Acușă-l omor !

Îmi mai amintesc de obrazul fără pic de sînge al mamei și de ochii ei larg deschiși. Alergînd în jurul laviței, ea striga, horcăind :

— Lasă-l, tataie ! Dă-mi-l !...

Bunicul m-a bătut pînă am leșinat și cîteva zile am zăcut cu fața în jos, pe un pat larg și parcă încins, în cămăruța cu o singură fereastră și cu un chivot plin de icoane într-un colț, unde pîlpîia veșnic o candelă roșie.

Zilele cît am bolit au fost cele mai însemnate din viața mea. În acele zile cred că am crescut mult și am început să simt cu totul altfel. De atunci am început să privesc oamenii cu o luare-aminte veșnic trează, iar inima parcă mi-ar fi jupuit-o cineva, într-atît era de simțitoare față de orice durere sau obidă, a mea sau a altora.

Întîi de toate, m-a uluit cearta dintre bunica și mama : în cămăruța îngustă, bunica, mare și neagră, o încolțise amarnic pe mama și o înghesuise în colțul cu icoane, șuierînd ca un șarpe :

— De ce nu i l-ai smuls, hai ?

— M-am speriat !

— Un munte de femeie ca tine ! Rușine, Varvara !
Eu, că-s bătrână, și nu mă tem ! Rușine !

— Lasă-mă și matale, mamaie, că mi-e lehamite...

— Nu-l iubești, asta-i ! N-ai milă-n suflet pentru orfan !

Iar mama îi răspunse apăsător, cu vorbe care te săgetau :

— Și eu am rămas orfană pentru toată viața !

Apoi au plîns amîndouă pe sipetul din ungher și mama spunea :

— De n-ar fi Alexei, mi-aș lua lumea-n cap, aș pleca ! Nu pot să îndur iadul ăsta, nu pot, mamaie ! N-am putere...

— Sîngele meu, inima mea... îi spunea în șoaptă bunica.

Eu mi-am băgat în cap că mama nu-i puternică și că e așa ca toți : se teme și ea de bunicul. Că eu îi stau în cale : din pricina mea nu poate să plece dintr-o casă unde îi vine greu să trăiască. Asta mă întrista din cale-afară. Curînd, mama s-a făcut nevăzută cu adevărat. A plecat să stea o vreme la cineva.

Într-o zi, cu totul pe neașteptate, apărură bunicul, de parcă s-ar fi coborît din tavan, se așeză pe marginea patului și, punîndu-mi pe frunte mîna lui rece, ca de gheață, spuse :

— Bună-ziua, domnule !... Haide, nu mai face pe supăratu și vorbește ! Hai odată, n-auzi ?

Tare i-aș mai fi tras una cu piciorul, dar mă durea orice mișcare. Îmi părea și mai roșcovan decît înainte, capul lui se bîțîia neliniștit, iar ochii umblau după ceva pe perete. După o vreme scoase din buzunar un țap de turtă-dulce, două roșcove dulci, un măr și o crenguță de stafide negre și le așeză pe toate pe pernă, la nasul meu.

— Vezi ? Ți-am adus bunătăți !

Apoi se aplecă, mă sărută pe frunte și începu să vorbească domol, mîngîindu-mă pe creștet cu mîna lui mică și aspră, pătată de vopsea galbenă, care, mai ales pe degetele lui strîmbe, ca niște gheare de pasăre, îți sărea în ochi.

— Atunci am cam întrecut măsura cu tine, frate ! M-am înfierbîntat, asta-i ! Tu m-ai mușcat, m-ai zgîriat și... mi-am ieșit și eu din fire. Eh, nu-i nimic : tot ce-a fost peste trebuință o să însemn pe răboj. Tu să știi de la mine : cînd te bate unul de-al tău, să nu-ți fie cu supărare, să-ți slujească de învățătură ! Unuia străin să nu i-o ierți, dar unuia de-al tău... treacă de la tine ! Crezi cumva că eu n-am mîncat bătaie ? Pe mine, Aleoșa, m-au bătut cum nici în visele tale cele mai urite n-ai să vezi ! Și-atîta m-au asuprit, că-mi vine să cred că pînă și Dumnezeu din ceruri îmi plîngea de milă ! Numai vezi și tu cum a ieșit pînă la urmă : eu, un orfan, fecior de mamă-cerșetoare, mi-am făcut un rost în viață : sînt staroste de breaslă, mai mare peste alții.

Și, lipindu-se de mine cu trupul lui uscățiv și bine legat, începu să-mi povestească despre anii copilăriei lui, cu vorbe aprige și pline de miez, legîndu-le ușor, cu dibăcie, unele de altele.

Ochii lui verzi scînteiau, părul roșcat i se zbîrlisc prietenos și, îngroșîndu-și glasul pițigăiat, bunicul îmi trimbița drept în față :

— Tu, de pildă, ai venit aici cu vaporul ! Te-a adus puterea aburului. Pe cînd eu, în tinerețile mele, trăgeam cu puterea mea șlepurile pe Volga în sus. Șlepul umbla pe apă, iar eu pe uscat, călcam desculț peste prundișul ascuțit și peste surpături, și așa de la răsăritul și pînă la apusul soarelui ! Soarele mă frigea nemilos în creștet, capul îmi fierbea ca o oală pe plită, iar eu, îndoit de șale de-mi pocneau oasele, ține-o înaintea și tot înaintea, fără să văd drumul, cu ochii înecați de broboane de sudoare, cu sufletul cernit, cu obrazul lăcrămat ; ehei, Aleoșa, ce să-ți mai spun ! Uneori, tot mergînd așa, se întîmpla să cad din strînsarea hamului cu botul în țărînă, și ce crezi ? Mulțumeam lui Dumnezeu și pentru asta. Se cheamă că dacă ai căzut, ți-ai irosit frumușel puterile și zaci acolo, pînă te hodinești și-ți vin puterile înapoi, ori pînă crăpi. Așa trăiam noi pe-atunci în ochii lui Dum-

nezeu. sub privirile milostive ale Domnului nostru Isus Christos ! Da... Și uite-așa am măsurat eu Volga în trei rinduri de la Simbirsk și pînă la Rîbinsk, de la Saratov și pînă aici, de la Astrahan și pînă la Makariiev, unde se țineau iarmaroace ; și asta înseamnă multe mii de verste ! În al patrulea an am făcut drumul ca vâtaf, fiindcă i-am dovedit stăpînului că am cap pe umeri !...

Și în vreme ce vorbea așa, bunicul creștea cu repeziciune în ochii mei, aidoma unui nor, prefăcîndu-se din bătrînelul măruntel și uscățiv ce era, într-un voinic cu puteri de basm : îl vedeam trăgînd singur, în susul apei, șlepul uriaș, cenușiu...

Uneori, în timpul povestirii, sărea de pe pat și, dînd din miini, îmi arăta cum trag edecarii la edec, cum scot apa din șlepuri... Începea să cînte cu un bas subțirel frînturi de cîntece, apoi, cu o săritură tinerească, se așeza iar pe pat, lîngă mine, mai minunat ca înainte, și își urma povestirea cu vorbe și mai aprige, și mai pline de tilc :

— În schimb, Aleoșa, să ne fi văzut la popas, la hodină, în serile de vară, pe la Jiguli, ori aiurea... Aprindeam focuri pe sub cîte un mal verde, ca să fierbem cașă, și cîte un edecar prindea să-și verse aleanul într-un cîntec de-al nostru, de dor... Și deodată tot artelul, ca un singur om, își unea glasurile tunătoare cu al lui... Îți umblau fiori pe șira spinării, nu alta ! Volga însăși părea că-și rostogolește mai iute apele, gata-gata să se ridice pe picioarele dinapoi, aidoma unui cal nă-răvaș, ca să ajungă sus de tot, pîn-la nori ! Și toată durerea noastră — parcă ne-ar fi luat-o cu mîna ! Cîteodată ne fura pînă într-atîta cîntecul, că se ducea naibii fierțura din ceaun ! Atunci îl pocneam pe bucătar cu polonicul în cap : petrecerea-i petrecere, dar treaba-i treabă !

Din cînd în cînd, în timpul povestirii, vîra cîte cineva capul pe ușă și-l chema pe bunicul, dar eu îl rugam :

— Nu pleca !

Și bunicul se apăra de ei cu mîna, ca de muște, zîmbind și spunîndu-le :

— Mai așteptați-mă nițel, voi aștia !

Așa mi-a povestit pînă la căderea serii și cînd a plecat, după ce și-a luat cu duioșie rămas bun de la mine, am știut că bunicul nu e un om rău și că n-am de ce să mă tem de el. Îmi venea să plîng la gîndul că el și nu altul m-a bătut cu atîta înverșunare, dar de uitat, nu puteam uita.

Venirea bunicului în cămăruță, la mine, a deschis larg ușa pentru toți ceilalți, și de dimineată pînă seară cîte cineva dintr-ai casei ședea la căpătîiul meu, cău-tînd în fel și chip să mă facă să-mi uit focul ; mi-aduc aminte că nu mă simțeam bine și la largul meu cu oricare. Mai des decît toți mă cerceta bunica și noaptea rămînea să doarmă alături de mine. Totuși, amintirea de neșters a acelor zile mi-a lăsat-o Țigănuș. Lat în umeri, aproape pătrat, cu capul cît o baniță de cîr-lionți, a deschis ușa într-o seară, îmbrăcat ca de săr-bătoare, cu o cămașă aurie de mătase, cu pantaloni de catifea și cu cizme cu scîrț și carîmbi moi, de se încrețeau ca o armonică. Părul îi lucea, lumini vesele îi jucau în ochii pieziși de sub sprîncenele groase, din-ții albi îi sclipeau sub dunga neagră a mustăcioarei tinerești, iar cămașa părea că arde pe el, sub răsfrîn-gerile dămoale aruncate de flăcăriua roșiatică a can-delei.

— Ia te uită colea ! glăsui el, sumecîndu-și o mîneacă și arătîndu-mi brațul vrîstat pînă la cot de urme roșii de la nuia. Le vezi ce umflate-s ? Acum mi-a mai tre-cut, a fost mai rău ! Stai să-ți spun : cînd l-a cuprins mînia cea năprasnică pe bunicul și mi-am dat seama că o să te zvînte cu bătaia, mi-am strecurat brațul în calea nuielii, gîndind că doar-doar o să se rupă și dacă bunicul o să se ducă să ia alta, bunica ori mai-că-ta au să te scoată cumva din mîinile lui ! Nuiaua nu s-a frînt : era mlădie de mult ce stătuse la muiat ! Oricum, tot ai luat mai puține. Taman cu atîtea, vezi ? Ehei, frățioare, eu mi-s șiret, nu glumă !

Rise cu risul lui mîngîietor și mătăsos, tot cercetîndu-și brațul umflat și urmă :

— Mi-era milă de tine de mi se pusese un nod în gît. Jale mare ! Iar el, harșt ! dă-i înainte cu nuiaua...

Fornăind pe nas ca un căluț și scuturîndu-și cîrlionții, Țigănuș începu să-mi spună despre ale lui, simplu și copilăros, iar eu l-am simțit dintr-o dată tare drag și tare aproape de sufletul meu.

I-am spus că-l îndrăgesc nespus de mult, iar el mi-a răspuns simplu, cu niște vorbe pe care nu le-am uitat niciodată :

— Păi și tu mi-ești drag ! De ce crezi c-am luat asupra mea o parte din durerea ta ? Pentru că-mi ești drag ! Crezi că aș fi făcut-o pentru altul ? De altul puțin îmi pasă !

Se apucă să mă dăscălească în șoaptă, tot trăgînd cu coada ochiului la ușa :

— Cînd te-o mai bate altă dată, vezi de nu sta întins ca o coardă, auzi ? Te doare de două ori mai rău dacă te-ncordezi ! Lasă-ți trupul în voie, moale ca piftia, așa să stai ! Și să nu ții aerul în piept : să răsufli adînc și să ții cît te ține gura ! Să nu uiți ce-ți spun, că așa e bine !

— Crezi c-o să mă mai bată ?

— Cum nu ! mi-a răspuns Țigănuș foarte liniștit. Se-nțelege c-o să te mai bată ! Mai ales tu, o s-o pați destul de des !

— De ce ?

— Las' că găsește el, bunicul, de ce !

Și iar s-a apucat să mă dăscălească, grijuliu :

— De s-o întîmpla să te croiască de sus în jos, stai liniștit și lasă-te moale ; dar de-o fi să dea trăgînd nuiaua spre el, pe pielea ta, ca să ți-o jupoaie, nu sta de lemn nici tu : zvîrcolește-te înspre el, după nuiă. Pricepi ? Așa-i mai bine !

Și, făcîndu-mi cu ochiul, adăugă :

— În treburi de astea mă pricep mai bine și decît vardistul ! Am pielea tăbăcită, să faci mănuși din ea, nu alta !

Mă uitam la chipul lui vesel și mă gîndeam la poveștile bunicăi cu Ivan Țareviciul și cu Ivanușka-prostănacul.

III

După ce m-am înzdrăvenit, am înțeles că Țigănuș are la noi în casă un loc deosebit : bunicul nu-l dojenea atît de des și atît de aprig ca pe feciorii lui, iar cînd Țigănuș nu era de față, spunea despre el, clătînînd din cap și mijînd ochii :

— Are mîini de aur, Ivan ăsta ! E dat naibii ! Țineți minte vorba mea : o să iasă om mare din el !

Amîndoi unchii mei se purtau și ei frumos cu Țigănuș, îi arătau prietenie și nu „șăguiau“ niciodată pe seama lui, cum făceau cu meșterul Grigori, pentru care născoceau mai în fiecă seară cîte o șotie umilitoare și răutăcioasă : ba îi încingeau la foc mînerul foarfecii, ba îi înfingeau în scaun cîte un cui cu vîrful în sus, ba știindu-l aproape orb, îi puneau la îndemină bucăți de țesătură felurit colorate, pe care meșterul le cosea laolaltă în „sul“, atrăgîndu-și muștrările bunicului.

Într-o zi, pe cînd își făcea somnul de după-amiază pe lavița din bucătărie, l-au mînjit pe față cu fucsină, și meșterul a umblat multă vreme sluțit și înspăimîntător la vedere : din barba-i sură priveau trist roto-goalele întunecate ale ochelarilor, iar nasul lung, vopsit în roșu, atîrna jalnic în jos, semănînd cu o limbă.

Da, unchii mei se dovedeau isteți nevoie mare în asemenea scorneli, iar meșterul le îndura pe toate fără să cricnească. Doar că ofta încetișor și-și umezea sănă-

tos degetele cu stuchit înainte să pună mina pe fierul de călcat, pe foarfecă sau pe degetar. Ajunsese să aibă ticul ăsta : pînă și la masă, înainte să apuce furculița sau cuțitul, vîra degetele în gură, stîrnind rîsul copiilor. Cînd îl durea ceva, fața lui mare se umplea deodată de un val de zbîrcituri, care lunecau ciudat, mai întîi înspre frunte, ridicîndu-i sprîncenele, ca apoi să piară undeva, spre creștetu-i pleșuv.

Nu-mi mai aduc aminte cum privea bunicul aceste „petreceri“ ale feciorilor lui, dar bunica îi amenința cu pumnul și-i ocăra :

— Obraze fără rușine ce sînteți ! Răilor !

Și despre Țigănuș, cînd nu era de față, unchii mei vorbeau urît, batjocoritor, ponegrindu-i munca, zicînd că e hoț și leneș.

Am întreat-o într-o zi pe bunica de ce fac asta.

Bunica m-a lămurit numaidecît, plină de bunăvoință și cu vorbe pe înțelesul meu :

— Să vezi : amîndoi vor să-l ia pe Vaniuşka atunci cînd o fi să-și deschidă atelier, din pricina asta îl și ponegresc unul față de celălalt, chipurile că nu-i priceput la treabă. Adică, se mint și se trag pe sfoară între ei. Afară de asta, se tem că Vaniuşka n-o să se ducă la nici unul dintre ei, ci o să rămînă cu bunicul, iar bunicul, afurisit cum e, ar deschide un al treilea atelier împreună cu Ivan, ceea ce nu prea le-ar pica bine unchilor tăi. Pricepi ?

Și, rizînd molcom, adăugă :

— Umblă cu forfirlica, de-i rîd și curcile ! Iar bunicul le vede bine vicleșugul, ba-i mai și zădărește pe Iașka și pe Mișka : „O să-i cumpăr, zice, lui Ivan un zapis cum că-i iertat de cătănie, că am aici trebuință de el !“ Și ei își ies din fire, fiindcă asta nu le vine la socoteală, și-apoi și zapisul cela costă parale, nu glumă, și lor le pare rău și de bani !

Acum stăteam iarăși cu bunica, la fel ca pe vapor, și în fiecă seară, înainte de culcare, îmi spunea fie basme, fie întîmplări din viața ei, care semănau și ele cu un basm. Cît despre treburile de toate zilele ale

familiei, despre împărțeala avutului între copii, despre casa cea nouă pe care bunicul avea de gînd să o cum-pere pentru el, bunica vorbea cu un zîmbet batjoco-ritor, ca despre ceva străin, care nu o privea, de parcă ar fi fost un vecin și nu al doilea om din casă, potrivit locului ce i se cuvenea.

De la ea am aflat că Țigănuș e copil găsit : într-o primăvară timpurie, pe o noapte ploioasă. l-au găsit pe lavița din fața porții.

— Zăcea acolo, înfășurat într-o broboadă, spunea bunica tainic și dusă pe gînduri. Abia mai scîncea. În-țepenise de frig.

— De ce-și lasă cîte unii copiii pe la porțile altora ?

— Cîte o mamă care n-are lapte și n-are cu ce-și hrăni pruncul, află pe unde s-a născut de curînd un copil ce-a murit și-l lasă acolo pe-al ei, să fie în locul celui alt.

Tăcu puțin, scărpinîndu-se în cap, apoi grăi, oftînd, cu ochii în tavan :

— Toate astea-s din pricina sărăciei, Aleoșa ! Sînt cîte unii săraci lipiți, că nici nu știu cum să-ți spun ! Și-apoi, cică e rușine să ai copil dacă ești fată și n-ai bărbat cu cununie ! Bunicu-tău a vrut să-l ducă la poliție, dar eu l-am întors de la gîndul ăsta : hai, zic, să-l luăm noi ! Ni l-a trimis Dumnezeu în locul celor care ne-au murit ! Că eu am adus optsprezece pe lume ! Dacă trăiau cu toții, umpleam o uliță întreagă ! Opt-sprezece case la rînd ! Pe mine m-au măritat la pai-sprezece ani și la cincisprezece am și născut. Numai vezi, Dumnezeu a îndrăgit sîngele din sîngele meu, că mi-a tot luat copilașii să și-i facă îngeri. Mi se rupea inima după ei, mă și bucuram !

Cum stătea așa pe marginea patului, numai în că-mașă, înfășurată toată în părul ei negru, mare și mătă-hăloasă, era leit ursoaica pe care ne-o adusese de curînd în ogradă un pădurar bărbos din Sergaci. Tot bătînd la cruci peste pieptu-i curat și alb ca zăpada, bunica rîdea încetișor și spunea înainte, zguduită toată de rîsul ei molcom :

— I-a luat pe cei buni, iar mie mi i-a lăsat pe cei răi. Mult m-am mai bucurat cînd l-am găsit pe Ivan, fiindcă eu mă pierd de dragul vostru, măi prichindeilor ! Și uite-așa, l-am luat noi, l-am botezat și trăiește, și-i tare bun. La început, îi spuneam Cărăbuș, că bîzîia într-un fel al lui : umbla de-a bușilea și bîzîia de răsuna casa ! Și-l îndrăgești, că are suflet bun și deschis.

Îl îndrăgeam pe Ivan și uneori mă minunam de el, de rămîneam cu gura căscată.

Sîmbăta, după ce bunicul se răfuia cu copiii care făcuseră vreo boacănă peste săptămînă și pleca la vecernie, în bucătărie începea o altă viață, plină de o veselie de nedescris : Țigănuș scotea la iveală de după cuptor niște gîndaci negri, meșterea cu dibăcie niște hamuri de ață, tăia din hîrtie o sanie și pe întinsul galben al mesei spălate lună înainta falnic sania trasă de cei patru „bidivii ca pana corbului“, iar Țigănuș, mîinîndu-i din urmă cu o surcică, striga, întăritat, cu glas subțirel :

— Di, căluți, haida după arhiereu !

Mai apoi lipea unui alt gîndac pe spinare o bucățică de hîrtie albă, mîna gîndacul după sanie și ne lămură :

— Au uitat sacul ! Țsta-i un călugăr care fuge să-i ajungă din urmă cu sacul !

Alt gîndac era împiedicat de picioare cu o ațișoară și gîngania se tîra anevoie, lovindu-se cu nasul de masă. Vanka striga, bătînd din palme :

— Țsta-i paracliser ! Din crîsmă, drept la vecernie !

Ne mai arăta și șoriceii, care la porunca lui stăteau, ori umblau pe lăbuțele dinapoi, tîrșiindu-și codițele lungi și clipind caraghios din mărgelele negre ale ochișorilor vioi. Cu șoarecii se purta frumos, îi ținea în sin, le dădea zahăr din gură de la el, îi săruta și ne spunea cu încredințare :

— Șoricelul e o vietate cuminte și blîndă. Duhul bun al casei îl are la inimă ! Cine hrănește un șoricel, îi cîștigă proteguirea...

Țigănuș știa să facă scamatorii cu cărți și cu bani, țipa mai tare decât toți copiii și aproape că nu se deosebea de ei. Într-o zi, după ce l-au lăsat de câteva ori în șir „popa-prostu“, Țigănuș s-a întristat, s-a supărat, s-a bosumflat, iar mai tirziu mi s-a plîns, smiorcându-se :

— S-au vorbit între ei, las' că știu eu. Și-au făcut cu ochiul și și-au trecut unul altuia cărțile pe sub masă. Ce, ăsta-i joc ? Parcă eu nu pot să umblu cu vicleșuguri dacă vreau...

Avea nouăsprezece ani și era mai voinic decât noi toți patru la un loc.

Cel mai bine mi-l amintesc pe Țigănuș în serile de sărbătoare : bunicul și unchiul Mihail plecau în ospeție, iar în bucătărie se ivea unchiul Iakov, cu ciuful cîrlionțat zburliț și cu ghitara. Bunica pregătea ceai cu gustări îmbelșugate și vodcă, într-un șip verde cu flori roșii, meșteșugit turnate pe fundul de sticlă... Țigănuș se învîrtea de colo-colo ca o sfîrlează, în străiele lui de sărbătoare... Venea și meșterul, strecurîndu-se sfios și sclipindu-și sticlele negre ale ochelarilor ; venea și dădaca Evghenia, cea ciupită de vărsat, grasă, cu fața roșie, cu ochi vicleni și cu o goarnă în gîtlej. De rotofeie ce era, părea chiar puțintică la trup. Uneori venea și paracliserul cel pletos de la biserica Adormirea Maicii Domnului și nu mai știu ce alți oaspeți cenușii și lipicioși ca știuca ori bibanul.

Toți mînceau și beau pe întrecute, icnind din rărunchi, copiii primeau acadele și cîte un păhăruț de vișină dulce și încetul cu încetul se încingea o petrecere aprinsă, dar grozav de ciudată.

Unchiul Iakov cerca cu drag strunele ghitarei, apoi avea întotdeauna aceeași vorbă :

— Hai, că-ncep !

Scuturîndu-și cîrlionții, se apleca peste gitară, întinzînd gîtul înainte ca un gînsac ; fața lui rotundă, lipsită de griji, aburea ca de somn, ochii vioi și neasfîmpărați păreau învăluiți într-o piclă ușoară și, ciu-

pind încet strunele, se pornea să cînte ceva răscolitor, de inimă albastră.

Cîntarea lui cerea o liniște încordată : sunetele năvăleau în șuvoi zorit, rostogolindu-se de undeva de departe, răzbăteau prin podea și prin pereți și, răscolind inimile, stîrneau un neînțeles simțămînt de neliniște și tristețe. Te cuprindea o milă sfișietoare față de toți și față de tine însuși, cei mari păreau deopotrivă cu cei mici și toți ascultau nemișcați, cu sufletul la gură, într-o tăcere grea de gînduri...

Mai încordat decît oricare asculta Sașa al unchiului Mihail. Se tot întindea spre unchiul Iakov, vrăjit de ghtară și cătînd la ea cu gura căscată, din care i se prelingea un fir de bale. Uneori, totul îl fura pînă într-atîta, încît luneca de pe scaun și se trezea în patru labe. Dacă se întîmpla una ca asta, rămînea acolo, jos, sorbindu-l din ochii holbați pe unchiul Iakov.

Și toți încremeneau, fermecați. Doar samovarul sura încetișor, în timp ce ascultam tînguirile ghitarei, Cele două ferestruici pătrate scrutau ca doi ochi întunecimea nopții de toamnă. Cîte cineva ciocănea uneori ușurel în geam ; pe masă unduiau șovăielnic flăcăruile a două luminări de seu, ca două vîrfuri ascuțite de lance...

Unchiul Iakov era tot mai pierdut, cufundat parcă într-un somn adînc. Stătea cu dinții încheștați și doar mîinile lui trăiau o viață care era numai a lor : degetele îndoite ale mîinii drepte tremurau aproape nevăzute pe strunele negre, zbuciumîndu-se ca o pasăre, în vreme ce degetele stîngii zburau cu o iuțea nebănuită pe gîtul ghitarei.

După ce se îmbăta, începea aproape întotdeauna, cu glasul lui neplăcut, șuierat printre dinți, același nesfîrșit cîntec :

De-aș fi ciîne, aș tot umbla

Zi și noapte-aș tot urla

Sufletul mi-i bătrînit !

Sufletul mi-i cătrănit !

Maica s-a gătit de ducă

Şade-o cioară pe ulucă.

Sufletul mi-i bătrinit !

Greierele pe cuptor

Țiriie încetișor

Și foșnesc gândaci de zor.

Sufletul mi-i cătrănit !

Intr-o zi un biet mujic

Își usca niște obiele.

Dară altul mai calic

Le-a luat și s-a dus cu ele.

Sufletul mi-i bătrinit !

Sufletul mi-i cătrănit !

Pe mine mă seca la inimă cîntecul ăsta, și cînd unchiul Iakov își dădea drumul, plîngeam de mama focului, cuprins de o tristețe sfișietoare.

Țigănuș asculta vrăjit și el ca toți ceilalți, cu degetele vîrîte în cîrlionții lui negri, cu privirile ațintite într-un ungher, fornăind cînd și cînd pe nas. Și numai ce-l auzai izbucnind plîngăreț :

— Ehei, dacă aveam glas, cum aș mai fi cîntat și eu, Doamne ! Doamne !

Bunica ofta :

— Destul, Iașka, că ne frîngi inima de tot ! Tu, Vaniatka, ai face bine să joci olecuță...

Nu-i îndeplineau întotdeauna ruga pe dată, dar se întîmpla ca unchiul să-și potolească strunele, apăsîndu-le cu palma, iar după o clipă, împingînd cît colo cu pumnul strîns ceva nevăzut și neauzit, striga voinește :

— La naiba cu mîhnirea, cu tristețea ! Hai, Vanka, să te văd !

Trăgîndu-și în jos poalele cămășii galbene, Țigănuș păsea cu fereală în mijlocul bucătăriei, de parcă ar fi călcat pe cuie. Obrajii lui tuciurii se îmbujorau și, zîmbind rușinat, se ruga :

— Să-i zici mai repejor, Iakov Vasilievici !

Ghitara se pornea să cînte nebunește, tocurile izbeau mărunțel în podea, pe masă și în dulap zăngăneau vasele, și Țigănuș se dezlănțuia ca o pălălaie în mijlocul bucătăriei : întii plutea ca șoimul, cu brațele întinse ca niște aripi, mișcînd picioarele de credeai mai degrabă că stă locului ; apoi, dînd un chiot și lăsîndu-se pe vine, se învîrtea ca un titirez de aur, luminînd în jur cu sclipirile mătăsii care se înfiora și unduia pe el, de-ai fi zis că arde și se topește.

Țigănuș juca neobosit, uitînd de el și de lume, gata parcă, dacă deschideai ușa, să iasă jucînd așa, afară, în libertate, pe stradă, în oraș, pînă hăt departe, cine știe unde...

— Ia-o curmeziș ! îi striga unchiul Iakov, tropăind din picioare, apoi scotea un șuierat pătrunzător și vocea lui neplăcută se avînta în strigături hazlii :

Duce-m-aș și nici că-mi pasă

De muiere, prunci, ori casă.

Duce-m-aș în patru zări,

Dară mi-e de încălțări !

Cei de la masă se înfierbîntau deopotrivă : din cînd în cînd, mai ajutau și ei cu cîte o strigătură, ori chiuiau de parcă-i frigea ; meșterul se plesnea cu palma peste chelie și bolborosea și el ceva. O dată s-a aplecat peste mine și, resfirîndu-și barba mătăsoasă pe umărul meu, mi-a șoptit în ureche, de parcă ar fi vorbit cu un om mare :

— Ehei, Lexei Maximîci, dacă era și tătîne-tău aici ! Ce-ar mai fi petrecut și el ! Ce om era : vesel, bun la suflet ! Îl mai ții minte ?

— Nu.

— Cum așa ! Păi el și cu bunică-ta... Ia stai !

Și, ridicîndu-se în picioare, înalt, cu chipul supt ca al sfinților din icoane, se înclină în fața bunicii, rugînd-o cu un glas neobișnuit de gros :

— Akulina Ivanovna, ai bunătatea, rogu-te, și joacă și matala oleacă, cum jucai odinioară cu Maxim Savvateevici ! Fă-mi și mie atîta hatîr !

— Cum se poate una ca asta, Grigori Ivanîci ? chiacotea bunica, ridicînd ruşinată din umeri. Oare se cade ? Să rîdă lumea de mine...

Toţi săreau să o înduplece şi deodată ea se ridica tinereşte în picioare, îşi netezea fusta, se îndrepta de umeri, îşi dădea un pic pe spate capul greu de podoaba părului şi se avînta în joc, strigînd :

— Rîdă sănătoşi, n-au decît ! Haide, Iaşa, ia zi-i !

Unchiul Iakov tresărea, se îndrepta de spate, mîjea ochii şi începea un cîntec mai domolit. Țigănuş se oprea locului o clipă şi dintr-o săritură era lîngă bunica, jucînd cu foc pe vine în jurul ei. Bunica parcă plutea, atît luneca de lin prin încăpere, cu braţele în lături, cu sprîncenele ridicate şi cu ochii ei negri aţintiţi undeva departe. Mie mi se părea tare caraghioasă şi m-a pufnit rîsul. Meşterul m-a ameninţat cu degetul şi toţi s-au uitat dojenitor la mine.

— Tu lasă Țopăiala, Ivan, zîmbea meşterul, şi Țigănuş sărea îndată în lături, ascultător, așezîndu-se în prag. Dădaca Evghenia începea să cînte cu o voce joasă şi mîngietoare, de-i tremura bărbia :

*Cîte zile-n săptămînă,
Nu laşi horbota din mină.
Oh, migală-afurisită !
Oh, că tare-i ostenită !*

Bunica parcă nu dănuia, parcă povestea : uite, păseşte domol, căzută pe gînduri, legănîndu-se şi cătînd în jur cu mîna streăşină la ochi, şi făptura-i trupeşă şovăie, piciorul încearcă drumul cu băgare de seamă... Uite, se opreşte, sperioasă, locului, tresare, se încrunţă, dar un zîmbet prietenos şi plin de bunătate îi luminează chipul. Se smuceşte în lături, parcă lasă pe cineva să treacă înainte, ba-i şi face vînt niţeluş. Apoi, pleacă uşurel capul în piept şi încremeneşte cu urechea aţintită, zîmbeşte tot mai vesel şi dintr-o dată parcă o smulge din loc o furtună, purtînd-o în vîrtej, ca pe o frunză : şi toată pare mai zveltă, mai înaltă, că nu poţi să-ţi mai iei ochii de la ea, atît e de fru-

moasă în dezlănțuirea jocului, atît de minunată în clipele fermecate de întoarcere la tinerețe !

Iar dădaca Evghenia bubuia ca o tobă :

*Duminica tot horește
Nici noaptea nu ostenește
Și-și trage spuza pe turtă
Cum că-i sărbătoarea scurtă...*

Într-un tîrziu, bunica se așeză la locul ei, lingă samovar ; toți o lăudau, dar ea își netezea părul răvășit și spunea :

— Ei, aș ! Se vede că n-ați văzut joc adevărat ! Era la noi, la Balahna, o fată. Nu mai știu nici a cui era, nici cum o chema, dar cîte unii plîngeau de bucurie cînd o vedeau cum joacă. Te uitaî la ea și-aveai sărbătoare în suflet, că nu-ți mai trebuia nimic ! Tare o mai pizmuiam, păcătoasa de mine !

— Cei care știu cînta și juca sînt fruntea pe lumea asta ! spuse cu tărie dădaca Evghenia, și începu un cîntec despre regele David. Unchiul Iakov îl cuprinse pe după umeri pe Țigănuș și zise :

— Tu ar trebui să joci prin cîrciumi, băiete ! I-ai scoate din minți pe toți !...

— Cît aș fi vrut să cînt și eu ! se tînguia Țigănuș. De mi-ar fi dat Dumnezeu glas, aș fi cîntat vreo zece ani și pe urmă, fie ce-o fi, m-aș fi dus și la mănăstire !

Toți omeneau vodca, dar mai vîrtos — Grigori. Turîndu-i un pahar după altul, bunica îi spunea într-una :

— Bagă de seamă, Grișa ! O să-ți pierzi vederea de tot !

Iar meșterul îi întorcea vorba domol, apăsător :

— Și ce dacă ! Ce nevoie mai am eu de ochi ? Am văzut de toate pe lumea asta...

Bea de stîngea, fără să se îmbete, numai că era din ce în ce mai limbut și aducea mereu vorba despre tata :

— Era un suflet mare, Maxim Savvateici, măi băiete !

Bunica îi ținea isonul, oftînd :

— Așa-i ! Suflet ales...

Totul era vrednic de luare-aminte, totul îmi ținea mintea trează, dar orice vedeam și auzeam îmi picura o tristețe molcomă și duioasă în suflet. Tristețea și bucuria sălășluiau laolaltă în sufletul celor din jurul meu, nedespărțite, luîndu-și pe nesimțite locul una celeilalte, cu o iuțea de neînțeles.

Din senin, unchiul Iakov, care încă nu se făcuse crită, își sfîșie cămașa de pe el, se apucă să-și zmulgă părul din cap, să se tragă de mustața bălaie și rară, de nas și de buza răsfrîntă în jos.

— Cum vine asta, cum ? se bocea el, pe cînd lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraji. De ce ?

Și, cărîndu-și la pumni peste față, peste frunte și în piept, hohotea de plîns :

— Sînt un nemernic, un ticălos, un suflet pierdut !

— Aha, bine că-ți dai seama ! mîriia Grigori.

Iar bunica, amețită și ea de băutură, căuta să-și potolească feciorul, prinzîndu-i mîinile într-ale ei :

— Ajunge, Iașa ! Știe el, Dumnezeu, mai bine ce ne-nvață !

Cînd ajungea să se cherchelească nițel, bunica era și mai bună : ochii ei întunecați zîmbeau, revărsînd asupra tuturor lumina lor mîngîietoare. Răcorîndu-și cu batista obrazul înfierbîntat, spunea tărăgănat :

— Doamne, Dumnezeule, cît de bine-s rînduite toate ! Hai, uitați-vă și voi cît de bine !

Era strigătul inimii ei, cuvinte ce-i călăuzeau întreaga viață.

Pe mine m-au uimit din cale-afară lacrimile și vîicărelile unchiului Iakov, altminteri atît de nepăsător. Am întrebat-o pe bunica de ce-a plîns, de ce s-a bătut cu pumnii în piept și de ce s-a ocărit singur.

— Pe toate vrei să le știi ! făcu ea cam în silă, așa cum nu-i stătea în obicei. Mai așteaptă și tu ! Ești prea mititel ca să te bagi în treburile dintr-astea...

Vorbele ei îmi stîrniră și mai mult curiozitatea. M-am dus la atelier și l-am tot sîcîit pe Ivan, dar nici el n-a vrut să mă dumirească. Rîdea pe sub mustață,

cătînd pieziş la meşter şi pînă la urmă m-a împins binişor pe uşă, ameninţîndu-mă :

— Mai dă-mi pace, că acuşi te bag în cazan şi te boiesc !

Meşterul stătea în faţa vetrei scunde şi late, cu trei cazane prinse în zidăria ei, şi amesteca cu un făcăleţ lung şi negru, pe care-l scotea afară din cînd în cînd, cercetînd cu ochii aţintiţi picăturile colorate ce se prelingeau din vîrfurile lui. Dogoarea focului se oglindea pe şorţul lui împestrîţat de culori ca şi odăjdiile popilor. În cazane bolboreau vopselele, fumul înecăcios se tîra spre uşă ca un nor greu, afară îşi făcea mendrele vîntul uscat şi tăios care umblă la faţa pămîntului.

Meşterul mă privi pe sub ochelari cu ochii lui tulburi şi roşii şi se răsti la Ivan :

— Adu lemne ! Ori nu vezi că s-au isprăvit ?

Cînd Țigănuş o zbughi afară, meşterul se așază pe sacul cu santal, mă îmbie spre el, zicîndu-mi : „Ia fă-te-ncoa !“, mă luă pe genunchi şi, proptindu-şi barba moale şi caldă în obrazul meu, îmi spuse nişte vorbe care mi-au rămas întipărite pentru totdeauna în minte :

— Unchiu-tău şi-a omorît femeia în băţai, a scos sufletul din ea, şi-acum, chipurile, îl mustră cugetul, înţelesu-m-ai ? Tu trebuie să le pricepi pe toate cîte sînt, că altminteri n-o să răzbaţi !

Cu meşterul Grigori mă simţeam la largul meu, la fel ca şi cu bunica, dar mi-era teamă de el : mi se părea că ochii lui pătrund de după sticla ochelarilor pînă în miezul lucrurilor.

— Cum a omorît-o în băţai ? glăsui el fără grabă. Uite-aşa, bine : se culca alături de femeie, îi pune oghealul în cap şi o tot înghesuia, şi tot căra în ea... De ce ? Păi, dacă mă gîndesc bine, nici el singur nu ştie !

Fără să-l ia în seamă pe Ivan, care, întors cu un braţ de lemne, şedea acum pe vine în faţa focului şi îşi dezmorţea mîinile, meşterul urmă sfătos :

— O snopea unde era mai bună decît el și unde o pizmuia pentru asta?! Aștia din neamul lui Kașirin, frate, nu-i au la inimă pe ăi buni! Îi roade zavistia și în loc să-i primească între dînșii, îi nimicesc! Întreab-o pe bunică-ta cum au umblat să-l bage-n mormînt pe taică-tău! Bunica o să-ți povestească toate cîte-au fost, că nu îndrăgește minciuna, n-o poate suferi. Ea-i ca o sfîntă, cu toate că mai bea și trage tabac pe nas, e dintre aleșii lui Dumnezeu. Tu să-i stai în preajmă, să-i urmezi cuvîntul întocmai...

Apoi mi-a făcut vînt ușurel și eu am ieșit pe ușă, abătut și înfricoșat. Vaniuşka m-a ajuns din urmă în tindă, mi-a luat capul în mîini și mi-a șoptit la ureche :

— Nu te teme de el! E tare bun la suflet! Și să te uiți drept în ochii lui, că așa-i place!

Totul din jurul meu era neobișnuit și-mi tulbura sufletul. Nu cunoșteam altă viață, dar îmi dădeam seama nelămurit că tata și mama au trăit altfel. Și vorba le era alta, și petrecerile; umblau, ședeau totdeauna umăr lîngă umăr. Seara, zăbovind la fereastră, rîdeau din inimă și cîntau pe săturate, de se opreau oamenii pe stradă și se uitau la ei. Fețele ridicate spre noi mi se păreau caraghioase, îmi purtau gîndul la farfuriile murdare de la sfîrșitul mesei... Aici, toți se scumpeau la rîs și nu era prea limpede totdeauna de ce anume rîd. Mai adesea îi auzai țipînd unul la altul și amenințîndu-se, ori se ascundeau prin unghere și șușoteau în taină. Copiii erau tăcuți, aproape că nici nu-i vedeai. Păreau trași spre pămînt, cum trage ploaia colbul. Mă simțeam străin între ei. Toată viața asta mă canonea cu zeci de ace, mă făcea bănuitor, mă silea să cercetez totul cu luare-aminte sporită.

Prietenia dintre mine și Ivan creștea cu fiecare zi. Bunica era prinsă din zori și pînă-n noapte cu treburile casei, iar eu mă învîrteam toată ziua în preajma lui Țigănuș. La nevoie, ori de cîte ori mă croia bunicul, el pune brațul stăvilă în calea nuielii și, a doua zi, mi-l arăta umflat și mi se plîngea :

— Nu mă mai amestec, n-are nici un rost ! Nici ție nu-ți aduc ușurare, iar eu... uită-te și tu ! Nu, așa nu mai merge ! Descurcă-te singur !

Dar la o adică lua iarăși asupra lui, de bună voie, durerea mea.

— Păi ziceai că nu te mai amesteci !

— Ziceam, și poftim !... Nici eu nu știu cum de-am făcut-o...

Curînd am aflat ceva despre Țigănuș, care mi-a sporit și mai mult și interesul, și dragostea față de el.

În fiecare vineri, Țigănuș înhăma la o sanie încăpătoare pe Șarap, fugarul murg, poznaș și mare iubitor de zahăr, atît de drag bunicăi. Îmbrăca o cojoacă pînă la genunchi, își înfunda o căciulă mițoasă pe cap, se încingea strîns cu o curea și se ducea să cumpere bucate. Uneori zăbovea pînă tîrziu, și toți ai casei, îngrijorați, se apropiau mereu de ferestre, topeau cu răsufierea cîte un ochi în gheața prinsă pe geam și se tot uitau în susul străzii.

— Nu se vede ?

— Nu !

Cea mai neliniștită era bunica.

— Ehei ! făcea ea către cei doi feciori și către bunicul. Voi o să-mi pierdeți și flăcăul, și murgul ! Cum de nu vă e rușine, obraze groase ce sînteți ! Ce, nu v-ajunge cît aveți ? Oh, neam lipsit de minte, zgripților ! Las-că vă pedepsește el, Dumnezeu, o să vedeți !

Bunicul mormăia posomorît :

— Hai, potolește-te ! De azi înainte nu-l mai las !

Uneori, Țigănuș se întorcea abia pe la amiază. Amîndoi unchii și bunicul ieșeau degrabă afară, iar în urma lor, trăgînd năprasnic tabac pe nas, venea bunica, întotdeauna greoaie la ceasul acela, nu știu de ce, aidoma unei ursoaice. Copiii țîșneau și ei din casă și toată lumea începea cu mare voieșie descărcarea saniei, plină cu pește, purcei, păsări tăiate și buturi de carne de toate felurile.

— Ai cumpărat din toate, așa cum ne-am înțeles ? întreba bunicul, cercetînd cele din sanie cu privirea piezișă a ochilor lui pătrunzători.

— Tot ce trebuie, turuia vesel Ivan și, ținînd de colo colo prin curte ca să se dezmoștească, își pocnea asurzitor mănușile mari, cu un singur deget, izbindu-le una de alta.

— Mai iartă mănușile celea, c-am dat bani pe ele ! se rățoia bunicul. Aduseși ceva bani acasă ?

— Nici pomeneală.

— Parcă-i cam mulțisor și de data asta. Nu cumva ai luat și „pe datorie“ ? Bagă de seamă, mie să nu-mi umbli cu de-alde astea !

Și pleca repede, cu obrazul schimonosit.

Amîndoi unchiilei se repezeau veseli spre sanie și, cîntărind în mîini păsările, peștele, măruntaiele de gîscă, buturile de vițel, hălcile uriașe de carne, șuierau cu încîntată uimire și strigau care mai de care :

— Strașnic le-ai mai ales !

Mai tare decît toți se minuna unchiul Mihail : sărea ca o minge în jurul saniei, adulmeca cu ciocul lui de ghionoaie și plescăia pofticios din buze, închizîndu-și de plăcere ochii neastîmpărați. Uscățiv, aducea cu tăică-său, dar era mai înalt și negru ca un tăciune. Virîndu-și adînc în mîineci mîinile înghețate, îl descosea pe Țigănuș :

— Cît ți-a dat tata ?

— Cinci ruble.

— Păi, aici tîrguiși de cinșpe. Tu cît ai scos din buzunar ?

— Patru ruble și o grivnă.

— Care va să zică, nouă grivne le-ai dosit ! Văzuși, Iakove, cum se fac bani ?

Unchiul Iakov, care era doar în cămașă, în ciuda gerului, rîdea pe înfundate, clipind spre cerul siniliu și sticlos.

— Ești bun de cinste, Vanka ! Pui la bătaie o juma' de rublă ? ! întreba el leneș.

Bunica deshăma calul.

— Ce-i, sufletelele ? Ce-i, motănelule ? Ți-e să zburzi, ai ? Fie, zburdă și tu, vietatea Domnului !

Șarap, mătăhălos cum era, își scutura coama bogată, o apuca în șagă cu dinții albi de umăr, îi smulgea broboada de mătase din cap și i se uita drept în ochi, cu ochii lui veseli, bătîndu-și genele albe de promoroacă și nechezînd duios.

— Vrei pîinică ?

Și bunica îi infunda în gură un codru de pîine cît toate zilele, presărat cu sare din belșug, îi ținea pestelca în chip de traistă dinainte și-l privea dusă pe gînduri, în timp ce mesteca.

Țigănuș, zburdînd ca un mînz și el, era lîngă bunica dintr-o săritură.

— Că tare-i deștept căluțul ăsta, tare-i isteț...

— Piei din ochii mei ! Nu te mai gudura ! îl repezea bunica, bătînd din picior. Știi doar că nu te am la inimă într-o zi ca asta.

Tot bunica m-a lămurit că Țigănuș nu atît cumpără, cît șterpelește din tîrg.

— Bunicu-i dă cinci ruble, el cumpără de trei și fură de zece, spunea ea cu amărăciune. Îi place să șterpelească, uite-așa, din joacă ! A încercat o dată, i-a mers, cei de acasă au făcut haz și l-au lăudat că are baftă, și de-atunci s-a deprins cu furțișagul. Bunicul a sorbit din plin, încă din tinerețe, paharul amărăciunilor și-al nevoilor, și azi, la bătrînețe, a ajuns lacom nevoie mare : banii sînt pentru el mai de preț decît feciorii lui ! De asta se și bucură de agoniseala pe dai-boj. Iar Mihailo și Iakov...

Dădu din mîna a lehamite, tăcu o clipă, apoi bombăni morocănos, cu ochii în tabachera deschisă :

— Asemenea treburi, Leonea, sînt ca horbota împletită de o babă oarbă ! Cum să-i descurci izvodul ? Da' dacă-l prind pe Ivan cu furțișagul, au să-l omoare în bătai...

Și după un răstimp adăugă încet :

— Ehei ! Legi avem multe, da' dreptate nici cît negru sub unghie...

A doua zi m-am rugat de Țigănuș să nu mai fure.

— Au să te omoare în bătaie...

— Nu mă dibuie ei ! Mă descurc eu ! Isteț sînt, cal iute am ! zîmbi Țigănuș, dar se întristă și se posomori îndată. Nu-i bine să furi, e foc ; crezi că eu nu știu ? O fac așa, de urît. Și nici bani nu pun la ciorap. Nu trece bine săptămîna și unchii mi-i storc cu țiriita pe toți. Puțin îmi pasă : n-au decît să-i ia, că doar sînt sătul, slavă Domnului !

Pe neașteptate mă ridică în brațe, mă scutură încețitor și-mi spuse :

— Ești tare ușurel și mlădiu, da' ai oasele tari ! O să crești voinic ! Știi ceva ? Învață să cînti la gitară ! Roagă-l pe unchiul Iakov să te-nvețe, zău ! Numai că ești cam mititel ! Mititel, da' aprig ! Ia zi, pe bunicu-tău nu prea-l ai la inimă, așa-i ? !

— Nu știu !

— Eu unul nu-i am de fel la inimă pe cei din neamul Kașirin, afară de bunica !

— Da' pe mine ?

— Tu nu ești de-alde Kașirin ! Tu ești Peșkov ! Alt sînge, al neam !

Mă strînse cu putere în brațe și spuse, aproape gemînd :

— Ehei, de mi-ar fi dat Dumnezeu glas, Doamne, Doamne ! Făceam lumea să plîngă, nu alta... Hai, acum du-te, frate, că am treabă !

Lăsîndu-mă jos din brațe, își umplu gura de cuie și se apucă să țintuiască pe o scîndură mare, pătrată, o bucată de postav negru, proaspăt văpsit.

... Dar nu trecu mult și Țigănuș se prăpădi !

Uite cum a fost : la noi în curte, lîngă poartă, ședea sprijinită de gard o cruce mare de stejar, groasă și noduroasă în partea de jos. Ședea acolo de multă vreme. Am văzut-o chiar din primele zile ale venirii mele la bunici, cînd era galbenă și aproape nouă. De atunci, ploile de toamnă o înnegriseră. Crucea mirosea amărui, a stejar băițuit, și părea de prisos în curtea strîmtă și murdară.

O cumpărase unchiul Iakov ca să o așeze la căpătîiul nevaste-si și se juruise să poarte crucea pe umerii lui pînă la mormînt, în ziua cînd se împlinea un an de la moartea femeii.

Ziua asta pică într-o sîmbătă, pe la începutul iernii. Era o zi geroasă, cu vînt ce spulbera promoroaca de pe acoperișuri. Toți ai casei ieșiseră în curte : bunicul, bunica și trei dintre nepoți plecaseră mai din vreme la cimitir, să facă parastas. Pe mine mă lăsaseră acasă, drept pedeapsă pentru nu știu ce poznă.

Unchii mei, îmbrăcați amîndoi la fel, în cojoacă scurtă și neagră, aplecară crucea spre ei, luînd fiecare pe umăr cîte un braț. Grigori și un om străin săltară cu greu de la pămînt capătul noduros, sprijinindu-l pe umărul lat al lui Țigănuș. Flăcăul se clătină sub povara ei și se propti pe picioarele crăcănate.

— Ce zici, o poți duce ? întrebă Grigori.

— Știu eu ! Tare grea mai e...

— Tu deschide poarta, diavol chior ! icni cu năduf unchiul Mihail, și unchiul Iakov spuse și el :

— Să-ți fie rușine, Vanka. Noi doi sîntem mai firavi decît tine !

Grigori, deschizînd larg poarta, îl sfătui cu grijă pe Ivan :

— Măi, tu dacă vezi că nu poți, las-o ! Ei, mergeți cu Dumnezeu !

— Nătărău pleșuv ! pufni unchiul Mihail, ieșind în stradă.

Toți cei rămași în curte au rîs pe furiș și se porniră să melițe răzbit care mai de care, de parcă s-ar fi bucurat cu toții că au luat crucea.

Grigori Ivanovici mă prinse de mînă și, ducîndu-mă de acolo, îmi spuse :

— Poate că scapi azi de bătaie ! Bunicul părea mai îmbunat...

Cînd am ajuns în atelier, m-a așezat pe maldărul de lînă pregătit pentru văpsit, m-a înfășurat grijuliu cu ea pînă peste umeri și, adulmecînd aburul ce se ridica din cazane, glăsui, dus pe gînduri :

— Eu, dragută, de treizeci și șapte de ani îl știu pe bunicu-tău : l-am văzut și la începuturile meseriei, îl văd și azi, la sfîrșit. Înainte vreme noi doi eram prieteni buni și-am chibzuit împreună cum să urnim treaba asta. Numai că bunicu-tău e deștept, n-am ce zice ! A știut să se facă stăpîn, pe cînd eu — n-am știut. Ei, lasă, Dumnezeu e mai deștept decît toți : destul să zîmbească, și cel mai deștept dintre oameni ajunge cel mai prost. Tu încă nu pricepi cum se leagă vorbele și cum se înădesc făptuirile, dar trebuie să înveți : soarta de orfan e soartă grea. Taică-tău, Maxim Savvateici, era om de frunte, pe toate le știa. De aia nu-l avea bunicu-tău la inimă și nu voia să știe de el...

Îmi plăcea să-i ascult vorba bună, privind limbile roșii și aurii ale flăcărilor ce jucau în vatră, norii lăptoși ai aburului ce se înălța deasupra cazanelor și se așternea apoi ca o promoroacă albăstrie pe coperișul povîrnit de scînduri, prin ale căror crăpături mițoase se vedeau fișii sinilii de cer, aidoma unor pamblici. Vîntul se mai domolise, ieșise soarele, curtea părea presărată cu pulbere de sticlă, din stradă se auzea scrișnetul tălpicilor de sânni, fumul albăstrui se învoldura din coșurile caselor, iar umbrele-i ușoare lunecau pe omăt, de parcă ar fi povestit și ele un basm.

Meșterul Grigori, lung și uscat, în capul gol, cu barba-i mare și urechile clăpăuge, tot învîrtea ca un vrăjitor bun cu melesteul în vopselele care clocoteau și mă tot povățuia :

— Tu să te uiți fiecăruia drept în ochi ! Și-un du-lău de s-o năpusti asupra ta, tu tot așa, să i te uiți drept în ochi și-o să vezi că nu-ți face nimic...

Ochelarii grei îi apăsau rădăcina nasului, adunînd o vinețeală spre vîrf — leit nasul bunicăi.

— Ia stai ! făcu el deodată, și rămase o clipă cu urechea ațintită, apoi împinse în grabă cu piciorul ușița de la vatră și se năpusti afară. M-am repezit și eu în urma meșterului.

Pc dușumea, în mijlocul bucătăriei, zăcea Țigănuș, cu fața în sus. Două fișii largi de lumină cădeau din

fereastră, așternîndu-i-se una pe cap și pe piept, cealaltă pe picioare. Fruntea îi era ciudat de străvezie, sprîncenele ridicate din cale-afară, ochii pieziși cătau țintă în tavanul întunecat. Buzele vineții tremurau într-o spumă trandafirie ; două șuvițe de sînge i se prelingeau din colțurile gurii pe obraji, pe gît și apoi pe dușumea, iar sub el sîngele șuvoia. Picioarele-i erau desfăcute neputincios în lături și se vedea bine că și pantalonii largi erau uzi, după felul cum stăteau lipiți de podea. Scîndurile frecate lună cu nisip luceau în soare, iar șuvițele de sînge, tăind curmeziș fișiile de lumină, se îndrumau spre prag, învăpăiate în soare.

Țigănuș zăcea fără mișcare. Numai degetele mîinilor întinse de-a lungul trupului se chirceau, zgîriind scîndurile, și unghiile lor roșii luceau și ele în soare.

Dădaca Evghenia, lăsată pe vine alături, se căznea să-i vîre o lumînărică în mină, dar Ivan nu putea să o țină și lumînarea cădea mereu, iar flăcăriua-i firavă se stingea în sînge. Dădaca o ridica, o ștergea cu un colț al pestelcii și încerca din nou să i-o vîre între degetele ce nu-și aflau astimpăr... Bucătăria era plină de o șoaptă unduitoare, care mă împingea din prag spre mijlocul odăii ca o pală de vînt, dar eu mă țineam strîns de clanța ușii.

— S-a poticnit, povestea unchiul Iakov cu un glas șters, monoton, tresărind și tot sucind capul încoace și încolo. El tot era pămîntiu, cu obrazul boțit, și ochii lui stinși clipeau neîncetat.

— A căzut și l-a strivit crucea. I-a picat pe spinare. Ne-ar fi schilodit și pe noi, dacă n-o lăsam la vreme de pe umeri.

— Adică, voi l-ați strivit, vorbi năbușit Grigori.

— Ce tot spui acolo...

— Voi !

Iar sîngele șuvoia și tot șuvoia. Se strînsese în băltoacă lingă prag, se înnegrișe și parcă sporea mereu. Pe buzele lui Țigănuș mustea aceeași spumă trandafirie, el gemea ca în somn și se topea vîzînd cu ochii, se înfunda și se ducea în dușumea, de-ai fi zis că intră în scînduri.

— Mihailo s-a repezit călare pîn-la biserică, după tata, şușotea unchiul Iakov, iară eu l-am suit într-o birjă și m-am grăbit încoace... Noroc că n-am fost eu la capătul crucii, uite ce-aș fi pătit...

Dădaca se tot chinuia să vîre lumina în mîna lui Țigănuș, picurîndu-i ceară și lacrimi peste degete.

Grigori spuse răstit :

— Lipește-o de podea, la căpătiul lui, toanto !

— Chiar așa !

— Și scoate-i căciula din cap.

Dădaca îi scoase căciula și ceafa lui Ivan bocăni surd pe podea. Capul îi căzu într-o parte și sîngele țîșni mai vîrtos, numai dintr-un singur colț al gurii. Toate astea țineau de o veșnicie... La început, am tot așteptat ca Țigănuș să se dezmeticească, să se ridice în capul oaselor, să scuipe și să spună :

— Ptiu, ce căldură !...

Așa cum făcea dumineca după-amiază, cînd se deștepta din somn. Dar el zăcea nemișcat și se topea vîzînd cu ochii. Soarele îl lăsase, fișiile de lumină se scurtaseră, se odihneau acum doar pe prichiciul ferestrelor. Obrazul i se întunecase de tot, degetele îi înțepeniseră și spuma nu-i mai mustea de pe buze. Lîngă creștet și lîngă urechi ardeau trei luminările și tremurul auriu al flăcărilor firave îi învăluia părul năclăit și negru ca pana corbului. Rotogoale gâlbui îi tremurau pe obraji oacheși, luminîndu-i vîrful ascuțit al nasului și buzele umezite de clăbuceala trandafirie

În genunchi, lîngă el, dădaca se bocea încetișor :

— Puiul meu drag, șoimul meu...

Mie mi-era frică, mă lua cu frig... M-am pitit sub masă și-am rămas acolo. După o vreme, în bucătărie dădu năvală bunicul, greoi, încotoșmănat în șuba lui de raton, și bunica în haina-i lungă, cu căptușeală și guler de blană, iar după ei unchiul Mihail, copiii și o mulțime de oameni străini.

Lepădîndu-și șuba pe jos, bunicul răcni :

— Nemernicilor ! Ce flăcău ați băgat în mormînt !

În cinci ani n-ar mai fi fost altul pe potrivea lui...

Din pricina hainelor ce stăteau grămadă pe podea, nu-l mai vedeam pe Ivan. Am ieșit de sub masă și-am nimerit drept în picioarele bunicului, care m-a azvîrlit cît colo, amenințîndu-i pe cei doi unchi ai mei cu pumnul lui mic și roșu :

— Fiare !

Apoi se așeză pe laviță, proptindu-și podul palmelor în scîndură și vorbi cu glasul lui scîrțîitor, întretăiat de sughițuri, într-un plîns fără lacrimi :

— Știu, vă stătea-n gît... Ehe, Vaniuşka, măi prostituţule ! Ce să-i faci ? Ce să-i faci, zic ? ! Casă străină, soartă haină ! Asta-i ! Tu cum crezi, maică, în ultima vreme nu ne prea are Dumnezeu la inimă, hai ? Tu cum crezi, maică ? !

Bunica, întinsă pe jos, cît era ea de mare, pipăia orbește cu mîinile fața, capul și pieptul lui Ivan, îi încălzea ochii cu răsuflarea ei și-i tot frămînta mîinile... Doborîse la pămînt toate lumînările... Mai apoi se ridică icnind, neagră toată în rochia-i neagră și strălucitoare, și spuse încet, cu ochii holbați înspăimîntător :

— Afară, blestemaților !

Toți cei de față, fără bunicul, se buluciră de-a valma spre ușă.

...Pe Țigănuș l-au îngropat pe tăcute, nici nu știu cum și cînd.

IV

Culcat în patul larg și înfășurat de patru ori în plapuma groasă, ascult cum se roagă bunica, în genunchi, cu mîna stîngă adusă la piept, bătînd cruci cu dreapta din vreme-n vreme.

Afară e un ger cumplit ; lumina verzuie a lunii se strecoară printre florile de gheață de pe geam și-i luminează deslușit chipul blînd, cu nasul mare, aprin-

zînd licăriri pîlpîitoare în ochii ei întunecați. Scufia de mătase ce-i acoperă părul lucește ca arama ; rochia neagră de mătase foșnitoare îi cade bogat de pe umeri, așternîndu-se pe podea.

Cînd o să isprăvească rugăciunea, bunica o să se dezbrace încet, o să-și păturească frumos lucrurile pe sipe-tul din colț și o să vină să se culce, iar eu o să m-arăt că dorm dus.

— Știu eu că te prefaci și că nu dormi, măi șirete-nie, mormăie ea. Spune, ești treaz, suflețelule, nu-ia așa ? Ia dă plapuma încoace !

Desfătîndu-mă dinainte de cele ce-au să urmeze, nu-mi pot stăpîni risul și numai ce o aud pufnind :

— Așa, va să zică ! Îți rîzi de bunică-ta cea bătrînă !

Apucînd plapuma de un colț, o smucește dintr-o dată cu putere și cu atîta îndemînare, încît mă azvîrle în sus, eu mă învîrt de cîteva ori și cad ca o plăcintă pe salteaua moale de puf. Bunica rîde cu poftă :

— Ei, ce zici, o pățiși, măi șiretenie, ai ?

Uneori, rugăciunea bunicii se lungește mult de tot și atunci adorm cu adevărat și n-o mai simt cînd vine în pat.

Rugile îndelungate încheie totdeauna zile de amărăciune, de certuri și bătăi, iar eu sînt numai urechi. Bunica istorisește amănunțit lui Dumnezeu tot ce s-a petrecut în casă. Șade în genunchi, mare și greoaie ca un mușuroi ; la început, vorbește în șoaptă, iute și bol-mojit, dar mai apoi spune răspicat și gros :

— Știi și tu, Doamne, că fiecare caută ce-i mai bun. Mihailo e mai mare și-ar avea drept să rămîie el în oraș : se simte umilit să se ducă tocmai el dincolo de rîu. Pe urmă, și locul ar fi nou, fără vad... și nu știi cum o să iasă treaba. Numai că taica îl are mai mult la inimă pe Iakov. Oare se cade să iubești pe unul dintre copii mai mult decît pe altul ? E căpățînos, moșul ! Tare bine ar fi să-i bați tu, Doamne, minți-le-n cap !

Ațîntîndu-și ochii mari și strălucitori asupra chipurilor înnegrite din icoane, bunica îl povățuiește pe Dumnezeu ei :

— Tu, Doamne, dă-i un vis dintre cele bune, ca să priceapă cum să facă împărțeală dreaptă între feciori !

Se închină și bate mătânii, atingînd podeaua cu fruntea ei mare, apoi, îndreptîndu-se de mijloc, urmează sfătos :

— Și bine-ar fi să-i zîmbești și Varvarei mele, ca să aibă și ea o bucurie. Cu ce te-o fi supărat ? E cumva mai păcătoasă decît alții ? Cum vine asta, zău : femeie tinăra și sănătoasă, da' viața numai în tristețe i se scurge. Și nu-l uita, Doamne, nici pe Grigori : o duce tot mai prost cu ochii. De-o fi să orbească, o s-o pornească prin lume cu mîna întinsă și asta-i rău de tot. Și-a irosit vlaga slujindu-l pe bunicul, da' bunicul crezi c-o să-l ajute ? Ți-ai găsit !... Of, Doamne, Doamne...

Tace îndelung, cu capul plecat smerit și cu mîinile atîrnînd istovite, de parcă ar fi cuprinsă de un somn adînc, ori ar fi înghețat...

— Încolo, ce-ar mai fi ? cugetă bunica cu glas tare, încrețindu-și fruntea : Apără-i, miluiește-i, Doamne, pe toți dreptcredincioșii tăi, iar pe mine, o femeie nevolnică și fără minte, mă iartă : știi doar că nu păcătuiesc din răutate, ci din neștiință și prostie.

Oftînd adînc, spune cu blîndețe și mulțumire :

— Tu pe toate le știi, Bunule, tu pe toate le cunoști, Părinte !

Îmi plăcea nespus acest Dumnezeu al bunicăi, pe care ea îl simțea atît de prieten, și o rugam adesea :

— Hai, povestește-mi despre Dumnezeu !

Bunica îmi povestea despre Dumnezeu într-un fel cu totul deosebit : încetișor și tărăgănat, cu ochii mijiți, cuibărită lîngă mine : se ridica în capul oaselor, se așeza iar, își acoperea părul cu broboada și spunea, spunea, pînă adormeam de-a binelea :

— Șade el, Dumnezeu, pe un dîmb, în mijlocul cîmpiilor cerești, pe jîlțul lui de peruzea, sub teii de-argint. Teii ceia înfloresc cît ține anul. Că raiul nu știe nici ce-i iarna, nici ce-i toamna, și-acolo florile nu se veștejesc, ci înfloresc fără istov, întru bucuria celor dreپți. Iar în jurul lui Dumnezeu roiesc cete de

îngerii, ca fulgii de zăpadă, ca albinele, ori ca un stol de hulubi albi, și se pogoară din cer pe pământ, și se-ntorc în cer, de-i povestesc lui Dumnezeu despre toate ale noastre, ale oamenilor. Printre ei se află și îngerul tău, și al meu, și al bunicului — la fiecare i-a dat Dumnezeu câte un înger, că e deopotrivă de bun cu toți. Iar îngerul tău, de pildă, îi spune lui Dumnezeu : „Lexei, cică, a scos limba la bunică-sa !“ — și pe dată Dumnezeu dă poruncă : „Păi să-i tragă bătrînul o bătaie bună !“ Și uite-așa îi dă fiecăruia ce i se cuvine : unuia durere, altuia bucurie. Și tare frumos și drept le mai potrivește, că îngerii se veselesc, bat din aripi și-i tot cîntă osanale : „Slavă Ție, Dumnezeule, slavă Ție !“ Iar El, Drăguțul, le zîmbește cu bunătațe, de parcă le-ar spune : „Haide, haide, ajunge !“

Aici, bunica zîmbește și ea, clătînd cu mulțumire din cap.

— Bunică, tu ai văzut toate astea cu ochii tăi ?

— De văzut, nu le-am văzut, da' știu ! face ea pe gînduri.

Cînd vorbea de Dumnezeu, de rai și îngerii, bunica părea mititică și blîndă, fața îi întinerea, iar ochii umezi te învăluiau într-o lumină caldă. În clipele acelea, eu îi luam în mîini coadele grele și lucioase ca de mătase, mi le petreceam pe după gît și ascultam cu luare-aminte, neclintit, poveștile ei fără de capăt, de care nu mă mai săturam.

— Omului nu-i e dat să-l vadă pe Dumnezeu, că orbește. Numai sfinții se uită cît poftesc la el. Eu pe îngerii i-am văzut : ei i se arată omului cînd are cugețul curat. Eram într-o zi la biserică, la utrenie, și ce crezi ? În altar stăteau doi îngerii, ca două neguri străvezii : vedeai prin ei, și erau luminoși, luminoși de tot, și aveau aripile pînă-n pământ, ușoare, ca de horbotă subțire. Umblau așa în jurul pistolului, dîndu-i ajutor părintelui Ilia, bătrînelului ; el își sălta în sus mîinile ostenite și firave în ruga lui, și ei îi sprijineau coatele. Era tare bătrîn, săracul, și aproape orb, se izbea de toate cele... N-a mai trăit mult după aceea : curînd

și-a dat sfârșitul. Eu cînd i-am văzut, am încremenit de fericire : mă durea și inima de atîta bucurie, și lacrimile îmi scăldau obrazii... Of, că bine mi-a mai fost atunci ! Ehe, Leonka, sufletele, bine le-a mai rînduit Dumnezeu pe toate, și-n cer, și pe pămînt. Tare bine !

— Păi, la noi, oare-s toate bune ?

— Toate-s bune, slavă Preasfintei Născătoare ! rosti bunica, făcîndu-și semnul crucii.

Asta mă cam nedumerea : îmi venea greu să cred că la noi în casă toate-s bune, ba, după mine, treaba mergea din ce în ce mai rău.

Într-o zi, trecînd pe lîngă ușa unchiului Mihail, am văzut cum tușa Natalia, îmbrăcată toată în alb și cu mîinile apăsate pe piept, alerga de colo-colo prin odaie strigînd stăpînit, dar plină de groază :

— Doamne, ia-mă, strînge-mă la tine...

Ruga ei mi-era pe înțeles, după cum îl înțelegeam și pe meșterul Grigori, cînd bombănea pe sub nas :

— Cînd oi orbi și-oi porni prin lume cu mîna-ntinsă, pînă și atunci o să-mi fie mai bine decît acum...

Doream să orbească mai repede : mă bătea gîndul să-l rog să mă ia drept călăuză și să o pornim amîndoi prin lume. I-am și împărtășit gîndul meu, iar meșterul, rîzînd în barbă, mi-a spus :

— Mda, strașnic, o să umblăm împreună și eu o să vestesc în tot orașul : băiatul e nepotul lui Vasili Kașirin, starostele breslei vopsitorilor... Nepot de la fiică-sa ! O să iasă o poveste de toată frumusețea...

Adesea vedeam cearcăne vineții sub ochii pustiiți ai tușei Natalia și buzele umflate pe fața-i gălbejită. Am întrebat-o pe bunica :

— O bate unchiu Mihail ?

Bunica a oftat din adîncul pieptului :

— O bate pe-ascuns, afurisitul ! Bunicu-tău nu-i dă voie s-o bată și el o bate-n timpul nopții. El e rău, iar ea e o cîrpă.

Însuflețindu-se deodată, mi-a povestit :

— Ei, bătaia de-acuși nu-i ca cea de odinioară : îți arde bărbatul un pumn peste gură, ori peste ureche, te trage zdravăn de coade... Altădată să vezi cum era : te canonea ceasuri de-a rîndul. Bunicu-tău m-a bătut odată, de Paști, de la liturghie și pînă la căderea serii. Dădea pînă ostenea, stătea nițel să-și tragă sufletul și-o lua de la capăt. M-a bătut și cu hățurile, și-n toate chipurile !

— Și de ce te bătea ?

— Nu mai știu ! Altădată m-a bătut de m-a lăsat pe jumătate moartă și pe urmă nu mi-a dat de mîncare cinci zile în șir. Abia am scăpat cu viață. Altădată, iar...

Povestea ei mă lăsa mut de uimire : bunica era de două ori mai voinică decît bunicul și nu-mi venea să cred că putea să o bată așa.

— Păi ce, e mai puternic decît tine ?

— De puternic — nu-i mai puternic, da' e mai mare de ani și apoi mi-e bărbat ! O să dea socoteală pentru tot ce-mi face în fața lui Dumnezeu ! Că mie mi-e scris să rabd...

Îmi plăcea la fel de mult să o văd cum șterge icoanele de praf și cum le curăță odăjdiile. Icoanele erau bogat împodobite cu mărgăritare, bătute cu nestemate și ferecate-n argint. Bunica lua cîte o icoană în mîinile ei iscusite, îi zîmbea și, privind-o lung, rostea cu în-duioșare :

— Ia te uită, ce chip drăgălaș !

Apoi își făcea semnul crucii și o săruta.

— Te-a năpădit praful, te-a înnegrit fumegarea candeliei, o. Maică făcătoare de minuni, bucurie făr-de-istov ! Ia te uită colea, Leonea, sufletelele, ce lucrătură meșteșugită : chipurile-s mici, mititele, da' fieștecare e migălit anume. Știi cum îi zice icoanei ăsteia ? Cele douăsprezece sărbători ! În mijloc stă Maica Domnului Feodorovskaia, Preacuvioasa. Ceastălaltă e : Nuplînge-Maică, -în-mormînt-văzîndu-mă...

Uneori, mi se părea că bunica se joacă de-a icoanele, bucuroasă și plină de uitare de sine, cum se juca vară-mea, Katerina, cea slabă de minte, cu păpușile

ei. I se întâmpla bunicăi să vadă și draci, fie în cete, fie răzleți.

— Mergeam eu așa, într-o noapte, în postul mare, pe lângă casa lui Rudolf. Era o noapte cu lună, umedă... Și ce să vezi? Călare pe creasta acoperișului, drept lângă horn, ședea dumnealui, talpa-iadului... Capul încornorat și-l ținea plecat peste gura hornului și tot adulmeca și se fornăia. Și era mare și mătăhălos!... Și tot adulmecînd așa, dădea din coadă, tîrșind-o peste acoperiș. Eu am făcut peste el semnul crucii: „Să-nvie Domnul și-i piară vrăjmașii“, zic. Dracul a schelălăit încetișor și-a venit de-a dura pe acoperiș pînă-n curte, și-a pierit! Se vede treaba că alde Rudolf au avut bucate de fruct în ziua aceea, iar dumnealui adulmeca și se bucura.

Rîdeam, închipuindu-mi-l pe necuratul rostogolindu-se de pe acoperiș. Rîdea și bunica, apoi își urma povestirea:

— Tare le mai plac ăstora șotiile! Se țin de șotii mai dihai ca plozii! Într-o zi clăteam niște rufe în odaia de scaldă și numai bine s-a făcut miezul nopții. Cînd, ce să vezi? Ușița de la sobă, buf, sare-n lături, și drăcușorii vin claie peste grămadă pe podea, unul mai mărunțel ca altul: ba roșii, ba verzi, ba negri ca gîndacii... Dau să fug afară, hai — fugi dacă poți! M-au prins în hora lor... Umpluseră odăița de n-aveai unde pune un pas. Mi se cățărau pe picioare, mă trăgeau de fustă, mă înghesuiseră de nici cruce nu puteam să-mi fac. Și erau păroși, moi și calzi ca niște pisoii, doar că se țineau pe etichetele dindărăt... Se roteau, hlizindu-se, în jurul meu, le scăpărau dinții mărunți ca de șoricei și le jucau ochii verzi în cap, în frunte li se deslusea mijirea coarnelor și-aveau niște codițe ca de porci! Dumnezeu mare! Am căzut jos fără simțire, păi cum crezi! Cînd mi-am venit în fire, lumînarea era pe sfîrșite, apa din albie se răcise, iar rufele spălate zăceau azvîrlite peste tot. Of! zic. Duce-v-ați pe pustii locuri!...

Eu închid o clipă ochii și văd cum de pe pietrele sure din gura sobei năvălesc șuvoi dihăniile mătăhăloase și pestrițe, cum podidesc odăița de scaldă, cum

sufală-n luminare și cum scot a batjocură limbile lor roșii... Îmi vine să și rîd, dar mă trec și fiori de spaimă. Bunica clatină din cap, rămîne o clipă pe gînduri și numai ce se însuflețește din nou, ca sub dogoarea unui foc lăuntric.

— Mi-a fost dat să-i văd pe cei afurisiți ! Tot într-o noapte de iarnă, pe vifornită. Treceam prin viroaga lui Diukov, știi tu, acolo unde ți-am spus că Iakov și Mihail au vrut să-l înece pe taică-tău într-o copcă. Ei, merg eu prin viroagă și abia ajung pe fund, cînd deodată prinde a șuiera și a hăuli de te-asurzea ! Mă uit, o troică trasă de niște telegari ca para corbului venea spre mine ca vîntul și ca gîndul, iar pe capră, un drac voinic, cu tichie roșie-n cap. Mîna caii stînd în picioare și trăgînd zdravăn de hăturile făcute din lanțuri grele. Drum de sanie nu era pe acolo și troica zbură drept în iaz, învăluită într-un nor de nea. Iar în sanie se lăfăiau alți draci, șuierau, zbierau și își fluturau de mama focului tichiile... Și uite-așa au trecut în zbor pe lîngă mine șapte troici în șir, taman ca pompierii. zău. Caii erau toți ca pana corbului, dar nu erau cai, ci oameni din cei afurisiți de tații și de mamele lor ! Asemenea oameni slujesc pentru desfătarea diavolilor, ei îi înhamă la sânni și la trăsuri și-i mină pe rupte în nopțile cînd au vreo petrecere. Și eu pesemne c-am nimerit cînd aveau ei vreo nuntă de-a lor, drăcească...

Mi-era cu neputință să nu dau crezare spuselor bunicii, într-atît de limpede și de convingător povestea.

Dar mai frumos decît orice spunea bunica în stihuri despre Maica Domnului pornită să cerceteze durerile pămîntești ; cum a înduplecat-o ea pe cneaghina Engaliceova, căpetenie de tîlhari, să nu mai asuprească și să nu mai jefuiască norodul rusesc... Spunea în stihuri despre Alexei, omul lui Dumnezeu, și despre Ivan-oșteanul ; spunea povestea preaînțeleptei Vasilisa, a lui Popa-Capră și a unuia, finul lui Dumnezeu. Spunea istoria cumplită a Marfei, cîrmuitoarea Novgorodului, despre Baba Ustia, căpetenia de tîlhari, despre Maria

Egipteanca cea păcătoasă și despre amarnica pătimire îndurată de maica unui tâlhar... Știa cu duiumul la po-vești, legende și stihuri.

Ea, care nu se temea nici de oameni, nici de bunicul, nici de draci și nici de alte puteri necurate, murea de frica gândacilor negri, pe care-i simțea de hăt departe. Uneori mă trezea în toiul nopții și-mi spunea în șoaptă :

— Aleoșa, drăguță, simt foșgăiala unui gândac, strivește-l, pentru numele lui Dumnezeu !

Mahmur de somn, aprindeam lumina și o porneam de-a bușilea pe dușumea în căutarea vrăjmașului. Se întâmpla să nu-l găsesc îndată, ori să nu-l găsesc de loc.

— Nu-i nicăieri, spuneam, și bunica, nemișcată, înfofolită în plapumă pînă peste cap, mă ruga stins :

— Ba este, știu eu ! Rogu-te, mai caută-l ! E aici, știu eu...

Într-adevăr, nu se înșela niciodată și pînă la urmă dibuiam gândacul pe undeva, departe de pat.

— L-ai strivit ? Ei, slavă Domnului ! Ție, îți mulțumesc !

Arunca plapuma din cap, ofta ușurată și zîmbea.

Dacă nu dibuiam gîngania, nu era chip să mai închid ochii. O simțeam cum tresare din tot trupul la cel mai neînsemnat foșnet iscat în tăcerea adîncă a nopții și-i auzeam șoapta stinsă, după ce-și ținea multă vreme răsufierea :

— E lîngă prag... a luat-o pe sub sipet...

— De unde atîta frică de gândaci ?

Bunica îmi răspundea cu vorbe pline de tîlc :

— Nu le pricep rostul, asta-i ! Sînt negri și forfolesc de colo colo. Dumnezeu i-a dat fiecărei gărgărițe menirea ei ; ciinele babei vestește că-i umezeală în casă ; păduchele de lemn arată că-s pereții murdari ; de găsești păduche pe tine e semn de boală. Care va să zică, toate și-au rostul lor. Pe cînd gândacii ăștia — cine-i știe ce putere zace-n ei și de ce ne-au fost trimiși ? !

Într-o seară, pe cînd bunica stătea în genunchi și-i povestea ca de obicei lui Dumnezeu cu inima deschisă toate cîte se petrecuseră, ușa se dădu de perete și bunicul năvăli în odaie, strigînd răgușit :

— Nenorocire mare, maică ! Arde !

— Ei, taci ! făcu bunica, sărind în picioare. și străbătură amîndoi într-un suflet odaia de oaspeți, confundată în beznă, tropotind greu cu cizmele.

— Evghenia, dă jos icoanele de pe perete ! Natalia, tu îmbracă degrabă copiii ! porunceă bunica răstit, în vreme ce bunicul icnea încetișor :

— Of-f-f !...

M-am repezit în bucătărie. Fereastra dinspre curte lucea ca de aur. Pe dușumea se prelingeau mereu pete galbene, luminoase. Unchiul Iakov, desculț, se căznea să-și pună cizmele, țopăia de parcă petele acelea îi frigeau tălpile și striga :

— Să știți că Mișka a pus foc ! A pus foc și a șters-o, da !

— Tu ține-ți gura, cîine ! îl amenință bunica, și-l îmbrînci spre ușă de era cît pe ce să cadă în bot.

Prin geamurile oarbe de promoroacă se vedea cum arde acoperișul atelierului, în a cărui ușă căscată larg se învolburau limbi de foc. În liniștea nopții fără vînt, florile focului, roșii, înfloreau fără pic de fum. Doar sus de tot tremura un nor întunecat, care însă nu ascundea vederii rîul de argint al Căii Laptelui. O lumină sîngerie scâldea omătul din jur, pereții acareturilor tremurau și se legănau, de parcă și acareturile năzuiau spre colțul de curte unde juca în voie pălălaia, turnînd dogoarea ei roșie în crăpăturile din pereții atelierului și ieșind apoi la iveală în chip de cuie roșii și strîmbe. Peste scîndurile negre ale acoperișului uscat se răsuceau șerpi de aur, ca niște pamblici sîngerii. Printre ele, hornul subțire de cărămidă pufăia stingher colaci de fum. Fișiiitul mătăsos al pojarului izbea în geamurile casei. Focul se întetea. Sub strălucirea lui, atelierul semăna acum cu iconostasul bisericii și mă ademenea cu o putere de neînfrînt.

Mi-am pus în cap un cojoc, mi-am vîrit picioarele în niște cizme, la întîmplare, și am ieșit în tindă, iar de acolo în prag, unde am rămas locului, orbit de jocul strălucitor al vilvătăilor, asurzit de strigătele bunicului, ale lui Grigori, ale unchiului Iakov, de trosnetul focului, și speriat de ce făcea bunica : ea își pusese un sac în cap, se înfășurase într-o pătură și fugea drept spre foc... Apoi pătrunse în mijlocul flăcărilor, strigînd :

— Calaicanul, proștilor ! Calaicanul ! O să sară-n aer...

— Grigori, ține-o ! urla bunicul. Ooh ! s-a sfîrșit cu ea !

Bunica însă și se arătase din flăcări. Fumega toată, scutura din cap și umbla gheboșată, dar purta pe brațe damigeana cu calaican, de o vadră.

— Scoate calul din grajd, taică ! hîrii ea, înecîndu-se de tuse. Și luați odată pătura asta de pe mine ! Ori nu vedeți că ard ?

Grigori îi smulse de pe umeri pătura care ardea mocnit, apoi se apucă să arunce cu lopata calupuri mari de zăpadă spre ușa atelierului, frîngîndu-se de șale, în vreme ce unchiul țopăia cu toporul în mină pe lîngă el. Bunicul alerga după bunica, azvîrlind cu zăpadă în ea. Bunica înfundă damigeana cu calaican într-un troian, apoi se repezi la poartă, o deschise larg și, făcînd o plecăciune adîncă în fața lumii adunate acolo în goană, glăsui astfel :

— Vedeți de hambar, oameni buni ! Dacă ajunge focul la hambar și la șura de fin, arde și avutul nostru, s-aprinde și-al vostru. Spargeți acoperișul cu topoarele ! Aruncați finul în grădină ! Grigori, tu azvîrle zăpada mai de sus, că așa nu faci nici o ispravă ! Iakov, nu te mai foi așa ! Împarte oamenilor topoare și lopeți. Oameni buni, vecini dumneavoastră, dați-i zor, dați-i zor, și Dumnezeu cu voi !

Icoana bunicăi te vrăjea la fel ca și focul : înveșmîntată în negru și luminată de flăcările care parcă o

fugăreau anume, ea alerga într-un suflet de ici-colo, de-o vedeai peste tot, dădea porunci și nimic nu-i scăpa...

Șarap năvăli din grajd, ridicându-se năvălaș în două picioare și aruncându-l cît colo pe bunicul. Vîlvătaia îl pîli dintr-o dată peste ochi, răscolind luciri de sînge în ei. Calul se propti, fornăind, pe picioarele dinainte. Bunicul scăpă friul din mînă și sări într-o parte, strigînd :

— Ține-l, maică !

În aceeași clipă, bunica se aruncă înaintea calului care se săltase în două picioare și se opri așa, cu brațele întinse cruce. Șarap necheză jalnic și întinse botul spre ea, trăgînd cu coada ochiului la foc.

— N-ai teamă ! îl liniști bunica cu vocea răgușită, bătîndu-l prietenos pe grumaz și apucîndu-l de căpăstru. Gîndești că te-oi lăsa singur cu spaima ta, șoricelul meu ?

Iar „șoricelul“, de trei ori cît bunica, o urmă spășit spre poartă, fornăind și cătînd la fața ei poleită de lucirea focului.

Dădaca Evghenia scoase ceilalți copii din casă, infoliți de abia li se auzea gura.

— Vasili Vasilici, Lexei nu-i nicăieri...

— Hai, hai, du-te ! o zori bunica, făcîndu-i semn să treacă, în vreme ce eu m-am ascuns sub scara de la intrare, ca dădaca să nu mă vadă și să mă ia de acolo.

Acoperișul atelierului se prăbușise. Doar căpriorii subțiri se desenau pe cerul nopții, fumegînd și strălucind de aurul jeraticului. În cuprinsul atelierului vuiau și trosneau clipă de clipă vîlvătai verzi, albastre și roșii ; snopi de foc se prăvăleau afară, peste oamenii grămădiți în fața uriașului pojar și care se luptau să-l înăbușe azvîrlind zăpadă cu lopețile. Cazanele din atelier clocoteau cu furie la para focului ; aburul și fumul se ridicau laolaltă într-un nor des, umplînd curtea de mirosuri înțepătoare, care lăcrimau ochii. Am ieșit de sub scară și-am nimerit drept în picioarele bunicăi.

— Pleacă ! m-a alungat ea. Pleacă numaidecît, c-au să te strivească aici...

Un călăreț intră în goană pe poartă. Purta pe cap o chivără de aramă cu creastă. Roibul lui împrășca spumă, iar el, ridicînd mîna cu biciușca, urla cît îl ținea gura, amenințînd mulțimea :

— Împrăștiați-vă !

Îndată se auzi un clinchet vesel de zurgălăi — totul era frumos ca în zi de sărbătoare. Bunica mă îmbrînci spre tindă, strigîndu-mi răstit :

— Pleacă odată ! Cu tine vorbesc, n-auzi ?

Nu era chip să nu-i dai ascultare. M-am dus în bucătărie și mi-am lipit nasul de geam, dar focul nu se mai vedea, din pricina mulțimii de oameni. Doar chivărele de aramă străluceau printre cușmele negre și șepcile căptușite de iarnă.

Focul fu repede culcat la pămînt, strivit, călcat în picioare. Poliția izbuti să împrăștie oamenii și bunica se arătă și ea în bucătărie.

— Care ești ? Tu-u ? Nu dormi ? Ți-e frică ? Nu-ți fie frică, gata, s-a isprăvit !

Se așează lîngă mine și rămase tăcută, legănîndu-se încetișor încoace și încolo. Îmi părea bine că s-a așternut din nou noaptea cea neagră și liniștită, dar îmi părea și rău după foc.

Bunicul intră și el în casă, se opri în prag și întrebă :

— Maică ?

— Ei ?

— Ai niscaiva arsuri ?

— Mai nimica !

Scăpărară un chibrit cu măciulie de fosfor și flăcăruia-i albastră îi lumină fața de dihor mînjită de funingine, găsi pe masă o lumînare, o aprinse și se așează fără grabă lîngă bunica.

— Ai face bine să te speli, îl îmboldi bunica, neagră și ea de funingine și pătrunsă toată de un miros înțepător de fum.

Bunicul oftă :

-- Tare milostiv mai e Dumnezeu cu tine : că multă minte îți dă la o adică...

Apoi o mîngîie pe umeri și adăugă, rînjind :

— Măcar că e pentru scurtă vreme, pentru un ceas, acolo, tot ți-o dă !

Bunica zîmbi și ea, dădu să zică ceva, dar bunicul se posomorî dintr-o dată :

— O să-l socotesc pe Grigori și o să-l dau afară : a lui a fost vina. Munca nu mai e de el. Și-apoi, și-a trăit traiul ! Tontul de Iașka șade acolo, pe prag, și plînge... Ai face bine să te duci să-i spui o vorbă...

Bunica se ridică și plecă, ținînd mîna în dreptul buzelor și suflînd peste degetele-i arse. Bunicul se uită la mine și mă întrebă domol :

— Ai văzut focul chiar de la început ? Ce zici de bunică-ta, ai ? Și cînd te gîndești că e bătrînă acum... Cît mi-a încercat-o soarta, cîte a pătimit ea în viață !.. Asta-i, măi băiete ! Ehe, voi-i !

Se îndoii de șale și rămase tăcut multă vreme. Într-un tîrziu se ridică, curăță mucul lumînării cu degetele și mă întrebă iar :

— Ți-a fost frică ?

— Nu.

— Foarte bine. Nici n-are de ce să-ți fie...

Smucindu-și cu năduf cămașa de pe el, se duse în colțul unde era spălătorul și acolo, în întuneric, trînti cu piciorul în podea și spuse apăsător :

— Focul nu-i mare lucru : un fleac ! În schimb, ăla de l-a lăsat să-și facă mendrele trebuie bătut cu gîrba-ciul în piața orașului, că ori e gogoman, ori... tilhar. Uite-așa, și pe urmă n-o să mai vezi nicăieri foc ! Ei, acum du-te la culcare... La ce mai stai ?

M-am dus, dar în noaptea aceea n-am avut parte de somn. Abia m-am cuibărit în pat și am sărit ca ars, la auzul unui urlat ce nu avea nimic omenesc. M-am repezit din nou în bucătărie. În mijlocul bucătăriei stătea în picioare bunicul, fără cămașă, cu lumînarea în mînă. Flacăra lumînării juca, iar el hîrîia cu picioarele în loc și striga răgușit :

— Maică, Iakov, ce-i asta ? Ce s-a întîmplat ?

Cit ai clipi, m-am furișat pe cuptor și m-am pitit în ungheru-i întunecos. Casa se umplu din nou de forfotă, întocmai ca adineauri, la foc. Urletul acela răscolitor izbea în tavan, în pereți, cadențat ca un val și din ce ce în ce mai puternic. Unchiul Iakov și bunicul alergau buimaci de colo-colo, iar bunica țipa la ei, alungându-i nu știu unde. Grigori îndesa cuptorul cu lemne, stîrbind mare zgomot, umplea oalele cu apă, nu-și mai găsea locul și tot clătina din cap, aidoma cămilelor din Astrahan.

— Întii și-ntîi aprinde focul, porunci bunica.

Grigori se repezi să caute surcele după cuptor. Căutînd după ele, mă apucă de picior și întrebă îngrijorat :

— Care ești aici ? Ptiu, m-ai speriat... Tot unde nu trebuie te nimerești...

— Da' ce se petrece la noi ?

— Naște tușă-ta Natalia, mormăi Grigori nepăsător, sărind jos de pe cuptor.

Mi-am adus aminte că mama nu țipa așa cînd a fost să nască.

După ce rîndui oalele cu apă pe foc, Grigori se urcă și el pe cuptor, lîngă mine, scoase din buzunar o lulea de pămînt și mi-o arătă, zicînd :

— M-am apucat de fumat ! Cică fumatul priește la ochi. Bunică-ta m-a sfătuit să trag tabac pe nas, dar eu socot că-i mai bine să-l trag în piept...

Ședea pe marginea cuptorului, cu picioarele spînzurate și se uita la flacăra tremurătoare a lumînării. Urechea și obrazul îi erau mînjite de funingine, iar prin cămașa sfîșiată într-o parte i se vedeau coastele mari, ca niște cercuri de butie. Una din sticlele ochelarilor, spartă, căzuse din ramă mai bine de jumătate. Prin stîrbitura aceea privea un ochi roșu și lăcrimos, ca o rană. Îndesînd în lulea foi întregi de tutun, Grigori trăgea cu urechea la gemetele femeii în durerile facerii și mormăia cuvinte fără șir, de parcă era beat :

— Bunica și-a ars mîinile. Atunci cum s-o moșească ? Tii, ce mai geme tușă Natalia, auzi ? Au uitat

toți de ea : durerile au apucat-o chiar cînd s-a pornit focul — de spaimă, pesemne... Ca să vezi ce greu aduci un suflet pe lume ! Și cînd te gîndești că nimeni nu-i dă cinstire muierei cum se cuvine ! Tu să știi de la mine : muierea trebuie cinstită ! Mama, vreau să zic...

Eu moțaiam și mă trezeam din vreme în vreme din pricina forfotei, a ușilor trîntite și a strigătelor unchiului Mihail, care se îmbătase. Auzeam fără să vreau cuvinte ciudate :

— Trebuie deschise porțile împărătești...

— Dați-i să bea untdelemn de candelă cu rom și funingine, jumate pahar de untdelemn, jumate de rom și o lingură mare de funingine...

Și glasul unchiului Mihail care se ruga stăruitor :

— Lăsați-mă s-o văd...

Ședea pe dușumea, cu picioarele crăcănate și scuipa drept înainte, bușindu-și palmele de pămînt. Cuptorul se încinsese din cale-afară și m-am dat jos, dar cînd să trec pe lîngă unchiul Mihail, el m-a apucat de picior și am căzut, izbindu-mă la cap.

— Prostule ! i-am spus.

Unchiul Mihail a sărit în picioare, m-a înșfăcat de jos și, făcîndu-mi vînt, a început să zbiere :

— Îți crăp capul de cuptor...

Cînd mi-am venit în fire, mă aflam în odaia de oaspeți, în colțul cu icoane, pe genunchii bunicului, care mă legăna cu ochii ațintiți în tavan, bolborosind :

— Toți, toți pîn-la unul purtăm vina...

Deasupra lui lucea lumina candelai ; pe masa din mijloc ardea o lumîinare, iar prin fereastră se și furișa geana tulbure a dimineții de iarnă.

Aplecîndu-se spre mine, bunicul mă întrebă :

— Ce te doare ?

Toate cele mă dureau. Capul mi-era ud, trupul greu, dar nu-mi venea să vorbesc despre mine : totul în jur arăta ciudat de schimbat. Pe aproape toate scaunele

ședeau oameni străini : un preot în odăjdii liliachii, un moșneguț cărunt cu ochelari și straie de militar, și mulți alții. Ședeau nemișcați, încremeniți în așteptare și ascultau la plescăitul apei ce venea din odaia alăturată. Lipit de ușorul ușii, unchiul Iakov stătea drept ca ostașii, cu mâinile la spate. Bunicul îi spuse :

— Ia-l de aici și du-l la culcare...

Unchiul Iakov îmi făcu semn cu degetul și o apucă înainte, spre odaia bunicăi, pășind în vârful picioarelor. Când m-am urcat în pat, mi-a șoptit :

— S-a prăpădit tușă-ta Natalia...

Nu m-am mirat : tușă Natalia trăia de multă vreme fără să o vadă nimeni și nu venea nici în bucătărie ca să stea la masă cu noi toți.

— Da' bunica, unde-i ?

— Acolo, a murmurat unchiul Iakov, arătînd nelămurit cu mîna, și a plecat îndată, călcînd la fel de ușor cu picioarele-i desculțe.

Întins în pat, aruncam priviri furișe în jurul meu. Chipuri păroase, cărunte, fără ochi, stăteau lipite de geam și se holbau la mine. În colțul de deasupra sipețului atîrna ca de obicei rochia bunicii — știam asta prea bine — dar acum mi se năzărea că acolo s-a pitit și mă pîndește o ființă vie. Cu capul înfundat în pernă, trăgeam cu coada ochiului spre ușă. Îmi venea să sar din pat și să o rup la fugă. Aerul era înăbușitor, mă canonea un miros greu și pătrunzător, care mă făcea să mă gîndesc la moartea lui Țigănuș și la singele ce șiroia piraie pe podea. În cap, ori poate în inimă, simțeam cum crește ceva, ca o boalfă... Tot ce văzusem în casa asta luneca prin mine ca un lung șir de sănii pe uliță, strivindu-mă, nimicindu-mă...

Deodată, ușa se deschise încet, încet de tot, și în odaie intră, împleticindu-se, bunica. Închise ușurel ușa cu umărul, se rezemă de ea cu spatele și, întinzînd mîinile spre flăcăruia albastră și vioaie a candeliei, se jelui încetîșor, ca un copil :

— Of, mîinile, mînușitele mele... Că tare mă mai dor...

Către primăvară, cei doi unchi ai mei s-au despărțit. Iakov a rămas în oraș, Mihail s-a dus de cealaltă parte a riului, iar bunicul și-a cumpărat o casă mare, de piatră, plină de lucruri nemaivăzute pentru mine. Casa era pe strada Polevaia și avea jos o cîrciumă, iar sus, în pod, o cămăruță tare prietenoasă. Avea și o grădină, care cobora într-o viroagă năpădită pe margini de un răchitiș golaș și des ca țepii unui arici.

— Ce de nuiete ! mi-a spus bunicul, făcîndu-mi hoștește cu ochiul, pe cînd cerceta grădina și eu îi țineam tovărășie pe potecile desfundate de topirea zăpezii. Ca mîine mă apuc să te-nvăț carte și atunci o să-mi trebuiască...

Casa era ticsită de chiriași. Numai la catul de sus bunicul a oprit o odaie mare pentru el și pentru oaspeți ; bunica și cu mine ne-am mutat în pod. Fereastra cămăruței noastre dădea spre stradă și, dacă te aplecai peste pervaz, vedeai bețivanii care ieșeau seara din cîrciumă și o apucau împleticit pe uliță, lălăind cît îi ținea gura și uneori venind în bot. Altă dată erau azvîrliți afară ca niște saci, dar ei se ridicau și se năpus-teau iar spre ușa cîrciumii. Ușa se trîntea de perete, pocnea, gemea din țîțîni... Apoi se încingea o bătaie strașnică. Eu mă uitam de sus la toate astea și rîdeam.

De dimineață, bunicul pleca pe la atelierele celor doi feciori, ca să le dea o mîna de ajutor la înjghebarea negustoriei. Se întorcea abia seara, ostenit, abătut și supărat.

Bunica gătea, cosea, robotea prin grădină și prin livadă, într-un cuvînt se învîrtea toată ziua ca un titirez uriaș, îmboldit de o nua nevăzută, trăgea tabac pe nas, strănuta cu o vădită plăcere și spunea, ștergîndu-și fața asudată :

— Să trăiești în vecii vecilor, preacinstită lume ! Ei, Aleoșa, sufleteleule, uite c-avem și noi parte de un trai liniștit ! Slavă ție, stăpînă cerească, acum toate-s bune și frumoase !

Mie însă nu mi se părea că ducem un trai chiar atît de liniştit. Din zori şi pînă-n noapte, chiriaşele forfoteau fără odihnă prin casă şi prin curte, toată ziua ne venea pe cap cîte o vecină, toţi se grăbeau undeva şi veşnic întîrziau, se văitau, se pregăteau pentru cîte ceva şi strigau :

— Akulina Ivanovna !

Iar Akulina Ivanovna le zîmbea la toţi la fel de binevoitor şi îşi pleca urechea cu aceeaşi luare-aminte la rugăminţile lor. Îndesîndu-şi cu grijă tabac în nări cu degetul cel gros şi ştergîndu-şi apoi frumos nasul şi degetul cu o batistă cadrilată, mare şi roşie, spunea :

— Ca să scapi de păduchi, cucoană dragă, trebuie să te îmbăiezi mai des şi să faci abur de mentă. Dacă te-a năpădit cumva păduchele ăla de intră-n piele, ia o lingură mare din cea mai curată untură de gîscă, o linguriţă de sublimat şi trei picături de argint viu, pune-le pe toate într-o farfurioară, freacă-le de şapte ori cu un ciob de faianţă şi unge-te cu alifia asta. Dacă le freci cu lingură de lemn, ori de os, argintul viu se pierde. Nu-i bună nici lingura de aramă şi nici de argint, că iese alifia vătămătoare.

Alteori cădea pe gînduri şi spunea sfătos :

— Dumneatale să te duci, maică, la Peciora, la schimnicul Asafie, că mie nu-mi stă în putere să-ţi dau răspuns la ce mă întrebi.

O chemau să moşească, să facă dreptate în certurile şi vrăjmăşiile dintre rubedenii, să doftoricească prunci. Spunea pe de rost „Visul Maicii Domnului“ ca să-l înveţe de la ea şi alte femei şi să le poarte noroc, dădea sfaturi gospodăreşti :

— Castravetele îţi spune el singur cînd i-a venit vremea să-l pui la murat : cînd nu-ţi mai miroase a pămînt, ori a alte cele, atunci să-l rupi din vrej. Cvasul, ca să pişte la limbă şi să fie spumos, trebuie să-l înfurii oleacă : lui nu-i place dulcele, iar tu potriveşte-l taman cum trebuie — cu o mîină de stafide, ori cu un praf de zahăr la o vadră. Laptele covăsit îl faci

În mai multe chipuri : ca la Dunăre, ca în Hispania, ori ca în Caucaz...

Cît era ziua de mare mă țineam scai de bunica, ba în grădină, ba în curte, ba pe la vecini, unde stătea ceasuri întregi, bînd ceai și turuind fel și fel de snoave. Eram parcă lipit de ea, și în răstimpul acesta din viața mea nu cred să mai fi avut ochi și pentru altceva afară de bătrînica asta vîioasă, neobosită și bună ca pîinea caldă.

Uneori se arăta în casă, pentru scurtă vreme, mama, mîndră și aspră, se uita la toate cu ochii ei reci ca soarele de iarnă și apoi se făcea nevăzută, fără să lase vreo amintire în urmă.

Într-o zi, am întrebato pe bunica :

— Tu ești vrăjitoare ?

— Ca să vezi ce-ți dă prin cap ! mi-a întors-o ea, zîbind, dar a căzut pe gînduri și după un timp a spus : Vrăjitoria nu-i de mine ! Asta-i o știință grea și eu una nici măcar buchea cărții n-o pot desluși. Bunicul, da ! El e cărturar de frunte, da' pe mine uite că nu m-a învrednicit Maica Domnului.

Și-mi dezvăluia un alt crîmpei din viața ei :

— Și eu tot orfană am crescut. Maică-mea era singură pe lume, ba și nevolnică pe deasupra : a speriat-o boierul pe cînd era încă fată tînă. De spaimă s-a aruncat noaptea pe fereastră, și-a rupt coastele și și-a betegit umărul. Cu vremea i s-a uscat mîna dreaptă, adică tot ce e omului mai de trebuință pe lumea asta. Și maică-mea fusese pînă atunci vestită în împletitul horbotelor. De cînd cu boala, boierii nu mai aveau nevoie de ea și-au slobozit-o din iobăgie : trăiește de azi înainte cum oi ști, i-au spus. Păi cum să trăiești fără o mînă ? Și s-a dus femeia în lume cu mîna întinsă, cerînd milă și pomană de pe la oameni. Pe atunci oamenii trăiau mai în belșug și erau inimi mai miloase — vestiții dulgheri și meșterițele în horbotă de la Balahna, tot oameni de soi ! Și uite-așa umblam, maică-mea și cu mine : iarna și toamna prin oraș, iar de cum își ridica Arhanghelul Gavril paloșul

și alunga iarna, chemînd primăvara să pună stăpînire pe pămînt, o porneam și noi în lume, încotro vedeam cu ochii. Am fost și pe la Murom, și pe la Iurieveț, și pe Volga în sus, și pe Oka cea domol curgătoare. Primăvara și vara ți-e mai mare dragul să bați drumurile : pămîntul e prietenos și iarba ca de mătase. Preasfînta Născătoare presăra cîmpul cu mii de flori — te îmbia bucuria și zarea făr-de hotar ! Măicuța își mijează uneori ochii albaștri și cînta un cîntec cu vocea ei subțire — pe cît de firavă, pe atît de răsunătoare — și totul în preajmă încremenea, ascultînd-o fără să se clintească, și parcă ațipea întreaga fire. Bine mai era să trăiești din mila oamenilor ! Cînd am împlinit nouă ani, măicuța s-a rușinat să mă mai poarte cu ea la cîerut și s-a aciuat la Balahna. Ea bătea străzile și cerea pe la casele oamenilor, iar în zilele de sărbătoare în pridvorul bisericii. Eu ședeam acasă și învățam să împletesc horbote. Îmi dădeam toată silința, dornică s-o ajut cît mai curînd pe măicuța. Cînd greșeam, plîngeam cu lacrimi amare. Dar după doi ani și ceva, ce crezi, împleteam de mi s-a dus vestea în tot orașul. Cum avea trebuință careva de un lucru mai de soi, la noi venea : hai, Akulina, ia dă drumul la ciocănele ! Tare mă mai bucuram ! Era ca o sărbătoare pentru mine ! Se-nțelege, nu atît meșteșugul meu făcea parale, cît îndrumările măicuței. Măcar că n-avea decît o singură mîină și că nu putea să muncească, se pricepea să arate, să te învețe. Și un îndrumător priceput e mai de preț decît zece care trudes ! Ei, și mi-am luat nasul la purtare : „Măicuță, zic, nu mai umbla pe la ușile oamenilor ! O să te țin eu, din munca mea !“ Ea mi-a întors vorba : „Tu stai la locul tău, zice. Trebuie să-ți punem deoparte de zestre !“ Și n-a trecut mult și mi-a ieșit în cale și bunică-tău. Era un flăcău cu vază : n-avea decît douăzeci și doi de ani și era vâtaf de edecari ! Mă ochise maică-sa : vedea că-s muncitoare, fată de cerșetore, ce și-a zis ? Că o să fiu supusă, ascultătoare... Ea era covrigăreasă și-avea un suflet hain... Ei, Dumnezeu s-o ierte ! La ce să mai vorbim de cei haini ? Îi vede el, bunul Dumnezeu, și singur, iar dracii îi au la inimă !

Și bunica rîdea din toată inima, nasul îi tremura caraghios din cale-afară, iar în ochi îi pîlpîia o lumină îngîndurată, care mă dezmierea și-mi deslușea toate cele și mai limpede încă decît vorbele ei.

Mi-aduc aminte de o seară molcomă. Bea ceai cu bunica în odaie la bunicul. Bunicul era bolnav. Ședea în pat, fără cămașă, cu un ștergar lung petrecut peste umeri, se ștergea mereu de sudoarea ce-i șiroia din belșug pe față și răsufla greu, șuierător. Ochii lui verzi erau tulburi, fața buhăită, urechile-i mici și ascuțite ardeau ca focul. Cînd se întindea după ceașca de ceai, mîna îi tremura jalnic; era blînd și supus de parcă nici nu mai era el.

— Zahăr nu vrei să-mi dai? o întreba pe bunica, cu vorba unui copil răzgîiat, și bunica îi răspundea blajin, dar hotărît :

— Bea-l cu miere ! Îți face bine !

Încîndu-se și gîfiind, bunicul înghițea zorit ceaiul și mormăia :

— Vezi să nu mor cumva !

— Las' că vîd. N-ai să mori !

— Hm ! Dacă mor acum, se cheamă că nici n-am trăit : praful o să se aleagă de toate.

— Nu mai vorbi atîta ! Stai liniștit !

Bunicul rămase tăcut o bucată de vreme, molfăindu-și buzele arse, dar deodată tresări, de parcă l-ar fi împuns un ac și se apucă să gîndească cu glas tare :

— Pe Iașka și pe Mișka ar trebui să-i însurăm ! Și încă fără zăbavă. Poate că nevestele cele noi și copiii ce-or să vină au să-i mai adune de pe drumuri ! Ce zici ?

Și-i înșiră pe toți din oraș care aveau fete de măritat. Bunica tăcea și bea ceai, o ceașcă după alta. Eu ședeam la fereastră și priveam cum se stinge vîpaia amurgului peste oraș, aurind ferestrele caselor. Bunicul nu-mi dădea voie să ies în curte și în grădină, drept pedeapsă pentru nu mai știu ce șotie.

În grădină, cărăbușii bîzîiau în jurul mestecenilor , prin vecini bocănea un dulgher și un tocilar ascutea cuțite. În viroaga din fundul grădinii se jucau copiii cu mare larmă, ascunzîndu-se prin tufișuri. Tare m-aș mai fi dus și eu afară ! Tristețea amurgului mi se strecura pe nesimțite în suflet.

Din senin, bunicul scoase la iveală o cărticică nou-nouță, o plesni cu zgomot de palmă și mă chemă înviorat :

— Ia poștește mătăluță încoace ! Șezi colea, cal-mucule. Uite, vezi tu buchea asta ? Asta-i : „az“. Spune și tu : „az“ ! „Buche“ ! „Vedi“ ! Ei, asta ce-i ?

— „Buche“ !

— Ai nimerit-o ! Da' asta ?

— „Vedi“ !

— Nici pomeneală ! E „az“ ! Hai mai departe : „glagoli“, „dobro“, „iest“. Ei, asta ce-i ?

— „Dobro“ !

— Bravo ! Da' asta ?

— „Glagoli“ !

— Bun !

— Da' asta ?

— „Az“ !

Bunica îmi sărea degrabă în ajutor :

— Mai bine ai sta liniștit în pat, taică...

— Tu taci și dă-mi pace ! Asta-mi priește, fiindcă altminteri mă doboară gîndurile ! Zi-i mai departe, Lexei !

Mă cuprindea pe după gît cu brațul lui fierbinte și umed de nădușeală și așa, peste umărul meu, împungea cu degetul cîte o buche, ținîndu-mi cartea sub nas. Mirosea a oțet, a sudoare și a ceapă coaptă de mi se tăia răsăflarea.

Bunicul se minia, icnea și-mi striga în ureche :

— „Zemlia“ ! „Liudi“ !

Cuvintele mi-erău cunoscute, dar semnele slavo-nești nu se potriveau cu înțelesul lor : buchea „z“, de la „zemlia“, semăna cu un vierme, iar „g“, de la „glagoli“, cu meșterul Grigori cel adus de spate ; buchea

„ia“ semăna cu noi doi, cu mine și cu bunica, iar bunicul avea ceva din toate buchile laolaltă. Așa m-a purtat multă vreme prin tot alfabetul, întrebându-mă buchiile ba la rînd, ba pe sărite, de mă molipsise și pe mine cu atîta înverșunare. Nădușeam și eu și strigam cît mă ținea gura. Asta-l făcea pe bunicul să ridă ; ducîndu-și mîinile la piept, tușea, mototolea cartea în mîini și hîrîia :

— Ia te uită la el, maică ! Părcă-i un mînz nărăvaș, nu alta ! Ce țipi așa, măi pacoste de Astrahan, ai ?

— Matala țipi, nu eu...

Mă înveselea grozav să mă uit la ei : bunica, cu coatele pe masă și cu obrazul sprijinit în pumn, ne privea pe amîndoi și spunea, rizînd domol :

— Mai potoliți-vă, c-o să vă doară pieptul !

Bunicul mă lămurea prietenos :

— Eu țin că-s bolnav. Da' tu ?

Și se întorcea spre bunica, scuturîndu-și capul nădușit :

— Răposata Natalia păcătuia, zău așa, cînd spunea de el că n-are tinere de minte ! Slavă Domnului, are mai dihai ca un cal ! Hai, zi-i înainte, cîrnule !

În cele din urmă, mă împinse în joacă de pe pat.

— Ei, destul. Na, ține cartea. Mîine să-mi spui buchiile ca pe apă și-ți dau o para...

Cînd am întins mîna după carte, m-a strîns din nou lîngă el și mi-a spus, posomorîndu-se :

— Te lasă maică-ta singur pe lumea asta, frățioare !

Bunica s-a burzuluiit numaidecît :

— De ce vorbești așa, taică ?

— N-aș vorbi, durerea mă îmboldește... Ehei, o fată ca ea s-o apuce razna...

Apoi m-a împins de lîngă el :

— Hai, du-te pe afară ! Vezi să nu te prind pe stradă ! Numai în curte și în grădină ai voie !

Taman în grădină aveam și eu treabă : de cum mă arătam sus, pe dîmb, băieții din viroagă mă ocheau cu pietre, iar eu le răspundeam bucuros la fel.

— Iacătă-l pe Bîr ! izbucneau strigăte de îndată ce mă vedeau, și se înarmau cu toții în grabă. Pe el, fraților !

Habar n-aveam ce înseamnă „Bîr“ și porecla asta nu mă supăra cîtuși de puțin. În schimb, îmi plăcea să mă apăr singur împotriva tuturor și săream în sus de bucurie cînd vreo piatră de-a mea, aruncată cu dibăcie, puneă pe cîte un dușman al meu pe fugă și-l făcea să se pitească într-un tufiș. Bătăliile noastre nu aveau pic de ură în ele și aproape de fiecare dată se sfîrșeau cu bine.

Cît despre învățătură, deprindeam ușor buchiile. Bunicul mă privea cu tot mai multă bunăvoință și mă bătea tot mai rar, deși după mine unul ar fi trebuit să o facă mai des ca înainte : pe măsură ce creșteam, îi călcam tot mai vîrtos legiurile și poruncile. Dar bunicul se mulțumea să mă certe și să mă amenințe, ridica mîna, fără să mă lovească.

Într-o bună zi, mi s-a năzărit că înainte vreme mă bătea pesemne degeaba și i-am spus asta și lui.

Bunicul mi-a dat un bobîrnac ușor în bărbie, săltîndu-mi capul, și m-a întrebat tărăgănat, clipind mărunțel :

— Cu-um ?

Și a început să chicotească :

— Ia te uită, păgînul ! Și zi, tu știi mai bine cînd trebuie omul să te bată, ai ? ! Cine să știe asta în afară de mine ? Piei din ochii mei !

După o clipă, mi-a pus mîna pe umăr și, privindu-mă scrutător în ochi, m-a iscodit :

— Ia zi, tu ești vreun viclean, ori ce-ai în gușă și-n căpușă ?

— Nu știu...

— Nu știi ? Atunci, să-ți spun eu. Fii viclean, așa-i mai bine. Că omul cu inima deschisă trece ca și cum ar fi prost. Pricepi ? Oaia nu-i nici ea vicleană. Să-ți întreb bine în cap ! Hai, du-te la joacă !

N-a trecut mult și buchiseam din Psaltire, mai opințindu-mă încă ici și colo. De obicei, asta se întîmpla

seara, după ceai, și de fiecare dată trebuia să citesc un psalm :

— *Buche, Liudi-az... Jivete-te-ije...* Fericit bărbatul... silabiseam eu, urmărind buchile cu vărguța de mi se făcea lehamite, drept care mai întrebam :

— Nu-i cumva vorba de unchiul Iakov ?

— Când ți-oi da una peste ceafă, vezi tu numai-decît cine-i fericit ! fornăia bunicul supărat, dar simțeam că se burzuluiește numai așa, din obișnuință, ca să nu strice buna-rînduială.

Și aproape că nu greșeam cu nimic : după o clipă, bunicul parcă uita și mormăia pentru el :

— Mda ! După cum îi zice din gură și din ghitară e curat regele David, dar după fapte e ca șarpele din Abessalom ! Pe cît de iscusit la cîntec, pe atît de flecar. Numai gura de el... Ehei, voi-i-i ! „Și umblă, jucînd și-azvîrlind din picioare“... Păi oare departe ajungi umblînd așa ? Eu atîta întreb !

Stăteam din citit și ascultam, privind la fața lui încruntată și umbrită de griji. Cu ochii mijiți, bunicul căta undeva, dincolo de mine, cu o uitătură plină de tristețe și căldură. În asemenea clipe știam că asprimea-i obișnuită i se topește în suflet. Bătea darabana cu degetele subțiri în masă, unghiile lui negre de vopsea străluceau, iar sprîncenele-i roșcate nu-și mai aflau astîmpăr.

— Bunicule !

— Ei ? !

— Povestește-mi ceva.

— Mai bine vezi de buchile celea, puturosule ! mă dojenea bunicul, trezindu-se parcă din somn și frecîndu-se la ochi. Tînjești după povești, Psaltirea n-o ai la inimă...

Eu însă bănuiam că și bunicul îndrăgește poveștile mai mult decît Psaltirea. Psaltirea o știa pe de rost aproape toată. După o juruială făcută lui Dumnezeu, în fiecare seară, înainte de culcare citea din Psaltire. Citea cu glas răzbit și cîntat, așa cum citesc dascălii ceaslovul în strană.

Cum nu-l slăbeam cu rugămințile mele, bunicul se muia de tot și-mi făcea pe plac în cele din urmă.

— Bine, bine ! Psaltirea o să rămână cu tine, pe cînd eu nu mai am mult și mă duc înaintea lui Dumnezeu, la judecata lui !

Se lăsa în voie pe speteaza jilțului vechi, învelită în cusături colorate de lînă, ridica ochii, rămînînd cu ei ațintiți în tavan și, domol, dus pe gînduri, începea să spună despre vremurile de odinioară și despre tă-tîne-său.

— Odată au venit tîlharii să-l calce pe negustorul Zaev din Balahna. Tătinele lui bunicul a dat fuga în clopotniță și a tras clopotul, vestind primejdia. Tîlharii l-au ajuns din urmă, l-au ciopîrțit cu săbiile și l-au azvîrlit de sus, din clopotniță... Eu eram mititel pe-atunci. N-am văzut cu ochii mei și nici nu-mi aduc aminte de întîmplarea asta... Tot ce țin minte pornește de la franțuji încoace, adică din anul una mie optsute doispece, cînd taman împlinisem și eu doispece ani... Pe atunci au fost aduși la noi, la Balahna, vreo treizeci de prinși de război, toți niște sfrijiți negricioși, îmbrăcați ca vai de lume, mai rău decît cerșetorii. Tremurau de frig, ba unii erau degerați, aproape că nici nu se țineau pe picioare. Oamenii de pe la noi au sărit să-i omoare-n bătai, însă ostașii din pază nu i-au lăsat și i-au făcut să se împrăstie pe la casele lor. Pe urmă, cu timpul, ne-am deprins cu ei. Franțujii ăștia sînt oameni pricepuți și îndemînatoci, ba chiar veseli din fire. Uneori se apucau să cînte... Din Nijni veneau boieri cu troicile să-i vadă. Cîte unii îl sudălmeau și-i amenințau cu pumnul, dar alții le vorbeau cu frumosul în graiul lor, le dădeau bani și țoale călduroase... A fost un boier bătrîn care și-a ascuns fața-n mîini și a izbucnit în plîns : tîlharul de Bonapart, zice, i-a dus la pierzanie pe toți franțujii ! Ca să vezi : era rus, boier, dar avea suflet bun. I-a fost milă și de neamul ăsta străin...

Rămînea tăcut o bucată de vreme, cu ochii închiși, își netezea părul cu palmele și povestea mai departe, trezind cu grijă depărtarea trecutului :

— Era iarnă, vifornița troienea străzile, gerul strîngea în chingi casele oamenilor, iar ei, franțujii, veneau alergînd pînă sub ferestrele noastre, la maică-mea. Maica era covrigăreasă, cocea și vindea colaci. Franțujii băteau în geam și-o strigau, țopăind de frig : cereau colaci. Maica nu-i lăsa în casă, le întindea cîte un colac pe fereastră. Franțuzul lua colacul și-l vîra în sîn. Colacul frigea, abia scos din cuptor și ei îl vîrau în sîn, drept lîngă inimă : nici nu știu cum de-i răbda : dogoarea ! Mulți s-au prăpădit din pricina gerului, că vezi, ei sînt de prin părți mai calde și nu-s învățați. Doi s-au aciuiat și la noi, în baia din fundul grădinii : un ofițer cu vistavoiul lui, pe nume Miron. Ofițerul era unul înalt și slab, numai piele și os, și umbla cu o șubă de muiere de-i ajungea numai pîn-la genunchi. Om tare blînd din fire, da' bețivan ! Mămuca făcea pe ascuns bere și o vindea, iar el cumpăra, se îmbăta și țin-te cîntat. O rupea oleacă și-n vorba noastră și numai ce-l auzeai că boscorodește : La voi țara nu alb, negru este, rău ! Grăia pocit franțuzul, da' de priceput puteai să-l pricepi și era adevărat ce spunea : că aspre mai sînt ținuturile noastre din sus. Mai încoace, pe Volga, e mai cald, iar dincolo de Caspica cîcă nici nu s-a pomenit ninsoare. Păi să crezi, așa e, doar nici în Evanghelie, nici în Viețile sfinților și nici în Psaltire nu se pomenește de zăpezi și de iarnă... Iară locurile pe unde-a trăit Christos taman acolo sînt... Las' că isprăvim noi cu Psaltirea și ne-apucăm de citit Evanghelia.

Tăcea din nou, ca și cînd ar fi ațipit, cu gîndurile rătăcind cine știe pe unde, cu ochii ațintiți cruciș spre fereastră, și toată făptura lui părea mică și ghimpoșată.

— Și mai departe ? îi aminteam încetișor.

— Care va să zică, tresărea bunicul, vorbeam de franțuji ! Sînt și ei oameni, la fel ca și noi, păcătoșii ! Uneori îi strigau mamei : *madam, madam* ! Adică, ju-pîneasă, cucoană, pe limba lor ! Și cucoana de maică-mea căra în spinare saci de făină de cîte cinci puduri fiecare ! Avea o putere cum nu prea vezi la mu-

ieri. Pînă la douăzeci de ani m-a tras zdravăn de chică. Și eu, la douăzeci de ani, eram un flăcău țeapăn! Miron, vistavoiul, se dădea în vînt după cai : umbla prin curțile oamenilor și se ruga să-l lase să țeșale un cal. La început, oamenii se codeau, cîcă să nu le vatăme caii, că de, era dușman! În schimb, mai tîrziu veneau chiar ei să-l cheme : haide, Miroane! Miron rîdea în barbă, puneă capul în piept și o pornea ca un tăuraș. Era roșcovan, pot zice roșu ca focul, cu nasul mare și buzele groase. Se pricepea la îngrijit și tămăduit caii ca nimeni altul. Mai tîrziu s-a și făcut doftor de cai aici, la Nijni, da' pînă la urmă s-a scrîntit și l-au bătut pompierii de l-au omorît. Cestălalt, ofițerul, a dat în oftică și în ziua de Sîn Nicolae de primăvară s-a stins pe nesimțite. Cum ședea, dus pe gînduri, la fereastră, așa s-a și stins, cu capul scos afară, la aer, la libertate... Mi-a fost milă de el, l-am și plîns pe furiș. Era tare duios. Mă lua încetișor de ureche și-mi vorbea mîngîios pe limba lui. Nu pricepeam ce spune, da' simțeam că de bine spune. Blîndețea oamenilor nu găsești s-o cumperi în piață! Într-o vreme s-a apucat chiar să mă învețe vorbe de-ale lor, da' mama n-a îngăduit una ca asta. M-a dus și la popă să-mi citească și popa i-a poruncit să-mi tragă o bătaie zdravănă, ba a făcut și o jalbă împotriva franțuzului. Pe atunci, frățioare, erau obiceiuri aspre, nu glumă. Tu ai scăpat de ele, au îndurat alții destulă obidă pentru tine. Să-ți intre bine în cap! Uite, eu, de pildă! De-ai ști cîte am pătimit...

Afară se întunecase... În pîcla înserării care se furișă în odaie, făptura bunicului creștea într-un chip ciudat și ochii îi luceau ca la motani. Despre tot și toate, bunicul glăsuia cu fereală, încet, dus pe gînduri, dar cum venea vorba de el, se aprindea, începea cu turuiala și laudele. Nu-mi plăcea cînd vorbea de el. Nu-mi plăcea nici atîta pisălogeală :

— Să-ți intre bine în cap! Să nu uiți!

Multe din cele ce-mi povestea bunicul n-aș fi vrut să-mi rămînă în cap, dar ele mi se înfingeau ca un

ghimpe în minte și fără porunca lui. Bunicul nu spusese niciodată povești, ci numai întâmplări adevărate, și am băgat de seamă că nu-i plăceau întrebările. Tocmai de aceea stăruiam :

— Spune, bunicule, cine-s mai buni, franțujii sau rușii ?

— De unde să știu ? Că doar nu i-am văzut pe franțuji la ei acasă, mormăia bunicul și adăuga su-părat : La el în vizuină și dihorul e bun...

— Da' rușii sînt buni ?

— Unu-i bun, altul nu ! În vremea iobăgiei erau mai buni : trecuți prin ciur și prin dîrmon. Acum, că-s toți slobozi, nici n-ai ce alege. Boierii, ce-i drept, se știu cîinoși la suflet, în schimb au minte multă. Nu spun asta de toți, fără alegere, da' cînd se nimerește careva de soi, ți-e mai mare dragul ! Cîte unul, așa boier cum se află, e prost ca tolba care poartă orice îndeși într-însa. Numai coaja de el ! Și multe coji dintr-astea avem pe la noi. Te uiți și zici că-i om și, cînd îl cercetezi mai de aproape, vezi că numai coaja-i de el. Miezul e putred tot. Bine-ar fi să ne învețe și pe noi carte, să ne ascută și nouă mintea... Atîta doar că nici tocilari n-avem ca lumea...

— Rușii sînt puternici ?

— Sînt unii puternici, da' nu în putere stă totul. În dibăcie ! Poți să ai putere cîtă vrei și tot calu-i mai tare !

— De ce-au venit franțujii cu război peste noi ?

— Războaiele, frate, sînt treaba împăraților. Nu stau la mintea noastră !

L-am întrebat de Bonaparte și răspunsul bunicului mi s-a întipărit adînc în minte :

— A fost un om cutezător. A vrut să supună toată lumea și după aia toți să trăiască la fel : nu tu boier, nu tu dregător, ci uite-așa ! Să trăiască toți fără împărțeală pe tagme ! Doar numele să-i deosebească pe fiecare, iar drepturile să le aibă la fel și credința așijderea. Mare prostie, zău : numai racii nu se deosebesc între ei, altminteri pînă și peștii sînt feluriți : nisetrul

nu-i pereche cu somnul și cega nu-i pe potrivea scrumbiei. Am avut și noi Bonapărți dintr-ăștia : Razin Stepan Timofeevici, Pugaciov Emelian Ivanovici... Ei, despre ei o să-ți povestesc altă dată...

Uneori mă cerceta îndelung, în tăcere, cu niște ochi rotunzi, de parcă atunci mă vedea pentru întâiași dată și eu nu mă simțeam de loc în apele mele.

Și nu-mi vorbea niciodată nici despre taică-meu și nici despre maică-mea.

De multe ori, cînd vorbeam așa cu bunicul, venea și bunica, se așeza încet în colțul ei, rămînea multă vreme tăcută, fără să o vedem noi și deodată întreba cu vocea ei blindă, învăluitoare :

— Mai ții minte, taică, ce frumos a fost cînd ne-am dus amîndoi să ne închinăm la Murom ? În ce an a fost asta ?

Bunicul stătea puțin să se gîndească și răspundea amănunțit, cum avea obiceiul :

— Chiar anul nu știu să-ți spun, da' știu că era înainte de holeră, în anul cînd îi prindeau prin păduri pe cei din Oloneț.

— Adevărat, zău ! Știu că le duceam și frica...

— Păi vezi !

Am întrebat cine erau cei doi Oloneț ? Și de ce fugeau în pădure ? Bunicul m-a lămurit, cam în silă :

— Aștia din Oloneț erau oameni ca toți oamenii și de fugit fugeau din slujbele de la stat, din fabrici și de pe la alte munci.

— Și cum îi prindeau ?

— Cum ? Păi așa cum se joacă băieții : unii fug, alții îi caută și-i prind. Cînd îi prindeau, îi băteau cu biciul și cu vergile. Unora le rupeau nările, pe alții îi însemnau cu fierul roș în frunte, ca să se știe precum că au fost pedepsiți.

— De ce ?

— De ce, de ne ce... asta-i treabă cam încurcată. Nu prea e limpede care-i vinovatul : ăl de fuge, ori ăl de-l prinde... Nu stă la mintea noastră...

— Mai ții minte, taică, glăsuia iar bunica, după focul cel mare...

Bunicul, căruia îi plăceau rînduiala și limpezimea în toate, întreba răstit :

— Care dintre ele ?

Ori de cîte ori se afundau așa în trecut, uitau de mine. Glasurile și vorba lor răsunau domol, într-o înfrățire deplină, încît uneori mi se părea că nici nu vorbesc, oi cîntă un cîntec trist despre boli și pojaruri, despre oameni bătuți și morți năprasnice, despre înșelătorii pline de îndemînare, despre săraci cu duhul și boieri haini.

— Mult am mai trăit și multe am mai văzut în vremea noastră, mormăia încet bunicul.

— Păi ce, n-am trăit bine ? sărea bunica. Adu-ți aminte ce mîndră primăvară am avut în anul cînd am născut-o pe Varia !

— Adică, în patruzeci și opt, în toiul războiului din Ungaria. Pe cumătrul Tihon l-au luat la oaste chiar a doua zi după cumetrie...

— Și s-a prăpădit ! ofta bunica.

— Da, s-a prăpădit ! Numai că din anul acela s-a revărsat peste casa noastră binecuvîntarea Domnului, așa cum se revărsă apa în vremea plutăritului. Ehei, Varvara, Varvara !...

— Lasă asta, taică...

Bunicul se încrunta, se supăra :

— De ce să las ? N-am avut parte de copii buni, oricum ar fi să-i iei. Unde s-or fi irosit lerul și vlaga noastră, hai ? Ziceam că le adunăm frumușel pe toate într-un paner, și cînd colo, Domnul ne-a pus în brațe un ciur ca vai de lume...

Sărea în picioare pe negîndite și începea să alerge prin încăpere ca gonit din urmă, icnind cu năduf, ocărîndu-și copiii și amenințînd-o pe bunica cu pumnul lui mic și vînos :

— Numai tu le-ai dat apă la moară tîlharilor ! Numai tu, hîrcă !

Cuprins de o tulburare amară, care-l făcea să lăcrămeze și să se jeluie, bunicul se repezea în colțul cu icoanele și se tînguia, dogindu-și sub pumni pieptul supt :

— Cu ce ți-am greșit, Doamne, mai mult decît alții ? De ce m-ai pedepsit așa ?

Și tremura tot, iar ochii lui lăcrămați scăpărau scînteii de obidă și minie.

Bunica, în colțul ei întunecos, se închina în tăcere, apoi se apropia încet și căuta să-l îmbuneze :

— La ce te-i fi lăsînd pradă amărăciunii ? Știe el, Dumnezeu, ce face ! Ce, parcă alții au copii mai buni ? Peste tot un'te uiți, taică, vezi numai certuri, dușmănie, deșertăciune. Peste tot părinții își spală păcatele-n lacrimi. Crezi că numai tu ?

Uneori, vorbele ei îl potoleau. Tăcut și istovit, bunicul se trîntea pe pat, iar bunica și cu mine ne furișam afară pe ușă și ne urcam în cămăruța noastră din pod.

Într-una din zile, cînd bunica s-a apropiat de el cu vorbele ei blajine, bunicul s-a răsucit pe călcîie și i-a repezit cu toată puterea un pumn în obraz. Bunica s-a tras înapoi, clătîindu-se pe picioare, și-a stăpînit slăbiciunea, ducînd mîna la gură și a rostit liniștit, fără să ridice glasul :

— Că prost mai ești !

Și i-a scuipat la picioare o gură de sînge. Bunicul a scos un urlet prelung de fiară și a răcnit, ridicînd brațele în sus :

— Ieși, că te omor !

— Prostule ! a mai sus o dată bunica, pășind peste prag. Bunicul s-a repezit după ea, dar ea a ieșit fără să se zorească și i-a trîntit ușa în nas.

— Hircă bătrînă ! șuieră el, roșu de minie ca un tăciune aprins, ținîndu-se cu mîinile de ușorul ușii și zgîriind lemnul cu unghiile.

Eu ședeam pe cuptor, mai mult mort decît viu, fără să-mi cred ochilor : era pentru întîia oară cînd o lovea pe bunica de față cu mine. Asta îmi făcea silă, mă

apăsa și-mi dezvăluia o nouă latură a firii lui, cu care nu mă puteam împăca și care parcă mă strivea. Iar el încremenise cu mâinile încheștate de ușor, și cu fiecare clipă se făcea tot mai pămîntiu la față și trupul i se închircea tot mai mult. Apoi s-a repezit deodată în mijlocul odăii, s-a aruncat în genunchi, cît pe ce să vină cu capul de podea, de abia s-a ferit proptind mîna înainte, s-a îndreptat numaidecît de spate și, lovindu-se cu pumnii în piept, a icnit :

— Of, Doamne...

Am lunecat de pe plăcile de teracotă caldă ale cup-torului ca de pe un derdeluș și am zbughit-o pe ușă. Sus, în cămăruța noastră, bunica se plimba de colo-colo, clătindu-și gura.

— Te doare ?

Ea s-a dus în colțul cu găleata de zoaie, a zvîrlit apa din gură și mi-a răspuns liniștit :

— Nu-i nimic. Dinții au scăpat întregi. Doar buza mi-e crăpată.

— Ce i-a venit ?

Bunica și-a aruncat ochii pe geam, în stradă, și mi-a spus :

— E necăjit ! E bătrîn și nu-i vine ușor cu altea necazuri... Tu, culcă-te frumușel și nu te mai gîndi la asta...

Am dat să mai întreb ceva, dar bunica s-a răstit la mine, așa cum nu avea obiceiul :

— Culcă-te, n-auzi ? Cu cine vorbesc eu ? Ia te uită ce obrăznicătură !

Mai apoi s-a așezat la fereastră, sugîndu-și buza și scuiپînd des în batistă. Cît m-am dezbrăcat, m-am tot uitat la bunica : peste creștetul ei negru, în pătratul albastru al ferestrei luceau stelele. Pe stradă era liniște, în odăiță la noi — întuneric.

De îndată ce m-am culcat, bunica s-a apropiat și mi-a spus, mîngîindu-mă cu duioșie pe frunte :

— Dormi liniștit. Eu mă duc să văd ce face... Ție să nu-ți pară rău pentru mine, sufleteleule, că poate-s și eu vinovată cu ceva... Hai, dormi !

M-a sărutat și a plecat. Pe mine m-a cuprins o tristețe sfișietoare ; am sărit degrabă din patul mare, moale și cald ca o sobă, m-am apropiat de geam și am încremenit acolo, pradă amărăciunii nemărginite ce-mi umplea sufletul, cu ochii ațintiți pe strada pustie.

VI

Și din nou dădu dihonă în casa noastră. Într-o seară, după ce am băut ceaiul și m-am așezat cu bunicul să citim din Psaltire, iar bunica se apucase să clătească vasele, a intrat ca o furtună pe ușă unchiul Iakov, cu părul lui vîlvoi, care semăna cu o mătură învechită. Fără să dea binețe, a azvîrlit șapca într-un colț și-a început să turuie pe nerăsuflăte, tremurînd și bosolind aerul cu miinile :

— Tătuță, Mișka s-a zmintit de tot ! A venit de-a mîncat la mine, s-a îmbătat și-și face de cap să te crucești : mi-a spart toate farfuriile, a rupt bucăți o rochie de lînă pe care-am avut-o la vopsit, a făcut geamurile zob, spurcîndu-ne, pe mine și pe Grigori, cum i-a venit la gură. Acum a pornit-o încoace și tot amenință : lui taica, zice, o să-i smulg barba și o să-l omor. Băgați de seamă...

Bunicul s-a ridicat încet, proptindu-și miinile în tăblia mesei. Fața i s-a zbîrcit dintr-o dată și s-a tras toată spre nas, încît semăna înspăimîntător cu o secure.

— Auziși, maică ? a strigat el pițigăiat. Ce zici de asta, ai ? Un fecior care vine să-l omoare pe taică-său ! Ce vremuri ! Ce vremuri trăim !...

Făcu vreo cîțiva pași prin odaie, îndreptîndu-se de umeri, se duse la ușă, smuci zăvorul greu, împingîndu-l în scobitura lui, și se înturnă spre Iakov :

— Și zi, umblați să puneți laba pe zestrea Varvarei, hai ? Ete, zestre, na !

Și i-a vîrît pumnul sub nas, cu degetul mare ieșind din strînsoarea arătătorului cu mijlociul. Unchiul Iakov, supărat, s-a tras înapoi.

— Eu ce vină am, tătuță ?

— Tu ? Las' că te cunosc eu bine !

Bunica, fără să scoată o vorbă, rînduia grăbită ceștile în dulap.

— N-am venit eu încoace să vă apăr ?

— Ce spui ! i-a întors-o bunicul batcojoritor. Frumos din partea ta ! Mulțumescu-ți, fiule ! Ia dă-i, maică, vulpoiului ăstuia ceva în mînă : un vătrai, ori fierul de călcat... Mătăluță, Iakov Vasilievici, de cum o intra frate-tău pe ușă, dă-i la cap...

Unchiul Iakov și-a înfundat mîinile în buzunare și s-a tras într-un colț.

— Dacă nu mă crezi...

— Să te cred ? a strigat bunicul, bătînd din picior. Asta nu ! Mai degrabă aș crede un cîine, un arici, orice dobitoc. Da' pe tine nu te cred în ruptul capului ! Tu l-ai îmbătat și tu l-ai învățat, știu eu prea bine. Acum dă, te poftesc ! În cine vrei tu : ori în el, ori în mine...

Bunica mi-a șoptit încetișor :

— Dă fuga sus și uită-te pe geam : cînd îl vezi pe unchiu-tău Mihail că se arată, vino repede și ne spune ! Hai, du-te !

Nițel cam speriat de năvala unchiului Mihail cel pus pe bătaie, și mîndru în același timp de însărcinarea încredințată — iată-mă de strajă la geam, scrutînd strada. Pe strada largă și acoperită de un strat gros de colb, pietrele caldarîmului se văd ca niște cucuie. În stînga, strada merge pînă hăt departe, taie viroaga și iese în Piața Ostrojnaia, unde se înalță o clădire cenușie, înfiptă zdravăn în pămîntul lutos, cu patru turnuri în cele patru colțuri. E vechea închisoare. Clădirea are o frumusețe tristă, impunătoare. Spre dreapta, la trei case de casa noastră, se deschide piața Sennaia, largă, înconjurată de cazarmile galbene ale batalionului de deținuți și de foișorul de foc, de culoarea plumbului. În jurul foișorului, cu partea de sus a

turnului numai ferestre, ca niște ochi, se învîrte paznicul, aidoma unui ciine în lanț. Piața e tăiată toată de viroage. Pe fundul uneia dintre ele lucește o băltoacă verzuie, iar ceva mai în dreapta — iazul puturos al lui Diukov, unde, după cum mi-a povestit bunica, cei doi unchi ai mei au vrut să-l înece pe tata într-o copcă. Aproape chiar în dreptul ferestrei noastre pornește o ulicioară cu căsuțe pestrițe. În capătul ei, scundă și lată, se înalță biserica Trei Ierarhi. De sus, acoperișurile caselor par niște bărcuțe răsturnate cu fundul în sus printre valurile verzi ale livezilor.

Bătute de vifornița iernilor îndelungate și spălate de ploile nesfîrșite de toamnă, casele de pe strada noastră par colbuite cu făină. Înghesuite una într-alta, cum stau cerșetorii în pridvorul bisericii, ele adastă, ca și mine, ivirea cuiva, pîndindu-l cu ochii holbați ai ferestrelor. Puținii trecători se mișcă alene, aidoma gîndacilor pe marginea vetrei. O zăpușeală înăbușitoare urcă spre mine, mă învăluie un miros greu și nesuferit de plăcintă cu ceapă verde și morcov. Mirosul ăsta mă umple întotdeauna de tristețe.

Mi-e urît ! Uritul mă apasă într-un fel deosebit, aproape cu neputință de îndurat ; pieptul mi se umple parcă de plumb topit, leșios, care mă canonește pe dinăuntru, lăîndu-mi coastele. Mă simt așa, de parcă m-aș umfla ca o bășică și nu mai încap în cămăruța asta îngustă, cu tavanul ca un capac de coșciug.

Uite-l și pe unchiul Mihail : se ivește cu fereală de după colțul unei case cenușii din ulicioară. Urechile lui par clăpăuge din pricina șepcii trase pe ochi. Poartă o haină ponosită și niște cizme înalte, pline de colb. O mînă și-a înfundat-o în buzunarul pantalonilor cadrilați, iar cu cealaltă se ține de barbă. Nu-i văd fața, dar stă locului de parcă s-ar pregăti să treacă dintr-o săritură strada largă și să-și înfigă ghearele păroase în casa bunicii. Ar trebui să dau fuga jos și să le spun că vine, dar nu mă pot desprinde de geam ; îl văd pe unchiul Mihail cum trece tiptil strada, de-ai zice că se păzește

să nu-și colbuiască cizmele, și-l aud cum deschide ușa cîrciumii ; ușa scîrîție, geamurile zăngănesc.

Cobor scara într-un suflet și bat la ușa bunicului.

— Care-i acolo ? întreabă el răstit, fără să deschidă. Tu erai ? Ei, ce s-aude ? A intrat în cîrciumă ? Bine, du-te înapoi !

— Mi-e frică...

— Las' că nu mori !

Și iată-mă din nou la fereastră. Se inserează. Colbul străzii s-a învăpăiat, s-a îndesit și s-a înnegrit. În ferestrele caselor se lătesc, unsuroase, petele galbene ale luminilor care se aprind. În casa de peste drum se aude muzică : sumedenie de strune sună într-un cîntec trist și frumos. Și în cîrciumă lăläie careva. Ori de cîte ori se deschide ușa, un glas obosit și spart se prelinge în stradă. Îl știu : e glasul cerșetorului Nikitușka, un bătrîn chior, bărbos, cu un tăciune aprins în locul ochiului drept, și cu cel stîng ascuns sub pleoapa strînsă. Cînd ușa se închide, pocnetul ei taie firul cîntecului ca o secure.

Bunica îl pizmuiește pe cerșetor : de cîte ori îl aude cîntînd, spune cu un oftat :

— E plin de har ! L-auzi ce de stihuri știe ? ! Asta noroc !

Uneori îl cheamă în curte la noi. Nikitușka se așază în prag, sprijinit în toiagul lui, și cîntă, ori povestește în stihuri. Bunica șade alături, ascultă și-l întreabă :

— Ia stai ! Oare Maica Precista o fi umblat și pe la Riazan ?

Și cerșetorul îi spune cu vocea lui groasă, fără pic de șovăială :

— A umblat peste tot, prin toate guberniile...

...Pe stradă se prelinge, nevăzută, un soi de oboseală somnoroasă, care-mi apasă inima, ochii. O, de-ar veni încoace bunica ! Sau măcar bunicul ! Ce fel de om o fi fost tata ? De ce bunicul și cei doi unchi ai mei nu l-au putut suferi, iar bunica, meșterul Grigori și dădaca Evghenia vorbesc atît de frumos despre el ! Pe unde o fi mama ?

Mă gândesc din ce în ce mai des la mama și o așez în miezul tuturor poveștilor și povestirilor bunicăi. Faptul că nu vrea să trăiască în casă cu ai ei o ridică și mai sus în închipuirea mea. Poate că șade într-un han, la drumul mare, printre tilhari care îi jupoaie de bani pe bogătani și împart la nevoiași. Poate că trăiește în codru, într-o peșteră, bineînțeles tot printre tilhari din cei buni, le gătește bucate și le păzește aurul. Ori poate cutreieră lumea în lung și-n lat, să-i numere comorile, așa cum a umblat odată boieroaica Engaliciova, hatmanița de tilhari, împreună cu Maica Domnului, și poate că Maica Domnului o sfătuiește pe mama întocmai cum o sfătuia odinioară pe hatmaniță, vrînd să o aducă pe calea cea bună :

*Nicicînd n-ai s-aduni, lăcomîto,
Prisos de arginturi și aur !
Deșertăciune e-n comorile lumii —
Geaba-ți mințеști sufletul gol...*

Iar mama îi răspunde cu vorbele hatmaniței de tilhari :

*Indură-te de mine. Preacurato,
Nevrednicul păcat mi-l iartă !
Un fecior am — doar pentru el
Am tot dat iama prin comori...*

Iar Maica Domnului, bună la suflet ca bunica, o căinează :

*Vai ție, Mariușka, singe tătăresc,
Tu. spaimă pravoslavnicului neam !
Te du în drumul tău, vezi de-ale tale,
Te du în codru, la mordvini,
Te du în stepă, la calmuci,
Numa' dă-i pace neamului rusesc...*

Mă fură vraja acestor basme, dar tropotul, larma și urletele de jos, din tindă și din curte, mă trezesc din visare. Mă aplec peste pervazul ferestrei și văd cum bunicul, împreună cu unchiul Iakov și cu argatul cîr-

ciumarului, un ceremis caraghios, pe nume Melian, îl îmbrîncesc şi-l aruncă în stradă pe unchiul Mihail. El se opinteste, dar ceilalţi îl lovesc peste mâini, în spate, în ceafă, îi cară la picioare unde se nimereşte şi, în cele din urmă, unchiul Mihail zboară în colbul străzii. Poarta se trînteşte cu zgomot, zăvorul şi cîrligul la fel... În urma unchiului zboară şi şapca lui mototolită şi apoi se face linişte.

Unchiul Mihail zace nemişcat o bucată de vreme, apoi se ridică în capul oaselor, hăit şi cu părul vîlvoi, apucă un bolovan şi-l repede în poarta noastră. Poarta bubuie ca fundul unui butoi. Nişte oameni care par negri în întuneric dau buzna din cîrciumă : urlă, icnesc, azvîrl din mâini în toate părţile. Capete se arată pe la ferestre... Strada prinde viaţă, rîde, ţipă... Totul din jur aduce cu un basm, dar unul urît, care mă sperie.

Şi deodată totul se şterge, pierе, amuţeşte...

...Pe sipetul de lîngă uşă, bunica a încremenit gheboşată şi nu scoate o vorbă ; eu stau în faţa ei şi-i mîngîi obrazii calzi, moi, uzi de lacrimi, dar ea parcă nu simte nimic, doar mormăie încruntată :

— Doamne, Dumnezeuule ! Oare n-avuseşi destulă înţelepciune să ne dai şi nouă, mie şi feciorilor mei ?... Miluieşte-ne, Dumnezeuule...

După cîte mi-aduc aminte, bunicul n-a stat în casa de pe Polevaia decît vreun an — din primăvară şi pînă-n primăvară, dar casa noastră şi-a cîştigat o faimă răsunătoare şi în acest răstimp. Aproape că nu era duminecă să nu se strîngă băieţii la poarta noastră şi să nu vestească, bucuroşi, pe toată strada :

— Iar e bătaie la alde Kaşirin !

De obicei, unchiul Mihailo venea seara şi ţinea toată noaptea casa asediată şi pe cei din casă în mare spaimă. Uneori, aducea cu el şi vro doi-trei vestiţi bătauşi din Kunavino, ca să-i fie de ajutor. Pătrundeau cu toţii în grădină prin viroagă şi îşi făceau mendrele acolo pe măsura închipuirii lor de beţivani : smulgeau din rădăcină tufele de zmeură şi de coacăze... Într-o

zi, au năvălit în căsuța băii, stricînd tot ce se poate strica : lavița de aburit, lavițele cele mici și cazanele, au făcut cuptorul zob, au smuls scînduri din dușumea, ușa din țîțîni, ba pînă și ușorul din zid.

Bunicul, mut și negru la față, stătea la fereastră, cu urechea ațintită la roboteala oamenilor ce-i nimiceau avutul, în vreme ce bunica alerga prin curte, nevăzută din pricina întunericului, și striga, vrînd să înduplece inima feciorului.

— Mișa, ce faci, Mișa ? !

Drept răspuns, din grădină veneau sudalme rusești, atît de murdare și de smintite, încît socot că pînă și oamenii aceia îndobitociți, care le azvîrleau din gură, nu pătrundeau cu mintea și simțirea lor cele ce spuneau.

În asemenea clipe mi-era cu neputință să mă țin după bunica, și fără ea mă cuprindea groaza. Coboram în odaia bunicului, dar el începea să hîrîie de cum mă vedea :

— Afară, ticălosule !

Mă întorceam într-un suflet în pod și mă căzneau să străpung întunecimea curții și a grădinii, dornic să nu o scap din ochi pe bunica. Mi-era teamă că au s-o omoare și o tot strigam, o tot chemam... Numai că ea nu venea. În schimb, unchiul Mihail, beat turtă, de cum îmi auzea glasul, o împrôșca pe mama cu sudalme sălbatice și nevrednice.

Într-o seară ca asta, bunicul, bolnav, stătea în pat, mutîndu-și de colo-colo pe pernă capul înfășurat într-un ștergar și oftînd plîngăreț :

— Poftim pentru ce am trăit, am păcătuit și-am strîns avere ! Dacă nu mi-ar crăpa obrazul de rușine, aș chema poliția și mîine m-aș duce la guvernator... Dar mi-e rușine ! Ce părinte mai e și cel care asmute poliția asupra copiilor lui ? ! Care va să zică, stai cu-minte, bătrîne, colea în patul tău !

Pe neașteptate, se dădu jos din pat și se îndreptă, clătînîndu-se, spre fereastră. Bunica îl cuprinse de subsuori, tînguindu-se :

— Unde te duci, omule, unde ?

— Tu fă-mi lumină ! porunci bunicul, încercându-se și trăgînd cu zgomot aer în piept.

Iar cînd bunica aprinse lumînarea și luă sfeșnicul în mînă, ținîndu-l adus în față, așa cum ține soldatul pușca, el răcni batjocoritor în fereastră, din adîncul rărunchilor :

— Hai, Mișka, tîlhar de noapte, ciine turbat și rîios !

Geamul de sus al ferestrei sări în țândări numaidecît și o gîlcă de cărămidă căzu pe masă, lîngă bunica.

— N-ai nimerit ! zbieră bunicul, rîzînd, ori poate plîngînd.

Bunica îl luă în brațe, așa cum făcea cu mine, și-l aduse în pat, bolmojind speriată :

— Ce ai, ce te apucă, omule ! Vino-ți în fire ! Așa taman bine îl paște Siberia ! Că doar așa, la minie, i-au plecat mințile de nici nu știe că-l paște Siberia !

Bunicul azvîrlea din picioare și hohotea, fără lacrimi, hîriînd :

— N-are decît să mă omoare !

Afară se auzeau mîriieli, tropote, hîrșcieli pe zid... Am înșfăcat cărămida de pe masă și m-am repezit la fereastră. Bunica însă m-a oprit la vreme, mi-a făcut vînt într-un ungher și mi-a șuiert minioasă :

— Mă, afurisitul !

Altă dată, unchiul Mihail, înarmat cu un par, a vrut să intre în tindă. Stătea pe treptele scării din dos și se căznea să spargă ușa, în vreme ce de partea ceastă-laltă îl așteptau : bunicul, cu o bîtă, doi dintre chiriași, cu niște măciuci, și cîrciumăreasa, o femeie voinică, cu un făcăleț în mînă. Bunica se învîrtea în spatele lor, rugîndu-se fierbinte :

— Lăsați-mă să ies la el ! Doar o vorbă să-i spun...

Bunicul ținea un picior adus înainte, întocmai ca țăranul cu parul din tabloul „Vinătoare de urși“. Bunica se tot apropia de el, dar bunicul o împingea în tăcere în lături cu cotul sau cu genunchiul. Tuspătru stăteau într-o groaznică așteptare. În perete ardea un felinar, aruncînd o lumină răuprevestitoare și pîlpfi-toare peste capetele lor. Eu mă uitam la toate astea

de pe scara ce ducea în pod. Simțeam dorința să o iau pe bunica de acolo și să o duc sus.

Unchiul Mihail trebăluia sînguincios și spornic la spargerea ușii. Ușa se căscase acum, gata să se desprindă și în partea de sus ; balamaua de jos, desprinsă de-a binelea, se bălăbănea, clămpănind ca o cobe. Bunicul le spunea tovarășilor de luptă, cu un glas la fel de clămpănitor :

— Dați-i peste miini, peste picioare, numai, rogu-vă, nu-i dați în cap...

În perete, lîngă ușă, era o ferestruică, doar cît să scoți capul. Unchiul Mihail și spărsese geamul, și ferestruica neagră, cu giurgiuveaua numai cioburi, aducea cu un ochi scos.

Bunica se repezi de scoase mîna prin ferestruică și, făcînd semne deznădăjduite, începu să strige :

— Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă, Mișa ! Au să te schilodească ! Pleacă !

El o păli cu parul peste mîină. Am văzut o umbră lată lunecînd pe lîngă ferestruică și prăvălindu-se peste mîna bunicii. Bunica s-a lăsat moale la pămînt și a căzut pe spate, după ce a apucat să-i mai strige o dată :

— Fu-ugi, Mișa-aa !...

— Dai în maică-ta ? urlă înspăimîntător bunicul.

În aceeași clipă, ușa bufni de perete și în căscătura-i neagră se ivi unchiul Mihail, dar fu azvîrlit îndată pe scară afară, așa cum azvîrli o lopată de noroi...

Circiumăreasa o duse pe bunica în odaie la bunicul. Curînd veni și bunicul și se apropie mohorît de ea :

— Osu-i întreg ?

— Of, s-a frînt, pesemne ! icni bunica, fără să deschidă ochii. Lui ce i-ați făcut ?

— Potolește-te ! se răsti aprig bunicul. Ori crezi că-s fiară ? L-am legat buștean și acum zace-n magazie. I-am turnat niște apă rece în cap. Că aprig mai e ! Cui i-o fi semănînd ?

Bunica gemea.

— Am trimis după doftoroaia de oase ! Mai rabdă oleacă ! zise bunicul, așezîndu-se pe marginea patului. O să ne vîre-n mormînt, maică ! O să ne vîre-n mormînt cu zile !

— Dă-le tot, taică...

— Și Varvara ?

...Se sfătuiră amîndoi pînă tîrziu în noapte : bunica cu vorbă înceată și lăcrimată, bunicul cu țipete mînioase.

Într-un tîrziu se arătă la noi o băbuță gîrbovită și cu o gură cît o șură. Falca de jos îi tremura fără odihnă și ținea gura deschisă ca un pește, iar în ea, povîrnit peste buza de sus, se uita nasul încovoiat. Ochii nu i se vedeau, abia de mișca picioarele, tîrșindu-și bățul noduros pe podea. În mină avea o bocceluță în care zăngănea ceva.

Mie mi s-a părut că e chiar moartea, care a venit să o ia pe bunica. Dintr-o săritură m-am pomenit lîngă ea și am țipat cît mă ținea gura :

— Ieși afară !

Bunicul m-a înșfăcat fără să-mi caute în coarne și m-a dus pe sus în odăița din pod...

VII

Am înțeles foarte curînd că bunicul are un Dumnezeu, iar bunica — altul.

Bunica se trezea de dimineată și, așezată pe marginea patului, își pieptăna îndelung pleata bogată, scuturînd nerăbdător din cap, smulgînd cu dinții încleștați suvițe întregi, negre și mătăsoase, și ocărînd șoptit, ca să nu mă trezească :

— Bătu-te-ar... să te bată ! Uplete-te-ar cîlții, afurisenie !...

După ce-și descurca părul cu chiu, cu vai, împletea în grabă două cozi groase, se spăla cu mare zor, pufnind supărată și, fără să-și biruiască umbrele de minie de pe fața ei mare, boțită de somn, ingenunchia în fața icoanelor. În clipa aceea începea cu adevărat spălatul de dimineată, de pe urma căruia bunica ieșea deplin răcorită și îmborsită.

Îndreptându-și spinarea gheboșată, lăsându-și capul pe spate și mângîind cu privirea obrazul rotund al Maicii Domnului din Kazan, bunica făcea cu osîrdie cruci mari, rugîndu-se într-o șoaptă fierbinte, răsunătoare :

— Maică preacurată și binecuvîntată ! Revarsă mare mila ta peste ziua de azi...

Atingea podeaua cu fruntea, se îndrepta de spate și pornea să se roage și mai fierbinte :

— Izvor de bucurii, tu, frumusețe neprihănită, floare albă de măr !...

Născocea aproape în fiecare dimineată tot alte și alte vorbe de slavă, ceea ce mă făcea să ascult întotdeauna ruga cu nespusă luare-aminte.

— Inimă cerească neîntinată ! Apărătoare și aco-perămîntul meu, rază de aur, tu, Maica Domnului, apără-mă de ispita cea rea, ajută-mă să nu năpăstuiesc pe nimeni și să nu mă văd năpăstuită fără vină !

Cu ochii luminați de zîmbet și parcă întinerită, își făcea din nou semnul crucii cu o mișcare domoală a mîinii grele.

— Isuse Christoase, Fiul lui Dumnezeu, în numele Preacuratei Născătoare Maicii Tale, miluiește-mă pe mine, păcătoasa...

Ruga îi era întotdeauna acatist și imn de slavă, izvorît din curăția și bunătatea inimii ei.

Dimineata nu se ruga prea mult : trebuia să pună samovarul, pentru că bunicul nu mai ținea slugi, și dacă nu pregătea ceaiul la ora hotărîtă, avea parte de îndelungi și minioase ocări.

Uneori, bunicul se trezea înaintea bunicăi, urca la noi, în pod, și o găsea la rugăciune. Se oprea o vreme

să-i asculte șoapta, strîmbîndu-și a dispreț buzele vi-neții, și la ceai apuca să o dăscălească :

— De cîte ori ți-am spus, cap sec ce ești, cum trebuie să te rogi, dar tu bolborosești numai de-ale tale, păcătoaso ! Cum de te rabdă Dumnezeu !

— Las' că mă înțelege El ! îi răspundea cu încredințare bunica. El te înțelege oricum ai grăi.

— Of, toantă afurisită ! Ehei, voi-i !...

Dumnezeul bunicăi era toată ziua cu ea. Pînă și dobitoacelor le vorbea de el. Îmi dădeam foarte bine seama că unui astfel de Dumnezeu i se supun ușor și fără greutate toate de pe lume : oameni, cîini, păsări, albine, ba chiar și ierburile. Era deopotrivă de bun și de aproape față de toți.

Într-o zi, motanul cel răsfățat al cîrciumăresei, la-com și lingușitor, cu blana fumurie și ochii aurii, îndrăgit de toți chiriașii, aduse din grădină un graur. Bunica îi scoase din gură pasărea pe jumătate moartă și-l dojeni cu asprime :

— Nu ți-e frică de Dumnezeu, nerușinatule ?

Și cînd cîrciumăreasa și argatul pufniră în rîs la vorbele ei, bunica le strigă cu minie :

— Credeți oare că dobitoacele nu știu de Dumnezeu ? Orice făptură știe de el, taman ca și voi, oameni fără inimă !

De cîte ori îl inhăma la căruță pe Șarap, care se îngrășase și acum era un cal trist, bunica începea să vorbească cu el :

— De ce te-i fi întristat așa, rob al lui Dumnezeu ? Ai îmbătrînit, bietul de tine...

Calul ofta, clătînînd din cap.

Și, totuși, bunica rostea numele lui Dumnezeu mai rar decît bunicul. Dumnezeul ei era pe înțelesul meu. Nu mă temeam de el, dar înaintea lui nu era chip să minți : era rușine. Rușinea pe care o simțeam din pricina lui era atît de covîrșitoare, încît nu o mințeam niciodată pe bunica. Mi-era cu neputință să ascund ceva de Dumnezeul acesta bun și cred că nici nu simțeam dorința să o fac.

Într-o zi, cîrciumăreasa, certîndu-se cu bunicul, o acoperi de ocări și pe bunica, deși ea nu luase parte la cearta lor ; o sudălmî înveninată, ba azvîrli și cu un morcov după ea.

— Tare mai ești proastă, cucoană, i-a spus liniștită bunica.

Pe mine însă întîmplarea asta mă minie din cale-afară, încît mi-am pus în gînd să o învăț minte pe ticăloasa de cîrciumăreasă.

M-am tot gîndit cum să o picnesc mai usturător pe roșcovana asta cu două rînduri de guși și cu ochii înecați în grăsime.

Din cîte văzusem pe la chiriașii care se războiau între ei, știam că dacă vreunul voia să se răzbune de o jignire, tăia coada pisicii vrăjmașului, îi otrăvea cîinele, îi omora găinile și cocoșii, ori, strecurîndu-i-se noaptea în beci, îi turna gaz în putinele cu varză sau castraveți murați, și-i scotea cepul la butoiul cu cvas... Dar nimic din toate astea nu-mi era pe plac. Se cuvenea să găsesc ceva nemaipomenit !

Și am găsit : am pîndit cîrciumăreasa cînd a coborît în beci și am închis capacul peste ea. Apoi am jucat deasupra danțul răzbunării și, după ce am aruncat cheia de la beci pe acoperiș, țuști într-un suflet la bucătărie, unde trebăluia bunica. Bunica n-a priceput pricina bucuriei mele nemăsurate și într-un tîrziu, cînd a priceput, mi-a tras vreo cîteva la locul convenit, după care m-a scos de mîină afară și m-a trimis pe acoperiș să-i aduc cheia. Uluit de purtarea ei, m-am supus fără o vorbă, apoi m-am pitulat degrabă într-un ungher al curții, de unde m-am uitat cum a scos-o bunica pe cîrciumăreasă din temniță și cum amîndouă mergeau prin curte, rîzînd ca două bune prietene.

— Ți-arăt eu ție ! făcea cîrciumăreasa, amenințîndu-mă cu pumnul ei durduliu, dar fața-i rotundă, cu ochii înecați în grăsime, îmi zîmbea prietenos. Bunica însă m-a adus de guler în bucătărie și m-a întrebat :

— Ai căpiat ?

— Păi dacă a azvîrlit cu morcovul după tine...

— Care va să zică, din pricina mea ? Așa ! Zev-zecule, cînd te-oi vîri colea, sub cuptor, ca să te mă-nince șoarecii, o să-ți bagi tu mințile-n cap ! Strașnic apărător, n-am ce zice ! Dacă-i spun bunicului, te ju-poaie de viu ! Poftește sus în odăiță și ia frumușel cartea în mînă...

Toată ziua, bunica n-a vorbit cu mine. Iar seara, înainte de rugăciune, s-a așezat pe marginea patului și mi-a spus vorbe cu tîlc, care mi-au rămas întipărite în minte :

— Uite ce e, Leonka, sufletele ! Să-ți intre bine în cap : tu nu te-amesteca în trebile celor mari. Cei mari au sufletul hain ! Au fost greu încercați de Dumnezeu. Tu n-ai avut încă parte de asta, așa că trăiește după mintea ta de copil ! Așteaptă pînă ți-o atinge și ție Dumnezeu inima, pînă ți-o arăta care-i menirea ta în viață, pînă te-o îndruma pe cărarea ta. Ai priceput ? Cine-i vinovat și ce vină poartă — asta nu te privește pe tine. Numai Dumnezeu poate să judece și să pedepsească. A lui e menirea asta, nu a noastră !

Tăcu o vreme, trase tabac pe nări și adăugă, închi-zînd pe jumătate ochiul drept :

— Dacă vrei să știi, nici Dumnezeu nu-i în stare să înțeleagă totdeauna a cui e vina...

— Păi Dumnezeu nu știe tot ? am întrebat uimit, și ea mi-a răspuns încet, cu tristețe :

— Dacă ar ști chiar tot, multe n-ar mai săvîrși oamenii... Dar el, tăicuțul nostru bun, stă acolo în cer și tot privește pe pămînt, la noi, la toți, și uneori izbuc-nește în lacrimi amare și strigă : „Of, oameni, oamenii mei dragi ! Că tare mi se mai rupe inima de mila voastră !“

Bunica izbucni ea însăși în lacrimi și, fără să-și șteargă obrazii uzi, se trase în colțul ei ca să se roage.

Din ziua aceea, Dumnezeul ei îmi deveni și mai drag, era și mai aproape de înțelegerea mea.

La rîndul lui, cînd mă dăscălea, bunicul îmi spunea și el că Dumnezeu este aflător pretutindeni, atoa-teștiutor și atotevăzător, că-i sprijină pe oameni în

toate făptuirile lor, dar de rugat se ruga altfel decât bunica.

Dimineața, înainte să se ducă în colțul cu icoanele, se spăla îndelung, se dichisea, își pieptăna cu grijă părul roșcat, își netezea barba și abia după ce se uita în oglindă, zăbovind să-și mai tragă o dată cămașa, ori să-și potrivească legătura neagră de la gât în deschizătura jilecii, se îndrepta spre icoane, călcînd cu ferălă, ca și cînd s-ar fi furișat.

Se oprea întotdeauna pe locul unde o scîndură din dușumea avea un nod, leit un ochi de cal, rămînea cîtva timp tăcut, cu capul plecat, cu mîinile întinse de-a lungul corpului, ca un soldat. Apoi, drept și subțire, rostea convingător :

— În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh !

Mie mi se părea că după aceste vorbe ale lui se făcea o liniște deosebită în odaie. Pînă și muștele bîzîiau mai încet.

El stătea cu capul sus, cu sprîncenele ușor ridicate și zburlete, cu bărbuța răsfirată pe piept și spunea rugăciunile răspicat, de parcă l-ar fi ascultat lecția la școală, cu glas limpede și poruncitor, avînd grijă să se audă fiecare cuvînt :

— Zadarnic veni-va judecătorul și făptuirile fiecăruia se vor da în vileag...

Apoi, se bătea domol și măsurat în piept și cerea stăruitor :

— Păcătuît-am numai înaintea ta, Doamne ! Nu căta, Doamne, la păcatele mele...

„Crezul“ îl spunea apăsător, rotunjind fiecare vorbă ; piciorul drept îi sălta, de parcă ar fi bătut, fără să știe, tactul rugăciunii, iar trupu-i încordat se întindea tot spre icoane și parcă se înălța, se subția, se făcea și mai uscățiv... Era tare fercheș și poruncitor :

— Tu, care l-ai născut pre Tămăduitorul, tămăduiește-mi sufletul de patimile atîtor ani ! Necurmat plînge inima din mine rugîndu-te, Stăpînă !

Și striga răsunător, cu lacrimi în ochii lui verzi :

— De judecată să am parte, Doamne, după credința mea și nu după făptuirile mele, căci păcătoase sînt ele și îndreptățire n-au...

Aici, bunicul își făcea repede cruce, aplecînd fruntea des și repezit, de parcă ar fi împuns cu coarnele, iar glasul îi suna pițigăiat, întretăiat de sughițuri. Mai tîrziu, cînd m-am dus și pe la sinagogi, am înțeles că bunicul se ruga așa cum se roagă evreii.

Samovarul pufăie de mult pe masă, odaia e plină de mirosul îmbietor al plăcințelelor de seară, umplute cu brînză de vaci și abia scoase din cuptor... Mi-e ioame. Bunica, posomorită, stă rezemată de tocul ușii și oftează, cu ochii în pămînt. Soarele vesel de vară se uită pe fereastră, roua sclipește pe frunze ca măr-găritarele, aerul dimineții poartă miresme dulci de mărar, coacăze, mere date în pîrg, dar bunicul tot se mai roagă, legănîndu-se, cu strigăte ascuțite.

— Stinge, Doamne, vîlvătaia patimilor mele, că nevrednic cerșetor mă aflu...

Știam pe dinafară toate rugăciunile de dimineață și cele de seară. dinainte de culcare, și le urmăream cu înfrigurare, doar-doar o greși bunicul pe undeva sau o sări măcar un cuvîntel.

Asta se întîmpla foarte rar și de fiecare dată îmi stîrnea o bucurie răutăcioasă în suflet.

După ce-și isprăvea rugăciunea, bunicul ne spunea, bunicăi și mie :

— Bună dimineața !

Noi îi răspundeam printr-o plecăciune și abia după aceea ne așezam la masă, iar eu îi vesteam numaidecît bunicului :

— Să știi că azi ai sărit : „ajungă-ți“ !

— Adevărat ? întreba bunicul pe cît de neliniștit, pe atît de neîncrezător.

— Zău ! Trebuia să spui : „Ajungă-ți, Doamne, credința mea și nu căta la făptuirile mele“, și tu l-ai sărit pe „ajungă-ți“.

— Ia te uită ! făcea bunicul, clipind vinovat.

Mai târziu găsea el prilejul să-mi plătească asta cu vîrf și îndesat, dar pînă una-alta stînjeneala lui mă încînta din cale-afară.

Într-o zi, bunica spuse în glumă :

— Trebuie că tare se mai plictisește Dumnezeu ascultîndu-ți rugile, taică ! Zi de zi îi dai zor cu aceleași lucruri !

— Cu-um ? i-o reteză bunicul, trăgănîndu-și vorba amenințător. Ce tot îndrugi acolo ?

— Ziceam că nu-i dăruiești lui Dumnezeu nici un dram din sufletul tău, niciodată. Că eu te tot ascult...

Bunicul se făcu stacojiu la față, începu să tremure, se săltă pe scaun și aruncă farfurioara de ceai în capul bunicăi, scrișnind ca un ferestru care a dat de un ciot :

— Afară ! Hîrcă bătrînă !

De cîte ori îmi vorbea de puterea de nebiruit a lui Dumnezeu, bunicul scotea la iveală mai ales crunta ei neîndurare : oamenii, dacă au păcătuit — au fost înecați de potop. Au păcătuit iară — a venit focul peste ei și orașele lor au fost nimicite... Dumnezeu i-a pedepsit pe oameni prin foamete și molime... Întotdeauna el a fost sabia ce atîrnă deasupra pămîntului și bici pentru cei ce păcătuiesc...

— Oricine calcă și nu dă ascultare legilor sfinte în chinuri și moarte își va afla pedeapsa ! cuvînta bunicul plin de convingere, lovind în masă cu degetele-i subțiri și osoase.

Îmi venea greu să cred că Dumnezeu e neîndurător. Bănuiam că bunicul mi-o spune înadins, ca să-mi insufle teamă nu atît față de Dumnezeu, cît față de el. Și-l întrebam deschis :

— Nu-i așa că-mi spui asta numai fiindcă vrei să te ascult ?

Și bunicul îmi răspundea la fel de deschis :

— Se-nțelege ! Încearcă tu numai să nu-mi dai ascultare !

— Și cu ce spune bunica cum rămîne ?

— Pe ea să n-o crezi, că e bătrînă și proastă ! mă povățuia bunicul cu strășnicie. De tînără e proastă : n-a învățat nici carte și nici minte n-a avut. O să-i

poruncesc să nu mai vorbească cu tine despre lucruri atît de însemnate ! Ia să-mi spui tu mie : cîte-s chinurile îngerşti ?

După ce-i răspundeam, îl întrebam :

— Cinovnicii cine sînt, bunicule ?

— Ptiu, unde te duce gîndul ! spunea el, rizînd pe ascuns în barbă şi ferindu-şi ochii de mine. Apoi, morfolindu-şi buzele, mă lămurea cam în silă :

— Cinovnicii n-au nimicuşa cu Dumnezeu ! Astea-s treburi omeneşti ! Cinovnicul e unul care buchiseşte toată ziua legile ! Le mănîncă, vorba ceea.

— Şi legile ce-s ?

— Legile ? Legile sînt obiceiuri, cuvînta bunicul, mai vesel şi cu tragere de inimă de astă dată, şi ochii lui ageri străluceau mai viu. Oamenii trăiesc cît trăiesc laolaltă şi pe urmă se-nvoiesc : uite, zic ei, aşa-i cel mai bine şi aşa o să facem mereu de azi înainte. Asta să fie pravila, legea noastră ! Să-ţi dau o pildă : copiii cînd se strîng pentru joacă se-nţeleg dinainte despre rînduiala jocului. Ei, înţelegerea asta nu-i altceva decît o lege !

— Şi cinovnicii ?

— Cinovnicu-i un fel de încurcă-lume, care vine şi strică toate legile.

— Cum aşa ?

— Asta n-ai să poţi tu pricepe ! spunea bunicul încruntat şi iar se apuca să mă dăscălească :

— Tu să ştii, peste toate făptuirile omeneşti stă Dumnezeu. Oamenii vor una, el — alta. Tot ce-i omenească e trecător. Destul să sufle Dumnezeu o dată că toate se fac praf şi pulbere !

Aveam multe pricini ca să aflu ce şi cum e cu cinovnicii, de aceea stăruiam :

— Păi unchiul Iakov cîntă aşa :

Ingerii sînt cin dumnezeiesc

Cinovnicii satanei îi slujesc...

Bunicul îşi ridică barba cu palma, şi-o îndeasă în gură şi închide ochii. Obrajii i se cutremură... Rîde pe înfundate, văd eu.

— Tare v-aș mai lega, pe Iașka și pe tine, de câte un picior și v-aș da drumul pe gîrlă ! Cîntece ca ăsta n-ar trebui nici el să cînte, nici tu să ascuți. Glume de bețivani, scornite de rascolnici și de eretici.

Dus pe gînduri, cu ochii ațintiți undeva dincolo de mine, mormăie tărăgănat :

— Ehei, voi-i !...

Cu toate că-l punea pe Dumnezeu sus de tot deasupra oamenilor, ca pe un judecător neînduplecat, bunicul, la fel ca și bunica, îl amesteca în treburile lui de fiecă zi, dimpreună cu o mulțime de sfinți. Spre deosebire de bunicul, bunica parcă nici nu-i prea cunoștea pe sfinți, afară doar de sfîntul Nicolae, sfîntul Gheorghe, sfîntul Frol și sfîntul Lavr, și ei cît se poate de buni și apropiați de oameni, că umblau prin orașe și sate, se amestecau în viața oamenilor și aveau toate însușirile omenești. Pe cînd sfinții bunicului erau aproape toți mucenici : nimiciseră idoli și înfruntaseră împărați de la Rîm, fiind supuși pentru asta la cazne grele, jupuiți, arși de vii...

Uneori, bunicul începea să viseze cu glas tare :

— De mi-ar ajuta Dumnezeu să vînd casa și să cîștig fie și numai cinci sute de ruble de pe urma ei, aș plăti o slujbă de mulțumire pentru sfîntul Nicolae.

Iar bunica, rîzînd încetișor a dispreț, îmi spunea :

— Că altă treabă n-are sfîntul Nicolae, decît să-i vîndă casa ! Bătrîn fără minte !

Am păstrat multă vreme calendarul bunicului, cu felurite însemnări așternute de mîna lui. Între altele, în dreptul sărbătorii sfinților Ioachim și Ana, stătea scris, cu slovă dreaptă și cerneală cafenie : „M-au scăpat de bucluc, milostivii“.

„Buclucul“ mi-l aduc bine-aminte ! Muncit mereu de gîndul să-și ajute copiii bicisnici, bunicul se apucase de camătărie : primea pe ascuns lucruri, în schimbul cărora împrumuta bani. Numai că l-a pîrît cineva și într-o noapte ne-a călcat din senin poliția, care a ceretat casa. A fost mare tevatură, dar pînă la urmă totul

s-a sfîrșit cu bine. Bunicul s-a rugat pînă în zori, cînd a scris în calendar acele cuvinte, chiar în fața mea.

Înainte de masa de seară, bunicul citea cu mine din Psaltire, din ceaslov, ori din cartea cea groasă a lui Efrem Sirianul, iar după ce mîncam, se ruga din nou. Vorbele-i plicticoase de pocăință răsunau îndelung în liniștea serii :

— Ce să-ți aduc prinos și cu ce răsplată să te răsplătesc, împărate preamilostive, nemuritorule... Și mă apără pre mine de gînduri deșarte... Și mă ferește de oameni răi... Dăruiește-mi, Doamne, lacrimi și aduce-re-aminte pentru nimicnicia mea...

Pe cînd bunica se întîmpla să spună destul de des :

— Of, că tare mai ostenii pe ziua de azi ! Pesemne c-o să mă culc fără să-mi fac rugăciunea...

Bunicul mă ducea la biserică sîmbăta la vecernie, iar în zilele de sărbătoare — la liturghie. Pînă și acolo, în lăcașul lui Dumnezeu, ajunseseam să împart rugăciunile și să-mi spun care sînt pentru Dumnezeu bunicului și care pentru cel al bunicăi. Toată cetania popii și a diaconului era pentru Dumnezeu bunicului, în vreme ce dascălii cîntau numai și numai pentru Dumnezeu bunicăi. Firește, aceea ce spun eu aici nu-i decît tălmăcirea grosolană a deosebirii pe care mintea mea de copil o făcea între cei doi Dumnezeu și care — mi-aduc bine aminte — îmi răscolea și-mi neliniștea sufletul. Dar Dumnezeu bunicului îmi stîrnea teamă și un simțămînt sălcui. El nu iubea pe nimeni, urmărea totul cu un ochi necruțător, căuta și vedea întîii și întîii tot ce-i rău și păcătos în om. Era limpede că acest Dumnezeu nu-i dă crezare omului, că-l așteaptă într-una cu pocăință și caută orice prilej ca să-l pedepsească...

Gîndurile și simțămintele despre Dumnezeu erau pe atunci hrana de căpetenie a sufletului meu, tot ce aveam mai frumos pe lume. Toate celelalte impresii ale vieții înconjurătoare nu făceau decît să mă jig-nească prin cruzimea și ticăloșia lor, trezind în mine silă și ură. Dumnezeu era cel mai bun și cel mai lu-

minos din tot ce mă înconjura — Dumnezeuul bunicăi, cel milostiv și prietenos față de toată suflarea de pe pământ. Și se înțelege, sufletul meu era tulburat de întrebarea cum de nu-l vede și bunicul pe acest Dumnezeu atât de bun ? !

Bunicii nu mă lăsau să mă joc pe stradă, căci strada mă răscolea din cale-afară : eram ca beat de cele ce vedeam și mă făceam aproape întotdeauna vinovat de gilcevi și încăierări. Tovarăși de joacă nu aveam : băieții din vecini se purtau dușmănos față de mine. Nu-mi plăcea să mi se spună „Kaşirin“, iar ei, ghicindu-mi slăbiciunea, își strigau care mai de care :

— Ete, mă ! Ieși din bîrlog și nepoțelul zgripturoiului de Kaşirin !

— Pe el !

Și se încingea o bătaie strașnică.

Aveam o putere și o îndemînare neobișnuite pentru anii mei. O recunoșteau pînă și ei, dușmanii mei, care săreau grămadă pe mine. Și strada mă doboră pînă la urmă : mă întorceam acasă cu nasul zob, cu buzele plesnite, cu vînatăi pe obraz, cu straietele hărtănite și pline de colb.

Bunica mă întîmpina, înspăimîntată, și mă căina :

— Of, neisprăvitule, iar te-ai luat la bătaie ? ! Ce-o mai fi și asta, ei ? Păi cînd oi pune și eu mîna pe tine...

Pe urmă îmi spăla obrajii, îmi oblojea vînatăile cu scăieți, cu pitaci de aramă, ori prișnițe cu apă de plumb și mă tot dăscălea :

— Ce-i cu tine ? Acasă ești cuminte și cum ieși pe stradă, căpiezi, nu alta ! Nerușinatule ! Las' că-i spun eu bunicului și nu te mai lasă afară pe poartă...

Bunicul îmi vedea și el vînatăile, dar nu mă certa niciodată. Doar mormăia :

— Iar mi-ai venit cu decorații ? Măi Anika-viteazule, să nu te mai prind pe stradă, auzi ?

La drept vorbind, strada nici nu mă atrăgea, cînd era liniștită. Dar cum auzeam larma veselă a copiilor o și zbugheam pe poartă, cu toată opreliștea bunicului. De vînatăi și bușeli aproape că nu mă sinchiseam. În

schimb, mă scotea din fire cruzimea jocurilor străzii, cruzime pe care o cunoșteam prea bine și care mă făcea să turberez. Nu puteam suferi să-i văd pe băieți cum asmut cîinii sau cocoșii, cum schingiuiesc pisicile, cum fugăresc caprele evreilor, cum își bat joc de cerșetorii beți sau de Igoșa cel sărac cu duhul, poreclit „Moarte-n buzunar“.

Înalt și uscățiv, ieșit parcă dintr-o afumătoare, veșnic în același cojoc de oaie, cu obrazul osos și ruginiu, năpădit de o barbă țepoasă, Igoșa umbla adus de șale, legănîndu-se, cu privirile ațintite fără grai în pămînt. Fața lui plumburie, cu ochii mici și triști, îmi umplea sufletul de un respect amestecat cu spaimă. Îmi tot venea să cred că are o treabă anume, caută ceva și nu trebuie să-l sîcîie nimeni.

Iar băieții se țineau după el, azvîrlind cu pietre în gîrbovitul Igoșa. Multă vreme, omul nici nu-i lua în seamă și parcă nici nu simțea durerea loviturilor. Și deodată se oprea în loc, își sălta capul, îndreptîndu-și cu o mișcare smucită căciula mițoasă și arunca în jur priviri nedumerite, de parcă atunci s-ar fi trezit din somn.

— Igoșa, Moarte-n buzunar, un'te duci ? Ia vezi, ai moartea-n buzunar ! strigau băieții.

Igoșa ducea iute mîna la buzunar, apoi se apleca de lua o piatră, o cioată, ori un bulgăre de pămînt și, avîntîndu-și cu stîngăcie înainte mîna lungă, mormăia o sudalmă. Sudălmea întotdeauna la fel, cu aceleași trei cuvinte scîrnave. În privința asta, băieții se vedeau mult mai iscusiți. Uneori, Igoșa îi fugărea, șchio-pătînd, se împiedica în pulpana cojocului și cădea în genunchi, proptindu-și în pămînt mîinile negre ca niște cioate. În vremea asta, băieții îl cocoșau cu pietrele, iar cei mai îndrăzneți se apropiau, îi turnau colb în cap din căușul palmelor și o zbugheau numaidecît.

O altă arătare a străzii, care-mi lăsa în suflet un simțămînt apăsător și mult mai dureros, era meșterul Grigori Ivanovici. Ajunsesse orb de tot și umbla după mila oamenilor, înalt și frumos, fără să scoată o vorbă.

Îl ducea de mînă o bătrinică mărunțică și cenușie, care se oprea pe sub ferestre și cerea cu un glas tărăgănat și pițigăiat, purtîndu-și privirile aiurea :

— Miluiți-l, în numele lui Christos, pe orbul oropsit...

Grigori Ivanovici tăcea. Sticlele negre ce-i ascundeau ochii cătau drept în zidul caselor, ori în fața trecătorilor, mîna pătrunsă pe vecie de vopselele de odinioară netezea ușurel barba resfîrată pe piept, dar buzele-i erau mute. Îl vedeam adesea, dar nu auzeam nici un sunet de pe buzele-i ferecate, și muțenia bătrînului mă apăsa pînă la durere. Simțeam că nu mă pot apropia și nici nu mă apropiam de el. Dimpotrivă, de cum îl vedeam, alergam într-un suflet acasă și-i spuneam bunicăi :

— Trece Grigori pe strada noastră !

— Ei taci ! făcea bunica și în glasul ei deslușeam milă și neliniște. Ține de colea și fugi după el să-i dai !

Eu spuneam repezit și bumboșat că nu vreau. Atunci, bunica ieșea ea însăși pe poartă și stătea îndelung de vorbă cu Grigori, chiar acolo, în stradă. Bătrînul zîmbea din cînd în cînd, își scutura barba, dar abia deschidea gura, dacă scotea un cuvîntel-două.

Uneori, bunica îl poftea în bucătărie, îi dădea ceai și-i puneă să mănînce... Într-o zi, meșterul a întrebato de mine. Bunica m-a chemat, dar eu am fugit și m-am ascuns după stiva de lemne. Nu mă puteam apropia de el : mă cuprindea o rușine cu neputință de îndurat și știam bine că și bunicăi îi era rușine. O singură dată am vorbit noi amîndoi despre Grigori : bunica tocmai îl petrecuse și se întorcea încet de la poartă, cu capul în piept, plîngînd. M-am apropiat și am luat-o de mînă.

— Tu de ce tot fugi din calea lui ? murmură bunica. El te iubește, are suflet bun...

— De ce nu-l ține bunicul ? i-am întors eu vorba.

— Să-l țină bunicul ?

Se opri în loc, mă strînse la piept și profeți aproape în șoaptă :

— Ține minte ce-ți spun : amarnic o să ne pedepsească Dumnezeu pentru omul ăsta ! Amarnic o să ne pedepsească...

Și nu se înșela : cam la vreo zece ani, cînd bunica își aflate, în sfîrșit, odihna de veci, bunicul bătea străzile orașului, biet cerșetor smintit, rugîndu-se jalnic pe sub ferestrele oamenilor :

— Bucătarilor, drăguților, miluiți-mă și pe mine cu o bucățică de plăcintă ! Tare-aș mai mîncea niște plăcintă ! Ehei, voi-i !...

Din bunicul de odinioară nu rămăseseră decît aceste vorbe tărăgănate, care-mi răscoleau sufletul :

— Ehei, voi-i !...

În afară de Igoșa și de Grigori Ivanovici, mai era cineva care îmi stîrnea o tristețe apăsătoare, gonindu-mă acasă de pe stradă — Voroniha cea dezmățată. Se ivea în zilele de sărbătoare, mătăhăloasă, cu părul vîlvoi și beată criță. Umbla într-un fel anume, de parcă n-ar fi îndoit picioarele din genunchi și nici n-ar fi atins pămîntul cu ele. Venea ca un nor negru, lălăind cîntece deșucheate în gura mare. Oamenii se fereau din calea ei, pitindu-se după porți, pe după colțurile caselor, ori prin cîte o prăvălie. Ai fi zis că mătură strada, nu alta ! Fața-i vînată era umflată ca o bășică, ochii ei mari și cenușii se holbau în jur amenințător și plini de batjocură. Uneori, începea să urle și să se tîngue amarnic :

— Copilașii mei, unde-mi sînteți !

O întrebam pe bunica ce e cu ea.

— Povestea asta nu-i de tine, glăsuia bunica moho-rîtă, dar într-o zi tot mi-a spus cîte ceva : femeia asta avusese cîndva un bărbat, un cinovnic pe nume Voronov. Vrînd să ajungă mai sus în slujba lui, Voronov și-a vîndut nevasta șefului, care a luat-o cu el și a dus-o undeva. Doi ani a lipsit de acasă femeia și cînd s-a întors, copilașii ei — un băiețel și o fetiță — erau morți de mult, iar bărbatu-său pierduse la cărți banii statului și zăcea în închisoare. De durere, femeia s-a apucat de băutură, de dezmăț, de scandaluri. În

zilele de sărbătoare, spre seară, întotdeauna ajungea la poliție...

Nu, nici vorbă. Acasă era mai bine decît pe stradă. Cel mai bine mă simțeam în ceasurile de după-amiază, cînd bunicul pleca la atelierul unchiului Iakov, iar bunica se așeza la fereastră și-mi spunea basme minunate, îmi povestea întîmplări adevărate, ori despre taică-meu.

Graurului pe care-l scăpase din gura motanului, bunica i-a tăiat frumușel aripa frîntă, i-a potrivit cu multă îndemînare un bețișor în locul piciorului mîncat și, după ce s-a înzdrăvenit de tot, haide să-l învețe să vorbească. Stătea uneori ceasuri întregi în fața coliviei de pe prichiciul ferestrei, asemenea unei matahale blajine, dăscălind cu glasul ei gros păsăruica isteată și neagră ca tăciunele.

— Tu spune după mine : Gra-u-rul vrea ca-șă !

Iar graurul, privind-o pieziș cu ochisorul lui rotund, vioi și poznaș, bătea cu piciorul de lemn în podeaua subțire a coliviei, întindea gîtul și se apuca să șuiere ca sturzul, făcea ca gaița, îngîna cucul, mieuna ca mîțele, scheuna ca un ciine, numai graiul omului nu vroia să-l învețe.

— Hai, lasă gogomăniile ! îl mustra de-adevăratelea bunica. Tu spune după mine : Gra-u-rul vrea ca-șă !

Maimuțica tăciune cu pene se pornea deodată să strige asurzitor ceva ce aducea cu vorbele bunicii, iar bătrînica mea rîdea plină de bucurie, îi dădea cașă de pe deget și-i spunea :

— Las' că știi eu cine-mi ești, ștregarule ! Vezi că poți ? Mătăluță pe toate le știi, vezi ? !

Și ce credeți ? Pînă la urmă tot l-a învățat : n-a trecut mult și graurul știa să ceară cașă destul de limpede, iar cînd o vedea pe bunica, spunea tărăgănat ceva care aducea foarte bine cu : „B-ziua !“...

La început, colivia lui atîrna în odaia bunicului, dar bunicul îl izgoni curînd în odăița noastră din pod, fiindcă graurul se învățase să-l îngîne. Bunicul rotunjea apăsător fiecare cuvîntel atunci cînd se ruga, și

graurul, scoțîndu-și ciocul galben ca de ceară printre vergelele coliviei, șuiera răsunător :

— Fiu-u, fiu-u, frrr, tiu-ir, tiu-ir, tiu-u-u !

Bunicului i se părea că face asta înadins, și într-o bună zi, lăsîndu-și rugăciunea la jumătate, bătu cu piciorul în podea și răcni :

— Ia-l de aici pe împielițatul ăsta, că-l omor !

...Și cîte și mai cîte erau vrednice de luare-aminte aici, în casă, pînă și lucruri de-a dreptul hazlii, dar uneori uritul mă apăsa cumplit.

Ceva nespus de greu parcă mă umplea pe dinăuntru și trăiam vreme îndelungată ca într-o groapă neagră, lipsit de văz, de auz, de toate simțurile... Eram ca orb și pe jumătate mort...

VIII

Cu totul pe neașteptate, bunicul vîndu cîrciumarului casa în care stăteam și cumpără alta, pe strada Kanatnaia. O stradă nepietruită și plină de bălării, care dădea drept în cîmp, dar curată și liniștită, în lungul căreia se înșiruiau căsuțe pestrițe.

Casa cea nouă era mai arătoasă și mai prietenoasă decît cealaltă ; fațada era vopsită într-un zmeuriu-închis, cald și odihnitor, pe care se desenau luminoase obloanele sinilii ale celor trei ferestre, precum și oblonul zăbrelit de la ferestruica podului. Din stînga se pleca peste acoperiș verdeața deasă a unui ulm și a unui tei. În curte și în grădină ghiceai o mulțime de colțisoare îmbietoare, făcute parcă anume pentru joaca de-a v-ați ascunselea. Dar tot grădina rămînea mai frumoasă. Nu era mare, în schimb creștea bogat și în voia ei. Într-o parte, se ridica baia micuță, ca o căsuță de jucărie. În alta, se afla o adîncătură năpădită de

bălării, dintre care se iveau niște birne groase și afumate, rămășițe ale vechii băi, mistuită de foc. În stînga, grădina dădea în gardul grajdurilor lui Ovseanikov, în dreapta, se înălțau acareturile lui Betleng. În fund, era gardul ce-o despărțea de gospodăria lăptăresei Petrovna, o muiere voinică, gălăgioasă și roșie în obraz, semănînd leit cu un clopot. Căsuța lăptăresei, pe jumătate afundată în pămînt, întunecoasă și șubredă, dar frumos acoperită de mușchi, privea prietenos prin cele două ferestruici ale ei spre cîmpul brăzdat de șanțuri adînci și mărginit în zare de norul greu și albăstrui al pădurii. Pe cîmp alergau toată ziua soldați, și baionetele lor albe fulgerau în bătaia piezișă a soarelui de toamnă.

Casa era plină de tot soiul de oameni cum nu-mi fusese dat să văd pînă atunci : la față ședea un militar, tătar de felul lui, cu o nevastă mărunțică și durdulie, care din zori și pînă-n seară se certa, rîdea, zdrăngănea la ghitara ei bogat împodobită cu panglici și cînta cu un glas subțirel și răsunător felurite cîntece, dintre care îi plăcea mai ales unul, șăgalnic, care suna așa :

*Inima cînd ți-o șopti,
Gata, nu-l mai corcoli :
Dacă el nu te-ndrăgește
Cată altul de-ți găsește !
Numai dragostea alină
Inima care suspină.
Numai dragostea învață
Cum e viața cu dulceață...*

Militarul, rotund ca o minge, ședea la fereastră, își umfla obrajii vineți, rostogolindu-și în cap ochii castanii și veseli, trăgea veșnic din lulea și tușea ciudat, de parcă ar fi hămăit un ciîne :

— Hîm, hîm, hî-m-m...

Deasupra pivniței și a grajdului, într-o odăiță calduroasă, ședea doi căruțași — nea Piotr, un omuleț scund și cărunț, împreună cu Steopa, nepotu-său, un flăcău mut, voinic și pietros, cu fața ca o tavă de

aramă încinsă, precum și Valei, ordonanța ofițerului, un tătar înalt și posomorît. Ei toți erau oameni noi pentru mine, plini de farmecul necunoscutului.

Cel mai mult însă îmi stîrnea curiozitatea și mă atrăgea un chiriaș pripășit în casă mai mult din milă și poreclit „Bună-treabă”. Ședea în fund, în odaia de lîngă bucătărie, o încăpere lunguiață, cu două ferestre, una dînd spre grădină, iar cealaltă spre curte.

Era un om slab și adus de spate, bălan la față, cu o bărbuță neagră, despicată în două, și cu niște ochi blînzi dinapoia ochelarilor. Tăcut din fire, trecea ne-băgat în seamă de nimeni, iar dacă se întîmpla să-l poștească cineva la masă sau la ceai, răspundea ne-schimbat :

— Asta-i bună treabă !

Bunica începu să-i spună așa, și atunci cînd era de față, și cînd vorbea cu alții despre el :

— Leonka, ia cheamă-l pe Bună-treabă la ceai !
Mata, Bună-treabă, de ce mănînci așa puțin ?

Odaia lui era ticsită de lăzi și cărți scrise cu altă slovă decît cea bisericească, la care mă uitam ca mîța-n calendar. Peste tot vedeai sticle cu licori de felurite culori, bucăți de aramă și de fier, vergele de plumb. Din zori și pînă-n seară, într-o bluză de piele și niște pantaloni cenușii cadrilați, Bună-treabă robotea neîndemînatec, mînjit, de culori, cu părul vîlvoi și mirosind urît, topind plumb, lipea nu știu ce bucățele de aramă și cîntărea ceva pe o balanță mititică... Mormăia, își frigea degetele, sufla zorit asupra lor, se repezea poticnindu-se spre niște planșe țintuite în pereți și, după ce-și ștergea ochelarii, se vîra în ele de-ai fi zis că le miroase, aproape atingînd hîrtia cu vîrfurile nasului drept, de o albeață ciudată. Uneori se oprea pe neașteptate în mijlocul odăii, ori la fereastră, și rămînea așa multă vreme, cu ochii închiși, cu fața adusă în sus, împietrit și mut.

Cocoțat pe acoperișul magaziei, de cealaltă parte a curții, îl urmăream, privind pe fereastra-i deschisă. Vedeam flăcăruia albastră a lămpii de spirt de pe

masă, îi vedeam statura întunecată, vedeam cum scrie într-un caiet hărtănit, în vreme ce sticlele ochelarilor luceau cu sclipiri albastre și reci ca niște bucăți de gheață... Munca de vrăjitor a acestui om mă ținea pironit ceasuri întregi pe acoperișul magaziei, chinându-mi curiozitatea.

Uneori, stătea în fereastră ca într-o cadră, cu mâinile la spate, și privea drept spre acoperiș, dar părea că nu mă vedea și asta mă jignează grozav. Apoi, cu o mișcare smucită, se apropia de masă și, aplecat peste ea, căuta ceva.

Dacă ar fi fost mai înstărit și îmbrăcat mai arătos, cred că mi-ar fi fost teamă de el. Dar era sărac : de sub gulerul bluzei de piele ieșea la iveală, boțit și murdar, gulerul cămășii neprimenite, avea pantalonii peticiți și plini de pete, și niște pantofi scilciați trași pe piciorul gol. Săracii nu-s oameni care să inspire teamă, și nici primejdioși nu sînt ! De adevărul acesta m-a încredințat pe nesimțite purtarea bunicăi față de ei — plină de milă, și cea a bunicului — plină de dispreț.

Nimeni din casă nu-l iubea pe Bună-treabă. Toți chiriașii vorbeau de el în bătaie de joc. Nevasta cea veselă a militarului îl poreclise „nas de cretă“, nenea Piotr zicea că-i spițer și vrăjitor, iar bunicul că se are bine cu necuratul și că-i farmazon.

— La ce-o fi trebăluind ? am întrebat-o într-o zi pe bunica.

— Asta nu te privește ! Tu taci și vezi-ți de ale tale, se răsti bunica la mine.

Într-o zi mi-am luat inima în dinți și, apropiindu-mă de fereastra lui, l-am întrebat, fără să-mi pot ascunde tulburarea :

— Ce faci acolo ?

Bună-treabă tresări, mă privi lung pe deasupra ochelarilor, apoi îmi întinse o mînă plină de răni și urme de arsuri și-mi spuse :

— Urcă...

Faptul că m-a poftit la el, nu pe ușă, ci pe fe-reastră, îl ridică și mai mult în ochii mei. Se așază pe o ladă, mă trase spre el, se uită la mine de aproape, apoi mă împinse domol, mă privi iar, și în cele din urmă mă întrebă încet :

— Tu de unde ești ?

Ciudată întrebare : de patru ori pe zi ședeam cu el la aceeași masă, la noi în bucătărie. I-am răspuns:

— De-aici ! Sînt nepotul dumnealor...

— Aha, da ! făcu el, cercetîndu-și degetul, și din nou rămase tăcut.

Atunci am găsit de cuviință că trebuie să-l lă-muresc :

— Eu nu-s Kaşirin ! Sînt Peşkov...

— Peşkov ? repetă el şovăitor. Asta-i bună treabă !

Mă dădu la o parte, se ridică și, îndreptîndu-se spre masă, îmi spuse :

— Să stai cuminte, auzi ?

Și am stat cuminte multă, multă vreme, urmă-rindu-l cum ia la pilă o bucată de aramă prinsă în menghină. Pe cartonul de sub menghină se cerneau bobitele aurii de pilitură. Bună-treabă le adună în pumn, le turnă într-o ceașcă groasă, adăugă niște praf alb ca sarea dintr-un borcânel și turnă deasu-pra ceva dintr-un șip negru. Amestecul din ceașcă începu să sîsîie, să fumege, mă izbi un miros înecă-cios, făcîndu-mă să tușesc și să scutur din cap, iar el, vrăjitorul, mă întrebă, de parcă ar fi vrut să se laude :

— Miroase urît, așa-i ?

— Da !

— Păi vezi ? ! Asta, frate, e bună treabă !

„A și găsit cu ce să se fudulească !“ mi-am zis în sinea mea, și i-am mărturisit cu glas tare :

— Păi, dacă-i urît, se cheamă că nu-i bună.

— Zău ! strigă el, făcîndu-mi cu ochiul. Să știi, frăţioare, că nu-i chiar totdeauna așa. Tu joci arşice ?

— Adică, oase ?

— Da. Joci ?

— Joc.

— Vrei să-ți torn plumb într-unul ? O să fie pe cinste !

— Vreau

— Adu-l încoace !

Se apropie, ținând în mână ceașca fumegîndă și, uitîndu-se cu un ochi înăuntrul ei, mă vesti :

— Îți fac un arșic grozav, cu plumb în el, iar tu, în schimb, să nu mai vii pe la mine. Ne-am înțeles ?

Vorbele lui m-au jignit îngrozitor.

— Nici așa n-o să mai calc pe aici...

Am plecat, supărat, în grădină, unde bunicul puneă bălegar la rădăcina merilor. Venise toamna, cădeau frunzele...

— Ia foarfeca și tunde zmeura, zise bunicul, întinzîndu-mi foarfeca.

L-am întrebat :

— Bună-treabă ce tot meșterește acolo la el ?

— Îmi strică odaia, bombăni acru bunicul. A ars podeaua, a pătat tapetul, ba l-a mai și rupt pe ici pe colo... Ca mîine-i spun să-și caute altă gazdă !

— Chiar așa să faci ! am încuviințat, și m-am apucat să curăț zmeurișul de uscături.

...Numai că m-am pripit.

În serile ploioase de toamnă, cînd bunicul pleca de acasă, bunica făcea la bucătărie cîte o sindrofie, poftind la ceai pe toți chiriașii, între care cei doi căruțași și ordonanța... Adesea venea și Petrovna cea guralivă, ba chiar și vesela nevastă a militarului. În colțul de lîngă cuptor, nelipsit, ședea tăcut Bună-treabă. Steopa, mutul, juca de zor cărți cu tătarul Valei, care se pocnea cu cărțile peste nasul lui lătareț și tot spunea :

— Eh, șeitan !

Nenea Piotr aducea un coltuc uriaș de pîine albă și dulceată de zmeură „cu semincioare“ într-un gavanos de pămînt, tăia pîinea felii, le ungea din belșug cu dulceată și împărțea îmbietoarele felii sub

stratul conabiu de dulceață, ținându-le în palmă și făcînd cîte o plecăciune adîncă :

— Poftiți, rogu-vă, mîncăți, ne îndemna el cu bunătațe, iar după ce îi luai felia din mînă, își cerceta cu luare-aminte palma neagră și dacă vedea vreun strop de dulceață, îl culegea frumos cu limba.

Petrovna aducea o sticlă cu vișinată, iar cucoana cea veselă — nuci și cofeturi. Și se pornea un zaiafet strașnic — petrecerea pe care bunica o îndrăgea nespus.

La scurtă vreme după ce Treabă-bună încercă să-mi ungă ochii ca să nu-i mai calc pragul, bunica rîndui o asemenea petrecere. Afară se cernea și țîrîia o ploaie nesfîrșită de toamnă, se tînguia vîntul, foșneau copacii hîrșcîind pereții casei cu crengile... În bucătărie era cald și bine, ședeam cu toții strînși unul în altul, tare potoliți și prietenoși, iar bunica, plină de o rară dărnicie, ne spunea povești, una mai frumoasă decît alta.

Ședea pe marginea cuptorului, cu picioarele prop-tite de prichici, aplecată toată spre oaspeți, cu chipul luminat de flacăra lămpii mici de tinichea. Ori de cîte ori îi dădeau ghies poveștile — știam bine asta — se urca pe cuptor, spunînd :

— Să-mi cat un locșor mai sus ! Parcă-mi vine mai bine să grăiesc așa !

M-am cuibărit la picioarele ei, pe prichiciul lat, aproape să-i stau în cap lui Bună-treabă. Bunica începu să ne spună basmul cel frumos cu Ivan-oșteanul și Miron-sihastrul, și vorbele ei pline de miez curgeau domol și măsurat :

*Măre, cică a fost odat', Gordion, crai blestemat,
Negru suflet înrăit, hain cuget impietrit,
Adevărul alunga, mușicîmea schingiuita,
Trăia cufundat în rele, ca o buhă-n scorburele.
Dar mai tare mi-l ura, dar mai aprig prigonea
Blestematul Gordion pe sihastrul de Miron,
Iubitorul de dreptate, păzitorul ei în toate.
...Cheamă craiul pe Ivan, al său credincios oștean.*

„Mergi, Ivane, la Miron, poruncește Gordion,
 La Miron cel îndrăzneț. Taie capul lui semeț,
 Ia-l de barba colilie și mi-l adu-ncoace, mie,
 Că mi-oi face o pomană să-l dau ciinilor de hrană !”
 Ivan a purces la drum, n-a mai zăbovit nicicum.
 Dar pe drum dacă mergea, amărit își tot zicea :
 „Greu necaz și grea năpastă viețișoara mea adastă
 Dacă nu o fi cumva chiar cerul așa să vrea !”
 Paloșul cel ascuțit sub pulpană l-a ferit,
 La Miron când a intrat, smerit i s-a închinat
 Și din gură-a cuvintat :
 „Au, din mila lui Christos, cum te afli — sănătos ?”
 Dar sihastrul văzător și în inimi cititor
 A zimbîit cu-amărăciune și-a grăit cu-nțelepciune :
 „Tu, Ivane, tu, oștene, lasă vorbele viclene !
 Dumnezeu le vede toate și pe toate le socoate,
 Deopotrivă-n palma-i ține ce e rău și ce e bine !
 Lasă, nu te mai preface, știu de ce-ai venit încoace”...
 Ivan mult se rușina, dară nu se-ncumeta
 Să calce din vrerea lui poruncă de-a cratului.
 Paloșul și-l dezgolea, cu pulpana îl ștergea
 Și către Miron grăia :
 „Am avut, preacuvioase, gînduri din cele frumoase —
 Paloșul nici să zărești, viața să nu ți-o jelești...
 Dar acuși stai de te roagă pentru omenirea-ntreagă
 Roagă-te și pentru tine, roagă-te și pentru mine,
 Cere Tatălui Ceresc pentru neamul omenesc
 Îndurare și iertare, după mila lui cea mare...
 Spune-ți ruga de pe urmă, și-apoi viața ta se curmă!”
 Miron în genunchi se lasă pe sub frunza de mătasă,
 Pe sub pui de stejărel, ce i se-nchină și el.
 „Alelei, Ivan-voinice, cu zimbire Miron zice,
 Vezi că ruga mea de hram pentru omenescul neam
 Nu se găta prea curînd, ți s-o uri așteptînd
 Și poate c-ar fi mai bine s-o sfîrșești pe loc cu mine...”
 Ivan mi se încrunta și proteste se fălea :
 „Cum spusei, așa să fie ! Stau și-aștept și-o veșnicie !”
 Și-ncepu a se ruga sihastrul în voia sa,
 Zi de vară pînă-seară, cînd soarele se pogoară,

De cu seară pînă-n zori, la ceasul de cîntători,
Și din zori în miez de noapte, cu lucrî de stele coapte.
Vara, mare, că trecea, sihastul se tot ruga.
Toamna, iarna tot așa, el într-una se ruga —
Primăvara cînd venea, tot în rugă mi-l găsea...
Ani se petrecură-n zbor ; stejărelul — din fector
Se făcu stejar rotat, pîn-la ceruri înălțat.
Și din ghinda ce-a rodit, codru-n jur și-a îndesit,
Codru negru, neumblat. Iar Miron s-a tot rugat...
Uite-așa stau amîndoi, pînă-n ziua de apoi :
Moșneagul încet șoptește și în șoptă povestește
Bunului Tată Ceresc, păsul nostru, omenesc,
Și tot cere îndurare, după mila lui cea mare
Și un strop de bucurie de la Precista să vie...
Ivan șade lîngă el. Mîndru-i paloș de oțel
Zace-n pulbere și tină. Zaua-i zace sub rugină.
Straiul falnic și bogat jalnic i s-a destrămat.
Ploaia rău mi-l biciuiește, arșița mi-l pirjolește,
Viermele neadormit roade-n el necontenit,
Dar de fiare-i ocolit.
Ocolit e și crușat și de gerul cel turbat.
Stă voinicul nemișcat,
Nu-i în stare să vorbească nici o vorbă omenească,
Nici din loc să se clintească.
Crucea asta i s-a dat pentru aprigu-i păcat.
Ca să țină minte bine că poruncile haine
Nu-s porunci de ascultat ! Și dacă ești vinovat
Vina ta n-o arunca iute-n circa altcuiva ?
Iară ea, ruga curată de sihastu înălțată,
Și acum în ceasul greu, suie lîn spre Dumnezeu,
Rîu de vie strălucire spre-a bolții nemărginire !

De cum începu bunica basmul, l-am văzut pe Bună-treabă tare neliniștit : își agita și își încleșta într-un chip ciudat mîinile, își tot scotea și își punea ochelarii, legănîndu-i în tactul vorbelor cîntate ale bunicăi, dădea a încuviințare din cap, ridica mîinile și își apăsa cu putere ochii, își ștergea repezit fruntea și obrazii, de parcă ar fi fost learcă de nădușeală. Cînd vreunul

dintre cei de față se foia, tușea, ori tîrșia încălțările de podea, făcea supărat :

— Ssst !

Iar cînd bunica isprăvi, sări de la locul lui și, aruncîndu-și miinle prin aer, se bramburi de colo-colo, bîguind :

— Știți, e ceva cu totul uimitor ! Basmul ăsta trebuie scris ! Negreșit ! Conține un adevăr de netăgăduit. un adevăr al nostru...

Acum vedeam limpede... Plîngea, avea ochii plini de lacrimi. Lacrimile izvorau și de sub pleoapele de jos, și de sub cele de sus, potopindu-i privirea. Era ceva neobișnuit și mi se rupea inima de mila lui. Topăia stîngaci prin bucătărie și își tot bălăbănea ochelarii pe dinaintea nasului, dînd să și-i pună, dar fără să nimerească. Nenea Piotr căta la el, zîmbind pe sub mustață. Toți ceilalți tăceau stînjiți. Bunica se grăbi să spună :

— Scrie-l, de ce nu ? Doar nu-i un păcat în asta. Mai știu o mulțime la fel...

— Nu ! Numai pe ăsta vreau să-l scriu ! Are ceva grozav de rusesc, strigă Bună-treabă, stîrnit, și deodată se opri ca trăsnet în mijlocul bucătăriei și începu să cuvînte răs-picat, despicînd aerul cu mîna dreaptă, în vreme ce în cea stîngă, care-i tremura, ținea și acum ochelarii. Și vorbi așa multă vreme, cu înverșunare, țipînd și bătînd din picior. Repeta mereu :

— Nu poți trăi ascunzîndu-te după cugetul altuia, asta așa e !

Apoi, amuți dintr-o dată, de parcă i-ar fi pierit graiul. Se uită pe rînd la toți cei din jur și, lăsînd capul în piept, ieși încetîșor pe ușă, cu un aer vinovat... Oaspeții cătau unul la altul și zîmbeau stînjiți. Bunica se trase mai la întuneric pe cuptor și oftă din greu.

Într-un tîrziu, ștergîndu-și cu palma buzele pline și roșii, Petrovna întrebă :

— Ce l-a apucat ? Te pomenești că s-a supărat !

— Nu, făcu nenea Piotr. Așa i-a venit lui...

Bunica se dădu jos de pe cuptor, fără o vorbă, să se îngrijească de samovar. Nenea Piotr îi dădea înainte:

— Boierii sînt toți la fel: i-apucă pandaliile din senin.

Valei mormăi și el, ursuz :

— Cînd omul e holtei, se ține de fleacuri, asta-i !

Toți izbucniră în rîs, dar nenea Piotr, cu glasul lui tărăgănat, nu se lăsa și pace :

— N-ați văzut ? I-au dat și lacrimile ! Deh... fost-ai lele cînd ai fost... că azi ce mai e de el !

M-a cuprins urîtul. O tristețe nelămurită îmi strîngea inima ca un clește. Bună-treabă mă uimise din cale-afară și mi-era tare milă de el : nu puteam să uit ochii lui scâldați în lacrimi.

Noaptea aceea, Bună-treabă nu dormi acasă, iar a doua zi apăru abia după-amiază, abătut, dezumflat și vădit stînjenit.

— Aseară m-am pornit rău de tot, spuse el bunicăi cu un aer vinovat, de copil. Nu v-ați supărat pe mine ?

— De ce să mă supăr ?

— Păi, că m-am înfierbîntat, c-am pălăvrăgit...

— N-ai făcut nici un rău nimănui !

Simțeam că bunicăi îi era frică de el, fiindcă nu-l privea în ochi și vorbea într-un fel ciudat, mai încet decît de obicei.

Bună-treabă se apropie de ea și spuse uimitor de simplu :

— Știți, sînt îngrozitor de singur ! N-am pe nimeni ! Tac, tac mereu și apoi, dintr-o dată, parcă începe să clocotească ceva în sufletul meu, parcă se rupe un zăgaz... Aș fi în stare să vorbesc și pietrelor, ori copacilor...

— Mai bine te-ai însura, îi răspunse bunica, dîndu-se mai încolo.

— Eh ! icni el, încruntîndu-se, și plecă, dînd din mină a lehamite.

Bunica se întunecă la față, se uită lung în urma lui, trase tabac pe nas și-mi porunci cu strășnicie :

— Nu care cumva să mi te învîrți pe lingă ăsta. Dumnezeu știe ce fel de om e.

Numai că eu mă simțeam din nou și cu putere atras de Bună-treabă.

Văzusem cum se schimbase și cum se vestejise parcă la față atunci cînd spusese că e „îngrozitor de singur“. Cuvintele acestea aveau ceva foarte pe înțelesul meu, mi-au mers drept la inimă. Am ieșit după el.

Din curte, am aruncat o privire pe fereastra lui. Nu era acolo. Odaia semăna cu o magazie cu tot soiul de lucruri aruncate claie peste grămadă, la fel de ciudate și netrebuincioase ca și stăpînul lor. M-am dus în grădină. L-am văzut în fundul viroagei. Ședea ghemuit, cu capul în mîini și coatele sprijinite de genunchi, pe o muche de bîrnă pe jumătate arsă. Bîrna era îngropată în pămînt și ieșea la iveală numai cu un capăt, negru și lustruit, printre tufele de pelin veșted, de urzici și de brusture. Pînă și faptul că ședea acolo gheboșat mă atrăgea spre el.

Multă vreme nu m-a băgat în seamă : privea în gol, fără să vadă nimic, așa ca bufnița, dar mai pe urmă mă întrebă pe neașteptate, parcă plin de ciudă :

— După mine veniși ?

— Nu.

— Atunci ?

— Am venit și eu așa...

Bună-treabă își scoase ochelarii, le șterse sticlele cu o batistă numai pete roșii și negre și zise :

— Ia vino-ncoace !

Cînd m-am așezat alături, mă cuprinse pe după umeri și mă lipi de el.

— Așa. Să stăm aici și să tăcem. Vrei ? Ascultă... cum să spun... tu ești îndărătnic din fire ?

— Da.

— Asta-i bună treabă !

Am rămas tăcuți amîndoi vreme îndelungată. Era o seară liniștită, molcomă, una din acele seri triste de toamnă tîrzie și caldă, cînd totul în jur pălește cu fiecă clipă și își pierde cu atîta frumusețe culorile,

cînd natura sărăcește văzînd cu ochii, iar pămîntul, care și-a irosit miresmele bogate ale verii, păstrează numai un iz rece de umezeală... Văzduhul se înfățișează neobișnuit de străveziu și pe cerul însîngerat se rotesc neliniștit stăncuțele, trezind gînduri lipsite de veselie... Totul e mut în jur, fără grai. Orice zgomot — filfiitul pasării în zbor, foșnetul frunzei în cădere sună cu putere și te face să tresari speriat ; dar după aceea încremenești din nou. Tăcerea ține întreaga fire în strînsoarea ei și parcă îți umple sufletul...

În asemenea clipe se zămislesc în tine gînduri curate și ușoare ca niciodată, dar firave și străvezii ca funigii, cu neputință de spus în cuvinte. Se aprind pentru o clipă și pier aidoma stelelor căzătoare, lăsînd în suflet arsura unei tristeți nelămurite, mîngiere și neliniște... La atingerea lor, sufletul clocotește, se topește și se modelează pentru toată viața : își dobîndește fața lui de mai tîrziu.

Lipit de umăru-i cald, priveam împreună cu Bună-treabă cerul printre crengile negre ale merilor, urmăream zbenguiala scatiilor, înverșunarea sticleților năpustindu-se asupra măciuliilor uscate de scaieți după semincioarele lor acrișoare, vedeam cum se tîrăsc din-spre stepă nori plumburii, mișoși, cu marginile însîngerate, iar pe sub nori — zborul greoi al ciorilor, întorcîndu-se la cuiburile lor din țintirim... Totul în jur era frumos, neobișnuit de limpede și de apropiat sufletului meu...

În răstimpuri, oftînd adînc, Bună-treabă mă întreba :
— E frumos, frățioare, ce zici ? Ei, vezi ! Nu cumva te-a pătruns frigul, ori umezeala ?

Cînd cerul se întunecă de-a binelea și întunericul jilav și dospit învălui totul, îmi spuse :

— Eh, destul. Hai să mergem...

Ajunși la portița grădinii se opri în loc și-mi șopti :

— Ai o bunică strașnică... O, ce țară !

Apoi închise ochii și, zîmbitor, murmură, apăsînd pe fiecare cuvînt :

*Crucea asta i s-a dat pentru aprigu-i păcat.
Ca să țină minte bine că poruncile haine
Nu-s porunci de ascultat ! Și dacă ești vinovat
Vina ta n-o arunca iute-n circa altcuiva !*

— Să nu uiți, asta, frățioare !

Împingîndu-mă ușurel de umeri, mă întrebă :

— Tu știi să scrii ?

— Nu.

— Învață ! Iar cînd ai să știi, apucă-te și pune pe hîrtie tot ce povestește bunică-ta. Sînt lucruri de mare preț.

...Și ne-am împrietenit. Din ziua aceea mă duceam la Bună-treabă oricînd, mă cuibăream într-o ladă plină de cîrpe și, cu îngăduința lui, urmăream de acolo cum topește plumb, cum încinge aramă și cum, după ce o moaie la foc, face din ea plăcuțe subțiri pe o nicovală mică, sub bătaia unui ciocan ușor, cu minierul frumos ; îl priveam cum robotește cu rașpila, cu pilele, cu șmirghelul și cu un fereștrău cu pînza cît firul de păr. Cîntărea totul pe o balanță de alamă grozav de simțitoare. Uneori turna în niște cești albe, groase, fel și fel de licori și le privea cum fumegă, umplînd odaia cu un miros înecăcios... Se strîmba, căuta într-o carte groasă și mormăia, mușcîndu-și buzele roșii, ori cînta încetișor și tărăgănat, cu glasul lui răgușit :

O, tu, roză a Saronului...

— Ce faci acolo ?

— Meșteresc și eu...

— Ce ?

— Aăă... vezi, frățioare, nu prea mă pricep să-ți spun așa ca să înțelegi...

— Bunicul zice că poate faci bani falși...

— Bunicul ? Hm... astea-s prostii ! Banii, frățioare, sînt un fleac...

— Da' pîine cu ce cumperi ?

— Mda, frățioare, pîinea trebuie plătită, asta așa e...

— Vezi ? Și carnea la fel !

— Da, și carnea...

Și se pornea să rîdă încetișor și tare plăcut, mă gîdila pe după ureche, cum se gîdila pisoii, și spunea :

— Cu tine nu-i chip, frățioare ! Mă dai gata din două vorbe ! Mai bine să tăcem, vrei ?

Uneori lăsa treaba neisprăvită, se așeza lingă mine și priveam amîndoi vreme îndelungată la ploaia mărunță care se cernea afară, la curtea năpădită de bălării, la merii care lepădau frunzele și erau tot mai golași... Bună-treabă se arăta scump la vorbă, dar cînd vorbea, vorbea întotdeauna cu miez. Cînd voia să-mi atragă luarea-aminte, cel mai adesea mă înghiontea încetișor și-mi arăta din ochi cîte ceva. Deși nu vedeam în curte nimic deosebit, îmboldirile lui și puținele vorbe mă făceau să descopăr lucruri foarte însemnate în cele ce-mi arăta și totul mi se întipărea adînc în minte. Așa, de pildă, o miță trece curtea în fugă. Deodată, dă în cale de o băltoacă, se oprește în loc și, văzîndu-și chipul în apă, ridică lăbuța moale, gata parcă să lovească mița oglindită. Bună-treabă îmi spune încetișor :

— Pisicile-s mîndre și bănuitoare...

Mamai, cocoșul auriu-roșcat, sare pe uluca grădinii și, după ce se proptește bine pe picioare, bate voinicește din aripi, aproape să vină de-a berbeleacul. Asta-l supără : începe să bolborosească minios, cu gîtul întins înainte.

— Chipeș general, dar fără prea multă minte ! spune Bună-treabă.

— Uite-l pe Valei cel neîndemînat. Calcă greoi prin glod, ca un cal bătrîn. Fața lui fălcoasă e mohorîtă. Stă locului, închide un ochi și se uită la cer. Iar din înalt îi pică drept pe piept o rază palidă a soarelui de toamnă : un nasture de alamă de pe tunică tătarului lucește aprins ca focul ; el zăbovește și-l pipăie cu degetele-i strîmbe.

— Vezi ce încîntat cată la nasturele lui ? Parcă ar fi primit o decorație !

M-am legat repede și trainic de Bună-treabă. Simteam nevoia să-l văd și în zilele de amărăciune, și în

ceasurele de bucurie. Tăcut din fire, el mă lăsa să-l spun tot ce-mi trecea prin cap, pe cînd bunicul mi-o reteza întotdeauna răstit :

— Mai tacă-ți gura, moară hodorogită ce ești !

Bunica era atît de plină de ale ei, încît nu se mai sinchisea și de necazurile altora.

Bună-treabă mi-asculta atent sporovăiala și adesea îmi curma vorba, zîmbind :

— Nu, frățioare, asta n-a fost chiar așa ! Asta-i o scorneală de-a ta...

Și amestecul lui pica totdeauna la momentul potrivit și se dovedea cît se poate de trebuincios. Citea ca în palmă tot ce se petrecea în mintea și în sufletul meu, parcă vedea tot ce era de prisos acolo, parcă știa dinainte vorbele de care nu era nevoie și pe care tocmai mă pregăteam să le rostesc, și mi-o reteza numaidecît, cu blîndețe :

— Minți, frățioare !

Mi se întîmpla adesea să pun la încercare înadins puterea lui vrăjitorească : scorneam cite ceva și începeam să povestesc de parcă s-ar fi întîmplat aievea, dar el, după ce asculta puțin, clătina din cap a neîncredere și-mi spunea :

— Minți, frățioare...

— De unde știi ?

— Păi văd, frățioare...

Uneori, cînd se ducea după apă în piața Sennaia, bunica mă lua cu ea. Într-o zi, am văzut cinci inși cum deșălau pe unul cu bătaia. Îl doborîseră la pămînt și trăgeau de el în toate părțile ca niște dulăi. Bunica lăsa iute gălețile de pe cobiliță și, minuiind cobilița ca pe o măciucă, se repezi într-acolo, strigînd la mine :

— Tu șterge-o de-aici !

De spaimă, m-am luat după ea și am început să azvîrl cu pietre în bătauși, în vreme ce bunica îi croia cu cobilița fără frică, pe spinare, peste cap, pe unde nimerea. Ne săriră și alții în ajutor, bătaușii spălară putina și bunica se apucă să-l spele pe cel tăvălit prin țărînă. Omul avea fața zob. Parcă văd și acum, cuprins

de spaimă și dezgust, cum își apăsa cu degetele murdare rana ruptă, cum urla și tușea, cum țîșnea sîngele de sub degetele lui șuvoi drept în fața și pe pieptul bunicăi. Bunica țipa și ea, tremurînd toată.

Întors acasă, am dat buzna la Bună-treabă să-i spun toată povestea. El și-a lăsat roboteala și s-a oprit în fața mea, cu rașpila cea lungă ridicată în sus ca o sabie. Stătu așa, privindu-mă ațintit și tăios pe sub ochelari, apoi mi-o reteză brusc, sfătos nevoie-mare :

— Minunat ! Chiar așa s-au și petrecut toate. Minunat !

Zguduit de cele întîmplate, n-am avut cînd să mă mir de vorba lui și tot povesteam înainte, dar el mă luă pe după umeri și, umblînd cu mine împleticit prin încăpere, zise :

— Ajunge ! E prea destul ! Ai spus tot ce aveai de spus, frățioare, înțelegi ? Tot !

Am tăcut, jignit, dar după ce m-am gîndit puțin, am priceput cu o mirare ce mi-a rămas adînc întipărită în minte că m-a oprit la vreme : într-adevăr, spuseseam totul !

— Tu, frățioare, nu-ți încărca mintea cu întîmplări dintr-astea. Nu-i bine ! făcu el.

Uneori, cu totul pe neașteptate, îmi spunea cîte ceva sortit să rămînă viu în mine pentru toată viața. Așa, de pildă, cînd i-am povestit despre dușmanul meu, Kliușnikov, un bătauș de pe strada Nouă, un băiat voinic și căpos, pe care nu-l puteam dovedi, deși nici el nu mă dovedea pe mine, Bună-treabă, după ce-mi ascultă păsurile cu multă luare-aminte, îmi spuse :

— Fleacuri ! O putere ca a lui nici nu-i putere adevărată. Adevărata putere stă-n iuțeala mișcărilor. Cu cît ești mai iute, cu atît ești mai puternic. Pricepi ?

Dumineca următoare m-am străduit să am iuțeală în pumni și l-am dovedit cu ușurință pe Kliușnikov. Asta m-a făcut să ascult cu sfințenie spusa lui Bună-treabă.

— De orice te-ai apuca e musai să știi cum să te-apuci, pricepi ? Și-i tare greu, frățioare, să știi una ca asta.

N-am priceput nimic, dar am băgat totul la cap, ca și alte povețe asemănătoare, tocmai pentru că ele ascundeau, în simplitatea lor, un înțeles tainic, care mă umplea de ciudă. Ce mare știință îți trebuie ca să pui mîna pe o piatră, o bucată de pîine, o cană, un ciocan ? !

...Cei ai casei erau din ce în ce mai porniți împotriva lui Bună-treabă. Pînă și mîța cea blîndă a veselei noastre chiriașe nu voia să i se urce pe genunchi, cum se urca la toți ceilalți, și nici nu venea cînd el o chema cu duioșie. O băteam pentru asta, o trăgeam de urechi și o sfătuiam, aproape plîngînd, să nu se ferească de Bună-treabă.

— Hainele mele miros a diferiți acizi, uite de ce nu vine la mine, mă lămurea el, dar eu știam că toți din casă, pînă și bunica, tălmăcesc altfel toana mîței — într-un chip dușmănos, nedrept și jignitor.

— Tu ce tot cauți la asta ? mă lua la rost bunica, supărată. Ia vezi, nu care cumva să te învețe vreo drăcovenie, ceva...

Iar bunicul mă snopea în bătaie de fiece dată cînd mă duceam la Bună-treabă și el, dihorul roșcovan, prindea de veste. Nu-i spuneam lui Bună-treabă că ai mei mă opresc să-i calc pragul, se înțelege, dar îi povesteam destul ce simțăminte nutresc toți ai casei față de el.

— Bunica se teme de tine. Zice că ești poate vreun vrăjitor, iar bunicul te crede dușman lui Dumnezeu și o primejdie pentru oameni.

Bună-treabă dădea smucit din cap, de parcă l-ar fi sîciit niște muște. Un zîmbet fugar răsărea pe obrazul lui alb ca varul, împurpurîndu-l ușor. Zîmbetul ăsta îmi strîngea inima ca un clește și mă făcea să văd negru înaintea ochilor.

— Toate astea le văd și eu, frățioare, spunea el încet. Și asta-i tare trist, nu-i așa ?

— Da.

— Tare trist, frățioare...

În cele din urmă, au făcut ei ce-au făcut și l-au alungat din casă.

Într-o zi, după ceaiul de dimineață, când m-am dus la el, l-am găsit stînd în capul oaselor pe podea și aducîndu-și lucrurile în lăzi ; cînta încetișor cîntecul rozei din Saron.

— Rămii cu bine, frățioare. Uite că plec...

— De ce ?

Bună-treabă mă privi lung și mă întrebă :

— Cum, nu știi ? Au nevoie de odaie pentru măică-ta...

— Cine ți-a spus ?

— Bunicu-tău.

— Minte !

Bună-treabă mă trase de mînă spre el și, când m-am așezat și eu pe podea, îmi șopti :

— Haide, nu fi supărat ! Și eu care credeam că tu știi, frățioare, și că nu mi-ai spus... Cugetam tocmai că nu-i frumos din partea ta...

Eram trist și pornit împotriva lui Bună-treabă, nici eu nu-mi dădeam seama de ce.

— Ascultă, urmă el abia auzit, cu un zîmbet bun. Îți mai aduci aminte cînd ți-am spus să nu mai vii pe la mine ?

Am încuviințat din cap.

— Te-ai supărat atunci pe mine, așa-i ?

— Da...

— Eu, frățioare, n-am vrut să te jignesc. Dar știam că dacă te împrietenești cu mine, ai tăi o să te certe, mă crezi ? Am avut dreptate, nu ? Acum înțelegi de ce ți-am spus asta ?

Vorbea de parcă ar fi fost un băiat de seama mea și eu mă bucuram grozav de ceea ce îmi spunea. Mi se părea că am înțeles toate astea de mult, poate chiar din ziua cu pricina. I-am mărturisit-o pe loc :

— Am priceput de mult !

— Ei, așa da ! Asta-i, frățioare ! Așa stau lucrurile, băiețel !

Simțeam că mi se rupe inima.

— Ei de ce nu te iubesc ?

Bună-treabă mă cuprinse pe după umeri, mă strînse la piept și-mi făcu cu ochiul :

— Eu nu-s de-al lor, pricepi ? De asta nu mă au la inimă. Sînt altfel decît ei...

Neștiind ce și cum să-i spun, îl tot trăgeam de mîneacă.

— Nu fi supărat, îmi mai șopti el la ureche, și adăugă : Nici să plîngi...

...în vreme ce lacrimile îi șiroiau de sub sticlele aburite ale ochelarilor.

După aceea, am rămas tăcuți vreme îndelungată, ca de obicei, schimbînd doar cînd și cînd cîte o vorbă.

Iar seara, după ce-și luă cu blîndețe rămas bun de la toți ai casei și după ce mă strînse cu putere la piept, plecă. Am ieșit în poartă și am văzut cum sălta de hurducăturile căruței, care strivea anevoie sub roți bulgării înghețați de pămînt de pe drum. După plecarea lui, bunica se apucă îndată să spele pe jos și să deretice în odaia murdară, în vreme ce eu mă foiam de colo-colo, stînjinînd-o dinadins.

— Piei din ochii mei ! se răstea ea, tot împiedicîndu-se de mine.

— De ce l-ați gonit din casă ?

— Stai că-ți arăt eu ție, limbutule !

— Sînteți toți niște proști ! i-am spus.

Bunica mă plesni minioasă cu cîrpa udă :

— Te-ai scrîntit de tot, zevzecule !

— Nu tu, ei toți sînt niște proști, am dres-o eu, dar bunica nu s-a arătat mulțumită.

Seara, la masă, bunicul spuse :

— Of, bine c-a dat Dumnezeu ! De cîte ori îl vedeam, parcă mi se înfigea un cuțit în inimă și-mi ziceam că e musai să-l dau afară.

De pornit ce eram, am rupt lingura cu care mîncam și am pățit-o numaidecît, se înțelege.

Așa s-a sfîrșit prietenia mea cu cel dintîi om din șirul nesfîrșit al celor care erau străini în propria lor țară — cei mai buni fii ai țării...

Cînd stau și mă gîndesc la copilăria mea, mă văd asemenea unui stup, în care oameni de rînd, oameni cenușii, aduceau ca niște albine mierea cunoștințelor și gîndurilor lor despre viață, îmbogățindu-mi sufletul, care cum putea. Adesea, mierea asta era întinată și amară, dar oricum ar fi fost, orice lucru nou pe care-l afli tot miere se cheamă că este.

După plecarea lui Bună-treabă, m-am împrietenit cu nenea Piotr. Semăna cu bunicul : era la fel de uscățiv, îngrijit și curățel, doar mai scund și mai firav. Aducea cu un băietan travestit în moșneag. Avea fața parcă împletită, semăna cu un ciur, toată numai fișii subțiri de piele, între care umblau neastîmpărați, aidoma unor scatii în colivie, doi ochi caraghioși, vioi, cu albul bă-tînd în galben. Părul cărunt i se învâlmășea în inele, bărbuța-i era încrețită... Cînd pufăia din lulea, fumul, de aceeași culoare cu părul, se ridica și el în inele, vorba îi era întortocheată și ea, presărată la tot pasul de zicale și snoave. Vorba lui, ca un zumzet, părea mîngîioasă, dar mie mi se tot năzărea că-i ia peste picior pe toți.

— De mult, cînd abia pășisem și eu în viață, mi-a poruncit cucoana contesă, luminăția ei Tatian Lexevna : „Tu fierar să mi te faci !“ Numai că n-a trecut mult și mi-a poruncit : „Tu ajutor de grădinar să mi te faci !“ Zis și făcut ! Da' vorba ceea : oricum o dă mujicul, tot prost pică ! Mă cheamă cucoana din nou la ea și-mi spune : „Tu, Petrușka, pescar să mi te faci !“ Acuși, mie mi-era totuna. Pește ? Mă rog, o să prinz și pește... Ei, și după ce am îndrăgit treaba asta nouă, gata — ajunge ! Ia-ți rămas bun, Petrușka, și de la pește. Mi-a poruncit să viu la oraș și să mă fac birjar, ca să am de unde-i plăti darea. Birjar ? Mă rog, fie ! Pe urmă ? Ei, pe urmă n-a mai apucat cucoana să-mi schimbe rostul, că veni liberarea și eu rămăsei

cu iepșoara mea, la care mă uit azi cum mă uitam pe vremuri la cucoana.

Iepșoara lui era tare bătrinică și bălțată, de parcă un zugrav beat criță s-ar fi apucat să-i boiască părul alb cu felurite culori și a lăsat treaba neisprăvită. Avea ochii tulburi, picioarele betege, de costelivă ce era părea făcută din cîrpe, niște vine umflate sub pielea zbîrcită și roasă abia îi țineau legat de trup capul lăsat trist în pămînt. Nenea Piotr se purta frumos cu ea și nu o bătea niciodată. Îi zicea Tanka.

Într-o zi, bunicul îl luă la rost :

— Cum de ți-a bubuit mintea să pui unui dobitoc nume de om ?

— Nici pomeneală de-așa ceva, cinstite Vasil Vasilievici, nici pomeneală ! Tanka nu știu să fie nume creștinesc. Tatiana e nume creștinesc.

Nenea Piotr știa și el buchea și cunoștea cărțile sfinte. Adesea se lua la ceartă cu bunicul, care anume dintre sfinți trebuie așezat la loc mai de cinste și se întreceau amîndoi să-i osîndească pe păcătoși. Cel mai rău o pățea Abesalom. Alteori, sfada lor lua altă întorsătură, privea numai gramatica. Bunicul susținea că în slavonește cuvintele au la plural terminația „hom“, pe cînd nenea Piotr susținea terminația „șă“.

— Poți tu să-ți răcești gura cît poțeste, se înfierbînta bunicul, înroșindu-se la față, că tot eu am dreptate. Și îngîna acel „șă“ susținut de nenea Piotr.

Cestălalt, învăluit într-un nor de fum, îl zădăra înveninat la rîndul lui :

— Parcă „hom“-urile tale sînt mai breze ? Ori crezi cumva că-s mai pe placul lui Dumnezeu ! Aș ! Poate că, ascultîndu-le, Dumnezeu își zice : „Roagă-te cum te-i ruga, că tot nu faci nici o para“.

— Ieși afară, Lexei ! strigă bunicul la mine din senin, azvîrlind fulgere de mînie din ochii lui verzi.

Nenea Piotr îndrăgea grozav curătenia și rînduiala în toate. Dacă trecea prin curte și dădea de o surcică,

un hîrb sau un os, le făcea vînt cît colo cu piciorul, ba le mai și bombănea :

— După ce că nu ești de trebuință nimănui, mai și încurci locul !

Avea veșnic sămînță de vorbă, părea vesel și bun la suflet, dar uneori i se înroșeau ochii de năvala singelui și căutătura i se tulbura, rămînînd pironită ca la morți. Alteori se pitea prin cîte un colț mai întunecos și stătea acolo chircit, mohorit și mut ca nepotu-său.

— Ce ai, nea Piotr ?

— Dă-mi pace, mormăia el răstit.

Într-una din casele de pe strada noastră se mutase un boier cu un cucui în frunte și cu niște obiceiuri ciudate din cale-afară : în zilele de sărbătoare se așeza la fereastră și trăgea cu pușca în cîini, pisici, găini, ciori, ba și în trecătorii a căror mutră nu-i plăcea. Într-o bună zi, o încărcătură de alice îl nimerise pe Bună-treabă. Alicele nu răzbiră prin scurta lui de piele, dar vreo cîteva i se strecurară în buzunar. Mi-aduc aminte cu cîtă luare-aminte a cercetat Bună-treabă prin ochelari, alicele mici și vineții. Bunicul se ținu de capul lui să se plîngă împotriva boierului, dar el aruncă alicele într-un colț al bucătăriei și zise :

— Nu face, zău !

Într-o altă zi, alicele boierului nimeriră în piciorul bunicului. Bunicul, foc și pară, înaintă o plîngere la judecătorie și porni să-i adune martori pe toți de pe stradă care avuseseră de pătimit de pe urma boierului, dar boierul se făcu nevăzut...

Așadar, ori de cîte ori bufnea în stradă pușca boierului, nenea Piotr — cînd se întîmpla să fie acasă — își îndesa iute pe cap șapca lui de sărbătoare, ieșită la soare, cu un coșcogea cozorocul, și haida pe poartă. Ajuns în stradă, își împreuna mîinile la spate, de i se înfoia haina dindărăt ca o coadă de cocoș, scotea burta înainte și umbla tanțoș pe trotuar, prin fața boierului. Se ducea pînă în capul străzii, se întorcea și o pornea din nou. Noi, toți ai casei, eram în poartă ; pe fereastră se arăta fața vînată a militarului, cu căpșorul

bălai al neveste-si deasupra. Ieşeau să privească şi din curtea lui Betleng, doar la alde Ovseannikov rămînea totul mort, nu vedeam pe nimeni de-ai casei.

Cîteodată, plimbarea lui nenea Piotr rămînea zadar-nică : pesemne că vinătorul nu vedea în el un vînat vrednic. Alteori, puşca bubuia din amîndouă țevicele.

Fără să-şi iutească paşii, nenea Piotr se apropia de noi, foarte mulțumit de isprava lui, şi ne spunea :

— M-a atins în pulpană.

Într-o zi, alicele îl nimeriră în umăr şi în gît, şi bunica, scoţîndu-i-le cu un ac, îl tot dăscălea :

— La ce te potriveşti smintitului ăstuia ? Dacă te păleşte în ochi ?

— Da' de unde, Akulina Ivanovna ! pufnea tărăgănat şi dispreţuitor Piotr. Ce, ăsta-i țintaş ? Halal țintaş !

— Atunci, de ce-i faci mendrele ?

— Parcă i le fac ! Am şi eu chef să-l zădăresc nițeluş...

Cercetînd alicele scoase de bunica, pe care le ținea în palmă, urmă :

— Ptiu, halal țintaş ! Să vedeți cucoana mea, Tatian Lexevna, avea într-o vreme în slujbă de soț — că dumneaei schimba soții cum schimba lacheii — avea drept soț, zic, pe unul, Mamont Ilici, un militar ! Țintaş — da ! Află, bunicuțo, că trăgea numai cu gloanțe. Îl așeza pe Ignășka-prostăvanul mai depărtisor, așa, cam la vreo patruzeci de pași și-i anina un clondir de cingătoare, potrivit să-i atîrne printre picioare. Ignășka stătea crăcănat zdravăn și rîdea... deh, ca tontul ! Mamont Ilici ochea frumușel cu livorverul și — bum ! se făcea țândări clondirul. O dată, fie că l-a înțepat pe Ignășka vreun tăun, fie din altă pricină, numai ce s-a mișcat și glonțul l-a nimerit drept în oul genunchiului. Atunci, au chemat degrabă un doftor și harșt ! i-au tăiat piciorul ! Pe urmă au îngropat piciorul.

— Și Ignășka ?

— Păi cu el ce să fie ? Tontului nu-i trebuie nici picioare, nici mîini, că-l hrănește din belșug prostia

lui. Pe un prost fiecare îl are la inimă, doar prostia nu supără pe nimeni. Nu știți vorba : „Celui care face pocinogul din prostie, păgubașul supărare să nu-i ție“ ?...

Bunica nu se mira de o asemenea poveste, fiindcă știa și ea cu zecile, dar pe mine mă treceau fiorii și-l întrebam speriat pe nenea Piotr :

— Unul ca Mamont ăsta poate să te omoare de tot ?

— Cum nu. Poate ! Și încă cum ! Țștia se omoară și între ei. Într-o zi a venit la Tatian Lexevna un ulan. S-a luat la ceartă nu știu de ce cu Mamont, au pus numaidecît mîna pe pistoale, s-au dus amîndoi în parc și acolo, pe cărăruia de lîngă heleșteu, ulanul l-a pocnit drept în ficați pe Mamont. Ei, pe Mamont l-au dus la țintirim, pe Ulan — în Caucaz, și gata socoteala. Asta între ei ! Da' cînd era vorba de mujici, ori de alt-cineva, ce să mai vorbim ! Și cînd te gîndești că înainte vreme tot îi durea inima pentru de-alde noi, eram avuția lor ! Acum, de cînd cu slobozenia, nici atîtica nu le pasă !

— Las' că nici atunci nu prea le păsa, făcea bunica.

— Da, asta cam așa e, încuviința nenea Piotr. Era bunul lor, adevărat, dar un bun ieftin...

Nenea Piotr se purta frumos cu mine, îmi vorbea mai prietenos decît celor mari, nu-și ferea nici privirea de mine, și totuși avea el ceva care nu-mi plăcea. Ori de cîte ori îi ospăta pe cei din jur cu dulceață, pentru care arăta atîta slăbiciune, ungea felia mea de pîine mai din belșug, mi-aducea din oraș turtă dulce cu malț și turte de mac, iar de vorbit îmi vorbea întotdeauna sfătos și plin de seriozitate.

— Ia zi, cuconașule, ce vrei tu să te faci ? Soldat, ori slujbaș ?

— Soldat.

— Bun ! Acuma și soldatul o duce bine. Nici popă nu-i rău ! Îi zici cîte un „Doamne miluiește“, acolo, și gata. Popă chiar e mai bine decît soldat. Dar și mai bine e să fii pescar. Pescarul n-are trebuință de nici un fel de învățătură, doar de deprindere...

Și arăta cu haz cum dă peștele tîrcoale nadei și cum se zbate bibanul, cleanul, ori plătica atunci cînd înghite cîrligul.

— Uite, tu te superi cînd te croiește bunicul, îmi spunea el, căutînd să mă mîngîie. N-ai de ce te supăra, cuconașule ! Bunicul te croiește ca să-ți vîri mințile în cap și bătaia asta e ruptă din rai. S-o fi văzut pe cucoana mea, Tatian Lexevna ! La ea bătaie — da ! Avea și un slujitor anume pentru asta, pe unul Hristofor. Și era atît de meșter Hristofor ăsta într-ale bătaii, că pînă și moșierii vecini o rugau din cînd în cînd : „Trimite-ni-l pe Hristofor al matala, cucoană Tatian Lexevna, ca să ne scarmene slugile !“ Și cucoana îl trimitea.

Nenea Piotr se apuca să istorisească fără părere de rău și amănunțit cum cucoana lui, gătită cu o rochie albă, străvezie, și cu o băsmăluță ușoară, de culoarea cerului, ședea în pridvorul cu stîlpi, într-un jilț roșu, iar Hristofor biciuia în fața ei pe mujici, femei și bărbați deopotrivă.

— Și Hristofor ăsta, cuconașule, deși de fel din Riazan, era neam de țigan, ori de hohol, cu niște mustă-țoaie pîn-la urechi și cu fața vînată, că-și dădea jos barba. Cîteodată, cînd se afla în bucătărie, fie că era tont de-a binelea, fie că se prefăcea ca să nu-l descoase careva, puneă apă în cană, prindea cîte o muscă, ori un gîndac, și-i îneca încet, pe îndelete, cu o nuielușă. Alte dăți, dibuia frumușel cîte un păduche pe după gît și-l îneca și pe el...

Asemenea povestiri, la fel de amănunțite, mai știam eu, doar auzisem o mulțime din gura bunicăi și a bunicului. Și cu toate că fiecare vorbea tot despre alte lucruri, tare mai semănau între ele : înfățișau același om chinuit, batjocorit, alungat. Mi se urîse să le ascult. Și-l rugam :

— Povestește-mi altceva !

Nenea Piotr și-aduna toate zbîrciturile spre colțurile gurii, apoi le sălta înspre ochi și încuviința :

— Fie, ți-o spune alta, că nu te mai sature de povești. Uite, aveam noi un bucătar...

— Care noi ?

— Cucoana Tatian Lexevna, se-nțelege.

— De ce-i spui Tatian ? Că doar nu era bărbat !

Nenea Piotr râdea subțirel :

— Era cucoană, de bună seamă, numai că avea oleacă de mustăcioară. Una negricioasă, că dumneaei era neam de nemți mai oacheși, cam așa ca niște harapi... Ei, ziceam de bucătar ! Asta-i o întâmplare de tot hazul...

Hazoasa întâmplare era că bucătarul stricase într-o zi plăcinta și fusese pedepsit să o mănînce de unul singur, toată deodată. Bucătarul a mâncat-o și a căzut la pat.

— N-are nimic de haz, am mormăit bosumflat.

— Păi atunci ce-i de haz ? Spune tu.

— Nu știu...

— Atunci, taci !

Și iar se apuca să depene una din istoriile lui plicticoase.

Uneori, în zilele de sărbătoare, veneau la noi verii mei : tristul și leneșul Sașa al unchiului Mihail, și dichisitul, atotștiutorul Sașa al unchiului Iakov.

Într-o zi, umblind noi tustrei pe acoperiș, văzurăm deodată în curte la Betleng un boier într-un surtuc verde, căptușit cu blană. Ședea pe un porcoi de lemne, lângă zid, și se juca cu niște cățelandri. Avea capul cît pumnul, chel și cu pielea gălbejită. Unul dintre verșorii mei chibzui că ar fi bine să-i furăm un cățel și numaidecît am și făurit un plan strașnic : ei amîndoi aveau să iasă în stradă, să se pitească lângă poarta lui Betleng, eu trebuia să-l sperii pe boier, și cînd el o rupea la fugă, verii mei dădeau buzna în curte și umflau cățelul.

— Cum să-l sperii, măi ?

— Scuipă-l pe chelie ! mă învăță unul dintre verșori.

Ce mare lucru să scuipi un om în cap ? Auzisem de nenumărate ori, ba chiar văzusem cu ochii mei că oamenii sînt în stare de rele și mai și față de semenii lor, așa că mi-am împlinit cu cinste misiunea.

Se stîrni o hărmălaie de nedescris : din casa lui Betleng năvăliră la noi în curte o liotă de bărbați și femei, în frunte cu un ofițer tînăr și chipeș. Și cum în clipa cînd se petrecu tărășenia, amîndoi verii mei se plimbau cumînței pe stradă, fără să știe, chipurile, de isprava mea, bunicul mă croi numai pe mine, spre deplina mulțumire a tuturor chiriașilor din casa lui Betleng.

Zăceam, după bătaie, sus pe cuptor, cînd se urcă la mine nenea Piotr, îmbrăcat de sărbătoare, vesel nevoie-mare.

— Tii, asta zic și eu scorneală, cuconașule ! îmi șopti. Așa-i trebuie, țapului bătrîn ! Foarte bine ! Scuipă-l, băiatule, cît vrei ! Barem să fi avut și o piatră, să-i miruești tărtăcuța aia putredă, că nu strica !

Dinaintea ochilor mei juca fața rotundă, spînatcă și copilărească a boierului, îl auzeam cum scîncea jalnic, întocmai ca un cățel, pe cînd își ștergea chelia cu mîinile lui mici, și mă chinuia o rușine arzătoare. Îi uram din tot sufletul pe verii mei, dar cînd am văzut mai de aproape fața împletită din vinișoare a căruțașului, am uitat totul : fața îi tremura tot atît de înspăimîntător și de respingător ca și cea a bunicului, atunci cînd mă bătea.

— Pleacă ! am țipat, împingîndu-l cu mîinile și cu picioarele.

Chicotind urîcios și clipind mărunț, nenea Piotr se dădu jos de pe cuptor.

Din ziua aceea mi-a pierit dorința să mai stau de vorbă cu el. Am început să-l ocolesc, dar în același timp să-l urmăresc îndeaproape cu ochi iscoditori, așteptînd parcă nelămurit să se întîmple ceva...

Curînd după tărășenia cu boierul, se petrecu o altă istorie. De multă vreme mă tot atrăgea casa cea tăcută a lui Ovseannikov. Mi se părea că acolo, între zidurile

cenușii, se desfășoară o viață deosebită și tainică, așa ca în povești.

Cei din casa Betleng duceau o viață veselă și gălăgioasă : erau acolo o sumedenie de cuconițe frumoșele, la care veneau ofițeri și studenți, și mereu se auzeau risete, strigăte, cîntec și muzică. Pînă și casa arăta vesel și prietenos : geamurile străluceau, șterse lună, iar după ele se vedea verdeața vie a florilor de toate felurile. Bunicul însă nu avea de loc la inimă casa asta.

— Niște eretici, oameni fără frica lui Dumnezeu ! zicea el despre toți chiriașii din casă, iar despre femei spunea o vorbă de ocară al cărei înțeles mi l-a tălmăcit într-o zi nenea Piotr, cu o bucurie răutăcioasă, într-un chip la fel de scîrbavnic.

Dimpotrivă, casa tăcută și cu înfățișare severă a lui Ovseannikov trezea stimă în sufletul bunicului.

Înaltă, deși nu avea decît catul de jos, casa lui Ovseannikov se afla într-o curte curată și pustie, năpădită de ierburi, în mijlocul căreia veghea o fîntînă sub un acoperiș susținut de doi stîlpi. Casa părea să-și întoarne privirile de la stradă și să se ascundă de ea. Cele trei ferestre înguste, cu arcade, stăteau tăiate sus de la pămînt și aveau geamurile tulburi, în care soarele aprindea curcubee. De partea cealaltă a porții se ridica un hambar, întru totul asemănător casei, cu trei ferestre oarbe : pe zidul cenușiu erau țintuite niște pervazuri cu cercevele, iar geamurile erau zugrăvite cu vopsea albă. Geamurile astea închipuite aveau ceva neplăcut și tot hambarul amintea parcă încă o dată dorința casei de a se ascunde privirilor și a-și duce viața ferită de ochii lumii. Clădirea și toate acareturile, grajdul gol, hambarul cu uși uriașe, gol și el, vădeau deopotrivă un fel de obidă, ori de mîndrie molcomă.

Uneori trecea prin curte, șchiopătînd ușor, un bătrîn înalt, cu obrazul ras și niște mustăți albe și țepoase ca de sîrmă. Alteori, un alt bătrîn, unul cu favoriți și nasul coroiat, scotea din grajd un cal sur cu capul

lung, cu pieptul îngust și picioarele subțiri, care cînd ieșea în curte făcea plecăciuni în dreapta și în stînga, întocmai ca o călugăriță smerită. Schiopul îl plesnea răsunător cu palma pe greabăn, fluiera și ofta din greu, după care calul era dus din nou în întunecimea grajdului. Văzîndu-l, mi se părea că și el, bătrînul, ar vrea să plece din casa asta, dar e vrăjit și nu poate.

Mai în fiecare zi, de pe la amiază și pînă seara, se jucau în curte trei băieți, îmbrăcați la fel, cu pantaloni și hăinuțe cenușii, cu aceleași căciulițe pe cap. Tustrei cu obrazul rotund și ochii cenușii, semănau atît de bine între ei, încît îi deosebeam numai după statură.

Le urmăream joaca prin crăpăturile gardului și ei nu mă vedeau, deși aș fi vrut grozav să mă bage în seamă. Îmi plăceau jocurile lor frumoase și vesele, pe care eu nu le știam, îmi plăceau hainele lor, prietenia dintre ei, grija pe care și-o arătau unul altuia, dar mai cu seamă cei doi frați mai mari față de cel mic, un prichindută plin de haz și de neastîmpăr. Dacă mezinul cădea, cei doi frați mai mari rîdeau de el, dar rîsul lor nu avea pic de răutate. Săreau numai-decît să-l ridice și dacă se murdărea pe mîini, pe genunchi, ori pe pantaloni, îl ștergeau cu foi de brusture și cu batistele, iar mijlociul spunea cu bunătate:

— Glozav de neîndemînatec !

Nu se certau niciodată, nu umblau cu păcăleli și tustrei erau voinicei, sprinteni, neobosiți.

Într-o zi, m-am suit în copac și i-am fluierat : ei s-au oprit toți trei acolo unde-i prinsese fluierătura mea, apoi s-au strîns fără grabă la sfat și au sușotit ceva între ei, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire spre mine. Gîndind că au să pună mîna pe pietre, m-am dat jos, mi-am umplut buzunarele și sînul cu pietre și m-am urcat din nou în copac. Am văzut că se apucaseră iarăși de joacă, departe, tocmai în celălalt colț al curții. Se vedea cît de colo că uitaseră cu desăvîrșire de mine. Asta m-a întristat, dar nu țineam să încep eu bătălia. De altfel, n-a trecut mult și cineva a strigat pe un ochi de geam :

— Acasă, copii !

Și ei au pornit-o unul după altul spre casă, fără grabă și plini de supunere, ca niște găște.

Am stat după aceea de multe ori cocoțat în copac, deasupra gardului, așteptînd zadarnic să mă cheme la joacă. În închipuirea mea mă și vedeam zbenguindu-mă cu ei și mă lăsam pînă într-atît furat de ce vedeam, încît uneori țipam, ori rîdeam în hohote. Ei trei se uitau la mine, își spuneau ceva în șoaptă, iar eu, rușinat, mă dădeam jos din copac...

Odată, se apucară să se joace de-a v-ați ascunselea. Rămase mijlociul să-i dibuiască pe ceilalți doi. Se duse frumușel după colțul hambarului și stătu acolo, apăsîndu-și cinstit ochii cu palmele, fără să se uite printre degete, în vreme ce frații lui dădură fuga să se ascundă. Cel mare se pitulă sprinten într-o sanie încăpătoare de sub șopron, dar cel mic se zăpăci și tot alerga împrejurul fîntînii, neștiind unde să se ascundă.

— Unu-u, strigă cel mare. Do-o-i...

Prichindelul sări într-o clipită pe ghizdul fîntînii, se apucă de frînghie și puse piciorul în găleata goală, iar găleata, bocănind surd, pieri numaidecît din ochii mei.

Am rămas încremenit, holbîndu-mă la roata bine unsă, care se învîrtea fără zgomot și în mare grabă, dar numaidecît mi-am dat seama de nenorocire și am sărit la ei în curte, țipînd :

— A căzut în fîntînă !

Mijlociul se apropie într-un suflet de fîntînă, în același timp cu mine, se apucă de funie și funia îl smuci cu putere în sus, zdrelindu-i palmele. Am sărit și eu la funie, în aceeași clipă veni și fratele cel mare și, ajutîndu-mă la scosul găleții, îmi spuse :

— Ușurel, ai grijă...

Mezinul apăru îndată la lumină. Era speriat și el. De pe degetele mîinii drepte îi picura sînge, avea obrazul zgîriat rău, era ud pînă la mijloc. fața lui fără pic de sînge părea mai degrabă vînată, dar el

zîmbea, tremurînd încă, cu ochii măriți, și spunea tărăgănat :

— Tii, cum m-am dus la fund !

— Ai căpiat lău de tot, asta-i ! pufni mijlociul, îmbrățișîndu-l și ștergîndu-i cu batista sîngele de pe obraz, iar cel mare adăugă, posomorîndu-se :

— Hai să mergem ! Tot nu putem ascunde întîmplarea...

— O să mîncăți bătaie ? am întrebat.

Băiatul încuviință din cap, apoi îmi spuse, întinzîndu-mi mîna :

— Ce iute-ai venit !

De bucurie că m-a lăudat, nici n-am apucat să-i strîng mîna.

— Hai, că mai și răcești ! se întoarse el către cel mijlociu. Spunem numai că a căzut, de fîntînă nu po-
menim. Nu trebuie !

— Da, nu trebuie, întări și mezinul, zguduit de un fior. Spunem c-am căzut în băltoacă, da ?

Și plecară.

Totul se petrecu atît de repede, încît, uitîndu-mă la creanga de pe care sărisem în curte, am văzut că se mai legăna încă, lepădîndu-și frunzele îngălbenite.

Vreme de o săptămînă cei trei frați nu se mai arătară în curte și, în cele din urmă, cînd ieșiră din casă, erau și mai porniți pe joacă decît de obicei. De cum dădu cu ochii de mine, cel mare îmi strigă prietenos :

— Vino la noi !

Ne-am vîrît cu toții în sania cea veche de sub șopron și acolo am tăifăsuît îndelung, cercetîndu-ne cu luare-
aminte din ochi.

— Ați mîncat bătaie ? i-am întrebat.

— Cam așa ceva, mărturisi cel mare.

Îmi venea greu să cred că și ei mănîncă bătaie, ca și mine, și gîndul ăsta mă durea.

— Tu de ce prinzi păsărele ? mă iscodi mezinul.

— Fiindcă știu să cînte frumos.

— Să nu mai prinzi. Lasă-le să cînte slobode...

— Bine. N-o să mai prind.

— Să mai prinzi doar una singură și să mi-o dai mie.

— De care vrei ?

— Una veselă. Și să aibă și colivie.

— Aha ! Un scatiu !

— O să-l mănânce pisiștile, spuse mezinul. Și nici tata n-o să ne dea voie...

— Da, n-o să ne dea voie, adevări și cel mare.

— Voi aveți mamă ?

— Nu, răspunse cel mare, dar mezinul îl îndreptă :

— Ba avem, alta... Nu-i mama noastră bună. Ea a murit.

— Asta se cheamă maștiahă, am spus eu.

— Așa e, încuviință și cel mare, dînd din cap.

Și tustrei căzură pe gînduri, cu fețele întunecate.

Din povestirile bunicăi știam ce înseamnă o maștiahă, așa că le înțelegeam cît se poate de bine tristețea. Ședeau strînși unul într-altul și semănau toți trei cu niște pușori. Mi-am adus deodată aminte de povestea cu o maștiahă-vrăjitoare, care luase prin înșelăciune locul mamei celei bune, și i-am încredințat :

— Mai așteptați puțin, că o să se întoarcă mama voastră cea bună !

Cel mare ridică din umeri :

— Păi dacă a murit, cum să se întoarcă ? Unde s-a mai pomenit !...

Adică, nu s-a mai pomenit ? Doamne Dumnezeule ! De cîte ori n-au înviat morții, unii chiar tăiați în bucăți, dacă au fost stropiți cu apă vie ! Și de cîte ori nu s-a dovedit că moartea nu e moarte adevărată, venită de la Dumnezeu, ci trimisă de vrăjitori și vrăjitoare !

M-am apucat să le povestesc pe nerăsuflăte cîte știam de la bunica. Cel mare zîmbea disprețuitor și tot mormăia :

— Eh, știm noi, astea-s povești...

Ceilalți doi ascultau tăcuți : mezinul cu buzele strînse, îmbufnat, mijlociul aplecat pe după grumazul frățiorului său, aplecîndu-l și pe el spre mine.

Se înserase de-a binelea, nori roșietici stăteau ca atirnați peste acoperișuri, când răsări fără de veste lângă noi bătrînul cu mustața albă, într-o haină castanie, lungă ca un anteriu, și cu o căciulă mițoasă pe cap.

— Cine mai e și ăsta? făcu el, arătîndu-mă cu degetul.

Băiatul cel mare se ridică în picioare și, dînd din cap către casa bunicului, zise :

— E de-acolo...

— Cine l-a chemat ?

Ca la o poruncă, tustrei băieții ieșiră muți din sanie și o apucară spre casă, făcîndu-mă din nou să mă gîndesc la un cîrd de gîște ascultătoare.

Bătrînul mă înșfăcă zdravăn de umăr și mă duse așa prin toată curtea, pînă în poartă. Îmi venea să plîng de frică, dar el mergea atît de repede, cu pași atît de mari, încît nici nu m-au podidit bine lacrimile, că m-am și trezit în stradă. Oprindu-se în poartă, bătrînul mă amenință cu degetul și-mi spuse răstit :

— Să nu te mai prind în curtea mea !

M-am făcut foc :

— Păi nici n-am venit la tine, diavol bătrîn !

Bătrînul mă înșfăcă din nou cu mîna lui cît o hîlă și mă duse pe sus pe trotuar, întrebîndu-mă la fiecă pas de parcă m-ar fi izbit cu un ciocan în cap :

— Bunicu-tău e acasă ?

Spre marea mea nenorocire, bunicul era acasă. Ieșit în întîmpinarea bătrînului aprig, bunicul stătea cu capul dat pe spate, cu bărbuța scoasă înainte și turuia, privind ațintit în ochii lui rotunzi și stinși ca doi gologani :

— Maică-ta e plecată, eu nu-mi văd capul de treburi, așa că n-are cine să vadă de el. Iertați, rogu-vă, domnule polcovnic.

Polcovnicul mîrîi de răsună casa, se răsuci țeapăn în loc de parcă ar fi fost un bulumac și plecă, iar eu m-am pomenit azvîrlit într-o clipită drept în căruța lui nenea Piotr, în curte.

— Iar ai pățit-o, cuconașule ? mă întrebă el, în vreme ce deshăma calul. De ce te-a bătut ?

Cînd i-am spus toată povestea, nenea Piotr se aprinse la față și începu să șuiere ca un șarpe :

— La ce ai legat prieteșug cu ăștia ? ăștia-s boieri, pui de năpîrcă. Văzuși ce pați din pricina lor ? Acum, nu sta, arde-le și tu o mamă de bătaie !

Și tot șuierea așa multă vreme. La început, înrăit de bătaia primită, l-am ascultat cu bunăvoință, dar moaca lui cu împletituri de vine tremura tot mai dezgustător, aducîndu-mi aminte că și băieții din casa vecină o să mănînce bătaie și că ei n-au nici o vină față de mine.

— N-am de ce să-i bat, că-s băieți buni ! Trăncănești fără rost, i-am răspuns.

El mă privi lung, în tăcere, și deodată se porni să zbiere :

— Șterge-o din căruța mea, auzi ?

— Ești un prost ! i-am strigat eu, sărind din căruță.

Nenea Piotr alergă după mine prin toată curtea, încercînd zadarnic să mă prindă și strigînd, scos din sărite :

— Sînt prost, hai ? Trăncănesc, hai ? Las' că-ți arăt eu ție...

Bunica se arată în pragul bucătăriei și eu mi-am căutat scăpare lîngă ea. Nenea Piotr începu să i se plîngă de mine :

— Nu poți să mai trăiești din pricina plodului ăștuia ! Am de cinci ori anii lui — și ce să vezi ? Mă suduie de mamă, mă face în fel și chip, ba mă scoate și mincinos...

Cînd vedeam pe cineva că minte de la obraz, mă pierdeam cu firea și rămîneam prost de uimire. Așa se întîmplă și acum. Noroc că bunica i-o reteză răs-picat.

— Aici chiar că minți, Piotr ! Asemenea vorbe de ocară nu ți-a spus el, știu bine !

Dacă era bunicul, fără îndoială că l-ar fi crezut.

Din ziua aceea, între mine și nenea Piotr începu un război tăcut, dar înverșunat : el căuta să mă ghiontească, să mă atingă ca din întâmplare cu hățurile, să dea drumul păsărelelor pe care le prindeam, ba pe una o puse plocon dinaintea pisicii. În plus, nu scăpa nici un prilej să se plîngă de mine bunicului, adăugînd și de la el cîte ceva. Iar mie mi se părea tot mai des că și el e un băiat fără minte, așa ca mine, și că dinadins și-a luat chip de om bătrîn. Cît despre mine, eu îi desfăceam împletitura opincilor, îi destrămam și-i creșteam nojițele, încît rămînea cu ele în mînă atunci cînd se încălța. Într-o zi, i-am pus în șapcă un pumn de piper pisat, făcîndu-l să strănute vreme de un ceas. Într-un cuvînt, pe măsura puterilor și a priceperii mele, mă străduiam să nu rămîn mai prejos. În zilele de sărbătoare, nenea Piotr nu mă slăbea o clipă din ochi și adesea mă prindea cu mîța-n sac : stăteam de vorbă cu boiernașii. Și cum mă prindea, se și ducea să mă pîrască bunicului.

Prietenia mea cu cei trei feciori ai polcovnicului nu se destrăma și mă simțeam din ce în ce mai mulțumit. Între zidul casei bunicului și gardul lui Ovseannikov era un locșor năpădit de verdeață, unde creșteau un ulm, un tei și o tufă bogată de soc. Sub tufa de soc am tăiat o fereștră în gard, rotunjită în partea de sus, și ei veneau acolo fie cîte unul, fie cîte doi. Așa stăteam nestingheriți de vorbă, ghemuiți pe vine, sau lăsați în genunchi. Unul dintre frați rămînea întotdeauna de pază, ca nu cumva polcovnicul să dea peste noi pe nepusă masă.

Băieții îmi povesteau despre viața lor lipsită de bucurii și eu mă întristam nespun auzind asemenea lucruri. Îmi spuneau cum o duc păsărelele pe care le prinsesem pentru ei, precum și tot felul de nimicuri copilărești, dar niciodată n-au pomenit de maștiha, ori de tatăl lor — cel puțin, nu-mi aduc aminte de așa ceva. De cele mai multe ori mă rugau să le spun o poveste și eu le repetam basmele bunicăi, iar dacă

uitam ceva, îi rugam să aştepte şi dădeam fuga acasă să o întreb. Asta-i făcea întotdeauna plăcere bunicăi.

Le povesteam multe şi despre bunica. Într-o zi, fraatele cel mare spuse cu un oftat adînc :

— Trebuie că toate bunicile sînt bune. Am avut şi noi bunică, a fost tare bună...

Spunea cu atîta tristeţe : „a fost“, „am avut“, de parcă trăia pe pămînt de o sută de ani, şi nu de unsprezece. Țin minte mîinile lui prelungi, cu degetele subțiri, făptura lui în totul subțire şi firavă, ochii lui limpezi şi blînzi ca luminiţele candelor din biserică. Cei doi frăţiori mai mici erau la fel de frumusei şi-mi trezeau în suflet un simţămînt de mare încredere. Aş fi vrut să le fac mereu cîte o bucurie. Dar din toţi trei, tot cel mare mi-era mai drag.

Ne luam aşa cu vorba şi de multe ori nici nu-l vedeam pe nenea Piotr cum răsărea lingă noi, ca să ne împrăştie cu strigătu-i tărăgănat :

— Ia-a-a-r ?

Îmi dădeam seama că pe nenea Piotr îl cuprinde tot mai des un fel de înţepenire mohorîtă, ba chiar ajunsesem să-i ghicesc starea sufletească atunci cînd se întorcea acasă de la treabă : de obicei, deschidea poarta fără grabă şi balamalele scîrţiau prelung, lenevos. În schimb, dacă nu era în apele lui, balamalele scoteau un scrişnet scurt, parcă icneau a durere.

Nepotu-său, mutălăul, plecase la ţară să se însoare, şi nenea Piotr şedea acum singur în cămăruţa de deasupra grajdului. Cămăruţa asta avea doar o feres-truică mică de tot şi înăuntru stăruia veşnic o duhoare de piele muceţită, de dohot, de năduşală şi de tutun, din care pricină nici nu-i călcam pragul. De la o vreme, nenea Piotr dormea, ţinînd lampa aprinsă, ceea ce-l supăra rău pe bunicul.

— Bagă de seamă, Piotr, o să dai foc casei !

— Fii pe pace ! Noaptea pun lampa într-o strachină cu apă, îl liniştea bătrînul, uitîndu-se mereu în lături.

Acum se ferea de privirile oamenilor şi nu se mai arăta de mult nici la petrecerile bunicăi. Nici cu dul-

ceață nu ne mai ospăta. Fața i se stafidise, zbîrciturile i se adînciseră și umbla clătîindu-se și tîrșind picioarele, de parcă ar fi fost bolnav.

— Într-o zi de lucru, de dimineață, rîneam împreună cu bunicul zăpada căzută din belșug peste noapte. Deodată, auzirăm ivărul de la porțiță clămpănind altfel decît de obicei. În curte păși un polițai, se rezemă cu spatele de porțiță și-l chemă pe bunicul, făcîndu-i semn cu degetul lui gros și cenușiu. Bunicul se apropie și polițaiul își aplecă fața-i năsoasă spre el, ciocănindu-l parcă în frunte. După ce-i turui ceva, bunicul zise zorit :

— Aici ! Cînd ? Stai să-mi aduc aminte...

Pe neașteptate, sări în sus într-un fel tare caraghios și strigă :

— Dumnezeu mare ! E cu puțință ?

— Ssst ! i-o reteză polițaiul.

Bunicul întoarse capul și dădu cu ochii de mine.

— Ia lopețile și du-te înăuntru.

Eu m-am ascuns după colțul casei, iar ei doi au intrat în cămăruța căruțașului. Polițaiul își trase mănua din mîna dreaptă, și-o plesni de palma stîngă și zise :

— Pesemne c-a mirosit el ceva, fiindcă și-a lăsat calul și s-a ascuns...

Am dat fuga la bucătărie și i-am povestit bunicăi tot ce-am văzut și am auzit. Ea frămînta aluatul pentru pîine și m-a ascultat clătînînd din capul presărat tot de făină. Cînd am isprăvit, bunica mi-a spus liniștită :

— Se vede treaba că a furat ceva... Hai, du-te la joacă. Astea nu-s de tine.

Am zbughit-o din nou în curte. Bunicul stătea în poartă, cu șapca în mîină și se închina, cu ochii la cer. Era încruntat, cu fața parcă zbîrcită și-i tremura un picior.

— Ți-am spus să te duci în casă ! se răsti bunicul, bătînd din picior.

În clipa următoare o porni și el după mine și, cînd intră în bucătărie, spuse :

— Ia vino încoace, maică !

Trecură amîndoi în odaia de alături și șușotiră acolo îndelung. De cum se întoarse bunica în bucătărie, am priceput că s-a petrecut ceva înspăimîntător.

— De ce ești speriată ?

— Tu ține-ți gura, făcu ea încetișor.

O apăsare grea și plină de spaimă stăruia toată ziua în casă. Bunicul și bunica schimbau priviri îngrijorate și vorbeau încet, cuvinte scurte și de neînțeles care sporeau și mai mult neliniștea.

— Tu, maică, aprinde candelile peste tot, porunci bunicul, stăpînindu-și tusea.

Am prinzit fără poftă și în mare grabă, de parcă așteptam ceva. Bunicul, obosit și bosumflat, mîriia și bombănea :

— Mare-i puterea diavolului asupra omului ! S-arăta bisericos și cu frica lui Dumnezeu, și cînd colo, poftim ! Ce zici ?

Bunica ofta.

Argintiul tulbure al acestei zile de iarnă se topea istovitor de încet și, pe măsură ce trecea timpul, neliniștea și apăsarea sporeau.

La căderea serii apăru un polițai, altul decît cel de dimineață, unul roșcat și grăsan, se așeză pe lavița din bucătărie și moțăia acolo, fornăind, iar cînd bunica îl întrebă : „Și cum de-a ieșit totul la iveală ?“, el răspundea după o bucată de vreme, cu o voce de buhai :

— Noi le dăm de cap la toate, n-avea matală grijă !

Țin minte că stăteam la geam și încălzeam în gură un bănuț vechi, dornic să întipăresc în pojghița de gheață pe Sfîntul Gheorghe răpunînd balaurul.

Deodată, se auzi zgomot mare în tindă, ușa se trînti de perete și în prag se ivi Petrovna, țipînd asurzitor :

— Să vedeți ce-i acolo, în dosul casei !

Cînd dădu cu ochii de polițai, se trase repede înapoi, dar el o apucă de fustă și începu să răcnească, la fel de înspăimîntat :

— Ia stai ! Cine-mi ești tu ? Ce zici c-ai văzut ?

Petrovna se poticni de prag și căzu în genunchi, urlînd, înecîndu-se cu vorbe și cu lacrimi :

— Mă duc eu să mulg vacile și ce văd ? Ceva ca o cizmă în grădina la alde Kaşirin...

Bunicul se porni să țipe și el, minios și bătînd din picior :

— Minți, toanto ! Cum de-ai putut să vezi la noi în grădină că doar gardu-i înalt și n-are nici o crăpătură ! Păi nu minți ? Nu-i nimic la noi în grădină !

— Tătucă-ă ! urla înainte Petrovna, întinzînd o mîină spre bunicul și cu cealaltă ținîndu-se de cap. Drept grăiești, tătucă ? E minciună ! Mergeam, și-am văzut niște urme care duceau spre gardul vostru și într-un loc omățul scormonit... Atunci m-am uitat peste gard și-l văd că zace...

— Cine-e-e ?

Țipătul acesta părea că ține de o veșnicie și nu puteai pricepe nimic... Apoi, pierzîndu-și parcă mințile și îmbrîncindu-se, se repezîră toți deodată afară, în grădină. Acolo, într-o groapă plină cu zăpadă afînată, zăcea nenea Piotr, rezemat cu spatele de o bîrnă arsă și cu capul plecat adînc în piept. Pe sub urechea dreaptă avea o creștătură adîncă și roșie, ca o gură, din care ieșeau gurguie vineții de sînge închegat, ca niște dinți. De frică, am închis ochii pe jumătate și am văzut doar printre gene între genunchii lui nenea Piotr, lîngă degetele negre și închircite ale mîinii drepte, cuțitul cel lat, pe care-l cunoșteam atît de bine ; mîna stîngă, azvîrlită în lături, stătea îngropată sub zăpadă. Zăpada se topea sub el și trupu-i mărunțel se afundase adînc în puful ușor și alb, încît părea mititel ca un copil. În dreapta se vedea o pată roșie, ciudată, aducînd cu o pasăre, dar în stînga zăpada era neatinsă și-ți lua ochii cu albeața ei. Capul plecat smerit stătea proptit cu bărbia în piept, turtind barba deasă și cîrlionțată. Pe pieptul gol, între șiroaiele de sînge închegat, se vedea o cruce de aramă. Vuietul glasurilor mă ametea : țipa fără oprire Petrovna, polițaiul striga la Valei, să se ducă nu știu unde, striga și bunicul :

— Nu bătătoriți urmele !

Deodată se întunecă la față și, privind în jos, la picioare, îi spuse răspicat și poruncitor polițaiul :

— Geaba răcnești, oștene ! Aicea e mîna lui Dumnezeu, judecata lui ! La ce tot îi dai zor cu nimicuri de-ale voastre ? Ehei, voi-i !

Tăcerea se așternu ca prin farmec. Toți își ațintiră ochii asupra trupului neînsuflețit, oftînd și făcînd cruci peste cruci.

Din curte veneau în fugă spre noi tot felul de oameni, alții săreau gardul din ograda Petrovnei, cădeau, bodogăneau și totuși domnea o liniște deplină. Asta pînă cînd bunicul, rotindu-și ochii în jur, strigă deodată cu deznădejde :

— Se poate să-mi călcați zmeurișul, măi vecinilor ? N-aveți pic de obraz, zău așa !

Bunica mă luă de mîină și, sughițînd de plîns, mă duse acasă...

— Ce-a făcut, bunico ? am întrebat.

— Păi, n-ai văzut ?

Toată seara, pînă noaptea tîrziu, în bucătărie la noi și în odaia de alături se foiră o mulțime de oameni străini, strigau, cei de la poliție împărțeau porunci, iar unul care semăna a diacon tot scria ceva, măcăind ca o rață și întrebînd din cînd în cînd :

— Cum ? Ce ?

În bucătărie, bunica îi ospăta pe toți cu ceai. La masă, un grăsun mustăcios și ciupit de vărsat povestea cu o voce care scîrțîia :

— Numele lui adevărat nu se cunoaște. Atîta am putut afla că e de fel din Elatma. Mutul, care nu-i mut de loc, a mărturisit totul. A mărturisit și cel de-al treilea... Că mai e aici și un al treilea. Ei trei jefuiau bisericile de multă vreme : cu asta se îndeletniceau înainte de toate.

— Of, Doamne ! ofta Petrovna, nădușită și roșic la față.

Eu stăteam culcat sus pe cuptor și mă uitam la ei ; toți cei din bucătărie mi se păreau scurți, îndesați și mă umpleau de spaimă...

Într-o sîmbătă, dis-de-dimineață, m-am dus în grădina Petrovnei să prind botgroși ; am stat îndelung la pîndă, dar mîndrele păsărele cu pieptul roșiatic nu picau în laț. Parcă mă zădărau într-adins cu frumusețea lor. Se plimbau țăntoșe pe luciul argintiu al zăpezii, ori poposeau din zbor pe tufele înveșmîntate de promoroacă, legănîndu-se ca niște flori vii și scuturînd în văzduh scînteioare albastrii de omăt. Era atît de frumos, încît ghinionul meu nu mă amăra cîtuși de puțin. Altminteri, nici nu eram un vînător pătimaș : mă bucura mai mult osteneala vînătorii, cu toate peri-pețiile ei, decît orice altceva. Îmi plăcea să văd cum trăiesc păsărelele și să cuget în voie la ele.

E minunat să stai singur în marginea unui cîmp troienit și să ascuți ciripitul păsărelelor în liniștea de cleștar a văzduhului înghețat, pe cînd în depărtare se aude și se stinge treptat clinchetul unei troici — trista ciocîrlie a iernilor rusești...

După ce mă răzbi frigul, de nu-mi mai simțeam urechile, mi-am strîns lațurile și coliviile, am sărit gardul la noi în grădină și m-am întors acasă. Poarta cea mare era deschisă. Un vlăjgan cît toate zilele tocmai scotea din curte o sanie mare, cu coviltir, trasă de trei cai. Caii abureau vîrtos, vlăjganul fluiera vesel, dar eu mi-am simțit deodată inima cît un purece.

— Pe cine aduseși ?

Vlăjganul se întoarce, mă privi pe sub palma dusă streășină la ochi, sări sprinten pe capră și-mi răs-punse :

— Pe popă !

Dacă-i așa, e bine, puțin îmi pasă : popa a venit pe-semne la careva dintre chiriași.

— Ehehei, puicuțelor ! strigă vizitiul, scoțînd un șuierat haiducesc și răzvrătînd pacea din jur cu voioșia lui, apoi îndemnă caii din hățișuri și tustrei se urniră din loc spre largul cîmpurilor... Am stat o clipă să mă

uit în urma lor, apoi am închis poarta și am intrat în casă. În bucătăria pustie, am auzit deodată glasul puternic și răspicat al mamei din odaia de alături :

— Și-acum, ce ? Vreți să mă omoriți ?

Fără să mă dezbrac, am aruncat coliviile cît colo și am sărit înapoi în tindă, dar m-am ciocnit nas în nas cu bunicul. El m-a apucat de umăr, m-a privit drept în ochi cu o căutătură sălbatică, a înghițit anevoie un nod care i se pusese în gît și mi-a spus răgușit :

— A venit maică-ta ! Du-te la ea ! Ba nu, stai... M-a sucit cu putere, de era cît pe ce să cad, apoi m-a împins iar spre ușă : Hai, du-te, du-te...

M-am izbit de ușa căptușită cu pîslă și mușama, bîjbîind după clanță cu mîinile ce-mi tremurau de frig și de tulburare. Pînă la urmă am deschis-o și m-am oprit în prag, orbit.

— Uite-l ! zise mama. Doamne, ce mare s-a făcut ! Ce, nu mă mai cunoști ? Cum îl purtați îmbrăcat, vai, vai ! Dar are urechile albe ! Mamaie, adu repede niște untură de gîscă...

Stătea în mijlocul odăii, aplecată spre mine, și mă dezbrăca, sucindu-mă ca pe o minge. Făptura-i trupeșă era înveșmîntată într-o rochie roșie, moale, caldă și largă ca un suman, încheiată cu nasturi mari, negri, așezați curmeziș de la umăr și pînă la poale. Nu mai văzusem niciodată o asemenea rochie.

Fața ei mi se păru mai mică decît altă dată și mai albă. Ochii, dimpotrivă, se măriseră și se adînciseră, iar părul era mai auriu. Scoțînd hainele de pe mine, mama le arunca rînd pe rînd spre ușă, strîmbîndu-și cu dezgust buzele de un roșu-închis, iar glasul îi răsună poruncitor :

— De ce taci ? Te bucuri, da ? Of, ce murdară cămașă !

Apoi se apucă să-mi frece urechile cu untura de gîscă. Mă durea, dar mirosul frumos și înviorător ce venea de la mama mă făcea să uit durerea. Mă strîngeam lîngă ea, o priveam rugător drept în ochi, fără să

scot o vorbă de tulburat ce eram. Printre vorbele ei, auzeam glasul stăpînit și trist al bunicăi :

— Își cam face de cap, dumnealui ! Nu-i chip să-l stăpînești ! Nici măcar de bunică-său nu vrea să mai știe... Ehe, Varia, Varia...

— Nu te mai tîngui atîta, mamaie, că se rînduiesc ele, lucrurile, într-un fel !

Alături de mama toate din jur păreau mici, jalnice, învechite. Pînă și eu mă simțeam bătrîn, așa ca bunicul. Strîngîndu-mă între genunchii ei puternici și netezindu-mi părul cu palma-i grea și fierbinte, mama spuse :

— Trebuie să-l tundem. Și-apoi, e vremea să se ducă la școală. Vrei să înveți carte ?

— Păi, am învățat, m-am săturat.

— Mai trebuie să înveți. Tii, că voinic ai mai crescut !

Și rîdea cu rîsul ei gros și învăluitoare, jucîndu-se cu mine.

Mai apoi intră bunicul, cenușiu la față, zbîrlit, cu ochii roșii. Mama mă împinse cu mîna în lături și întrebă apăsător :

— Ei, ce zici, tataie ? Să plec ?

El se opri la fereastră... Rîcîia cu unghia promoroacă de pe geam și tăcea... Totul în jur părea grozav de încordat. Mi-era frică și, ca întotdeauna în clipe de asemenea încordare, simțeam că sînt tot numai ochi și urechi, că pieptul mi se umflă ciudat și îmi vine să țip.

— Tu du-te afară, Lexei, vorbi asurzit bunicul.

— De ce ? zise mama, luîndu-mă din nou lîngă ea. Nu te duci nicăieri ! Nu te las eu...

Se ridică de la locul ei, pluti prin odaie ca un nor învăpăiat de asfințit și se opri în spatele bunicului.

— Ascultă-mă, tataie...

Bunicul se răsuci brusc spre ea și strigă pițigăiat :

— Să taci din gură !

— Nu-ți dau voie să strigi la mine, să știi ! rosti mama încet.

Bunica se ridică de pe canapea și o amenință cu degetul :

— Varvara !

Bunicul se lăsă pe un scaun, îngăimînd :

— Ia stai ! Cu cine vorbești tu ? Cum vine asta ?

Și deodată răcni ca turbat :

— M-ai făcut de rîs, Varka-a...

— Tu du-te dincolo, mi-a poruncit bunica. M-am întors în bucătărie, abătut, m-am suit pe cuptor și-am ascultat vreme îndelungată larma de glasuri din odaia învecinată ; ba vorbeau toți odată, luîndu-se parcă la întrecere, ba amuțeau de parcă ar fi adormit. Spuneau despre un copil pe care l-a născut mama și l-a dat cuiva să-l crească, da nu pricepeam prea bine de ce-i supărat bunicul : pentru că mama a născut fără să-i ceară voie, sau pentru că nu i-a adus lui copilul ? !

După o vreme, bunicul a venit în bucătărie cu părul vîlvoi, roșu la față și istovit, iar după el bunica, ștergîndu-și lacrimile cu poala bluzei. Bunicul se așeză pe lavită, proptindu-și palmele în scîndură și rămase așa, gîrbovit, tresărind și mușcîndu-și buzele învinețite. Bunica se lăsă în genunchi în fața lui, rugîndu-l cu o șoptă fierbinte :

— Iart-o, taică ! Pentru numele lui Christos, iart-o ! Calul are patru picioare și tot se poticnește... Ce, parcă pe la boieri, ori pe la negustori nu se întîmplă ? Uită-te la ea : doar e femeie în toată puterea cuvîntului ! Hai, iart-o. că nu-i nimeni sfînt, taică !

Bunicul, rezemat de perete, o privea drept în față și bombănea, zîmbind strîmb și sughițînd a plîns :

— Ba bine că nu ! Păi știu c-ai vrea ! Tu pe cine n-ai ierta ? Pe toți i-ai ierta ! Asta-i ! Ehei, voi-i !...

Se aplecă spre bunica, o cuprinse pe după umeri și o zgîlții încetișor, turuindu-i înfundat :

— Păi Dumnezeu iartă ? Nu, nu iartă nimic, să știi de la mine ! Ete că pînă și pe marginea gropii se ține de coada mea și mă pedepsește ! Ne trăim zilele de pe urmă, dar bucurie și pace n-a fost și nici n-o să fie

pentru noi ! O să-ți aduci aminte de vorba mea : cerșetori ni-e dat să murim. M-auzi tu ? Cerșetori !

Bunica îi luă mîinile într-ale ei, se așeză alături și-i spuse, rîzînd molcom, cu inima ușoară :

— Și ce-i cu asta ? Atîta grijă să ai, taică. Cerșetori ? Cerșetori, ei și ? ! Tu stai frumușel acasă și mă duc eu cu cerșitul ! Oamenii n-au să se zgîrcească, o să vezi, și-o să fim sătui, nu te gîndi !

Bunicul se luminează deodată, zîmbi, întoarse gîtul ca un țap și, cuprinzînd-o pe după umeri, se lipi de bunica, mic și amărît cum era, plîngînd cu sughituri :

— Ehei, proasto ! Ești săracă cu duhul, ești din neamul celor îndrăgiți de Dumnezeu ! De nimic nu-ți pare rău, de nimic n-ai habar ! Mai bine ți-ai aminti cît am trudit noi doi pentru ei ! Ba eu am și păcătuit, și tot pentru ei ! Barem acum să ne fi bucurat un pic...

Auzind toate astea, n-am mai putut să mă stăpînesc. Am izbucnit în plîns, am sărit de pe cuptor și m-am repezit la ei, vîrsînd lacrimi de bucurie că-și vorbesc amîndoi atît de frumos... Plîngeam de mila lor, plîngeam pentru că s-a întors mama și pentru că bunicii mă primeau să împart lacrimile împreună cu ei, mă îmbrățișau și mă udao cu lacrimile lor. Iar bunicul îmi lîcea șoapta lui de urechi, de ochi :

— Mă, neastîmpăratule, mă ! Haida și tu ! Uite, a venit maică-ta și de acum înainte o să te tot învîrți pe lîngă ea. De bunicu-tău, divalolul ăsta bătrîn, nici c-o să-ți mai pese ! Așa-i ? Nici de bunică-ta, care-ți cîntă veșnic în strună și-ți gîdilă toată mofturile, așa-i ? Ehei, voi-i !

Cu vorba asta își desfăcu larg brațele a neputință, ne împinse în lături pe amîndoi, se ridică și rosti cu apăsată minie :

— Toți ne lasă, toți trag care încotro, totul se destramă... Ei, hai, du-te de-o cheamă ! Ce mai stai ?

Bunica ieși din bucătărie. Bunicul se întoarse către colțul cu icoanele, lăsă capul în piept și zise :

— Doamne atotmilostive ! Uite, mă vezi ? Asta-s eu !

Și se izbi aprig cu pumnul în piept. Asta nu-mi plăcu. Altminteri, nu-mi plăcea niciodată cum vorbea bunicul cu Dumnezeu, întotdeauna parcă se lăuda în fața lui.

Veni mama. Bucătăria parcă se luminează de rochia ei roșie. Se așază pe lăvcioara de lângă masă, cu bunicul și bunica de o parte și de alta. Mînecele rochiei largi acopereau umerii bătrînilor. Mama povestea ceva încet și grav, iar ei o ascultau în tăcere, fără să-i curme vorba. Părea că ei doi sînt copii mici și că ea e mama lor.

Obosit de toate pe cîte le trăisem, am adormit buștean pe cuptor.

Seara, bunicul și bunica se îmbrăcară de sărbătoare și se duseră la vecernie. Bunica ne arată spre bunicul, făcîndu-ne veselă cu ochiul : purta straietele de staroste de breaslă, șuba de raton și pantalonii peste cizme. Arătîndu-l mamei din ochi, bunica șopti :

— Ce zici de taică-tău ? De sus pînă jos — țap, zău așa !

Mama rîse plină de voie bună.

Cînd am rămas singuri numai noi, se așază pe canapea, ghemuindu-și picioarele sub ea și, arătînd cu mîna locul de alături, zise :

— Vino-ncoace ! Hai, povestește-mi, cum îți merge aici ? Rău, așa-i ?

Cum îmi mergea ?

— Nu știu !

— Bunicul te bate ?

— Acum nu prea mă mai bate.

— Da ? Ei, hai, povestește-mi despre ce vrei tu !

Să-i povestesc despre bunicul nu mă trăgea inima nici cît negru sub unghie. Și m-am apucat să-i spun că în odaia asta a locuit înainte un om tare bun, pe care nimeni nu-l îndrăgea și pe care bunicul l-a poftit să se mute. Am văzut numaidecît că povestirea mea nu-i plăcea.

— Și altceva ?

I-am povestit despre cei trei băieți ai polcovnicului și cum m-a alungat polcovnicul de la ei din curte. Mama mă strînse cu putere lîngă ea :

— Ce ticălos !

Și rămase tăcută, ațintindu-și în podea ochii mijiți și clătînd din cap.

— De ce-i supărat bunicul pe tine ?

— Sînt vinovată față de el.

— Să-i fi adus copilul...

Ea se smuci în lături, se întunecă la față, mușcîndu-și buzele, și izbucni deodată în hohote de rîs, strîngîndu-mă în brațe :

— Mă, pocitanie ! Tu să-ți pui lacăt la gură, auzi ? Să-ți pui lacăt la gură și să-ți scoți asta din minte, auzi ?

Îmi vorbi multă vreme, încet, cu asprime, dar eu nu înțelegeam nimic din ce-mi spunea, apoi se ridică și începu să măsoare odaia în lung și în lat, ciocănindu-și bărbia cu degetele și mișcîndu-și sprîncenele groase.

Pe masă ardea o lumîinare de seu, picurînd și pîlpîind în adîncul oglinzii, umbre murdare se tîrau pe podea, în colțul cu icoanele tremura lumina candeliei și razele lunii poleiau cu argint geamul înghețat. Mama se uita în jur de parcă ar fi căutat ceva pe pereții goi, pe tavan...

— Tu cînd te culci ?

— Nițel mai tîrziu.

— Mda, ai și dormit peste zi, își aminti ea, și oftă.

— Vrei să pleci ? am întrebat-o.

— Unde ? făcu ea cu mirare, apoi îmi ridică bărbia și mă privi lung în ochi, pînă ce m-au podidit lacrimile.

— Ce ai ?

— Mă doare gîtul.

Mă durea și inima : simțeam numaidecît că n-o să rămînă prea mult cu noi în casă. Că o să plece iarăși.

— Ai să semeni cu taică-tău, zise ea, dînd la o parte cu piciorul lăicerul de pe jos. Bunica ți-a vorbit de el ?

— Da.

— Mult a mai ținut ea la Maxim ! Mult de tot ! Dar și el o îndrăgea...

— Știu.

Mama se uită la luminare, se strîmbă a dezgust și o stinse.

— Așa-i mai bine !

Da, așa odaia parcă se înviora și era mai curată. Pe pereți nu se mai fugăreau umbre întunecate și murdare, rotocoale de lumină sinelie se așternuseră pe jos, scînteii aurii se aprinseră în geamurile înghețate.

— Pe unde-ai stat tu în tot timpul ăsta ?

Amintindu-și parcă de lucruri de mult uitate, mama pomeni vreo cîteva orașe, rotindu-se prin odaie domol, ca un uliu.

— Da' rochia asta de unde o ai ?

— Eu mi-am cusut-o ! Îmi cos totul singură !

Îmi plăcea că era cu totul altfel decît cei pe care îi cunoșteam, dar îmi părea rău că vorbește atît de puțin : dacă n-aș fi întrebat-o, n-ar fi spus nici atît.

După un timp, se așeză din nou pe canapea, lîngă mine, și rămaserăm amîndoi așa, fără să scoatem o vorbă, lipiți unul de altul, pînă ce se întoarseră bu-nicii. Aduceau cu ei miros de ceară și de tămîie, erau blînzi, tăcuți, cu înfățișare de zile mari.

Mîncarăm de cină cu dichis, ca în zilele de sărbătoare. În tot timpul mesei am vorbit puțin și cu luare-aminte, de parcă ne-am fi temut să nu tulburăm somnul cuiva.

Curînd după aceea, mama ținu morțiș să mă învețe carte „laică“. Cumpără mai multe cărți și, după una dintre ele, anume *Limba noastră*, am biruit numai în cîteva zile înțelepciunea slovelor lumesti. Mama însă nu se mulțumi cu asta, începu să-mi dea să învăț poezii pe dinafară. De aici ni s-au tras toate amărăciunile, atît mie cît și ei.

Iată cum glăsuiau stihurile :

*Drum întins, drum fără dare,
Calea ta n-are hotare,
Nu-i cioplită, nici săpată
De topor, ori de lopată.
Lăiceru-ți de colb mare
E-a copitei desfătare.*

Eu spuneam „valea“ în loc de „calea“, „tăiată“ în loc de „săpată“, „depărtare“ în loc de „desfătare“.

Hai, gîndește-te un pic, se străduia mama să mă facă să înțeleg. De unde pînă unde „valea“ ? Măi, pocitanie ! Aici scrie „ca-lea“, nu vezi ?

De văzut, vedeam eu, dar, spre uimirea mea, spuneam tot „valea“.

Mama își ieșea din sărite, mă făcea tont și încăpățînat, și asta mă amăra cumplit. Mă căzneau din răsputeri să-mi întipăresc în minte afurisitele de stihuri și le spuneam în gînd fără poticnire, dar cînd le rosteam cu glas tare, le poceam negreșit. Am ajuns să le urăsc, fiindcă nu puteam să le dau de capăt, ba chiar să le pocesc înadins, alăturîndu-le vorbe fără nici o noimă care sunau cam la fel. Mă cuprindea încîntarea atunci cînd vrăjitele stihuri își pierdeau orice brumă de înțeles.

Joaca asta a mea nu scăpă nici ea fără pedeapsă. Într-o zi, după lecția știută ca pe apă, mama mă întrebă dacă, în sfîrșit, am învățat poezia pe de rost, și m-am pomenit că mă ia gura pe dinainte :

*Cale, vale, sarmale, paftale,
Copite, pripite, oprite, croite...*

Cînd m-am dezmeticit era prea tîrziu. Mama își propti mîinile de masă și ridicîndu-se de pe scaun, mă întrebă apăsător :

- Asta ce vrea să zică ?
- Nu știu ! am îngăimat.
- Adică ?
- Păi, așa mi-a venit...

— Cum, adică, așa ?

— Păi, ceva de râs.

— Poftește la colț !

— De ce ?

Mama repetă încet și amenințător :

— Poftește la colț !

— Care colț ?

Mama mă privea drept în ochi, fără o vorbă, într-un fel care mă zăpăci de-a binelea. Nu pricepeam ce vrea de la mine. În colțul cu icoanele se afla o măsuță rotundă, pe care sta un vas cu smocuri de busuioc, ierburi și flori uscate ; într-un alt colț era un sipet acoperit cu un lăicer, iar în cel din fund ședea patul. Cel de al patrulea colț nu exista, tocul ușii îmbucându-se chiar în capul peretelui.

— Nu știu ce vrei de la mine, i-am spus într-un târziu, când am văzut că nu-i pot ghici gândurile.

Mama se lăsă pe scaun, tăcu o vreme, frecându-și fruntea și obrajii cu palmele, apoi mă întrebă :

— Bunicul nu te-a pus niciodată la colț ?

— Când ?

— Într-o zi... știu eu ? strigă ea, izbind de două ori cu palma în masă.

— Nu. Nu-mi aduc aminte.

— Știi că asta e o pedeapsă ?

— Nu. Și de ce e o pedeapsă ?

— Ooof ! Ia vino-ncoace, suspină mama.

M-am apropiat de ea și am întrebat-o :

— De ce strigi la mine ?

— Da' tu de ce pocești stihurile ?

Atunci i-am arătat, cum m-am priceput mai bine, că, uite, când închid ochii știu poezia așa cum e scrisă în carte, dar cum încep să o spun pe dinafară, îmi vin alte vorbe pe limbă.

— Ia zi, nu cumva te prefaci ?

Am incredințat-o că nu și m-am gândit îndată în sinea mea : „Și dacă mă prefac ?“ Apoi, cu totul pe neașteptate, i-am spus poezia fără nici o greșală, rămânând eu însumi uluit și grozav de abătut.

Stăteam în fața mamei și simțeam că-mi plesnesc obrajii, că-mi ard urechile, că-mi vijlie capul. Muream de rușine și vedeam printre lacrimi cum i se întunecă fața de tristețe, cum i se subțiază buzele și cum i se înnoadă sprâncenele.

— Cum vine asta ? murmură ea cu un glas străin. Va să zică, te-ai prefăcut ?

— Nu știu... n-am vrut...

— Îmi vine greu cu tine, mărturisi ea, lăsînd capul în piept. Hai, acum du-te !

De atunci, mă puneam să învăț tot mai multe versuri pe de rost, și strofele netede se întipăreau tot mai rău în mintea mea, iar în suflet îmi creștea tot mai nestăvilită dorința de a le schimba, de a le poci, de a le spune cu alte vorbe... Făceam asta cu mare ușurință : vorbe anapoda îmi răsăreau sub frunte cu duiumul și încurcau într-o clipită înțelesul celor din carte. Adeseori cîte un stih întreg parcă pierea dintr-o dată, și oricît m-aș fi străduit, el rămînea ascuns ochilor minții mele. Destule necazuri mi-a pricinuit și o poezie plină de jale, scrisă pe cît mi se pare de cneazul Viazemski :

Cît e ziulica zi

Bătrîni, orfani și vădane

Umblă a-i milostivi

strofă al cărei vers :

Pe sub geamuri cu jălane...

îl uitam mereu. Mama, fierbînd de mînie, îi povestea isprăvile mele bunicului, care bufnea cu răutate :

— Asta umblă cu cioara vopsită ! Are ținere de minte ! Știe rugăciunile mai bine decît mine. Min-ciuni : dacă apucă să-și întipărească ceva în cap, acolo rămîne ca săpat în piatră ! Arde-i o mamă de bătaie !

Pînă și bunica mă dădu de gol :

— Poveștile și cîntecele le ține minte bine. Păi cîntecele nu-s și ele stihuri ?

Toate astea erau adevărate și mă simțeam vinovat, dar de îndată ce mă apucam să învăț poezii răsăreau vorbe nepoftite, care mi se furișau în minte ca niște gândaci negri, rînduindu-se degrabă tot în stihuri :

*Pe la poartă pe la noi
Cerșetorii trec puhoi.
Și se vaită, se plîng,
Traiste de piine strîng,
Piinea vînd pentru pitaci
Petrovnei s-o dea la vaci,
Cu pitacii își iau vodcă
Și se-mbată cu toți ciotcă...*

Noaptea, culcat pe cuptor lîngă bunica, îi împuiam capul cu tot ce învățasem din cărți și ticluisem singur. Uneori, pe bunica o bufnea rîsul, dar cel mai adesea mă lua la zor :

— Vezi că poți să înveți ? Vezi că știi ? Cît despre cerșetori, să nu-ți mai rîzi de ei. Lasă-i în plata Domnului. Christos a fost și el cerșetor și toți sfinții așîș-derea...

Dar eu bolboroseam :

*Nu-mi plac cerșetorii, zău,
Nici bunicul nu-mi prea place !
Iartă-mă, Doamne, de-s rău —
Asta e, și n-am ce face !
Că bunicul ziua toată
Cată pricină să mă bată...*

— Ce tot îndrugi acolo ? Uscăți-s-ar limba ! se supăra bunica. Ce-ar fi să-audă bunicul boscorodeala asta a ta ?

— N-are decît s-audă !

— Rău faci că te ții de șotii și-o superi pe maică-ta. Are ea și așa destule necazuri, căuta bunica să mă înduplece, vorbindu-mi blînd și îngîndurată.

— Ce necazuri ?

— Eh, degeaba întrebi, că tot n-ai să pricepi !

— Știu, o supără bunicul...

— Tacă-ți gura, n-auzi ?

Viața mi-era amară, mă copleșea un simțămînt vecin cu deznădejdea, dar nu știu de ce țineam să ascund toate astea și făceam pe grozavul. Mama îmi dădea lecții tot mai multe și tot mai anevoie de înțeles. Cu aritmetica isprăveam eu repede, în schimb nu-mi plăcea de fel să scriu și nu mă aveam bine cu gramatica. Altceva mă apăsă și mă întrista cel mai mult : vedeam și simțeam ce greu îi vine mamei să trăiască în casa bunicului. Cu fiecă zi era și mai mohorîtă, privea totul cu ochi străini, ședea îndelung la fereastră, fără să scoată o vorbă, cu ochii ațintiți în grădină și parcă se veștejise toată. În prima săptămînă se arătase săritoare și voioasă, iar acum avea cearcăne vinete în jurul ochilor, umbla zile de-a rîndul nepieptănată, cu rochia mototolită și cu nasturii de la bluză descheiați. Asta o urîtea și pe mine mă făcea să sufăr : mama trebuia să fie întotdeauna frumoasă, mîndră, dichisită, — într-un cuvînt o ființă deosebită de toți cei din jur.

În timpul lecțiilor, ochii ei duși în fundul capului priveau undeva dincolo de mine, fie pe perete, fie pe fereastră... Glasul îi suna ostenit și adesea uita ce-i răspundeam... Se supăra tot mai des și țipa la mine, ceea ce mi se părea deopotrivă de jignitor : o mamă trebuie să fie întotdeauna dreaptă, mai bună decît toți ceilalți, așa ca în basme.

Uneori o întrebam :

— Nu te simți bine cu noi ?

— Vezi-ți de treaba ta ! mi-o reteza ea răstit.

Vedeam de asemenea că bunicul pune la cale ceva care le speria pe amîndouă, și pe bunica, și pe mama. Se închidea adesea în odaia mamei și-l auzeam jeluindu-se acolo cu glasul lui scîrțîitor, care îmi amintea de fluierul ciobanului Nikanor cel schilod, ale cărui cîntece nu-mi plăceau. Odată, pe cînd stăteau așa de vorbă, mama strigă de răsună toată casa :

— Asta n-o să se întîmple în veci, așa să știi !

Și ieși trîntind ușa, în vreme ce bunicul se porni să urle.

Asta era seara ; bunica şedea în bucătărie, lângă masă, şi mormăia ceva nedesluşit, pigulind cu acul o cămaşă pentru bunicul. Cînd auzi uşa, ciuli urechea şi după o clipă, oftă :

— S-a dus la chiriaşi ! Oh, Doamne !

Pe neaşteptate, bunicul năvăli în bucătărie, se repezi la bunica, îi dădu una peste cap şi, scuturîndu-şi mîna din pricina durerii, şuiără printre dinţi ca un şarpe :

— Să nu mai trîncăneşti ce nu trebuie, cotoroanţă !

— Neghiob bătrîn ! vorbi liniştit bunica, îndreptîndu-şi scufa. Crezi c-am să tac ? De cîte ori oi afla de uneltirile tale, am să-i spun şi ei, negreşit.

Bunicul se năpusti furios şi începu să care la pumni cu nemiluita în capul ei mare. Bunica, fără să se apere şi fără măcar să-l îmbrîncească, îi tot spunea :

— Dă în mine, hai, neghiobule, dă cît poţeşti !

De pe cuptor, unde eram, aruncam în ei cu tot ce aveam la îndemînă — perne, plapumă, cizme, dar bunicul, scos din fire, nu băga nimic în seamă... În cele din urmă, bunica se prăvăli pe podea, iar bunicul o izbea în cap cu picioarele, pînă lunecă şi căzu alături şi el, răsturnînd în cădere o găleată cu apă. Cît ai clipi, sări în picioare, scuipeşte şi fornăind, aruncă o căutătură sălbatică în jur şi fugi în pod, unde-şi avea odaia. Bunica se ridică, gemînd, se așeză pe laviţă şi se apucă să-şi desfacă părul încîlcit. Am sărit de pe cuptor şi ea îmi spuse supărată :

— Strînge pernele şi toate cele de pe jos, şi rînduieşte-le înapoi pe cuptor ! Ca să vezi ce i-a dat prin minte : s-arunce cu perne ! Ce, era treaba ta ? Şi diavolul ăla bătrîn a căpiat de-a binelea ! Neghiobul !

Deodată, scoase un geamăt prelung, se strîmbă de durere, lăsă capul în piept şi mă chemă încetişor :

— Ia vezi tu, ce m-o fi durînd coala ?

Cînd i-am desfăcut părul bogat, ce crezi ? O spelcă îi intrase adînc în piele... Am scos-o şi am dat îndată peste alta... Nu-mi mai simţeam degetele.

— Mai bine mă duc s-o chem pe mama. Mi-e frică !

— Ce tot îndrugi acolo ? Ți-arăt eu ție s-o chemi ! izbucni bunica, apărîndu-se cu mîinile. Slavă Domnului că n-a auzit și n-a văzut nimic, și tu de colo... poftim ! Ia șterge-o de-aici !

Și începu să umble singură, cu degetele-i îndeminate de horbotăreasă, în chica ei neagră și deasă. Luîndu-mi inima în dinți, am ajutat-o să-și mai scoată de sub piele încă două spelci, groase și îndoite.

— Te doare ?

— Nu-i nimic ! Mîine fac focul la baie, mă spăl bineșor și-mi trece.

Apoi mă rugă cu blîndețe :

— Tu, draguță, vezi de nu-i spune nimic maică-ti, cum că m-a bătut, auzi ? Ei doi sînt și așa porniți unul pe celălalt. Făgăduiești să nu-i spui ?

— Făgăduiesc.

— Numai să nu uiți ! Acum, hai și le-om rîndui pe toate cum se cuvine. Fața nu mi-e stîl_cită ? Ei, atunci se cheamă că-i bine și că nimeni n-o să bănuiască nimic.

Se apucă să șteargă pe jos, în vreme ce eu o căinam din tot sufletul.

— Parc-ai fi o sfîntă ! Te chinuie el, bunicul, cît poate, dar ție nici că-ți pasă !

— Ce tot îndrugi la prostii ? Sfîntă !... I-auzi vorbă !

Și bombăni așa multă vreme, umblînd de-a bușilea și dereticînd prin bucătărie. Eu ședeam pe prichiciul cuptorului, chinuîndu-mi mintea cum să-i plătesc bunicului pentru răul ce i-a pricinuit.

Era întîia oară că o bătea sub ochii mei pe bunica într-un chip atît de mîrșav și de sălbatic. În odaia pe jumătate întunecată, prin fața ochilor mei plutea fața lui roșie și filfiia chica lui arămie, iar în suflet îmi clocotea obida arzătoare și ciuda că nu sînt în stare să scornesc o plată pe măsura faptelor lui.

La vreo două zile, intrînd în odăița bunicului din pod, nu mai știu pentru ce, l-am văzut ghemuit pe vine, pe podea, dinaintea sipetului deschis, și rînduînd niște hîrtii, pe un scaun, alături, stătea calendarul la

care ținea atît de mult : douăsprezece foi de hîrtie groasă, cenușie, împărțite în pătrățele după numărul zilelor fiecărei luni, avînd zugrăvite în fiecare pătrățel chipurile sfinților prăznuiți în ziua aceea. Bunicul se prăpădea după calendarul lui și nu-mi îngăduia decît arareori să-l privesc, și anume atunci cînd era deplin mulțumit de mine, și eu mă uitam cu nemărginită încîntare la chipurile mici și drăgălașe, inghesuite unele în altele. Cunoșteam viețile unora dintre sfinți, ca de pildă a lui Kirik și a Ulitei, a marei mucenice Varvara, a lui Pantelimon și a multor altora. Îmi plăcea mai cu seamă viața cea lipsită de bucurii a lui Alexei, omul lui Dumnezeu, precum și minunatele stihuri ce povesteau despre el : bunica mi le spunea adesea și de fiecă dată mă simțeam adînc mișcat. Privind la sutele de chipuri ale calendarului, mă mîngîiam cu gîndul că în toate timpurile au trăit mucenici pe pămînt...

De astă dată îmi pusesem însă în minte să fac calendarul bucățele și, în clipa cînd bunicul se apropie de fereastră, citind o hîrtie albastră, pe care se vedea stema cu vulturi, am înșfăcat cîteva din foile calendarului, am coborît scara într-un suflet, am scos furiș foarfeca din cutia de lucru a bunicăi și, după ce m-am cocoțat pe cuptor, m-am apucat să retez capetele sfinților. După ce am tăiat așa capetele unui șir întreg de sfinți, m-am pomenit deodată că-mi pare rău de calendar. Atunci am început să tai hîrtia după liniile împărțitoare în pătrate, dar n-am apucat bine să ciopîrțesc cel de al doilea rînd, că m-am trezit cu bunicul. Săltîndu-se pe prichiciul cuptorului, mă întrebă :

— Cine ți-a dat voie să-mi iei calendarul ?

Dînd cu ochii de bucățelele de hîrtie împrăștiate peste tot, le strînse iute, le duse la ochi, le azvîrli din mînă, le adună iarăși... Gura i se strîmbase, barba îi sălta pe piept și răsufila atît de repezit, încît bucățelele de hîrtie zburau care încotro.

— Ce-ai făcut ? izbucni bunicul într-un tîrziu, și mă smuci de picior înspre el. Eu am venit tumba de

pe cuptor, bunica m-a prins în brațe, iar bunicul începu să ne care la pumni orbește. Răcnea :

— Îl omo-or !

Mama veni și ea într-un suflet, iar eu m-am trezit în ungherul de lângă cuptor. Mama se așează în fața mea ca să mă apere. Prindea mâinile bunicului care i se vînturau pe dinaintea ochilor și, azvîrlindu-le cît colo, striga :

— Ce-i sălbăticia asta, tataie ? Vino-ți în fire !

Într-un tîrziu, bunicul se prăbuși pe lavița de sub fereastră, urlînd :

— M-ați omorît ! Toți, toți, sînteți împotriva mea, o-of !...

— Cum de nu ți-e rușine ? răsună asurzit glasul mamei. La ce te-i fi prefăcînd într-una ?

Bunicul țipa, bătea în laviță cu picioarele și ținea ochii strîns închiși, ridicîndu-și caraghios bărbuța în sus. Și mie mi se părea că se preface, cuprins de rușine față de mama, și că tot din pricina asta ține ochii închiși.

— Lasă, ți le lipesc eu pe toate pe pînză : calendarul o să fie și mai frumos ca înainte și-o să țină mai mult, spuse mama, cercetînd bucățelele de hîrtie ciopîrțite de mine cu foarfeca. Nu vezi, s-au mototolit de mult ce au zăcut acolo, la matală, și aproape că se fărîmițează numai cît le atingi...

Mama vorbea cu bunicul așa cum vorbea cu mine în timpul lecțiilor, cînd nu pricepeam ceva. Pe neașteptate, bunicul se ridică de pe laviță, își trase frumușel în jos poalele cămășii, își netezi jiletca și, scui-pînd în lături, spuse :

— Chiar azi să mi le lipești. Stai să-ți aduc și celelalte foi...

Se îndreptă spre ușă, dar în prag se întoarce și, arătînd la mine cu degetul lui strîmb, clămpăni :

— El trebuie musai bătut !

— Da, ar cam trebui, încuviință mama, aplecîndu-se spre mine. Ia spune-mi, de ce ai făcut-o ?

— Aşa. Să n-o mai bată pe bunica, fiindcă o să-i tai şi barba...

Bunica tocmai îşi scotea bluza sfişiată. Auzindu-mi vorba, clătină dojenitor din cap şi-mi spuse :

— Ți-ai dat drumul la gură. Şi doar mi-ai făgăduit să taci.

Scuipînd cu năduf pe jos, adăugă :

— Umflați-s-ar limba să ți se umfle ! Să-ți stea teapănă în gură !

Mama îi aruncă o privire, făcu vreo cîțiva pași prin bucătărie şi se apropie din nou de mine.

— Cînd a bătut-o ?

— Să-ți fie ruşine, Varvara, că-l iscodești. Ce te priveşte asta pe tine ? o țină de rău bunica, supărată.

— Of, mamaie, draga şi buna de tine ! murmură mama, îmbrăţişînd-o.

— Ți-arăt eu ție „mamaie“ ! Hai, şterge-o...

O vreme stătură amîndouă tăcute, ochi în ochi, apoi se zoriră care încotro, fiindcă din tindă se auzea tro-păitul bunicului.

Chiar din primele zile de la sosirea ei, mama se împrietenise cu chiriaşa cea veselă, nevasta militarului, şi aproape în fiecare seară se ducea în odăile lor din faţă, unde se adunau şi cei de la Betleng : cucoane frumoase şi ofițeri. Bunicului nu-i plăcea asta şi adesea, la cină, în bucătărie, amenința cu lingura şi bombănea :

— Iar s-au adunat, afurisiții ! Acuși, n-o să mai fie chip să-nchizi ochii pînă hăt, în zori.

Nu trecu mult şi-i pofti pe chiriaşi să se mute, iar după plecarea lor aduse nu ştiu de unde două căruțe cu tot soiul de mobilă, pe care o așeză în odăile din faţă. După aceea atîrnă un coșcogea lacătul pe uşă şi spuse :

— N-avem nevoie de chiriaşi. Musafiri ştiu şi eu să primesc.

Şi într-adevăr, în zilele de sărbătoare începură să ne vină musafiri : venea sora bunicăi, Matreona Ivanovna, care era spălătoreasă, o femeie cu nasul borcănat şi tare guralivă, într-o rochie de mătase în dungi şi cu

o scufie aurie în cap, însoțită de cei doi feciori ai ei, Vasili, de meserie desenator, cu părul lung, blînd și vesel din fire, îmbrăcat de sus pînă jos în cenușiu, și Viktor cel pistruiat, cu cap de cal și fața prelungă... Chiar din tindă, în vreme ce-și scotea galoșii, Viktor se pornea să cînte pițigăiat, ca o paiată la bîlci :

— Andrei-papă, Andrei-papă...

Asta mă uimea și mă speria din cale-afară.

Mai venea unchiul Iakov cu ghitară, aducînd cu el un ceasornicar chior și chel, într-un surtuc lung și negru, și cu purtări smerite de călugăr. Se așeza întotdeauna într-un colț, își lăsa capul pe umăr și, sprijinindu-l ciudat într-un deget înfipt în bărbia rasă și crestată, zîmbea într-una... Era smead la față și singurul lui ochi îi cerceta pe toți cu deosebită luare-aminte. De vorbit, vorbea puțin și la fiecare două vorbe spunea :

— Nu vă osteniți, vă rog, nu face nimic...

Cînd l-am văzut prima oară, mi-am amintit că într-o zi, mai demult, pe cînd stăteam încă pe strada Nouă, am auzit afară un bubuit de tobă rău prevestitor : pe stradă, dinspre pușcărie, venea încet spre piață o căruță neagră și înaltă, înconjurată de soldați, iar în căruță, pe o bancă, ședea un om scund, cu o șapcă rotundă de postav în cap și cu mîinile în lanțuri. Pe piept avea o scîndurică neagră pe care scria ceva cu slove mari, albe, și el ședea cu capul plecat, de parcă ar fi tot citit ce scria acolo, pe scîndură, și se legăna, zăngănindu-și lanțurile... De aceea, cînd mama mă arătă ceasornicarului, zicînd : „Băiatul meu“, m-am tras speriat înapoi și mi-am ascuns mîinile la spate.

— Nu vă osteniți, vorbi ceasornicarul, strîmbîndu-și îngrozitor gura spre urechea dreaptă, apoi mă cuprinse pe negîndite de mijloc, mă trase spre el, mă răsuci iute și îndemînatec în loc și-mi dădu drumul, spunînd mulțumit :

— Merge, merge, e tăricel băiatul !

M-am tras într-un ungher și m-am cuibărit într-un jilț atît de încăpător, încît te puteai și culca în el

— altminteri, bunicul se mîndrea mereu cu jîlţul ăsta, spunînd că a fost al prinţului Gruzinski — şi mă uitam de acolo cît de plicticos petrec cei mari şi cît de ciudat se schimbă faţa ceasornicarului, trezindu-mi nelinişte în suflet : o faţă flască şi unsuroasă, care parcă se topea şi plutea. Dacă zîmbea, buzele groase i se strîmbau spre obrazul drept, iar nasul mic luneca într-acolo şi el, întocmai ca un colţunaş pe farfurie. Ciudat i se mişcau şi urechile mari şi clăpăuge : ba se ridicau odată cu sprînceană singurului ochi teafăr, ba se lăsau spre pomeţii obrazilor, de-ai fi zis că-şi poate acoperi nasul cu ele, cum ai face-o cu palmele, numai să vrea. Uneori ofta, şi atunci scotea la iveală limba-i cenuşie şi rotundă ca un pisălog de piuă şi, rotind-o cu multă îndemînare, şi-o trecea peste buzele groase şi unsuroase. Nu-mi venea să rîd, nici pomeneală. Eram uimit şi nu-mi puteam lua ochii de la el.

Musafirii beau ceai cu rom, care mirosea a coji arse de ceapă, şi feluritele băuturi pregătite de bunica — una galbenă ca aurul, alta negricioasă ca dohotul şi alta verde. Mîncau dulceţuri, cozonac, turte de miere cu mac... Năduşeau, gîfiiu şi o tot lăudau pe bunica. După ce se ghiftuiau, se așezau frumos pe scaunele înșirate pe lîngă pereţi, roşii la faţă şi umflaţi ţifoi, apoi se rugau cu glasuri leneşe de unchiul Iakov să cînte ceva.

Unchiul Iakov se apleca peste ghitară şi începea să zdrăngănească din strune şi să cînte din gură, plicticos, cu vocea lui strepezită :

*O făcurăm şi noi lată
De a mers buhu-n lumea toată.
În Kazanul depărtat
Şi cucoana ne-a aflat...*

Mie mi se părea un cîntec tare trist, iar bunica îl ruga :

— Mai bine ne-ai cînta altceva, Iaşa. Un cîntec din cele adevărate, ştii tu... Mai ţii minte, Motria, cîntecele de pe vremea noastră ?

Spălătoreasa, netezindu-și rochia foșnitoare, spunea cu importanță :

— Acu, drăguțo, e altă modă în lume...

Unchiul Iakov căta la bunica cu ochii mijiți, de parcă se afla hăt departe, și își urma netulburat zdrăngăneala-i plicticoasă și cîntecul fără nici un haz.

Bunicul șușotea tainic cu ceasornicarul, arătîndu-i ceva pe degete, iar el, cu sprînceana ridicată spre mama, încuviința din cap, în vreme ce fața-i apoasă parcă se topea, schimbîndu-se neîncetat, fără să-mi dau seama cum.

Mama ședea întotdeauna între frații Sergheev, vorbind încet și serios cu Vasili, care îi răspundea oftînd :

— Da-a... La asta ar trebui să ne gîndim...

Viktor zîmbea mulțumit, ca omul după ce s-a ospătat pe săturate, hîrșîia cu picioarele sub scaun și din cînd în cînd se pornea din senin să cînte cu glasul lui pițigăiat :

— Andrei-papă, Andrei-papă...

Toți ceilalți amuțeau uluiți și se holbau la el, și atunci spălătoreasa îi lămurea cu mîndrie :

— Asta i-a rămas de la tiatru, că acolo se cîntă așa...

Au fost la noi două sau trei asemenea petreceri, care mi-au rămas multă vreme în minte din pricina plictiselii lor apăsătoare.

Apoi, într-o duminică, îndată după liturghie, ceasornicarul veni singur în vizită. Eram în odaie la mama și tocmai o ajutam să scoată mîrgeluțele de pe o cusătură care se destrămase, cînd ușa se deschise deodată și bunica își arată fața speriată, vestind mamei cu o șoaptă răsunătoare :

— Varia, a venit ! după care se făcu nevăzută, la fel de iute.

Mama nu tresări și nici nu se mișcă din loc. La puțină vreme, ușa se deschise din nou. Bunicul se opri în prag și-i spuse mamei cu un glas de zile mari :

— Îmbracă-te, Varia, și hai încoace !

Fără să se ridice de la locul ei, mama îl întrebă :

— Unde ?

— Hai, odată, pentru numele lui Dumnezeu ! Nu te mai împotrivi. E un om așezat, priceput în meseria lui și o să-i fie un tată bun lui Lexei...

Bunicul vorbea măreț și apăsător, netezindu-și cu palmele haina pe șolduri, iar coatele îi zvicneau spre spate, de parcă brațele dădeau să se întindă înainte, fără voia lui, și el li se împotrivea cu îndârjire.

— Asta n-o să se-ntîmple, ți-am mai spus, îi curmă vorba mama, cu liniște.

Bunicul făcu un pas spre ea, aducînd mîinile înainte, ca un orb, se aplecă puțin și hîrîi, zbîrlindu-se tot :

— Haide, că altfel te duc eu... Te duc de pînă...

— Mă duci ? întrebă mama, ridicîndu-se. Galbenă la față, cu ochii îngustați de te cuprindea spaima, își smulse cît ai clipi bluza și fusta de pe ea, rămînînd doar în cămașă.

Pe urmă se apropie de bunicu și-i spuse :

— Hai, du-mă !

Dezvelindu-și colții ca un dulău și amenințînd-o cu pumnul, bunicul icni :

— Varvara, îmbracă-te !

Mama îl împinse în lături cu mîna și se apucă de clanța ușii :

— Haidem, ce mai stai !

— O să te afurisesc, o amenință în șoaptă bunicul.

— Nu mi-e frică. Hai odată !

Și deschise ușa. Bunicul o prinse de poala cămășii și, căzînd în genunchi în fața ei, îngăimă :

— Varvara, împielițato, te nenorocești... Nu mă rușina...

Apoi scînci jalnic :

— Ma-aică, ma-aică...

Bunica îi și aținea calea mamei, dînd din mîini, alungînd-o îndărăt în odaie ca pe o găină și bombă-nînd printre dinți :

— Varka, proasto, ce faci ? Înapoi, nerușinato !

După ce o împinse înăuntru, puse cîrligul la ușă și se aplecă asupra bunicului, ridicîndu-l cu o mînă, în vreme ce cu cealaltă îl amenința :

— Of, diavol bătrîn și lipsit de minte !

Îl așază pe o canapea, dar bunicul se lăsă moale ca o păpușă de cîrpă, deschizînd gura larg și bălăbănindu-și într-o parte și în alta capul. Bunica îi strigă mamei :

— Îmbracă-te odată !

Ridicîndu-și lucrurile de pe jos, mama spuse :

— Nu mă duc după el, mă auziți ?

Bunica mă împinse de pe canapea :

— Adu un ulcior de apă. Hai, fuga !

Vorbea încet, aproape în șoaptă, liniștit și poruncitor. Am ieșit în tindă. În odăile din față se azeau pași grei, măsurați, în odaia mamei răsună glasul ei :

— Mîine plec !

Am intrat în bucătărie și m-am așezat la geam, parcă toropit de somn.

Bunicul gemea și se smiorcăia, bunica bombănea. Apoi se auzi o ușă trîntită și se făcu o liniște sinistră. Aducîndu-mi aminte după ce am fost trimis, am luat apă din găleată cu un ulcior de aramă și am ieșit în tindă. Din odăile din față își făcu apariția ceasornicarul, cu capul plecat, netezindu-și cu mîna căciula de blană și icnînd. Bunica, cu brațele împreunate pe pîntec, zise încetișor, temenindu-se în spatele lui :

— Știi și dumneata — dragoste cu sila nu se poate...

Ceasornicarul se împiedică de pragul cerdacului și coborî glonț în curte. Bunica își făcu cruce și începu să tremure toată — ori că plîngea, ori că rîdea.

— Ce-i cu tine ? am întreat-o, venind în fugă lîngă ea.

Bunica îmi smulse ulciorul din mîină, stropindu-mă pe picioare, și strigă :

— Unde, mă rog, te-ai dus după apă ? Încuie ușa !

Și se duse în odaia mamei. Eu m-am întors iar în bucătărie, ca să le ascult cum oftează, gem și bombănesc amîndouă alături, de parcă s-ar fi străduit să mute din loc greutatea peste puterile lor.

Era o mîndrețe de zi. Prin cele două geamuri năpădite de flori de gheață, se strecurau piezișe razele

soarelui de iarnă. Pe masa așezată de prînz licăreau stins blidele cositorite și două clondire : unul cu cvas galben-roșietic, celălalt cu vodca bunicului, de un verde întunecat, dreasă cu salvie de cîmp și pojarniță. Prin ochiurile topite în gheața de pe geamuri se vedea afară omățul orbitor de pe acoperișuri ; cușmele-i argintii de pe stîlpii gardului și de pe căsuța graurilor scînteiau și ele în soare. Pe prichiciul ferestrelor, în coliviile lor aurite de soare, se zbenguiau păsărelele prinse de mine : ciripeau cu voioșie scatii îmblînziți, bombăneau botgroși, se întrecea în triluri un sticlete. Numai că ziua asta veselă și bătută-n arginturi nu-mi aducea nici o bucurie, nu-mi trebuia. Totul mi se părea de prisos. Mi se cășună deodată să le dau drumul păsărelelor și am început să iau jos coliviile. Pe neașteptate, bunica intră într-un suflet, pocnindu-se cu palmele peste șolduri, și se repezi ocărînd, spre cuptor.

— Ptiu, afurisiților, firea-ți să fiți ! Iar tu, Akulino, ajunseși bătrînă și toantă...

Scoțînd din cuptor plăcinta de duminică, îi ciocăni coaja cu unghia și scuipă în lături, plină de năduf.

— S-a făcut iască ! Poftim, ca să vezi : adică eu o pusei la încălzit ? ! Ptiu, diavolilor, să pieriți din ochii mei ! Și tu ce te holbezi așa la mine, huhurezule ? Of, ce-aș mai da cu voi toți de pămînt !

Începu să se smiorcăie bosumflată, tot întorcînd plăcinta pe o parte și pe alta, încercîndu-i coaja, în vreme ce lacrimi amare picurau cu zgomot pe aluatul uscat.

Curînd, veniră bunicul și mama, iar bunica azvîrli plăcinta pe masă, de zăngăniră toate cele.

— Ete ce-am pățit din pricina voastră, firea-ți voi să fiți !

Mama, veselă și liniștită, o cuprinse în brațe, rugînd-o să nu-și mai facă sînge rău, iar bunicul, istovit și posomorît, se așeză la masă. Punîndu-și șervetul la gît, bombănea, clipind de soare din ochii lui umflați :

— Lasă, nu-i nimic, am mîncat noi și plăcinte bune ! Dumnezeu e cam zgîrcit : plătește pentru ani întregi

cu cîte o clipă... Și nici nu vrea să știe de dobîndă. Hai, Varia, șezi și tu... Nu-i nimic.

Parcă-și pierduse mințile : în tot timpul mesei vorbi de Dumnezeu, de Ahab cel păcătos, de menirea grea sortită unui părinte, pînă ce i se acri bunicăi, care i-o retează pe loc :

— Vezi-ți de mîncare și mai taci odată...

Mama glumea și ochii ei limpezi scînteiau voioși.

— Ce, adineaori te-ai speriat ? mă întrebă ea, înghiontindu-mă ușor.

Nu, nu mă speriasem prea tare. În schimb acum, nu pricepeam nimic și nu mă simțeam în largul meu.

Masa se lungi tare mult, ca întotdeauna de sărbători, obositor de mult, și toți păreau cu desăvîrșire alții decît cei care, abia cu o jumătate de ceas în urmă, țipau unul la altul pe întrecute, gata să se ia de păr, ori plîngeau cu hohote. Parcă nici nu-mi venea să cred că ei făceau toate astea fără gînd de joacă și că le era cumva greu să plîngă. Lacrimile, răcnetele, suferințele pe care și le pricinuiau unii altora izbucneau atît de des și se potoleau atît de iute, încît ajunsesem să mă obișnuiesc. Nu mă mai răscoleau și aproape că nici nu mă mai sinchiseam de ele.

Abia mult mai tîrziu am înțeles că rușii, din pricina sărăciei și a vieții cumplite pe care o trăiesc, își fac din durere o petrecere, jucîndu-se cu ea ca niște copii, și că doar arareori se rușinează cu nenorocirile lor.

Cînd toată viața se scurge cenușiu, pînă și nenorocirea e o sărbătoare, pînă și focul o petrecere : pe un chip șters, și o zgîrietură e o podoabă...

XI

După povestea asta, mama se împuternici, se îndreaptă parcă de umeri și deveni adevărata stăpînă a casei. Bunicul se ținea deoparte, umbla dus pe gînduri, smerit, de-ai fi zis că nici nu mai era el.

Aproape nici nu mai ieșea din casă. Ședea singuratic în pod la el, tot citind dintr-o carte tainică, pe a cărei scoartă scria : „Însemnările tatălui meu“. Păstra cartea în sipetul ferecat cu lacăt și, în câteva rînduri, am văzut cu ochii mei cum se spăla pe mîini înainte să o scoată de acolo. Era o carte groasă, de format mic, în scoarte roșietice de piele. Pe foaia albăstruie de dinaintea titlului se vedeau niște slove chisnovate, așternute cu o cerneală spălăcită de trecerea anilor : „Stimatului Vasili Kașirin, cu mulțumiri, întru prietenească amintire“, sub care era o iscălitură — un nume mai puțin obișnuit, și o parafă înfățișînd o pasăre în zbor. Bunicul deschidea cu băgare de seamă scoarțele grele, își punea ochelarii cu ramă de argint și se uita îndelung la iscălitură, tot încrețind nasul, ca să-și așeze ochelarii ca lumea. Îl întrebam adesea ce fel de carte e asta și el glăsuia sfătos :

— N-ai nevoie să știi ! Așteaptă ! Cînd am să mor, ți-o las ție. Și șuba de raton tot ție ți-o las.

Acum se arăta mai blind și mai zgîrcit la vorbă cu mama, asculta mai cu luare-aminte ce-i spunea ea, privind-o cu niște ochi scînteietori ca ai lui nenea Piotr, și se tot apăra cu mîna, bombănind :

— Fie ! Fă cum crezi...

Avea adunate prin sipele o sumedenie de straie nemaivăzute : fuste de stofă, pieptare de atlas, sarafane de mătase țesute cu fir de argint, podoabe de cap bătute cu mărgăritare, broboade și scufe în culori vii, salbe de-ale mordvinilor grele de galbeni, șiraguri de nestemate. Lua la nimereală din ele cît cuprindea cu brațul, și le ducea în odăile mamei, unde le răsfața pe scaune și pe mese. Mama se minuna, privindu-le.

— Pe vremea noastră, spunea bunicul, veșmintele erau mult mai mîndre și mai bogate decît azi. Veșmintele erau mai bogate, iar viața mai simplă și mai frumoasă ! S-au dus vremurile celea și nu se mai întorc ! Ia încearcă-le tu, hai, gătește-te...

Într-o asemenea zi, mama trecu în odaia vecină și curînd se întoarse gătită într-un sarafan albastru, cusut

cu fir, și cu o podoabă de mărgăritare în păr. Plecîndu-se adînc înaintea bunicului, îl întrebă :

— Îmi șade bine, taică și stăpîne ?

Bunicul mormăi de plăcere, se luminează la față și o cercetă de jur împrejur, desfăcîndu-și mîinile a mirare și mișcînd din degete. Într-un tirziu, îngăimă ca prin vis :

— Ehei, Varvara, de-ai avea bani mulți și oameni cumsecade în jurul tău...

Acum, mama locuia în cele două odăi din față și primea adesea musafiri. Mai des decît alții veneau frații Maximov : Piotr, un ofițer tare chipeș, cu o barbă aurie, bogată și cu ochi albaștri, în fața căruia mîncasem bătaie de la bunicul, în ziua cînd l-am scuipat pe chelie pe boierul cel bătrîn, și Evgheni, înalt și el, dar cu picioarele subțiri, cu fața palidă și cu o bărbuță neagră și ascuțită. Avea ochii negri ca două prune, purta o haină verzuie, cu nasturi de aur și cu zorzoane de fir pe umerii mici. Își arunca mereu părul lung și cîrlionțat de pe fruntea îngustă și netedă cu o mișcare îndemînatică din cap... Zîmbea îngăduitor și veșnic povestea cîte ceva cu glasul lui cam asurzit, începîndu-și vorba la fel de fiece dată :

— Să vedeți, eu unul cred că...

Mama îl asculta, zîmbind, cu ochii pe jumătate închiși. De multe ori îl întrerupea :

— Ce copil ești, Evgheni Vasilievici. Să-mi fie cu iertare...

Ofițerul se plesnea peste genunchi cu palma-i lată, exclamînd :

— Chiar că-i copil, zău așa...

Sărbătorile Crăciunului trecură cu multă larmă și veselie. Mama avea aproape seară de seară musafiri mascați. Se masca și ea, de obicei mai bine decît toți, și pleca împreună cu ei la petrecere.

Întotdeauna cînd ieșea pe poartă în ceata pestriță a musafirilor, casa parcă se cufunda în pămînt : peste tot se lăsa o liniște apăsătoare, o plictiseală plină de

temeri ascunse. Bunica plutea prin odăi aidoma unei giște trupeșe, rînduind ce era de rînduit, în vreme ce bunicul, cu spatele lipit de faianța sobei, spunea pentru sine :

— Bine... fie ! Om trăi și-om vedea...

După sărbători, mama ne duse, pe mine și pe Sașa al unchiului Mihail, la școală. Taică-său se însurase iar și maică-sa de-a doua, care nu l-a putut suferi pe Sașa din prima zi, îl ținea numai în bătai. La stăruințele bunicăi, bunicul îl luă pe Sașa la noi. La școală am umblat cam vreo lună de zile și din tot ce ne-au învățat acolo, țin minte numai că la întrebarea :

— Cum te cheamă ?

Nu era voie să răspunzi :

— Peșkov !

Trebuia să spui :

— Mă cheamă Peșkov !

Nu era voie nici să-i spui învățătorului :

— Măi frate, tu nu mai țipa așa la mine, că tot nu mă sperii...

De la bun început, mie nu mi-a plăcut la școală, dar vărul meu era foarte mulțumit : și-a găsit la iuțeală prieteni, asta pînă într-o bună zi, cînd a ațipit în timpul lecției și deodată a strigat prin somn :

— Nu mai fa-ac !

După ce l-au trezit, a cerut voie pînă afară, în vreme ce băieții rîdeau să se prăpădească pe seama lui. A doua zi, în drum spre școală, cînd coboram în rîpa de lîngă piața Sennaia, Sașa se opri în loc și-mi spuse :

— Tu du-te singur, că pe mine nu mă mai prind pe-acolo ! Mai bine mă plimb.

Zicînd acestea, se lăsă pe vine, îngropă grijuliu legătura de cărți în zăpadă și dus a fost... Era o zi senină de ianuarie, soarele de argint scînteia peste tot și eu îl pizmuiam din adîncul sufletului pe Sașa. Mi-am luat însă inima în dinți și m-am dus la școală, fiindcă nu voiam să o amărăsc pe mama. Cărțile îngropate de Sașa în zăpadă n-au mai fost de găsit,

firește, așa încît a doua zi el avea toată îndreptățirea să nu dea pe la școală. În schimb, a treia zi auzi și bunicul de isprava asta.

Ne-au judecat pe amîndoi. În jurul mesei din bucătărie ședeau bunicul, bunica și mama, și ne descoseau pe îndelete. Țin minte cît de caraghios răspundea Sașa la întrebările bunicului :

— Și cum de nu nimerești tu la școală. hai ?

Privind cu ochii lui blînzi drept în ochii bunicului, Sașa spuse fără grabă :

— Am uitat unde e.

— Ai uitat ?

— Da. Am căutat-o, am tot căutat-o, și degeaba...

— Păi de ce nu te-ai ținut de Lexei, că el n-a uitat.

— Aăă... m-am pierdut de el...

— De Lexei ?

— Zău.

— Cum așa ?

Sașa rămase o clipă pe gînduri, apoi spuse cu un oftat :

— Era viforniță mare. Nu vedeai la doi pași !

Toți izbucniră în rîs, doar fusese vreme senină și liniștită. Sașa zîmbi sfios și el. Bunicul îl tot încolțea cu întrebările :

— De ce nu l-ai ținut de mînă, ori de cingătoare ?

— Păi... l-am ținut, dar m-a smuls vîntul, îl lămurii Sașa.

Vorbea tărăgănat, ca unul care nu mai are nici o porțiță de scăpare. Mă simțeam tare stîngenit, auzindu-i minciunile gogonate. Nu foloseau la nimic și mă minunam de încăpățînarea lui.

Am mîncat bătaie amîndoi și bunicul a tocmnit pe cineva să ne însoțească. Era un fost pompier, un bătrîn cu mîna ruptă, care trebuia să vegheze ca Sașa să nu se abată de la calea cea dreaptă a învățaturii. Asta însă nu folosi la nimic. Chiar a doua zi, ajungînd la rîpă, Sașa se lăsă deodată la pămînt, își scoase un pîslar, azvîrlindu-l cît colo, făcu la fel și cu celălalt,

apoi o zbughi prin piață, numai în ciorapi. Bătrînelul, oftînd din greu, se repezi să culeagă pîslarii și pe urmă, speriat cum era, mă duse acasă.

Bunicul, bunica și mama colindară toată ziua orașul în trăsură, căutîndu-l pe Sașa. Abia tîrziu, seara, îl găsiră la cîrciuma lui Cirkov, de lîngă mînăstire, unde juca, înveselind mușteriii. Îl luară acasă și nici măcar nu-l bătură, puși în încurcătură de tăcerea lui îndărătnică : culcat pe cuptor, lîngă mine, cu picioarele în sus. Sașa își tîrșia tălpile de tavan, și-mi spunea încetișor :

— Maștiha nu mă iubește, tata nu mă iubește, bunicul nu mă iubește — cum să trăiesc eu alături de ei ? Lasă, o întreb pe bunica unde-și au sălașul tilharii și-o să fug la ei... Atunci să vedeți voi cine-i Sașa... Vrei să fugim amîndoi ?

Nu, nu puteam să fug cu el. Aveam alte griji : hotărîsem să mă fac ofițer cu barbă mare, bălaie, și pentru asta era musai să învăț carte. Cînd i-am mărturisit lui Sașa gîndul meu, el a stat puțin de-a chibzuit și m-a încuviințat pe deplin :

— Și asta-i bine ! Cînd ajungi tu ofițer, eu o să fiu demult căpetenie de ceată și tu o să trebuiască să mă prinzi... și unul dintre noi o să trebuiască să-l omoare pe celălalt sau să-l ia prins. Eu n-o să te omor, să știi.

— Nici eu pe tine !

Am rămas înțeleși.

Mai apoi veni bunica, se urcă pe cuptor la noi și, privindu-ne cu duioșie, zise :

— Ce-i, șoriceilor ? Of, bieți orfani, puișori sărmani !

După ce ne cîină cît ne cîină, se porni cu ocările pe maștiha lui Sașa — grăsanca de tușa Nadejda, fata unui cîrciumar. De la ea trecu la toate mamele vitrege și la toți tații vitregi de pe lume și, pentru că veni vorba, ne istorisi cum înțeleptul pustnic Iona, pe cînd mai era încă un băietan, a chemat-o la judecata Domnului pe maștiha lui, soața lui tătîne-său, care era de fel din Uglici și se îndeletnicea cu pescuitul la Belozero.

*Tinăra-i nevestă îi veni de hac :
Îi turnă în bragă fiertură de mac.
Și-apoi, cind bărbatul de somn fu răpus,
Într-o luntrișoară ca-n coșciug l-a pus,
Apucă o vislă și visli de zor
Către largul apei, la cel anafor,
Rivnind să se știe degrabă vădană,
Bărbatul să-și piardă în neagra bulboană.
Dormea bietul om ca piatra din prund
Și taman ca piatra s-a dus pîn-la fund.
Împlinindu-și gîndul ei nelegiuit
Hai înot la mal — și țin'te jelit...
Se bocea, vicleana, părul și-l smulgea,
Lumea strînsă-n preajmă lesne amăgea,
Că înfiorată de-atîta năpastă
Căta să aline tinăra nevestă :
— Greu tain pe lume să rămii vădană —
Și parcă deunăzi erai o codană !
Dar tu lasă jalea — Cel-de-Sus ne știe
Toți sîntem ai lui, orice-ar fi să fie...*

*Singur Ionușko, rămas fără tată,
Nu credea maștîhăi lacrima spurcată.
Pe inima-i vie mîna că punea
Și cu gura arsă, orfanul grăia :*

*— Tu, vitregă mumă, soarta mea avană,
Pasăre de noapte, maștîhă vădană,
Lacrimilor tale nu le dau crezare,
Inima în piept veselă-ți tresare !
Domnului să cerem dreaptă judecată,
Neagra îndoială ne curme pe dată :
S-azvîrlim spre ceruri jungher credincios
El s-aducă moarte celui mincinos !*

*Vicleana maștîhă cum îl auzea,
De oarbă minie pieptu-i clocotea.
Ochii de jăratec scăpărau scintei.
De venin și fiere era vorba ei :*

*— Tu pui de năpîrcă, tu lepădătură,
Dintr-aste veninuri mesteci tu în gură ?...*

*Mulțimea din preajmă amușise toată
Simțind că la mijloc nu-i treabă curată.
Fără de zăbavă, ținură toți sfat,
Datina bătrână cum i-a învățat.
Un pescar cărunț păși înainte
Câtă împrejur cu luare-aminte
Și spre cei de față cuvântă sfătos :*

*— Oameni buni să-mi dați jungher credincios,
Să-l azvîrl în ceruri — fie cu folos ! —
El s-aducă moartea celui mincinos...*

*Nici nu sfîrșea bine vorba ce grăia
Jungher credincios în mină avea
Și din mina lui — credincios jungher
Ca o rîndunică se pierdea în cer...
Răsufla în preajmă aprigă tăcere
Așteptînd județul în a lui cădere.
Cu fața spre cer, cu pleata în vînt
Așteptau județul fără de cuvînt...
Noaptea se-ndesi, în mușenii grea.
Al dreptății sol tot mai zăbovea.
Către un tirziu, bolta-ntunecată
Clipi dintr-o geană roșe-sîngerată.
Se-nfoia maștiha. Ochii ei haini
Rideau cu trufie de izbîndă plini.
Numai că deodată, rîndunea din cer
S-arătă vederii cumplitul jungher,
Inima-i străpunse în zbor prăvălit.
Pedepsind omorul de ea săvîrșit.*

*Mulțimea cînd vede cereasca dreptate
Cade în genunchi și mătănii bate
Laudă aduce Domnului Cristos
Care din cer cată și spre noi, în jos.
Iar pe Ionușko, orfanul de tată,
Pescarul mi-l ia de mină îndată
Și-l duce la schit, Domnului slujească
Domnului închine viața-i pămîntească...¹*

¹ În satul Kohupanovka, din gubernia Tambov, județul Borisoglebsk, mi s-a întîmplat să aud o altă variantă a acestei legende : jungherul îl ucide pe fiul vitreg, drept pedeapsă că și-a clevetit maștiha (N. aut.)

A doua zi, m-am trezit plin tot de pete roșii : aveam vărsat. M-au dus în fund, în odăița din pod, și am zăcut acolo vreme îndelungată, ca și orb, legat țeapăn cu feșe late de mâini și de picioare. Aveam vedenii de groază, ba de la o asemenea vedenie era să mi se tragă și moartea. Nu venea decît bunica la mine. Îmi dădea de mîncare cu lingurița, ca la copiii mici, și îmi spunea povești nesfîrșite, veșnic noi. Într-o seară, cînd eram pe vindecate, încît scăpasem de feșe și aveam doar mîinile în niște mînuși anume, ca să nu mă zgîrii pe obraz, bunica întîrzia să vină, nu știu de ce. Cuprins de îngrijorare mi se năzări deodată că o văd zăcea după ușă, în pragul colbuit al podului, cu fața în jos și brațele zvîrlite în lături, cu o tăietură adîncă la gît, întocmai ca la nenea Piotr. Iar dintr-un ungher întunecat și plin de praf călca tiptil spre ea o pisică uriașă, cu ochi verzi și lacomi...

Am țîșnit din pat, m-am repezit cu umerii și picioarele în geam și-am sărit afară, nimerind într-un troian de zăpadă. În seara aceea mama avea musafiri și nimeni n-a auzit zgomotul de geamuri și cercevele sfărîmate... Și am zăcut acolo destul de mult. Nu mi-am rupt gîtul, doar mi-am scrîntit brațul din umăr și m-am tăiat în cioburi. În plus, am rămas cu picioarele țepele și vreo trei luni am zăcut în pat nemișcat. Zăceam și trăgeam cu urechea la viața din casă, cu fiecă zi tot mai zgomotoasă : jos, ușile se trînteau tot mai des și forfoteau o sumedenie de oameni.

Vifornite urîcioase își tîrau pașii triști peste acoperiș ; dincolo de ușa odăiței mele, vîntul se plimba în voie prin pod, prohodea în gura hornului și zgîlția ușița sobei... Ziua croncăneau ciorile, noaptea, din liniștea adîncă a cîmpiilor se auzea urletul jalnic al lupilor... În tot noianul acesta de sunete creștea și se forma sufletul meu. Apoi, primăvara sperioasă privi sfios pe fereastră... Ochiul scînteietor al soarelui de martie se făcea din zi în zi mai prietenos... Pe acoperiș și în pod se porniră să miaune și să urle cotoii, foșnete de primăvară răzbăteau peste tot... Țurțurii de

cristal ai streșinii cădeau cu zgomot, de pe coama acoperișului luneca zăpada muiată, dangătul clopotelor răsună mai puțin decît în iarnă.

Bunica venea mereu să mă vadă și vorba ei mirosea tot mai răzbit a vodcă... De la o vreme, aducea cu ea un ceainic mare, alb, îl ascundea la mine sub pat și-mi făcea cu ochiul :

— Să nu mă spui tartorului de bunicu-tău, suflețelule.

— Păi tu de ce bei ?

— Ia mai taică-ți gura ! O să te faci mare și-ai să afli tu...

Trăgea o dușcă bună din burluiul ceainicului, se ștergea cu mîneca la gură, zîmbea blajin și mă întreba :

— Uite, domnișorule ! Despre ce ți-oi fi povestit ieri, mai ții minte ?

— Despre tata.

— Ce anume ?

Și după ce-mi aminteam, povestirea ei frumoasă și închegată pornea să curgă lin, ca un pîrîiaș.

Într-una din zile se apucase singură să-mi vorbească de tata : veni de jos trează, amărîtă și ostenită, și-mi spuse :

— Află că l-am visat pe taică-tău. Se făcea că umbla fluierînd pe cîmp, cu o nuielușă de nuc în mînă, și un cîine bălțat se ținea după el : alerga, alerga, de i se bălăbănea limba scoasă afară de un cot... Nu știu cum, dar de la o vreme îl visez cam des pe Maxim Savva-teici : pesemne că n-are liniște acolo suflețelul lui și că-i stingher...

Cîteva seri de-a rîndul îmi tot spuse despre tata — o poveste la fel de atrăgătoare ca toate povestirile ei.

Tata era feciorul unui soldat care ajunsese ofițer și fusese surghiunit în Siberia din pricina purtării lui nemiloase față de inferiori. Acolo, pe undeva prin Siberia, s-a născut tata. Încă din copilărie a dus o viață grea și adesea fugea de acasă. Într-o zi, bunicul l-a căutat prin pădure cu cîinii, ca pe un iepure. Altă

dată, l-a înhățat și l-a bătut atît de crunt, încît i l-au smuls vecinii din mîini, ascunzîndu-l la ei.

— Aștia mici mănîncă totdeauna bătaie ? am întrebat, și bunica mi-a spus liniștit :

— Totdeauna !

Mama i s-a prăpădit de tînră și cînd tata a împlinit nouă ani, s-a prăpădit și bunicul. Atunci l-a luat să-l crească nașu-său, de meserie tîmplar, care l-a înscris în rîndul tîmplarilor din Perm. S-a apucat să-l învețe meseria, dar tata a fugit de la el. O vreme a fost călăuză de orbi pe la iarmaroace, iar la șaisprezece ani a ajuns la Nijni și s-a tocmnit la antreprenorul cu lucrările de tîmplărie pentru vapoarele lui Kolcin. La douăzeci de ani era tîmplar de mobilă și tapițer priceput. Atelierul unde lucra stătea vecin cu casele bunicului de pe strada Kovaliha.

— Pe-atunci, gardurile nu erau prea înalte și oamenii s-arătau descurcăreți, spuse cu tîlc bunica, rîzînd încetișor. Într-o zi culegeam cu Varia zmeura din grădină, cînd deodată, ce să vezi ? Taică-tău, hop ! sare gardul. M-am și speriat : venea printre meri, o cruce de voinic, în cămașă albă și niște pantaloni de catifea, dar desculț și în capul gol, cu părul lung, legat cu o curelușă îngustă. Venea să mi-o ceară pe Varia — păi ce crezi ! Îl mai văzusem eu trecînd pe sub ferestrele noastre și de fiecare dată îmi ziceam în sinea mea : „De, mîndru flăcău !“ Cum s-a apropiat, l-am întrebat : „Ce ți-o fi, voi-nice, că nu vii pe poartă, ca oamenii ?“ El, nici una nici două, mi-a căzut în genunchi. „Akulina Ivanovna, zice, uite-mă-s : stau în fața dumitale cu sufletul deschis, și uite-o și pe Varia ! Ajută-ne să ne luăm, pentru numele lui Dumnezeu !“ Am rămas trăsniță, auzindu-l, și parcă-mi pierise și graiul. Maică-ta, ce crezi ? S-a ascuns pe după meri, vicleana, roșie la față ca zmeura, cu ochii în lacrimi, și-i tot făcea semne cu mîna. „Măi, să fie ! zic. Păi ce v-a venit ? Tu ești în toate mințile, Varvara ? Și tu, flăcăule, stai și cugetă, zic : oare fata asta e

pentru tine ?" Pe atunci, bunicu-tău era bogat bine, că încă nu făcuse împărțeala între copii : avea patru rînduri de case, bani, și oamenii îl țineau în mare cinste, că tocmai primise pălărie cu galon și mondir în semn de prețuire, unde se afla de nouă ani în șir staroste de breaslă. Și era mîndru nevoie mare bunicu-tău ! Ei, le-am spus ce se cuvenea să le spun, numai că tremuram și eu de frică. Mi-era și milă de ei, zău așa ! Se făcuseră amîndoi negri la față... Atunci, taică-tău mi-a spus : „Eu, zice, știu că Vasili Vasilievici n-are să mi-o dea pe Varia de bună voie, așa că mi-am pus în gînd s-o fur. Dar matale să ne ajuți !” Adică taman eu ! Să-i ajut, auzi ? Ridicasem mîna să-i ard una și el nici nu s-a ferit măcar. „Poți să dai și cu pietre în mine, zice, numai ajută-ne ! Că eu de Varia nu mă las !” Varvara s-a apropiat și ea, i-a pus mîna pe umăr și zice : „Păi noi, dacă-i vorba, ne-am luat de mult, încă din mai. Rămîne doar să ne cununăm !” Pe mine parcă m-a lovit trăsnetul, nu alta !

Bunica începu să rîdă de se zguduia toată, trase tabac pe nas, își șterse lacrimile și urmă, oftînd fericită :

— Tu încă nu pricepi ce-nseamnă să te iei cu cineva și ce-nseamnă să te cununi. Ei, să știi de la mine, e mare nenorocire cînd o fată fără cununie naște un plod ! Să-ți intre bine în cap, și cînd te faci mare să nu ademenești fetele, că săvîrșești un păcat de moarte, nenorocești fata pe veci și copilașul se cheamă că-i copil din flori. Vezi, bagă de seamă și nu uita ce-ți spun eu acum. Tu, în viața ta să ai milă de muieri și să le iubești din suflet, nu numai cît ți-e placul. Eu te-nvăț de bine, așa să știi !

Rămasc o vreme dusă pe gînduri, legănîndu-se în-țetisor pe scaun. Apoi tresări și își urmă vorba :

— Ei, ce era să fac ? Lui Maxim i-am dat un bobîrnac pe frunte și pe Varvara am tras-o nițel de cozi. Că flăcăul mi-a spus o vorbă tare cuminte : „Cu bătaia, zice, nu îndrepti nimica !” Varvara a sărit și ea

cu gura : „Mai bine te-ai gândi întâi ce-i de făcut, zice, lasă bătaia la urmă !“ L-am întrebat pe Maxim : „Bani ai ?“ „Am avut, zice, da' i-am cumpărat inel Variei“. „Păi cât ai vândut ? Trei ruble ?“ „Nu, zice, aproape o sută“. Pe atunci banii erau scumpi și lucrurile tare ieftine. Mă uitam la ei doi, la maică-ta și la taică-tău, și-mi ziceam : „Copii, fără minte, zău așa !“ Și maică-ta de colo : „Inelul, zice, l-am ascuns sub o scîndură din dușumea, ca să nu mi-l vezi matale. La nevoie, putem să-l vindem !“ Copii în lege, zău ! Cum-necum, ne-am înțeles să se cunune peste o săptămînă și să vorbesc eu cu popa tot ce trebuie. După asta m-a pălit un plîns, Doamne, Doamne ! Tremura și inima din mine, de frica lui bunicu-tău. Varia se temea și ea... Eh, pînă la urmă am pus noi totul la cale.

...Numai vezi, avea taică-tău un dușman, un meșter dintr-ai lui tare hain la suflet. Asta mirosise cam de mulțitor care-i treaba și stătea cu ochii pe noi, pe cîteșitrei. În ziua hotărîtă am gătit-o pe Varvara, că atîta fată aveam, cu tot ce-i strînsesem în ladă mai bun și am scos-o pe poartă. După colț aștepta o trăsură cu trei cai. Varia s-a urcat în trăsură, Maxim a scos un șuierat voinicesc și — pe-aici ți-e drumul ! Ei, pe cînd mă întorceam eu acasă, cu fața muiată de lacrimi, numai că-mi iese înainte meșterul cu pricina și-mi spune mișelul : „Eu, zice, am suflet bun și nu vreau să stau în calea fericirii lor, dar matale Akulina Ivanovna, să-mi dai pentru asta cincizeci de ruble !“ De unde să am eu bani ? Nu îndrăgeam banul și nici nu-l înnodam în colțul basmalei. De proastă ce eram, ce crezi că i-am spus ? „N-am bani, zic, și nici n-o să-ți dau !“ „Nu-i nimic, zice, doar să-mi făgăduiești că-mi dai !“ „Păi cum să-ți făgăduiesc ? De unde să-ți dau ?“ „Ehei, zice, ce, mare lucru să șterpelești cîteva ruble de la bogătanul de bărbatu-tău ?“ Eu, proasta de mine, trebuia să-l mai țiiu de vorbă, să nu-l las. Numai că eu, muiere fără minte, l-am scuipat în obraz și mi-am văzut de drum. El mi-a luat-o înainte, a dat buzna la noi în curte și a stîrnit un tărăboi...

Bunica stătea cu ochii închiși, urmîndu-și vorba printre zîmbete :

— Chiar și azi mi-e frică să-mi aduc aminte de ce-a fost atunci ! Bunicu-tău a început să urle ca o fiară ! Că de, nu-i venea de loc la îndemînă. El, de cîte ori se uita la Varia, nu-și mai încăpea în piele de mîndru ce era : „O s-o dau, zice, după un boier get-beget, unul cu patalama de boierie ! Și... cînd colo, poftim boier, poftim patalama ! Sfînta Fecioară știe ea mai bine care cu cine să se adune pe lumea asta“. Ei, se zbuciuma bunicul prin curte de parcă ardeau hainele pe el... Pe urmă i-a chemat pe Iakov și pe Mihailo, pe meșterul cel pistruiat și pe Klim vizitiul. Și numai ce văd că pune mîna pe topor, ba mai ia și o greutate de pe cîntar, aninată de o curea. Mihailo pune mîna și el pe pușcă... Pe atunci aveam niște cai ca niște zmeie și o trăsurică ușoară ca fulgul... „Of, of, îmi ziceam, să știi că-i ajung din urmă !“ Îngerul păzitor al Varvarei mi-a trimis în minte gîndul cel bun : am luat un cuțit și am crestat șleurile la orcicuri, lîngă hulube, doar-doar i-o lăsa pe drum. Și ce crezi ? Chiar așa s-a și întîmplat. Au sărit hulubele cît colo, cît pe ce să-l omoare pe bunicul, pe Mihailo și pe Klim... Cum-necum, au zăbovit pînă au dres hamurile și cînd au ajuns la biserică, Varia și cu Maxim stăteau în pridvor, gata cununați, slavă Domnului !

...Ai noștri au sărit la bătaie, numai că Maxim era un voinic, nu glumă, avea o putere de uriaș. Pe Mihailo l-a aruncat cît colo din pridvor, de s-a ales Mihailo cu mîna scrîntită, pe Klim l-a scărmanat bineșor de tot, iar bunicul, Iakov și meșterul cu pîra, speriați, au dat înapoi.

...Să vezi, Maxim nici la minie nu-și pierdea dreapta judecată. Și i-a spus bunicului : „Azvîrle dumneatale toporul acela, geaba mă ameninți cu el, mie nu mi-e frică. Eu sînt om pașnic, dar ce-am luat al meu rămîne, că mi-a fost hărăzit de Dumnezeu. Nimeni n-o să-mi ia înapoi. Altceva nici nu vreau de la dumneatale“ Toți s-au tras îndărăt și bunicul s-a suit în trăsură și

i-a strigat Vareii : „Rămii sănătoasă, Varvară. De azi înainte, tu nu mai ești fata mea și nu vreau să mai știu de tine. Mi-e totuna dacă trăiești, ori crăpi de foame“. Și când s-a întors acasă, a tăbărit cu ocară și cu bătaia pe mine. Eu oftam și tăceam. Asta o să treacă, îmi ziceam și ce-a fost scris să se împlinească, o să rămână ! Mai târziu, bunicul mi-a spus : „Bagă de seamă, Akulină : tu fată nu mai ai, orice ar fi, așa să știi !“ Cît despre mine știam eu ce știam : trăn-cănește tu, roșcatule, cît poțtești, că mînia e ca gheața : cum dă de căldură, gata se și topește !

Eram numai ochi și urechi. Unele lucruri din povestirea bunicăi mă uimeau. Bunicul îmi înfățișase cu totul altfel cununia mamei : e drept, el a fost împotriva și n-a mai primit-o pe mama acasă după cununie, dar cununia, zicea, nu s-a făcut pe furiș, că și el, bunicul, a fost la biserică. Nu-mi ardea să o întreb pe bunica de partea cui stă adevărul, mai ales că povestirea ei era mai frumoasă și-mi plăcea mai mult. Când îmi povestea cîte ceva bunica se legăna ca într-o luntre. Dacă spunea de lucruri triste, ori de groază, se legăna mai tare și întindea o mînă înainte, de parcă ar fi vrut să prindă ceva din aer. Închidea ochii, ascunzînd printre zbîrciturile obrazului un zîmbet abia mijit, nespus de blajin, iar sprîncenele groase îi tremurau ușor. Uneori, mă mișca pînă la lacrimi bună-tatea asta oarbă și a toate iertătoare, alteori aș fi vrut să aud din gura ei măcar o vorbă tare, ori un strigăt de mînie.

— ...La început, așa cam vreo două săptămîni, nici n-am știut unde stă Varia cu Maxim al ei, dar într-o bună zi a venit din partea ei un băiețaș, dezghețat foc, și mi-a spus. Am așteptat sîmbăta și m-am prefăcut că mă duc la vecernie, că eu la ei mă duceam. Stăteau tare departe, tocmai pe Suetinski Sjezd, într-o căsuță scundă, în fundul unei curți pline de meseriași... Curtea era murdară, răzbită de gunoaie și de larmă, dar lor nici că le păsa. Erau ca doi pisoi jucăuși care se zben-guie și torc într-una. Le-am adus și eu ce-am putut :

ceai, zahăr, crupe, dulcețuri, făină, ciuperci uscate și cîțiva bănuți, cîți am apucat pe furis de la bunică-tău, că dacă nu erau pentru mine, se cheamă că nu făceam un păcat. Taică-tău n-a vrut să ia nimic, ba s-a și supărat : „Ce, zice, ne iei drept cerșetori ?“ Varvara îi cînta și ea în strună : „Vai, mamaie, nu trebuia“ ...Atunci i-am luat și eu binișor împrejur : „Ție, prostănacule, zic, știi ce-ți sînt eu ? Mamă dată de Dumnezeu, m-auzi tu ? Iar ție, proasto, îți sînt mamă bună ! Se poate, zic, să-mi aduceți ocară asta ? Să știți de la mine : cînd cineva își supără mama aici pe pămînt, acolo sus, în cer, Maica Domnului varsă lacrimi amare !“ Auzind asta, Maxim m-a ridicat în brațe și m-a purtat pe sus prin odaie, țopăind. Puternic, nu glumă, ursul ! Iar Varka se umfla în pene ca o păuniță, mîndrindu-se cu bărbatul ei, ca și cu o păpușă nouă... Ochii îi jucau în cap și vorbea cu atîta îngîmfare de gospodăria ei, de-ai fi crezut că-i femeie în toată puterea cuvîntului. Să mori de rîs, nu alta ! La ceai m-a ospătat cu niște plăcinte în care-ți rupeai dinții și cu o brînză ca rumegușul !

...Și uite-așa au mers ele lucrurile destulă vreme. Se apropia și sorocul să te aducă pe lume pe tine și bunicul tot mut ! Îndărătnic, zgriptoroiul ! Mă duceam pe furis să-i văd. El știa, dar o făcea pe niznaiul. Poruncise la toți din casă nici să nu pomenească de Varia și nimeni nu pomenea de ea. Tăceam și eu, dar știam bine ce știam : inima de tată nu rămîne surdă un veac ! Și-a venit și clipa mult așteptată : era într-o noapte cu viforniță, afară șuiera vîntul, geamurile se zgîlțiau de parcă se îngrămădeau urșii în ele, hornul urla de-ai fi zis că mii de draci au scăpat din lanțurile lor... Noi, eu cu bunicul, eram culcați, dar somnul nu se lipea de noi. Și numai zic așa într-o doară : „Eh, rău de cel sărac într-o noapte ca asta, dar mai rău de omul cu inima zbuciumată“. Și bunicul mă întrebă pe nepusă masă : „Ia zi, cum o duc ei ?“ „Păi, n-o duc rău !“ „Da' de cine te-am întrebat ?“ mă iscodește bunicul. „De Varvara și de ginere-tu, Maxim.“ „Cum

de-ai știut că de ei întreb?“ „Ia mai scoate-ți gărgăunii din cap, zic, și mai lasă joaca asta, că n-are nici un haz, zău, taică?“ El a oftat. „Dracilor, face, draci împielitați!“ Și mai pe urmă: „Ia zi, lunganul ăsta neghiob — așa vorbea el de taică-tău — așa că-i prost?“ „Prost e cine nu vrea să muncească și trăiește pe spinarea altuia, zic, așa ca Iakov și Mihailo. Pe ei nu-i vezi? Nu fac ei umbră pământului degeaba? Cine muncește și aduce în casa asta? Tu! Păi mult ajutor ai tu din partea lor?“ Bunicul s-a pornit deodată pe ocări: mă făcea proastă, pizmașă, codoașă, și câte și mai câte... Eu tăceam. „Cum, zice, te-ai lăsat dusă de nas de unul pe care nu-l știi nici de unde vine, și nici ce hram poartă?“ Eu tăceam înainte. Abia după ce-a ostenit, am deschis gura: „Mai bine te-ai duce să-i vezi cum trăiesc ei doi, că trăiesc tare bine!“ „Prea multă cinste le-aș face, zice. Să vină ei la mine...“ Auzind asta, mi-au dat lacrimile de bucurie. El mi-a desfăcut părul, că tare-i mai plăcea să se joace cu părul meu, și-a îngăimat: „Ia nu mi te smiorcăi, toanto! Ori poate crezi că n-am suflet în mine?“ Că bunicul nostru era tare bun înainte vreme! În schimb, de când și-a vîrît în cap că nu se află altul mai deștept ca el pe lume, s-a înrăit și s-a prostit de-a binelea.

...Și uite-așa au venit ei doi la noi, maică-ta și cu taică-tău, în duminica lăsatului de sec, amîndoi înalți, frumoși, ca scoși din cutie... Și s-a oprit Maxim în fața bunicului — iar bunicul îi venea abia pînă la umăr — s-a oprit, zic, în fața bunicului și i-a spus: „Să nu care cumva să crezi, Vasili Vasilievici, că am venit la dumneata pentru zestre! Nu! Am venit să-i dau cinstirea cuvenită părintelui femeii mele!“ Vorba asta i-a mers la inimă bunicului și-a grăit cu o umbră de zîmbet: „Ehei, zice, măi tîlharule și haiducule! Ajunge cît v-ați făcut de cap! Să veniți să stați aici, cu mine!“ Maxim s-a posomorît la față și i-a întors vorba: „Să fie cum o vrea Varia, că mie mi-e totuna!“ Și, din una în alta, au început să se înțepe și nici gînd să cadă la învoială. Degeaba îi făceam eu

cu ochiul lui taică-tău și-l împungeam cu piciorul pe sub masă, că el tot ce știa spunea. Frumoși ochi mai avea : limpezi și vioși, cu sprâncenele negre ! Când i se innodau sprâncenele la mînie, ochii nu i se mai vedeau, fața i se făcea ca de piatră, îndărătnică, și atunci nu mai asculta de nimeni, afară doar de mine. Țineam la el mai mult decît la copiii mei cei buni și mă iubea la fel. Uneori se lipea de mine, mă ridica în brațe, mă purta pe sus prin odaie și-mi spunea : „Tu ești mama mea cea bună, cum ne e mumă pămîntul care ne poartă. Te iubesc mai mult decît pe Varvara !” Iar maică-ta, care pe atunci era veselă și pusă mereu pe șotii, sărea cu gura pe el și-l dojenea : „Cum de poți spune una ca asta, odraslă de Perm ce ești, neobrăzatule !” Și ne porneau tustrei pe o zbenguială, să te ții ! Bine o mai duceam atunci, sufletele ! Ei, și cum știa taică-tău să joace ! Nu-i găseai pereche ! Știa și cîntece minunate : le învățase de la orbi și orbii sînt cei mai de frunte cîntăreți !

...S-au așezat ei doi să trăiasă în căsuța din grădină și tot acolo ai venit și tu pe lume. Și drept la amiază ! Taică-tău tocmai pica la masă și tu i-ai venit în întîmpinare. Ce s-a mai bucurat, ce-a mai ȳpăit ! Pe maică-ta a copleșit-o cu mîngîierile, prostuțul ! Parcă ce mare lucru să aduci un prunc pe lume ! Pe mine m-a săltat pe umăr și m-a purtat prin toată curtea și s-a dus degrabă să-l vestească pe bunicu-tău că mai are un nepot. Pe bunicul l-a și pufnit rîsul : „Tii, că nebun mai ești, mă Maxime !”

...Numai unchii tăi nu-l aveau la inimă. Maxim nu bea, era isteț la vorbă și mare meșter în tot felul de scorneli, dar ele i-au adus pînă la urmă cumplite necazuri... Într-o bună zi, în postul mare, s-a pornit să bată un vînt, și ce să vezi ? Toată casa șuiera și duduia de-am încremenit toți, cugetînd dacă n-o fi la mijloc puterea necuratului. Bunicul o sfeclise de tot. A poruncit să aprindem candelile peste tot,

alerga buimac de colo pînă colo și striga : „Avem nevoie de o cetanie !“ Și deodată vuietul a conținut de ne-am speriat și mai rău. Doar unchiului Iakov i-a scăpărat mintea : „Să știți, zice, că-i o ispravă de-a lui Maxim !“ Mai tîrziu, Maxim a mărturisit singur că a atîrnat în ferestruica din pod tot soiul de sticle și sticlute : vîntul sufla și ele cîntau fiecare cum se pricepea. Bunicul l-a amenințat : „Ehei, Maxime, vezi să nu te trezești din nou în Siberia, cu glumele astea ale tale !“

...Într-o iarnă, s-au lăsat niște geruri nemaipomenite, că ne călcau lupii de hăt din stepă. Veneau și rupeau cîte un ciine, speriau cîte un cal, ba o dată au sfîșiat un paznic beat. Într-un cuvînt, era mare tevatură cu ei. Taică-tău lua pușca, își punea schiurile și ieșea noaptea în cîmp... Și ce să vezi ? Venea acasă cu cîte un lup, doi... După ce-i jupuia, le împăia capetele și le punea ochi de sticlă, de te umpleau fiorii cînd te uitai la ei. Într-o noapte, iese unchiu-tău Mihailo în tindă, deh, ca omul, și deodată dă buzna înapoi în odaie, cu părul măciucă și cu ochii cît cepile... Se speriasse de-i pierise și graiul. Era cu nădragii în vine, s-a încurcat în ei și a căzut cît îl știi de lung, îngăimînd abia auzit : „Lupul !“ Toți au sărit, au pus mîna pe ce s-a nimerit și s-au repezit în tindă, luminînd cu lumînare... Acolo, ce crezi ? De după o ladă se ivea într-adevăr capul unui lup ! Au sărit pe el, au tras și cu pușca, numai că lupului nici că-i păsa. Cînd s-au uitat mai bine, ce zici că era ? Doar capul împăiat și blana lupului cu labele dinainte țintuite de ladă ! Bunicul s-a făcut foc pe Maxim. Colac peste pupăză, Iakov s-a luat și el după Maxim, s-a apucat și el de șotii. Taică-tău meșterea din carton cîte o scăfirlie, cu nas, cu ochi, gură și cîlți în loc de păr, și pe urmă haida amîndoi pe stradă, el și cu Iakov, și lipeau mutrele astea fioroase pe geamurile oamenilor... Oamenii se speriau și țipau, da' păi cum... Uneori, noaptea se înfășurau în cearșafuri albe și umblau brambura. L-au speriat pe popă, popa s-a repezit pînă acasă la vardist și ăsta, dîrdîind

ca altă minune de frică, a început să zbiere după ajutor ca din gură de șarpe. Mult și-au mai făcut de cap și nu se mai astimpărau. Îi rugam să se potolească, îi ruga și Varia, ei — nimic ! Maxim rîdea și spunea : „Mai mare hazul zău, să vezi cum se sperie oamenii de o nimica toată și cum fug mîncînd pămîntul !“ Ei, poftim !

...Pînă la urmă, era cit pe ce să plătească toate astea cu viața : unchiu-tău Mihailo e leit bunicul. Se supără din te miri ce și ține supărarea. Eh, și și-a pus el în gînd să-i facă de petrecanie lui taică-tău. Odată, pe la începutul iernii, veneau ei de la o petrecere. Erau patru : Maxim, unchii tăi amîndoi și un dascăl — pe care mai tîrziu l-au dat afară din slujbă de la biserică, fiindcă a omorît în bătăi un birjar. Veneau din strada Iamskaia și l-au ademenit pe Maxim la iazul lui Diukov, chipurile să se dea cotita pe gheață. așa cum se dau băieții. L-au ademenit acolo și l-au împins într-o copcă. Ți-am mai spus eu de istoria asta...

— Bunico, de ce-s unchii așa de haini la suflet ?

— Nu-s haini, făcu liniștit bunica, trăgînd tabac pe nas. Sînt proști. Atîta tot. Mișka-i viclean și fără minte, iar Iakov... — cum să-ți spun ? — sărac cu duhul... L-au împins, zic, în copcă, dar el a ieșit la fața apei și s-a apucat cu mîinile de marginea gheții. Ei — nimic, au sărit cu picioarele și l-au călcat peste mîini de i-au zdrobit degetele. Norocul lui Maxim că era treaz, iar ei — crită. L-a ajutat Dumnezeu și s-a întins pe sub gheață. Stătea cu gura în sus pe la mijlocul copcii și putea să răsufle, pe cînd ei n-aveau cum să-l ajungă. Un timp i-au aruncat în cap cu bucăți de gheață, apoi s-au dus, zicînd că dă el ortul și singur acolo ! Maxim s-a săltat din copcă și s-a dus fuga la poliție, că poliția, știi, e chiar acolo în piață, la doi pași. Polițaiul îl cunoștea, cum ne cunoaște pe toți din neamul nostru, și l-a întrebat cum de s-a întîmplat una ca asta.

Bunica se închină și urmă, pătrunsă de recunoștință:
— Odihnească-l Dumnezeu pe Maxim Savvateici unde dreptii se odihnesc, că merită ! I-a ascuns adevărul polițaiului. „Eu singur, zice, sînt de vină. Eram cam aburit de băutură, am nimerit la iaz și-am luncat în copcă.“ Și polițaiul de colo : „Minți, zice, că tu nu bei !“ Cum-necum, l-au frecat cu vin, i-au dat îmbrăcăminte uscată, l-au învelit într-un cojoc și l-au adus acasă, polițaiul și alți doi. Iașka și cu Mișka nici n-apucaseră să se întoarcă : băteau cîrciumile, făcîndu-ne de ocară pe minc și pe bunicul tău. Ne uităm noi la Maxim, maică-ta și cu mine — aproape să nu-l mai cunoaștem. Era roșu ca racul, cu degetele zdrobite și însîngerate, iar la tîmple parcă avea promoroacă, numai că promoroaca asta nu se topea. Albise, bietul de el !

Și numai ce s-a pornit maică-ta pe țipete : „În ce hal te-au adus !“ Iar polițaiul tot adulmeca și descosea pe fiecare... Eh, simțea ea, inima mea, că nu-i a bine ! Am asmuțit-o pe Varia asupra polițaiului și-n vremea asta l-am întrebat încetișor pe Maximușka, ce și cum a fost. „Du-te, zice, în calea lui Iakov și a lui Mihailo și învață-i să spună că s-au despărțit de mine pe Iamskaia — ei au apucat-o spre Pokrovka, iar eu spre ulicioara Torcătorilor. Hai, du-te, că altfel li se-nfundă cu polițaiul !“ Atunci i-am spus bunicului : „Tu ține-l de vorbă pe polițai, că eu mă duc să-i aștept pe băieți în poartă“, și i-am povestit degrabă ce pacoste s-a abătut pe capul nostru. El se îmbrăca, tremurînd, și tot îngăima : „Știam eu, mă așteptam eu la asta !“ Minciuni. Habar n-avea de nimic ! Ei, și cînd mi-am văzut copilașii, i-am și plesnit peste bot. Mișka, de spaimă, s-a trezit pe loc din beție, în vreme ce Iașka, drăguțul, nu putea să lege două vorbe și o tot ținea într-una : „Pe mine nu mă privește ! Mihailo a pus totul la cale, că el e mai mare !“ Cu chiu, cu vai l-am potolit și pe polițai, că era om cumsecade. „Voi atîta să știți, ne-a spus el la plecare, de s-o întîmpla vreo nenorocire aici la voi, o să știu cine-i tartorul !“ Și

s-a dus. Bunicul s-a apropiat îndată de Maxim. „Îți mulțumesc ! zice. Altul în locul tău nu s-ar fi purtat așa, știu eu ! Și ție, fata mea, îți mulțumesc că mi-ai adus un om de ispravă în casă !“ El, bunicul, se pricepea să vorbească frumos atunci când voia ! Abia mai târziu, și numai din prostie, a ajuns să-și ferece inima. Când am rămas numai noi trei, Maxim Savvateici a izbucnit în lacrimi amare și-a început să vorbească fără șir, de parcă aiura : „Ce-au avut cu mine ? Ce rău le-am făcut eu ? Spune, matale, mamă, de ce ?“ El nu-mi spunea „mamaie“, îmi zicea „mamă“, ca un copil mic. Și ce-i drept, avea un suflet de copil. „De ce ?“ mă tot întreba. Eu boceam, ce alta puteam să fac ? Doar era vorba de feciorii mei și mi-era milă de ei. Maică-ta își smulsese toți nasturii de la bluză. Era despletită, ca și când ar fi mâncat bătaie. și tot mîriia : „Să plecăm Maxim ! Frații mei ne sînt dușmani, mă tem de ei ! Să plecăm !“ Am repezit-o numaidecît : „Ajunge, la ce mai torni și tu gaz pe foc“. Taman atunci, ce crezi că i-a dat bunicului prin cap ? I-a trimis pe neghiobii ăia să-și ceară iertare. Și unde mi s-a repezit Varvara la Mișka și pleosc ! Na, iertare ! Taică-tău spunea cu jale : „Cum de mi-ați făcut mie una ca asta, frățiorilor ? Puteați să mă lăsați schilod ! Ce meșter aș mai fi eu fără mîini ?“ Pînă la urmă, de bine de rău, s-au împăcat. Taică-tău, a zăcut vreo șapte săptămîni și din cînd în cînd îmi spunea : „Hai, mamă, cu noi, și-om sta în altă parte, că aici nu-i de trăit !“ N-a trecut mult și soarta l-a purtat chiar la Astrahan : în vara ceea trebuia să treacă pe-acolo împăratul, și taică-tău avea de ridicat arcul de triumf. Au plecat cu primul vapor și mie parcă mi-a plecat inima odată cu ei. Maxim era trist și el, mă tot îmbia și pe mine la Astrahan. Varvara sărea-n sus de bucurie și nici măcar nu încerca să-și ascundă bucuria, nerușinata ! Și s-au dus... Ei, asta-i tot...

Bunica se mai omeni cu o dușcă de vodcă, trase tabac pe nas și spuse gînditoare, cu ochii pe fereastră, la cerul cenușiu :

— Da ! Noi doi, eu și taică-tău, n-am fost de același sînge, dară sufletele noastre se înrudeau...

Din cînd în cînd, în timp ce ea povestea, intra în odaie bunicul. Ridicîndu-și în sus fața de dihor, adu-meca aerul cu nasul lui ascuțit, se uita bănuitor la bunica, rămînea o vreme să asculte și mormăia :

— Spune, spune, dă-i înainte cu minciunile...

Și deodată mă întreba :

— Lexei, bunică-ta n-a băut cumva aici, la tine ?

— Nu, bunicule.

— Minți ! Te cunosc eu după ochi !

Și pleca descumpănit, în vreme ce bunica îmi făcea cu ochiul în spatele lui, petrecîndu-l cu o zicală potrivită, ca de pildă :

— Călătorului îi șade bine cu drumul...

Într-o zi, cum stătea așa în mijlocul odăii, cu ochii în pămînt, bunicul zise încet :

— Maică !

— Ce e ?

— Tu vezi ce se urzește dincolo ?

— Văd.

— Și ce zici ?

— De, taică, soarta ! Mai ții tu minte cum îi tot dădeai zor cu unul care să fie boier ?

— Mda.

— Poftim boier !

— Boier ? Un coate-goale !

— Mă rog, treaba ei.

Bunicul plecă. Simțind că nu-i a bună, am întreat-o pe bunica :

— Despre ce vorbeați ?

— Toate vrei să le știi, mă bombăni bunica, frecîndu-mi domol picioarele. Dacă le știi pe toate de tînăr, la bătrînețe n-o să mai ai ce întreba... Și rîse, clătinînd din cap. Ehei, bunicule, bunicuțul nostru ! Un firicel de colb în ochii Domnului ! Leonka, îți spun, numai bagă de seamă, să nu scapi o vorbă : bunicul a sărăcit de tot ! I-a dat unui boier la bănet... O baniță de miișoare și boierul i-a prăpădit pe toți...

Rămase multă vreme tăcută, zîmbitoare, dar pe ne-simțite fața ei mare se boți, se întunecă, se întristă...

— La ce te gîndești ?

— Mă gîndesc ce să-ți mai povestesc ? răspunse ea repede, tresărind. Uite, despre Evstignei, da ? Ascultă :

Trăia odată pe lume — Evstignei, un diac.

Astuia nimic nu-i era pe plac.

Se credea mai cu moț ca toți.

Pun-te-n gură cu el dacă poți !

Nici tagma boierească, nici a popească

N-avea pe nimeni să i s-asemuiască.

Înfoiat ca un curcan tontăului

Pasăre măiastră se ținea dumnealui.

Dăscălea toată lumea, vecini și vecine,

Nimic din ce vedea nu era bine.

Biserica-i prea pipernicită,

Ulița prea incolăcită,

Merele nu-s destul de coapte,

Soarele răsare prea de cu noapte...

Despre orice lucru tocmit cu șartul lui

Zicea...

Aici bunica își umfla obrazii, holba ochii, fața ei bună căpăta un aer caraghios și tont, apoi spunea îngălat :

... Mare scofală nu-i !

Eu unul m-aș pricepe mai bine

Numai că n-am vreme, vecine !

După un răstimp de tăcere, urmă cu zîmbetul pe față :

Intr-o noapte vin dracii la chisnovatul diac :

— „Evstignei, auzirăm că nimic nu-ți este pe plac !

Ia haida tu iute în iad

Să vezi tăciunașii ce mîndru mai ard !“

Și pînă să se dezmeticească

Îl și înșfăcăra în ceata drăcească

*Și-l tot înghionteau, și-l gîdilau, și urlau —
Pe umeri doi draci îi ședeau,
Iar la urmă l-au aruncat în vîlvătăi.
— „Ce zici, îți place la noi, Evstiginei ?“
Diacul canonit de dogoare,
Se bosumflă nevoie-mare,
Își puse mîinile-n șolduri și zise cu trufie :
— „Mirosul ăsta de prăjeală e-o porcărie...”*

Duse povestea pînă la capăt cu același glas îngălat, apoi se schimbă deodată la față și spuse, rîzînd pe înfundate :

— Nu s-a dat bătut Evstiginei ! O ținea mereu pe-a lui, îndărătnic nevoie mare, leit bunicul ! Ei, acum dormi, că e tîrziu.

Mama venea la mine rar, vorbea grăbită și stătea foarte puțin să-mi țină tovărășie. Era tot mai frumoasă, se îmbrăca cu lucruri tot mai scumpe, dar și la ea, ca și la bunica, simțeam ceva nou, neobișnuit, pe care îl ascundeau amîndouă de mine... Simțeam și în același timp — ghiceam !

Poveștile bunicăi nu mă mai prindeau în mrejele lor ca altădată, și nici povestirile despre tata nu erau în stare acum să mă liniștească, să risipească îngrijorarea nedeslușită care creștea cu fiecare zi în sufletul meu.

— De ce zici că sufletul tatii n-are odihnă ? o întrebam pe bunica.

— De unde să știu ? făcea ea, închizînd ochii pe jumătate. Asta-i treaba lui Dumnezeu, treabă cerească, nu-i de noi...

Noaptea, cînd somnul nu se lipea de mine, priveam pe geamurile sinilii la mișcarea lină a stelelor de pe cer și născoceam întîmplări triste, în care tata avea locul de căpetenie : mergea veșnic singur, undeva spre locuri necunoscute, cu un toiag în mînă și cu un cîine lăptos după el...

Într-o zi, m-a furat somnul de cum s-a înserat și când m-am trezit, am simțit că picioarele mele s-au trezit și ele la viață. Le-am dat binișor jos din pat și mi s-au muiat din nou. Dar căpătasem încrederea că am picioarele întregi și că o să pot umbla cu ele. Bucuria mea era atît de mare, încît am scos un țipăt, și m-am lăsat cu toată greutatea pe picioare. Am căzut, apoi m-am tîrît de-a bușilea pînă la ușă, pe urmă pe scară în jos, închipuindu-mi cît se poate de viu mirarea celor din casă cînd vor da cu ochii de mine.

Nici nu mai știu cum am ajuns în odaia mamei, pe genunchii bunicăi ; știu doar că în fața mamei stătea un pîlc de oameni necunoscuți, iar o băbătie uscățivă și verde spunea poruncitor, acoperind toate celelalte glasuri :

— Dați-i ceai de zmeură și înveliți-l bine în plapumă, din creștet și pînă-n călcîie...

Băbătia era toată verde : verde rochia, verde pălăria, verde obrazul cu un neg sub ochi, ba pînă și smocul de păr de pe neg părea un smoc de iarbă. Avea buza de jos răsfrîntă, cea de sus țuguiață, și mă privea cu dinții ei verzi, ținînd mîna streășină la ochi, într-o mînușă neagră, fără degete.

— Asta cine-i ? am întrebat eu, uluit.

Mi-a răspuns bunicul, cu un glas străin :

— E altă bunică de-a ta...

Mama, zîmbind, îl împinse spre mine pe Evgheni Maximov :

— Și uite-l și pe taică-tău...

După care începu să turuie ceva cu neputință de înțeles, în vreme ce Maximov, cu ochii îngustați, se aplecă spre mine și-mi spuse :

— O să-ți dăruiesc vopsele, pentru colorat.

Odaia era bogat luminată. În colțul din față, pe masă, ardeau două sfeșnice cu cîte cinci lumînări, iar

între sfeşnice era aşezată icoana cea mai dragă bunicului, „Nu-mă-plînge, Maică“. Mărgăritarele odăjdiilor luceau şi parcă se topeau la flacăra lumînărilor, grantele zmeurii scînteiau ca focul pe cununile de aur. La ferestrele întunecate dinspre stradă se vedeau mutre rotunde şi nedesluşite, nasuri strivite de geam... Totul în jur plutea, se destrăma, numai băbătia cea verde mă tot pipăia pe după ureche cu degetele ei de gheaţă, repetînd într-una :

— Cum să nu, cum să nu...

— S-a moleşit de tot, zise bunica într-un tîrziu, şi mă duse spre uşă.

Nici pomeneală să mă moleşesc. Țineam înadins ochii închiși. Pe cînd mă purta în sus, pe scară, am întrecut-o :

— De ce nu mi-ai spus nimic ?

— Haide, haide, ai bunătatea şi taci !...

— Mincinoşilor ! Toţi sînteţi nişte mincinoşi...

După ce m-a culcat în pat, bunica şi-a îngropat faţa în pernă şi s-a pus pe un plîns cu sughiţuri, de se cutremura toată. Umerii i se zguduiau cu putere şi mă ruga, înecîndu-se :

— Plîngi, plîngi şi tu niţel, hai, plîngi...

Eu nu aveam poftă să plîng. Era întuneric şi frig, tremuram, patul se hîţîna şi scîrţîia, iar băbătia cea verde îmi stăruia mereu înaintea ochilor. M-am prefăcut că dorm şi bunica a plecat.

Cîteva zile plicticoase şi searbede se scurseră a doua unui firicel de apă... După logodnă, mama plecă nu ştiu unde, şi în casă se lăsă o tăcere apăsătoare.

Într-o dimineaţă, bunicul, cu o dală în mînă, se arată în odăiţă la mine şi se apucă să scoată chitul de la al doilea rînd de geamuri. După el veni şi bunica, cu nişte cîrpe şi un lighean cu apă. Bunicul o întrebă încetişor :

— Ei, cum e, maică ?

— Ce să fie ?

— Eşti mulţumită acum ?

Bunica îi răspunse la fel cum îmi răspunsese și mie, atunci, pe scară :

— Haide, haide, ai bunătatea și taci !

Vorbele ei simple aveau acum un înțeles anume : îndărătul lor se ascundea o mare tristețe, știută de toți, despre care nu era nevoie să mai spui nimic.

Bunicul desprinsese binișor rama geamului și o duse afară, iar bunica deschise larg fereastra. Din grădină se auzea larmă de grauri și ciripit de vrăbii. Mireasma îmbătătoare a pământului reavăn năvălea în odaie și faianța albastră a sobei păli, rușinată parcă, încît, privind soba, simțeai că te cuprinde frigul. M-am dat și eu jos din pat.

— Să nu-mi umbli desculț, mă luă bunica în primire.

— Mă duc în grădină.

— Pământul e jilav încă, să știi. Mai rabdă și tu un pic...

Nici nu mă gîndeam să o ascult. N-aveam ochi să-i mai văd pe cei mari.

În grădină mijeau acele verzui ale ierbii crude. Merii înmuguriseră și mugurii stăteau gata să plesnească, mușchiul de pe căsuța scundă a Petrovnei era și el de un verde mîngîietor. Neamul păsăresc se îmbulzea peste tot. Atîta larmă veselă și aerul proaspăt de miresme îmi dădeau o amețeală plăcută. În groapa unde-și făcuse seama nenea Piotr, buruienile cafenii stăteau încîlcite, cu tulpinile frînte de zăpadă. Priveliștea asta mă întuneca, nu avea nimic primăvăratec. Grinzile tăciunite luceau trist și te scotea din fire să vezi groapa aceea care nu folosea nimănui. M-a cuprins deodată o furie, dorința de a smulge buruienile, cioburile de cărămidă și grinzile tăciunite, de a curăța locul și a-mi încropi acolo un culcuș în care să pot trăi vara singur, fără cei mari. M-am apucat îndată de treabă și, pentru o bună bucată de vreme, am uitat de tot ce se petrecea în casă. Obida era încă vie în mine, dar fiecă nouă zi mă făcea să mă gîndesc tot mai puțin la ea.

— Ce te-ai bosumflat așa ? mă întrebau ba mama, ba bunica. Mă simțeam stinjenit de stăruința lor : nu eram supărat pe nimeni, pur și simplu tot ce era legat de casă mi-ajunsesese străin. La prînz, la ceaiul de ujină, sau la cină, o vedeam adesea la noi pe băbăția cea verde, care semăna cu un stilp putred dintr-un gard învechit. Parcă avea ochii cusuți cu fire nevăzute : ieșeau din găvanele adînci și i se rostogoleau în cap ca altceva, vedeau tot și băgau de seamă orice, se ridicau spre tavan atunci cînd vorbea de Dumnezeu și pogorau spre obraji cînd era vorba de treburi gospodărești. Sprîncenele parcă erau de tărîțe, lipite cu pap. Dinții lați și dezgoliți de gingie fărmau pe tăcute tot ce ducea la gură mîna ei îndoită caraghios și cu degetul mic depărtat. Pe după urechile în neconținută mișcare i se rostogoleau niște bile de os... Perii cei verzi de pe neg umblau ca niște gîndaci pe obrazul ei gălbejit, zbîrcit și grețos de curat. O vedeai la fel de dichisită ca și fecioru-său. Ți-era silă să te apropii de ei. Chiar din primele zile luă obiceiul să-mi tot vîre sub nas mîna ei de mortăciune, mirosind a săpun galben de Cazan și a tămîie. Numai că eu îi întorceam spatele și o tuleam de fiece dată.

Băbăția spunea adesea către fecioru-său :

— Băiatul trebuie neapărat crescut ca lumea, pricepi, Jenea ?

El înclina supus capul, se încrunta și tăcea. De altfel, toată lumea din jur se încrunta și tăcea cînd băbăția cea verde era de față.

O uram din tot sufletul, ca și pe fecioru-său, cu o ură copleșitoare. Multă bătaie am mîncat din pricina acestui simțămînt greu și apăsător. Într-o zi, la masă, băbăția se holbă îngrozitor la mine și-mi spuse :

— Vai, Aleoșenka, de ce te grăbești așa cînd mă-nînci și de ce duci la gură bucăți atît de mari ! Ai să te îneci, drăguțule !

Eu am scos din gură dumaticatul, l-am înfipt în furculiță și i l-am întins :

— Poftim, ia-l, dacă plîngi după el...

Mama mă smulse de la masă și m-am văzut alungat cu rușine în pod. Bunica veni după mine. Rîdea cu hohote, cu mîna la gură.

— Aoleu, măiculiță, că poznaș mai ești ! Dumnezeu să te ocrotească...

Nu mi-a plăcut că rîde cu mîna la gură și am fugit de lîngă ea pe acoperiș, unde am stat multă vreme, pitulat după horn.

Da, obrăznicile îmi dădeau ghes, îmi venea să vorbesc urît cu toată lumea și mi-era greu să-mi stăpînesc această pornire. Numai că a trebuit să-mi pun frîu pînă la urmă. Într-o zi, am uns scaunul bunicăi celei noi și scaunul tatălui meu vitreg cu clei de vișin. A fost ceva de tot hazul. Bunica mi-a tras o bătaie zdrăvăănă și după aceea mama a venit la mine, în pod, m-a luat lîngă ea, m-a strîns la piept și mi-a spus :

— Te ții mereu de răutăți, ce-i cu tine /? De-ai ști cît mă amărăști !

Ochii i s-au umplut de lacrimi strălucitoare și și-a lipit obrazul de creștetul meu. Mi-era atît de greu să îndur asta, încît mai bine m-ar fi bătut. I-am făgăduit că n-o să mai rîd niciodată de Maximovi, numai să nu o mai știu plîngînd.

— Da, da, spuse mama încetișor, nu trebuie să te ții de prostii. Uite, curînd eu și cu Maximov o să ne căsătorim, pe urmă plecăm la Moscova, pe urmă venim înapoi și tu o să stai la noi. Evgheni Vasilievici e un om foarte bun și deștept, are să-ți placă, să vezi. O să înveți la liceu, pe urmă o să fii student, așa cum este el azi, pe urmă o să ieși doctor. Sau te faci ce vrei tu : cine învață poate ajunge orice vrea el. Hai, acum du-te la joacă...

Toți acești „pe urmă“ pe care îi înșira mama unul după altul mi se înfățișau ca treptele unei scări ce ducea undeva jos, departe de ea, în întuneric și singurătate, și scara asta nu mă bucura. Ardeam să-i spun :

— Mamă, te rog, nu te mărita... Am să-ți port eu de grijă, zău...

Dar n-am avut curaj. Mama trezea în sufletul meu un noian de gânduri duioase pentru ea, dar uite că nu cutezam niciodată să le dau glas.

În grădină, treaba mergea strună : am plivit și-am tăiat buruienile cu satîrul, apoi, în locurile unde pămîntul se surpase, am căptușit pereții gropii cu cioburi de cărămidă și-am încropit, tot din cărămidă, o laviță lată pe care puteai să te și culci. Pe urmă, am vîrit cioburi de farfurii și de sticlă colorată printre cărămizi și le-am întărit acolo cu lut. În bătaia soarelui, cioburile sclipeau în toate culorile curcubeului, ca la biserică.

— Strașnic le-ai mai potrivit ! făcu într-o zi bunicul, cercetîndu-mi cu luare-aminte munca. Atîta că buruienile or să te năpădească iar, fiindcă le-ai lăsat rădăcinile. Ia să răstorn eu pămîntul. Du-te și adu-mi hîrlețul.

I l-am adus. Bunicul și-a scuipat în palme și a înfîpt, icnind, hîrlețul în pămîntul reavăn.

— Ei, acum, tu azvîrle rădăcinile. Pe urmă sădim aici floarea-soarelui și nalbă. Să vezi ce frumos o să fie ! O minunăție !

Și deodată încremeni, aplecat peste hîrleț. M-am uitat mai bine și am văzut că din ochii lui, mici și inteligenți ca de cîine, picurau pe pămînt lacrimi mărunte și dese.

— Ce-i cu tine, bunicule ?

Bunicul tresări, își șterse obrazii cu palmele și, privind-mă cu ochii tulburi, zise :

— Am asudat ! Ia te uită ce de rîme !

Înfipse din nou hîrlețul în pămînt și mormăi :

— Degeaba te-ai ostenit ! Degeaba, frățioare. Pe toamnă cred că vînd casa. Trebuie bani pentru zestrea maică-ti. Așa, vezi. Măcar ea să trăiască mai bine. Să-i ajute Dumnezeu...

Azvîrli hîrlețul cît colo, dădu din mină a lehamite și se duse în capătul grădinii, dincolo de baie, unde avea răsadnițele. M-am apucat să sap mai departe, dar mi-am zdrelit degetul de la picior cu hîrlețul.

Asta m-a împiedicat să o însoțesc pe mama la biserică, în ziua cununiei. Am ieșit doar în poartă și am văzut-o la braț cu Maximov. Mergea cu capul în piept, punînd cu atîta grijă piciorul pe pietrele trotuarului, printre care zîmbea o mijire de iarbă crudă, încît ai fi zis că umblă pe cuie.

Nunta a fost fără tîmbălău. După cununie, s-au întors acasă de la biserică și am băut ceaiul cu toții, dar nici vorbă de veselie. Mama și-a schimbat rochia și s-a dus la ea ca să se îngrijească de cufere. Tatăl meu de-al doilea s-a așezat lîngă mine și mi-a spus :

— Ți-am făgăduit vopsele, dar aici, în oraș, nu se găsesc din cele bune, iar pe-ale mele nu ți le pot da. Lasă că-ți trimit eu niște vopsele pe cinste de la Moscova...

— Ce să fac cu ele ?

— Ție nu-ți place să desenezi ?

— Nu mă pricep.

— Atunci, o să-ți trimit altceva.

Veni și mama.

— Ne întoarcem curînd, spuse ea. Taică-tău o să-și dea examenele, o să termine cu învățătura și-o să ne întoarcem...

Îmi plăcea că vorbesc așa cu mine, de parcă aș fi fost mare, dar eram nedumerit că un om în toată firea, ba încă și cu barbă, mai învață carte. Și l-am întrebat :

— Ce înveți ?

— Învăț meseria de inginer hotarnic...

Mi-era lene să întreb ce meserie mai e și asta. În casă domnea o liniște plictisitoare, plină de foșnete nedeslușite. Doream să vină mai repede noaptea. Bunicul, rezemat de sobă, se uita pe geam cu ochii mijiți. Băbăția cea verde o ajuta pe mama să-și facă bagajele, bombănind și oftînd, în vreme ce bunica, beată încă de la amiază, stătea închisă în odăița din pod, unde o duseseră ca să nu se facă de rușine.

A doua zi, dis-de-dimineată, mama plecă ; la despărțire mă îmbrățișă, săltîndu-mă ușor de la pămînt,

mă privi adînc în ochi cu o căutătură pe care nu i-o cunoşteam şi-mi spuse, printre sărutări :

— Rămii cu bine...

— Tu povăţuieşte-l să asculte de cuvîntul meu, mormăi bunicul mohorît, cu ochii la cerul abia trandafiriu.

— Să ascuţi de bunicul, rosti mama, făcînd peste mine semnul crucii. Aşteptasem să-mi spună altceva şi eram supărat pe bunicul că i-a curmat vorba.

Apoi se urcară în trăsură şi mama se căzni o mulţime, supărată, să-şi desprindă poala rochiei, care se agăţase de ceva.

— Ajut-o, măi, tu nu vezi ? mă îmboldi bunicul, dar eu, prins ca în chingi de o tristeţe sfişietoare, nici nu m-am mişcat din loc.

Maximov îşi așeza grijuliu în trăsură picioarele-lungi în pantaloni strîmţi. Bunica fi tot îndesa boccele şi bocceluţe în braţe, şi el le grămădea pe genunchi, ţinîndu-le şi cu bărbia, în timp ce spunea cu vocea lui tărăgănată, strîmbîndu-se speriat :

— Ajunge-e...

Mai era şi o a doua trăsură, în care se urcă băbătia cea verde cu fiul ei mai mare, ofiţerul. Băbătia şedea țeapănă, ca într-o poză, iar ofiţerul îşi scărpină bărbia cu mînerul sabiei şi căsca.

— Şi zi, pleci la război ? îl întrebă bunicul.

— Păi cum altfel !

— Asta-i bine. Turcii trebuie bătuţi măr...

...Trăsurile porniră. Mama se întoarse de cîteva ori, fluturîndu-şi batista. Bunica, sprijinită cu o mîină de zidul casei, făcea cu mîna cealaltă semne de bun rămas, vârsînd şiroaie de lacrimi. Bunicul îşi şterse cu degetele ochii lăcrimaţi, mormăind întretăiat :

— N-o să iasă... nimic bun... din toate... astea...

Cocoţat pe un stîlp de lîngă poartă, mă uitam la trăsura care se depărta, hurducîndu-se. Uite, a dat colţul străzii... În sufletul meu parcă se trînti cu putere o uşă.

Era încă devreme. Ferestrele caselor mai stăteau oblonite, strada se așternea pustie... Nu o mai văzusem nicicînd așa, lipsită de viață. Undeva, în depărtare, se auzea sîcîitor un fluier de păstor.

— Hai să bem ceai, mă îmbie bunicul, luîndu-mă pe după umeri. Pesemne că așa ți-a fost ție scris, să stai mereu cu mine, să te freci de mine ca chibritul de scăpărici.

De dimineată pînă seară roboteam amîndoi tăcuți în grădină. El făcea straturi, lega tufele de zmeură, curăța merii de ciupercă, strivea omizile, iar eu îmi tot rînduiam și-mi tot împodobeam noul lăcaș. Bunicul reteză un capăt stingheritor de bîrnă arsă și înfipse în pămînt vreo cîțiva țărui, pe care mi-am aninat coliviile cu păsări. Am împletit din buruieni uscate și un fel de rogojină trainică, prinzînd-o deasupra laviței, drept apărătoare de soare și rouă. Acum era o minunăție la mine acolo.

Bunicul îmi spunea :

— Prinde bine să-nveți să faci tu singur tot ce-ți trebuie.

Prețuiam mult vorba bunicului. Uneori se întindea pe lavița pe care o acoperisem cu mușchi și-mi dădea povețe pe îndelete, glăsuind anevoie și parcă opintit :

— Acum ești rupt de maică-ta, așa ca un codru de pîine dintr-un coltuc. Ea o să facă alți copii și pe ei o să-i aibă mai aproape. Bunică-ta, vezi și tu, s-a apucat de băutură.

Tăcea îndelung, de-ai fi zis că trage cu urechea la ceva știut numai de el, apoi picura parcă în silă niște vorbe grele de înțeles :

— E-a doua oară cînd s-apucă ea de băutură : cînd l-a picnit pe Mihailo să plece la oaste, trăgea tot așa la măsea. Atunci m-a înduplecat, proasta de ea, să-i cumpăr zapis de slobozenie. Acolo, la oaste, poate c-ar fi făcut alt om din el... Ehei, voi-i ! Știi, eu n-o mai duc mult. O să mor. Se cheamă c-o să rămii singur și-o să trebuiască să te ții singur. Pricepi ? Asta-i ! Învață să trudești tu singur pentru binele tău, nu te

lăsa cîrmuit de alții. Trăiește pașnic, fii cumsecade, dar dîrz ! Ascultă pe cei din jur, dar fă așa cum socoți tu că-i mai bine...

Toată vara, dacă nu pun la socoteală zilele ploioase, am trăit în grădină. În nopțile calde am și dormit acolo, pe o pătură mițoasă pe care mi-a dat-o bunica. De multe ori dormea și ea afară : și-aducea un braț de fin și se culca lîngă lavița mea, povestindu-mi cîte ceva și curmîndu-și vorba în chip neașteptat în răs-timpuri :

— Uite, a căzut o stea ! Se cheamă că un suflet neprihănit a tresărit de dorul pămîntului. În clipa asta a venit pe lume un om, să știi...

Ori arăta spre cer :

— Uite colo, a răsărit o stea ! Tare ochioasă mai e ! Ehe, cerule-ceruțule, veșmînt de lumină al Domnului...

Bunicul bombănea :

— O să răciți, proștilor, o să vă prindă junghiurile ! Ori poate dau hoții peste voi și vă sugrumă...

Uneori în asfințit, rîuri de foc cuprindeau cerul. Apoi pălălaia lor se stingea și o spuză aurii-roșietică se cernea peste catifeaua verde a grădinii... Totul în jur se împiclea văzînd cu ochii, se lățea, se umfla, scăldat de inserarea caldă. Frunzele sătule de soare se aplecau ostenite, ierburile se înclinau spre pămînt. Totul în jur părea mai moale, mai bogat, pămîntul răspîndea mi-resme învăluitoare ca o muzică și o muzică plutea din depărtări peste întinsul cîmpului : goarneau sunau stin-gerea în cazărmi. Noaptea pogora și odată cu ea și se revărsa în piept o adiere puternică și răcoritoare ca o dulce mîngîiere de mamă. Liniștea îți alina domol inima cu mîna ei caldă și catifelată, ștergîndu-ți din minte tot ce trebuia uitat, toată pulberea mărunță și usturătoare a zilei. E minunat să stai culcat cu fața în sus, privind cum se aprind stelele una după alta, adîncind la nesfîrșit cerul ; bolta albastră se înalță din ce în ce, dezvăluind alte și alte stele, te saltă ușor de la pămînt, dîndu-ți un simțămînt nespus de ciudat : parcă pămîntul s-a făcut mic, mic de tot, pe potriva

ta, ori parcă tu însuși ai crescut ca prin farmec, și ești peste tot, și te topești, te faci una cu tot ce te înconjoară. Întunericul se îndesește, liniștea se înstăpânește din ce în ce, dar peste tot stau întinse nevăzute strune pline de simțire : orice sunet, o tînguire de pasăre în somn, pasul ușor de arici, un glas de om zbucnind ca o flacăra — toate par neobișnuite și sună altfel decît ziua în liniștea gingașă care stă cu urechea ațintită...

Undeva departe se auzea un zvon de armonică, un rîs de fată, clămpănitul unei săbii peste pietrele caldarîmului, un scheunat jalnic de ciine — tot lucruri de prisos, ultimele frunze ale unei zile apuse.

Uneori, noaptea, pe cîmp sau în stradă răsuna cîte un strigăt de bețiv, pași grei tropăiau în fugă, dar mă obișnuisem cu astea și aproape că nici nu le mai luam în seamă...

Bunica rămînea trează pînă tirziu. Culcată pe spate, cu mîinile aduse după ceafă, îmi povestea cîte ceva, cuprinsă de o tulburare molcomă, fără să se sinchisească dacă o ascult, ori nu. Dar știa întotdeauna să aleagă o asemenea povestire, încît noaptea să capete tilc și mai bogat, să fie și mai frumoasă.

Legănat de glasul ei măsurat, adormeam pe nesimțite și mă trezeam odată cu păsărelele : soarele mă privea drept în față, aerul vălurit al dimineții se încălzea treptat, frunzele merilor se scuturau de rouă, verdele umed al ierburilor lucea tot mai puternic, străveziu ca de sticlă, sub năframa ușoară a negurii în des-trămăre. În zarea liliachie creștea și se desfăcea văzînd cu ochii mănunchiul razelor de soare, albăstrind cerul. Undeva, în adîncul tăriei, se pornea cîntecul argintiu al ciocîrliei ; trilurile ei îmi umpleau pieptul ca roua, trezeau în mine o bucurie potolită, dorința de a sări în picioare și a mă apuca de treabă, de a trăi în bună pace cu tot ce mă înconjură.

Vremea aceea a fost cea mai liniștită și mai bogată în gînduri din toată viața mea. În vara aceea s-a născut și s-a întărit în mine încrederea în puterile mele. Mă sălbăticiam, mă feream de oameni. Auzeam din curtea

vecină strigătele băieților lui Ovseannikov, dar nu mă simțeam atras de ei, iar cînd veneau verii mei, nu mă bucuram, mă cuprindea doar o neliniște, că ar putea să-mi dărîme adăpostul din grădină — cel dintîi lucru făcut de mine, cu mîna mea, fără ajutorul nimănui.

Nu mai plecam urechea nici la vorbele bunicului, din ce în ce mai aspre, mai cicălitoare, mai plîngărețe. Acum se certa mereu cu bunica, ba o și alunga de acasă. Ea se ducea cînd la unchiul Iakov, cînd la unchiul Mihail. Uneori se întorcea abia după cîteva zile și atunci bunicul gătea singur, își frigea degetele, țipa, suduia, spărgea vase. Din zi în zi se făcea tot mai lacom.

Alte dăți venea la mine în grădină, se așeza cum îi plăcea lui mai mult pe lavița învelită de mușchi, mă urmărea îndelung din ochi și deodată mă întreba :

— De ce taci ?

— Așa. Ai vrut să-mi spui ceva ?

El se apuca îndată să mă dăscălească :

— Noi nu sîntem boieri. Pe noi n-are cine să ne învețe. Pe toate trebuie să le pătrundem cu mintea noastră. Pentru alde ceilalți s-au scris cărți și s-au ridicat școli, dar pentru noi — nimica. La toate trebuie să ajungem singuri...

Cădea pe gînduri, de parcă înlemnea, ședea neclintit și mut de te apuca și frica.

În toamnă, bunicul vîndu casa. Cu puțin înainte. Într-o zi, la ceaiul de dimineață, o vesti din senin pe bunica, hotărît și posac :

— Te-am ținut cît te-am ținut, maică, ei gata, ajunge ! Cîștigă-ți singură pîinea cea de toate zilele.

Bunica îi primi vorbele cît se poate de liniștit, de parcă ar fi știut de cînd lumea că odată și odată or să fie spuse și ea le așteptase dintotdeauna. Scoase fără grabă tabachera, își îndesă tabac în nările ei ca de burete și zise :

— Ei, ce să-i faci ? Dacă-i așa, așa să fie !...

După aceea bunicul închirie două cămăruțe întune-coase într-o casă veche, la subsol, undeva la poalele

dealului, într-o fundătură. În ziua cînd trebuia să ne mutăm, bunica luă o opincă veche și-o azvîrli sub cuptor, se așează pe vine și-l îmbie pe spiridușul casei:

— Spiriduș al casei noastre! Uite o sanie! Urcă-te-n ea și hai cu noi la casă nouă, la soartă nouă...

Bunicul vîrî capul pe fereastră și o luă la rost :

— Ți-arăt eu ție spiriduș ! Eretico ! Nu care cumva să mă faci de rîs, că vezi tu de la mine !...

— Bagă de seamă, taică, să nu iasă rău, încercă bunica să-l înduplece, dar el își ieșise de-a binelea din fire și nu-i îngădui să ia spiridușul la casa cea nouă.

Vreme de trei zile vîndu mobila și alte felurite lucruri din casă unor tătari, negustori de vechituri, certîndu-se pentru fiecare lucrușor de făcea spume la gură. Bunica se uita la ei pe geam și ba plîngea, ba rîdea, zădăririndu-i în șoaptă, ca să nu audă bunicul :

— Hai, dați-i zor, cărați, spargeți...

Și eu abia îmi stăpîneam lacrimile. Îmi părea rău de grădină și de coliba mea.

Ne-am mutat cu două căruțe. Căruța în care ședeam eu, printre boccele și atîtea calabalicuri, se hurduca îngrozitor de parcă ar fi ținut cu tot dinadinsul să mă arunce în drum...

Viața pe care am dus-o de aici înainte, aproape doi ani încheiați, pînă la moartea mamei, se dovedi și ea ca o neconținută hurducătură, dornică să mă arunce undeva, în necunoscut.

Curînd după mutarea bunicului în odăile de la sub-sol, apăru și mama, palidă și tare slabă. Ochii ei neobișnuit de mari aveau o strălucire aprinsă și priveau cu mirare în jur. Se uita la bunicul, la bunica și la mine de parcă atunci ne-ar fi văzut pentru întîia oară. se uita și tăcea, în vreme ce taică-meu vitreg umbla de colo-colo prin încăpere, cu mîinile la spate, mișcînd fără astîmpăr din degete, tușînd și fluierînd încetișor.

— Doamne, că repede mai crești ! făcu mama, cuprinzîndu-mi obrazii în palmele ei fierbinți. Avea o rochie urită, roșie și lălie, boșolcată pe burtă.

Taică-meu vitreg îmi întinse mîna și-mi spuse :

— Să-mi trăiești, frățioare. Ce mai faci, hai ?

Apoi adulmecă aerul și adăugă :

— Mare umezeală aici la voi, zău așa !

Arătau amîndoi ca după o goană îndelungată, erau obosiți, cu hainele mototolite și ponosite, păreau că nu așteaptă decît să se culce și să se odihnească.

Băurăm ceaiul împreună, fără pic de veselie. Bunicul, cu ochii la geamurile ce șiroiau de ploaie, întrebă din senin :

— Și ziceați c-a ars tot ?

— Tot ! întări taică-meu vitreg. Abia am scăpat cu viață...

— Așa, va să zică. Focul nu știe de glumă...

Mama, lipită de umărul bunicăi, îi șoptea ceva la ureche și bunica asculta cu ochii mijiți, de parcă o supăra lumina prea mare. Urîtul ne apăsă din ce în ce mai mult.

Pe neașteptate, bunicul rosti liniștit și răutăcios, apăsînd pe fiecare cuvînt :

— Numai că mie mi-a ajuns altceva la ureche, Evgheni Vasilievici, domnul meu. Anume, că n-a fost nici un foc și că dumneatale ai pierdut pur și simplu totul la cărți...

Se lăsă o liniște mormîntală. Nu se auzea decît zumbăla samovarului și foșnetul ploii în geamuri. Mama îngăimă anevoie :

— Tataie...

— Ce-i tot dai cu tataie ? izbucni bunicul asurzitor. Acum ce faceți ? Nu-ți spuneam eu să nu umbli după asemenea procopseli ? Mureai după unul „subțire“ ! Poftim, l-ai găsit ! Ți-era să te vezi cucoană ? Da ? Ei, ce mai ai de spus, fată !

Se porniră să țipe tuspătru, taică-meu vitreg mai tare decît toți. M-am furișat în tindă, m-am așezat pe niște lemne și am încremenit acolo, cuprins de o mare nedumerire. Mama era cu totul alta decît cea dinainte, parcă nici nu mai era ea. Înăuntru nu-mi dădusem seama prea bine de schimbarea asta, dar aici, în întuneric, mi-aminteam lămurit cum arăta altădată...

Pe urmă, nici nu mai știu cum, m-am trezit la Sormovo, într-o casă unde totul era nou. Pereții nu aveau tapet, golurile dintre birne erau umplute cu cîlți, în care mișunau gîndacii negri. Mama și tatăl meu vitreg ședeau în două odăi cu ferestrele spre uliță, bunica și cu mine în bucătărie, a cărei singură fereastră dădea pe acoperiș. De după acoperișuri țîșneau spre cer, negre și singuratece ca degetele unei mîini ce-ți dă cu tifa, coșurile unei fabrici, care scoteau vălătuci groși de fum, împrăștiati peste tot satul de vîntul iernii. În odăile noastre friguroase mirosea zi și noapte a fum. Dis-de-dimineată se auzea urletul de lup al sirenei :

— U-uu, u-uuu...

Dacă mă urcam pe laviță, prin ochiurile de sus ale ferestrei puteam să văd poarta fabricii, luminată de felinare și căscată ca o gură neagră și știrbă de cerșetor bătrîn. Pe poarta asta se îmbulzea un puhoi de omuleți. La amiază, sirena se auzea iar, buzele negricioase ale porții se trăgeau în lături, lăsînd să se vadă un hău adînc, prin care fabrica arunca puhoiul negru de oameni înghițiți de dimineată, ca și cum i s-ar fi făcut greață de ei. Și vîntul alb și mișos al iernii zbură de-a lungul uliței, împrăștiind oamenii și înfundîndu-i în casele lor. Cerul se zărea arareori deasupra satului. Peste acoperișurile caselor și peste nămeții presărați din belșug cu funingine, atîrna zile de-a rîndul un alt acoperiș, cenușiu și apăsător, care-ți strîngea în chingi închipuirea și te orbea cu cenușul lui fără de speranță.

Seara, deasupra fabricii tremura o vîlvătaie roșietică, luminînd vîrfurile coșurilor. Și atunci părea că nu pornesc de la pămînt spre cer, ci, dimpotrivă, coboară spre pămînt din norii colbuiți și mătăhăloși ca să-și reverse fumul sîngeriu, să urle și să vuiască. Ajunsese să-mi fie lehamite de priveliștea asta și un urit amar îmi rodea inima. Bunica robotea în bucătărie, gătea, spăla podelele, spărgea lemne, căra apă — într-un cuvînt, dădea în brînci toată ziua și cînd se culca, gemea și ofta, frîntă de oboseală. Uneori, isprăvind cu

treaba, își punea o scurtă vătuită, își ridica binișor poalele și se ducea la oraș.

— Eh, să văd și eu cum mai trăiește moșul meu...

— Ia-mă și pe mine !

— O să îngheți. Nu vezi cum viscolește ?

Și străbătea singură cele șapte verste pe drumul pierdut în cîmpia troienită. Mama, care purta un prunc în pîntece, se înfășura friguroasă într-un șal cenușiu și ponosit, cu franjuri. Tare nesuferit îmi mai era șalul ăsta ce-i urîtea făptura mlădie și trupeșă. Îl uram și-i tot ciupeam mustățile de lînă. Uram deopotrivă casa, fabrica, satul. Mama umbla cu niște pîslari scilciați și tușea de i se cutremura pîntecul mare și slut : ochii ei de un albastru-cenușiu aveau luciri întunecate și mînioase, zăboveau ici și colo pe pereții goi, ca piro-niți. Uneori privea ceasuri întregi pe fereastră. Ulița semăna cu o falcă : parte din dinți, negri de bătrînețe, stăteau gata să cadă, alții, căzuți mai demult, aveau în loc niște dinți noi, prea mari, puși anapoda.

— De ce stăm noi aici, în casa asta ? o întrebam, și ea mi-o reteza în silă :

— Of, isprăvește, măcar tu...

Cu mine vorbea puțin. Mai mult îmi poruncea :

— Du-te, adu, dă-mi...

Doar rareori aveam voie să ies pe uliță și de fiecare dată mă întorceam bătut de băieți. Bătăile erau singura și cea mai mare plăcere a mea. Mama mă croia cu cureaua, dar asta mă stîrnea și mai mult. Data următoare mă războiam și mai rău cu băieții, iar mama nu mă ierta nici ea. Într-o bună zi i-am spus, că dacă mă mai bate, am s-o mușc de mîină, am să fug în cîmp și am să mor acolo, înghețat. Împingîndu-mă uimită de lîngă ea, mama a făcut cîțiva pași prin odaie și-a murmurat, înecîndu-se de oboseală :

— Sălbaticule !

Curcubeul viu și tulburător al simțămintelor numite îndeobște iubire păli în sufletul meu. Tot mai des izbucneau în mine pîlpîirile albastrii ale urii împotriva a tot ce vedeam, mocnea o nemulțumire apăsătoare și

conștiința unei mari singurătăți în toată harababura asta cenușie și searbădă.

Taică-meu vitreg se purta aspru cu mine, iar cu mama abia dacă vorbea. Veșnic fluiera cîte un crîmpei de cîntec, tușea, iar după masă se oprea în fața oglinzii și se scobea îndelung și grijuliu printre dinții lui strîmbi. Se certa din ce în ce mai des cu mama și, cînd se supăra, îi spunea „dumneata“. Vorba asta mă scotea din sărîte mai mult ca orice. În timpul certurilor închidea ușa spre bucătărie, pesemne ca să nu aud eu, dar eu tot deslușeam vocea lui înfundată și groasă.

O dată țipă la mama, bătînd din picior :

— Din pricina burții dumitale timpite nu pot să poftesc pe nimeni la mine, vacă ce ești !

Cuprins de uimire și jignit pînă în adîncul sufletului, m-am săltat cu atîta pripeală pe cuptor, încît m-am pocnit cu capul de tavan și mi-am mușcat limba pînă la sînge.

Sîmbăta, la taică-meu vitreg veneau zeci de muncitori, ca să-i vîndă bonurile pentru alimentele ce li se cuveneau de la magazinul fabricii. Bonurile astea le căpătau pentru munca lor, în loc de bani, iar taică-meu vitreg le cumpăra cu jumătate de preț. Primea pe muncitori în bucătărie, așezat țăntoș și încruntat la masă, și cînd lua bonul, spunea :

— O rublă și jumătate !

— Evgheni Vasilievici, n-ai teamă de Dumnezeu ?

— O rublă și jumătate !

Viața asta cumplită și întunecată nu ținu mult. Cînd veni vremea ca mama să nască, m-au dus la bunicul. Bunicul stătea acum la Kunavino, într-o cămăruță scundă, cu un cuptor mare și două ferestre spre curte. Era o casă cu un cat, pe strada Pesciannaia, care cobora pînă în îngrăditura cimitirului de la biserica Napolnaia.

— Ei ? mormăi el, dînd cu ochii de mine, și izbucni într-un rîs chițăit. E o zicală, cum că nu-i pe lume prieten mai credincios decît mama care te-a făcut, dar uite, azi, ar trebui să spui că nu mama ți-e prieten, ci diavolul bătrîn de bunicu-tău ! Ehei, voi-i !...

Nici n-am apucat bine să mă dezmeticesc în noua casă, că ne-am pomenit la noi cu bunica, mama și pruncul ei. Taică-meu vitreg fusese alungat de la fabrică din pricină că-i jecmănea pe muncitori. Dar el s-a dus nu știu unde și îndată după asta a ajuns casier la gară.

Trecu o bună bucată de vreme lipsită de întâmplări, după care m-am mutat din nou la mama, în subsolul unei case de piatră. Mama m-a dat degrabă la școală. Chiar din prima zi, școala mi-a trezit mare silă în suflet.

M-am dus la școală cu ghetete mamei, într-un paltonaș croit dintr-o scurteică veche de-a bunicăi, o cămașă galbenă și niște pantaloni lungi, care-mi cădeau peste ghetete. Băieții m-au luat în râs de cum m-au văzut. Din pricina cămășii galbene m-au poreclit „as de tobă“. Cu băieții m-am împăcat eu destul de iute, dar învățătorul și popa nu mă aveau de loc la inimă.

Învățătorul era un chelbos cu fața gălbejită, căruia îi curgea mereu sînge din nas. Venea în clasă cu vată îndesată în nări, se așeza la catedră, începea să fonfăie, întrebîndu-ne lecția, și deodată, lăsîndu-și vorba la jumătate, își scotea vata din nări și o privea cu luare-aminte, clătinînd din cap. Avea o față turtită, ca de aramă, cu o cocleală verzuie răzbind printre zbîrcituri. Dar ceea ce îl urîtea din cale-afară erau ochii de plumb și cu totul de prisos. Își lipea ochii atît de stăruitor de obrazul meu, încît îmi venea să mă șterg cu palma.

Vreo cîteva zile am stat în clasa întîii, în banca întîii, aproape lipit de catedră, și asta era cumplit : învățătorul părea că nu mai vede pe nimeni în afară de mine, pînă într-atît mă sîcîia cu glasul lui fonf :

— Peskov, să-ți schimbi cămașa... Peskov, nu mai tîrșii picioarele. Peskov, iar ai făcut apăraie pe jos, cu cizmele tale...

Ca să mă răzbun, făceam tot felul de boacănă. Într-o zi am luat o jumătate de harbuz înghețat, am scobit frumuseț miezul și am legat-o deasupra ușii, în tinda

pe jumătate întunecată. Când învățătorul a deschis ușa, coaja de harbuz s-a săltat domol în sus, iar apoi i s-a lăsat ca o cipilică, drept în chelie. Paznicul școlii m-a dus acasă cu un bilețel din partea învățătorului și am plătit năzbîtia asta pe pielea mea.

Altă dată i-am pus tabac de tras pe nas în sertar, la catedră, de l-a picnit un strănut ca în povești, încît a fost nevoit să plece din clasă și să ne trimită în loc pe ginere-său, ofițerul. El ne-a pus să cîntăm în cor „Doamne, ocrotește-l pe țar“ și „Of, libertate, libertate“... pocnindu-ne cu linia peste cap cînd o luam razna, într-un fel caraghios și răsunător, deși de durut nu ne durea.

La religie aveam un popă tînăr și chipeș, cu o chică măreață. Popa m-a luat la ochi pentru că mă vedea fără „Sfinta Scriptură — Vechiul și Noul Testament“ și pentru că îi maimuțăream vorba.

Cum intra în clasă, îl și auzeam :

— Peskov, ai adus cartea, ori nu ? Da. Cartea !

Eu de colo :

— Nu, n-am adus-o. Da.

— Ce, da ?

— Nu !

— Nu ? Atunci, pleci acasă. Da. Acasă. N-am de gînd să-mi stai la lecție. Da. N-am de gînd.

Asta nu mă amăra prea mult. O ștergeam de la școală și, pînă la sfîrșitul orelor, rătăceam pe străzile murdare ale mahalalei, cercetînd cu luare-aminte viața ei zgomotoasă.

Popa avea un chip frumos de Christ, ochi galeși de femeie și niște mînuțe care parcă mîngîiau tot ce atingeau. Orice lucrușor — cartea, linia, condeiul — îl lua în mînă cu nespūsă duioșie, ca și cînd ar fi fost viu, plătînd și tare drag inimii lui, ca și cînd s-ar fi temut să nu-i facă vreun rău. Față de copii nu se arăta chiar atît de duios, totuși ei îl iubeau.

Nu eram prost la învățătură, dar nu trecu mult și mi s-a spus că au să mă dea afară din școală pentru purtare necuviincioasă. Eram abătut, mă pîndeau mari necazuri : mama se făcea din zi în zi mai nervoasă și mă bătea tot mai des.

Scăparea mi-a picat din cer : într-una din zile ne-am pomenit la școală cu episcopul Hrisanf *. Avea o față de vrăjitor și mai era și cocoșat.

Cînd s-a așezat la catedră, mititel cum era, în ante-riul lui negru și larg, cu potcapul lui caraghios ca o căldărușă, cînd și-a slobozit mîinile din mînecele lui încăpătoare și ne-a spus : „Ei, acum hai să stăm și noi nițeluș de vorbă, copii mei“, *toată* clasa se învioră, ca sub o caldă adiere necunoscută de voie bună.

După mulți alți băieți, episcopul mă chemă și pe mine în fața lui și mă întrebă plin de seriozitate :

— Tu cîți ani ai ? Numai atît ? Și ce lung ai crescut. frate ! Ia zi, te-au udat ploile de-ai crescut așa ?

Apoi puse pe masă o mîna uscățivă, cu unghiile mari și ascuțite, își strînse în mîna cealaltă bărbuța firavă și, privindu-mă țintă cu ochii lui buni, zise :

— Ia să-mi spui tu mie, ce ți-a plăcut mai mult din Sfînta Scriptură ?

Auzind că nu am și că nu învăț Sfînta Scriptură, și-a potrivit ușurel potcapul și m-a întrebat :

— Cum vine asta ? Păi trebuie să înveți negreșit Sfînta Scriptură. Măcar din auzite nu știi ceva ? Ori din Psaltire ? Ei, asta-i bine ! Dar molifte ? Ei, vezi ! Cum, și viețile sfinților ? Și încă în stihuri ? Păi văd că ești tare știutor mătăluță !

Tocmai atunci a intrat pe ușă și popa, care ne învăța la religie, aprins la față și gîfîind. Episcopul l-a blagoslovit, dar cînd popa s-a apucat să-i spună despre mine, a ridicat mîna, oprindu-l :

---

* Autor al cunoscutei lucrări în trei volume : *Religiile lumii vechi*, precum și al studiilor *Metempsihoză la egipteni* și *Căsătoria și femeia*. Pe acesta din urmă l-am citit în tinerețe și m-a tulburat adînc. Mă tem că nu redau aici cu exactitate titlul. A fost publicat într-o revistă de teologie prin 1870—1880 (N. aut.).

— Numai o clipă, rogu-te... Ia să ne povestești tu despre Alexei, Omul lui Dumnezeu...

— Frumoase stihuri, frate, ce zici ? făcu vlădica, atunci când m-am oprit puțin, fiindcă uitasem cum vine într-un loc. Cum, încă ceva ? Cum ? Despre Regele David ? Te-ascult cu dragă inimă !

Am văzut că asculta cu adevărat și că-i plăceau stihurile mele. Apoi m-a cercetat îndelung și deodată mi-a curmat vorba :

— După Psaltire zici c-ai învățat ? Cine ți-a fost dascăl ? Și e bun bunicu-tău ? E rău ? Oare ? Dar tu te ții de năzbîtii, ai ?

Eu m-am codit un pic, dar pînă la urmă am recunoscut că așa e. Învățătorul și popa s-au grăbit să-mi întărească și ei spusele, cu un potop de vorbe. Vlădica i-a ascultat cu ochii în pămînt, apoi a oftat :

— Auzi ce spune despre tine ? Ia vino mai aproape.

Și, punîndu-mi pe creștet mîna lui mirosind a lemn de chiparos, m-a întrebat :

— Păi de ce te ții de șotii ?

— Mi-e tare urît să învăț !

— Ți-e urît ? Parcă nu-mi prea vine a crede. Dacă ți-ar fi urît ai învăța prost, dar uite, aud că înveți bine. Care va să zică, alta e pricina.

Scoțînd din sîn o cărticică, a însemnat acolo :

— Peșkov Alexei. Bun. Tu, frate, ai face bine să-ți mai pui frîu și să nu te mai ții de năzbîtii. Așa, puținel, mai treacă-meargă ! Dar cînd treci măsura, cei din jur se supără. Așa e, copii ?

O mulțime de glasuri au răsunit vesel :

— Așa e !

— Dar voi, ceștialalți, voi nu prea faceți năzbîtii, așa e ?

Zîmbind cu înțeles, băieții s-au pornit care mai de care :

— Ba nu. Și noi facem ! Destule !

Vlădica s-a lăsat pe speteaza scaunului, m-a strîns la piept și a spus cu uimire, încît pînă și pe învățător și pe popă i-a pufnit rîsul :

— Tii, mare dandana, măi frăților ! Poate n-o să mă credeți, dar și eu la anii voștri eram un poznaș fără de pereche ? De ce oare, măi frăților ?

Copiii rîdeau, iar vlădica îi descosea pe fiecare cu dibăcie, încurcîndu-i și făcîndu-i să se dea de gol unii pe alții, ceea ce sporea și mai mult voia bună. În cele din urmă, s-a ridicat și a spus :

— Tare bine mă simt eu cu voi, măi poznașilor, dar uite că e timpul să plec !

A ridicat mîna, aruncîndu-și mîneca spre umăr și, făcînd peste toți semnul crucii, ne-a blagoslovit :

— În numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh, vă binecuvintez întru împlinirea cu spor a faptelor bune ! Ei, și acum — rămîneți cu bine !

Copiii au strigat în cor :

— Cu bine, vlădică ! Să mai vii pe la noi !

Aplecîndu-și potcapul spre noi, vlădica ne-a făgăduit :

— O să vin, o să vin negreșit ! O să vă aduc și cărți !

Ieșind din clasă lin, de parcă ar fi plutit, vlădica i-a spus învățătorului :

— Acuși, aș zice să le dai drumul acasă !

Pe mine m-a scos de mînă în tindă și mi-a spus încetișor, de aproape :

— Să te stăpînești, da ? Crezi că eu nu înțeleg de ce te ții de năzbîtii ? Ei, rămîi cu bine frate !

Eram nespus de tulburat. Un simțămînt cu totul deosebit îmi clocotea în piept și cînd, după ce copiii au plecat acasă și învățătorul m-a ținut pe loc să mă dăscălescă, spunîndu-mi că de aci încolo trebuie să fiu bun de pus pe rană, l-am ascultat cu luare-aminte și cu tragere de inimă.

Iar popa, punîndu-și șuba, bizîia îmblînzit cu glasul lui gros :

— De azi înainte să te văd în clasă la ora mea, că e musai. Da. Musai ! Numai să-mi fii cuminte. Da. Cuminte !

Treburile mele s-au mai îndreptat la școală, dar acasă am scrîntit-o rău de tot : am furat o rublă de la mama. O faptă urîță, care nici nu-mi dăduse prin gînd.

Într-o seară, mama s-a dus nu știu unde și m-a lăsat să văd de copil. Mi-era tare urît și atunci am scos la nimereală o carte de-a tatălui meu vitreg, *Insemnările unui medic*, de Dumas-tatăl. Între filele ei am dat peste două hîrtii : una de zece ruble și una de o rublă. Cartea era prea grea pentru mine, așa că am lăsat-o din mînă. Deodată m-a fulgerat gîndul că dintr-o rublă pot să cumpăr nu numai *Sfînta Scriptură*, dar și cartea cu Robinson. Despre cartea asta aflasem de curînd, la școală. Într-o zi geroasă, în recreație, pe cînd le spuneam băieților o poveste, unul de colo mormăi cu dispreț :

— Poveștile sînt o prostie. Da' Robinson e ceva adevărat.

S-au mai găsit vreo cîțiva băieți care citiseră păta-niile lui Robinson și toți lăudau cartea. Jignit că nu le-a plăcut povestea bunicăi, m-am hotărît să citesc fără zăbavă istoria asta a lui Robinson, ca să pot și eu spune despre ea că e o prostie.

A doua zi am adus la școală *Sfînta Scriptură*, două volumașe jerpelite cu povești de Andersen, trei funturi de pîine albă și un funt de salam. În dugheana mică și întunecoasă de lîngă gardul bisericii Sfîntului Vladimir am dat și peste cartea cu Robinson : avea niște coperti gălbui și un nene bărbos desenat pe coperta din față, cu o căciulă miștoasă pe cap și o blană de sălbăticiune pe umeri — dar mie nu mi-a plăcut. În schimb, poveștile lui Andersen te atrăgeau și prin pozele lor, făcîndu-te să uiți de copertile hărtănite.

În recreația mare am împărțit frățește cu băieții pîinea și salamul și ne-am apucat să citim minunata poveste a privighetorii, care ne-a fermecat din capul locului.

„În China, toți oamenii sînt chinezi, pînă și împăratul tot chinez e !“ Mi-aduc aminte și azi, cît m-a

încîntat fraza asta prin simplitatea ei, prin muzicalitatea ei luminoasă și prin încă ceva, nu știu ce anume, care mi se părea nespus de frumos.

N-am apucat să citesc povestea pînă la capăt : la școală n-am mai avut vreme, iar cînd m-am întors acasă, mama, care stătea lîngă plită și prăjea niște ouă într-o tigaie, m-a întrebat din ușă, cu un glas ciudat, stins :

— Tu ai luat rubla ?

— Eu. Uite — cărțile...

Ea m-a bătut răzbit chiar cu mînerul cu care ținea tigaia la foc și mi-a smuls cărțile lui Andersen, pîtindu-le undeva de nu le-am mai găsit, ceea ce m-a durut mai mult decît bătaia.

Vreo cîteva zile n-am mai dat pe la școală. În răs-timp, taică-meu vitreg pesemne că a povestit isprava colegilor lui de la slujbă, care la rîndul lor au povestit-o copiilor, și unul dintre ei a răspîndit-o la școală. Cînd am călcat din nou în clasă, băieții m-au întîmpinat cu o poreclă nouă : hoțul ! Scurt și cuprin-zător, dar fără pic de îndreptățire, fiindcă eu nu ascunsesem că am luat rubla. Am căutat să-i lămuresc, nimeni nu m-a crezut. Atunci m-am întors acasă și i-am spus mamei că nu mă mai duc la școală.

Mama ședea la fereastră. Aștepta un nou copil. Avea fața cenușie și ochii atît de chinuiți, că păreau rătăciți. Îl alăpta pe frate-meu Sașa și mă privea cu gura deschisă, ca un pește.

— Minți ! m-a repezit ea. Nimeni n-are de unde să știe povestea cu rubla...

— Du-te și întreabă !

— Nu cumva ai trîncănit chiar tu ? Hai, spune, nu te-a luat gura pe dinainte ? Bagă de seamă, aflu eu chiar miine cine a umplut școala cu vestea asta !

I-am spus cum îl cheamă pe băiatul cu pricina. Fața mamei s-a zbîrcit deodată jalnic și ochii i s-au umplut de lacrimi.

M-am dus la bucătărie, m-am trîntit pe patul meu încropit pe niște lăzi, după cuptor și, întins acolo, o ascultam cum se tînguie încetișor la ea în odaie.

— Oh, Doamne, Doamne...

După o vreme, răzbit de mirosul greșos al cîrpelor murdare și pătrunse de căldură, m-am ridicat și am dat să ies pe ușă, dar mama mi-a strigat :

— Încotro ? Unde pleci ? Vino încoace...

Ne-am așezat amîndoi pe jos. Sașa, cuibărit la mama în poală, o trăgea de bumbii rochiei și gun-gurea :

— Bum-bum... — ceea ce vroia să zică „bumb“.

Ședeam lipit de mama, ea mă ținea pe după umeri și-mi spunea :

— Sîntem săraci, pricepi ? Pentru noi fiecă bănuț, fiecă bănuț...

Și mă strîngea cu brațul ei arzător, fără să-și isprăvească gîndul.

— Ce ticălos !... Ce ticălos !... izbucni mama pe neașteptate. Erau vorbe pe care le mai auzisem și altă dată de la ea.

— Tilos ! o îngîna Sașa.

Era un copil tare ciudat, neîndemînic, cu capul mare, privind în jur cu niște minunați ochi albaștri, cu un zîmbet molcom, de parcă veșnic aștepta ceva numai de el știut. Începuse să vorbească foarte de timpuriu, nu plîngea niciodată și trăia într-un fel de voioșie potolită. Era plăpînd, abia de se tira pe jos, se bucura cînd mă vedea, cerea să-l iau în brațe și-i plăcea grozav să-mi mozelească urechea cu degetuțele lui moi, mirosind a viorele. A murit din senin, fără să bolească. De dimineață era la fel de vesel și de blînd ca de obicei, iar seara, cînd băteau clopotele de vechernie, zăcea întins pe masă. Asta a fost foarte curînd după ce mi s-a născut cel de-al doilea frățior, Nikolai.

Mama s-a ținut de făgăduială. Treburile mele la școală s-au îndreptat, atîta doar că m-au dus din nou să stau la bunicul.

Într-o seară, pe la vremea ceaiului, întorcîndu-mă de afară, am auzit din bucătărie glasul spart al mamei, care striga :

— Evgheni, te rog, te rog...

— Pros-ti-i ! s-a răstit taică-meu vitreg.

— Dar eu ştiu bine că te duci la ea !

— Şi ce ?

Cîteva clipe au tăcut amîndoi, apoi mama i-a spus, înecîndu-se de tuse :

— Ce rău şi ticălos eşti !

Deodată am auzit cum o loveşte pe mama şi am dat buzna la ei în odaie. Mama, căzută în genunchi, stătea rezemată cu mijlocul şi coatele de scaun, cu pieptul scos înainte şi capul răsturnat pe spate. Horcăia şi arunca fulgere de minie din ochi, iar el, fercheş şi spilcuit, într-o uniformă nou-nouţă, o izbea în piept cu piciorul lui lung. M-am repezit la cuţitul cu mîner de os, încrustat în argint, cu care tăiam pîinea şi care se vedea pe masă. Era tot ce-i mai rămăsese mamei de la tata. Am apucat cuţitul şi l-am lovit din răsuputeri pe taică-meu vitreg, în dreptul coastelor.

Din fericire, mama apucase să-l împingă în lături, şi cuţitul a lunecat, spintecîndu-i haina şi doar zdrelindu-i pielea. Maximov a scos un ţipăt şi a zbughit-o afară, ţinînd mîinile pe locul lovit, iar mama s-a năpustit asupra mea şi m-a azvîrlit, urlînd, la pămînt. Tot taică-meu vitreg m-a scos din mîinile ei.

Seara tîrziu, cînd am rămas numai noi, căci Maximov tot a plecat de acasă, mama a venit la mine, după cuptor, m-a cuprins încetişor în braţe, m-a sărutat şi mi-a spus, plîngînd :

— Iartă-mă ! Sînt vinovată ! Oh, dragul meu, cum de-ai putut ?... Să pui tu mîna pe cuţit !...

I-am spus deschis şi fără cea mai mică urmă de şovăială, că am să-l înjunghii şi după aceea mă omor şi eu. Şi cred că aş fi făcut-o, ori, cel puţin, aş fi încercat să o fac. Pînă şi azi văd înaintea ochilor piciorul acela lung, cu vipuşcă strălucitoare de-a lungul

pantalonului, luîndu-și avînt și izbind mîrșav cu vîrfurile cizmei în pieptul unei femei.

Cînd îmi aduc aminte de ticăloșiile grele ca de plumb ale vieții sălbatice pe care o duceau rușii pe atunci, stau uneori și mă întreb dacă se cuvine să vorbesc despre ele. Și-mi spun cu o hotărîre mereu nouă — se cuvine ! Pentru că acest mișelnic adevăr, cu rădăcini adînci, mai dăinuie încă și în ziua de azi. Adevărul acesta trebuie cunoscut pînă în străfundurile lui, spre a-l putea smulge cu rădăcină cu tot din sufletul omului și din toată viața noastră amar-nică și rușinoasă.

Și mai există un temei mult mai puternic, care mă îmboldește să zugrăvesc aceste grozăvii. Deși ele ne umplu de silă și ne apasă, strivind sub povara lor atîtea suflete minunate, rusul este atît de sănătos și de tînăr sufletește, încît le biruie și le va birui cu totul într-o zi.

Viața noastră nu uimește numai prin stratul ei gros și roditor de ticăloșie animalică, dar și prin faptul că de sub acest strat străbate triumfător o rază strălucitoare de lumină, sănătate și putere creatoare. cresc simțăminte vrednice, omenești, trezind nădejdea nestrămutată în renașterea noastră la o viață luminoasă și cu adevărat omenească.

XIII

Și iată-mă din nou la bunicul.

— Ce-i, măi hoțomane ? m-a întîmpinat el, bătînd cu palma în masă. Să știi că eu unul nu-ți mai dau de mîncare. Să-ți dea bunică-ta !

— Și-o să-i dau ! îl înțepă bunica. Mare lucru, auzi ?!

— N-ai decît ! se rățoi bunicul, dar după o clipă se potoli și găsi de cuviință să mă lămurească : Noi doi ne-am despărțit avutul. Acum, fiecare și-are gospodăria lui, rostul lui.

Bunica şedea la fereastră şi împlotea cu îndemînare o horbotă. Ciocănelele ei sunau vesel, perniţa îndesată cu ace de gămălie sclipea ca un arici de aramă în soarele primăverii. Bunica însăşi părea de aramă. Era neschimbată. În schimb, bunicul se uscaser şi se stafidiser şi mai mult, părul roşcat îi încărunţise, măreţia liniştită a mişcărilor lui se preschimbaser într-un neastîmpăr înfrigurat, ochii lui verzi cătau plini de bănuială în jur. Rizînd pe înfundate a dispreţ, bunica îmi povestea cum a fost cu împărţirea bunurilor între ei doi : bunicul i-a dat toate oalele şi străchinile, precum şi celelalte vase de bucătărie, spunîndu-i ritos :

— Astea-s ale tale şi mai mult să nu-mi ceri nimic !

După aceea i-a luat toate rochiile şi lucrurile cumpărate mai demult, între care şuba de vulpe, şi le-a vîndut cu şapte sute de ruble, iar banii i-a dat camătă unui neguţător de poame, un evreu botezat de el. Căzuse cu totul pradă lăcomiei şi pierduse orice urmă de omenie : umbla pe la vechi cunoscuţi, pe la foştii diriguitori ai breslei vopsitorilor, pe la neguţătorii înstăriţi, se plîngea că a fost adus la sapă de lemn de copii şi le cerea bani. Şi pentru că se bucura de stimă, toţi îi dădeau, şi numai bani mari. Fluturînd cîte o hîrtie dintr-astea pe sub nasul bunicii, bătrînul se fudulea şi îi făcea în ciudă ca un copil :

— Vezi, proasto ? Ție nu ți-ar da nici a suta parte !

Banii strînşi îi dădea cu camătă unui nou prieten al lui, un pielar lung şi chel, poreclit în mahala „Biciuşcă“, şi surorii lui Biciuşcă, o muiere voinică şi rumenă, cu ochi căprui, toată galeşă şi dulceagă, care ţinea o dugheană.

Acasă la noi totul se împărţea acum cu străşnicie : într-o zi gătea bunica din cele cumpărate pe banii ei, într-alta făcea bunicul tîrguielile. De obicei, în zilele astea mîncam mai pe sponci : bunica lua carne bună, în vreme ce bunicul aducea numai măruntaie : ficat, bojoc, splină. Ceaiul şi zahărul şi le păstra fiecare în parte, dar ceainicul era al amîndurora şi bunicul întreba mereu plin de îngrijorare :

— Ia stai nițel, să văd cât ai pus ?

Răsturna firele de ceai în palmă, le număra cu luare-aminte și spunea :

— Ceaiul tău e mai mărunțel decît al meu, se cheamă că eu trebuie să pun mai puțin. Al meu e mai înfiripat și mai spornic.

În plus, era numai ochi ca bunica să toarne la amîndoi ceaiul la fel de tare și nu cumva ea să bea o ceașcă mai mult.

— Mai bem una și gata, ce zici ? întreba bunica, înainte să scurgă ultima picătură de ceai.

Bunicul se uita în fundul ceainicului și încuviința :

— Da, numai asta și gata !

Pînă și untdelemnul pentru candelă și-l cumpăra fiecare în parte. Și asta după ce trăiseră împreună cincizeci de ani în cap.

Purtarea bunicului mă făcea să rîd, dar îmi stîrnea și scîrbă în suflet. În schimb, bunica se mulțumea doar să rîdă.

— Haide, haide, potolește-te, mă liniștea ea. Mare lucru ! A îmbătrînit omul și s-a prostit olecuță ! Păi are optzeci de ani bătuți. Împlinește-i întîi și tu și vedem noi. Prostească-se sănătos ! Cui îi pasă ? Că pentru mine și pentru tine agonisesc eu, n-ai grijă !

Începusem și eu să agonisesc : în zilele de sărbătoare o porneam de dimineață cu desaga în spinare și adunam de pe străzi și de prin curțile oamenilor oase de vită, cîrpe, hîrtii, cuie. Negustorii de vechituri plăteau douăzeci de copeici pudul de cîrpe, ori de hîrtii, ca și pudul de fier vechi. Pudul de oase — zece sau opt copeici. Mă îndeletniceam cu treaba asta și peste săptămîină, după școală, și în fiecare sîmbătă vindeam marfă de vreo treizeci, ba chiar cincizeci de copeici, iar în zilele mai norocoase cîștigam și mai mult. Bunica îmi lua banii, îi îndesa grăbită în buzunarul de la fustă și, lăsînd ochii în pămînt, mă lăuda :

— Să trăiești, suflețelule ! Noi doi să nu ne agonisim pîinea cea de toate zilele, noi ? Ce mare lucru !

Într-o zi, privind-o pe furiș, am văzut cum ținea în mână gologanii aduși de mîne și plîngea tăcută. O lacrimă tulbure îi spînzura în vîrfurile nasului buretos.

Un izvor de venituri mai ceva decît vechiturile era furtul de lemne și scînduri de la depozitele de che-restea de pe malul Okăi, ori de la Peski, o insulă unde la vremea iarmarocului se vindea fierărie în niște barăci ridicate peste noapte. Cînd se isprăvea iarmarocul, barăcile erau desfăcute, iar stinghiile și scîndurile se stivuiau și rămîneau așa, pe insulă, pînă pe la viiturile de primăvară. Pentru cîte o scîndură bună, gospodarii din mahala dădeau și zece copeici, iar de șterpelit puteam șterpeli cîte două și chiar trei pe zi. Dar pentru asta era musai să fie urît afară. viforniță ori ploaie, cînd paznicii se risipeau, adăpos-tindu-se care pe unde putea.

Pe nesimțite ne-am înfiripat o ceată de buni prieteni : Sanka Viahir, feciorul unei cerșetoare mord-vince, un băietan de zece ani, chipeș, duios, liniștit și vesel ; Kostroma, un copil al nimănui, osos, cu chica bogată și niște ochi negri, nespus de mari, care mai tîrziu, pe la treisprezece ani, s-a spînzurat într-o casă de corecție unde ajunsese din pricină că a furat o pereche de porumbei ; Habi, un pui de tătar de dois-prezece ani, pe cît de voinic, pe atît de bun și deschis la suflet ; Iaz, fiul paznicului de la cimitir, care era totodată și gropar, un băiețel de vreo opt ani, cu nasul turtit, tăcut ca un pește, care avea „boala copiilor“. Cel mai răsărit dintre noi era Grișka Ciurka, feciorul unei croitorese văduve, un băiat cu scaun la cap, înzestrat cu simțul dreptății și pătimaș luptător cu pumnii. Toți stăteam pe aceeași stradă.

Hoția nu era socotită un păcat în mahala la noi, era mai degrabă un obicei și aproape singurul mijloc de trai, pentru oamenii flămînzi din partea locului. Vreme de o lună și jumătate, cît ținea iarmarocul, nu era chip să prinzi atîta cheag, încît să scapi de griji pentru tot anul, și mulți dintre gospodarii cu nume bun „mai agoniseau cîte ceva și de pe rîu“, adică pes-

cuiau chereștea și lemne purtate la vale de apele primăverii, punînd la treabă și luntrile lor ușoare, dar mai cu seamă ciuguleau ce se putea de pe șleपुरi și „dădeau iama“ pe Volga și Oka, apucînd tot ce nu era păzit ca lumea. În zilele de sărbătoare, cei mari se lăudau unii față de alții cu isprăvile lor, iar copiii trăgeau cu urechea și învățau.

Primăvara, în toiul pregătirilor pentru iarmaroc, ulițele mahalalei gemeau în fiecare seară de meșteri, birjari și lucrători beți criță, și copiii îi buzunăreau în voie, fără teamă, sub ochii celor mari, asta fiind socotită ca o îndeletnicire pe deplin legiuită.

De la dulgheri se furau scule, de la birjari chei de strîns bușele la roți, de la căruțași cuie de la butucul roții și mufe de osii. Ceata noastră nu se ținea însă de asemenea isprăvi. Într-o bună zi, Ciurka ne spuse ritos :

— Eu unul nu fur. Nu mă lasă mama.

— Mie mi-e frică, mărturisi și Habi.

Kostroma nutrea și el un fel de silă față de hoți. Rostea apăsător cuvîntul „hoț“ și cînd vedea cum sînt buzunăriți bețivarii, lua copiii la goană. Dacă apuca să pună mîna pe vreunul îl snopea în bătaie. Băietanul ăsta cu ochii mari și triști se credea om mare, umbla legănat așa cum umblă căruțașii, se căznea să vorbească gros și răgușit — într-un cuvînt se arăta în toate încordat și plin de o chibzuială bătrînicioasă. Cît despre Viahir, el era pătruns de credința că hoția este un păcat.

Cu șterpelitul scîndurilor și stinghiilor de pe insula Peski era altceva : ăsta nu era un păcat. Nimeni dintre noi nu se gîndea că săvîrșește vreun rău, ba chiar ne făcuserăm unele rînduieli care ne ajutau mult. Seara, după ce se întuneca, sau în zilele cu vreme urîță, Viahir și Iaz o porneau spre Peski de-a dreptul peste stăvilar, călcînd pe gheața umflată și apoasă. Căutau să atragă asupra lor atenția paznicilor și în vremea asta noi ceștilalți patru ne strecuram spre insulă unul cîte unul. Paznicii stăteau cu ochii pe Iaz și Viahir, iar noi ne adunam iute lîngă stiva dinainte hotărîtă și ne alegeam ce pofteam.

Fîrtații noștri, iuți de picior, îi ofticau de mai mare dragul pe paznici, făcîndu-i să alerge după ei, și noi ne și porneam îndărăt. Aveam fiecare cîte o funie cu un cui îndoit în chip de cîrlig la capăt, cu care agățam scîndurile sau stinghiile. Apoi le tîram pe zăpadă și pe gheață. Paznicii nu ne vedeau aproape niciodată, iar dacă se întîmpla să ne vadă, tot nu ne mai puteau ajunge din urmă. După ce vindeam prada, împărțeam cîștigul în șase. De obicei, scoteam cîte cinci și uneori cîte șapte copeici de cap.

Cu banii ăștia puteai să mănînci pe săturate o zi întreagă, dar Viahir avea o mamă care îl bătea dacă nu-i aducea de o litruță sau măcar de o cinzeacă de rachiu, Kostroma punea ban lîngă ban, visînd să-și rostuiască o hulubărie, mama lui Ciurka era bolnavă și el căuta să-i aducă mereu cît mai mult, iar Habi strîngea și el bani, ca să plece în orașul unde văzuse lumina zilei și de unde îl luase unchiu-său, care se înecase curînd după venirea lor la Nijni. Numai că Habi uitase cum îi spune orașului. Știa doar că se află pe Kama, nu departe de Volga.

Noi, nu știu de ce, pufneam în rîs ori de cîte ori venea vorba de orașul lui Habi și-l cam luam peste picior pe puiul de tătar cu ochii pieziși, cîntîndu-i în cor :

*E pe Kama undeva
Un oraș, așa cumva !
Cu mîna nu-l apuci,
Cu piciorul nu-l ajungi !*

La început, Habi se supăra. Dar într-o zi, Viahir i-a spus cu glasul lui care aducea a gungurit de hulub :

— Ce te superi, mă ? Unde-ai mai pomenit tu să te superi pe prieteni ?

Tătărușul s-a rușinat și de atunci cînta și el împreună cu noi despre orașul de pe Kama.

La drept vorbind, nouă ne plăcea mai mult să strîngem oase și cîrpe, decît să furăm chereștea. Mai ales primăvara, după ce se topea zăpada și ploile

spălau lună ulițele iarmarocului pustiu. Prin șanțurile din preajma iarmarocului găseai puzderie de cuie, fiare vechi, ba uneori și bani — pitaci de aramă și gologani de argint. Dar trebuia fie să ungem paznicii cu cîte două copeici, fie să ne ploconim îndelung înaintea lor ca să nu ne alunge, ori să nu ne ia sacii. Într-un cuvînt, ne agoniseam bănuții cu sudoarea frunții. Prietenia dintre noi era trainică și, chiar dacă ne mai ciorovăiam uneori, nu-mi aduc aminte să fi ajuns vreodată la bătaie.

Cel care statornicea pacea între noi era Viahir : el găsea întotdeauna cuvîntul cel mai potrivit. Vorbele lui simple ne puneau pe gînduri și ne rușinau. Dar pînă și el le rostea cu aerul că se miră singur de ce spune. Isprăvile răutăcioase ale lui Iaz nu-l supărau și nici nu-l speriau. Socotea tot ce-i rău de prisos pe lume și lupta împotriva răului, pe cît de liniștit, pe atît de hotărît.

— Asta ce rost mai are ? făcea el, și noi ne dădeam seama îndată că într-adevăr era fără nici un rost.

Cînd vorbea de maică-sa, spunea „mordvinca mea“, și asta ne făcea să rîdem.

— Ieri, mordvinca mea iar mi-a venit acasă beată-turtă ! povestea Viahir cu voie bună, și ochii lui aurii și rotunzi sclipeau vesel. A dat ușa de perete, s-a așezat în prag și a început să cînte, cît o ținea gura, cloșca !

Ciurka, veșnic pus să afle și să știe totul de-a fir-a-păr, întreba :

— Și ce cînta ?

Viahir se plesnea cu palma peste genunchi și-i zicea cu glas subțirel cîntecul maică-si :

*Cioca-boca-ncetinel,
Ciobănașul tinerel
Pe la geam ne-a ciocănit
Noi afară c-am ieșit.
Borka, ciobănașul drag
Rază de-asfințit în prag,
Rupe azi cu ghiersul lui
Inimioara satului !*

Știa o mulțime de asemenea cîntece hazlii și le cînta minunat.

— Da, urma el. Ei, și mi-a adormit acolo, în prag, de-a lăsat tot frigul în odaie. Tremuram ca altceva, credeam că mă fac sloi și n-aveam puterea s-o trag de acolo. Azi dimineată o întreb : „De ce-oi fi matale așa bețivană ?” Și ea de colo : „Mai rabdă și tu nițel, zice, că nu mai am mult și mor !”

Ciurka întărea plin de seriozitate :

— Da, ca mîine moare, nu vezi cum s-a umflat ?

— Ție o să-ți pară rău după ea ? l-am întrebat pe Viahir.

— Păi, cum să nu-mi pară rău ? făcu el mirat. Că doar e tare bună...

Știam cu toții că mordvinca îl snopea în bățai pe Viahir, dar îl credeam cînd ne spunea că e bună. Ba în zilele cînd nu aveam baftă cu agoniseala, Ciurka se întîmpla să ne îndemne :

— Să-i dăm fiecare cîte o copeică lui Viahir, să-i cumpere de băut maică-si, că iar îl bate.

În ceata noastră doi eram știutori de carte : Ciurka și cu mine. Viahir ne pizmuia grozav din pricina asta și spunea cu vorba lui gungurită, canonindu-și între degete vîrfurile urechii ascuțite ca la șoareci :

— După ce-o îngrop pe mordvinca mea, mă duc și eu la școală și-l rog cu plecăciune pe învățător să mă-nvețe și pe mine carte. Iar după ce isprăvesc cu învățătura, mă tocmesc grădinar la vlădica, ori la împăratul însuși.

În primăvară, mordvinca și un bătrîn care strîngea bani pentru ridicarea unei biserici fură striviți sub o stivă de lemne, care se prăbuși peste ei și sticla lor de vodcă. Femeia fu dusă la spital, iar înțeleptul de Ciurka îi spuse lui Viahir :

— Vino să stai la noi. Maică-mea o să te învețe și carte...

Nu trecu mult și Viahir umbla cu ochii pe sus, silabisind firmele prăvăliilor de pe străzi :

— Bă-bănie

Ciurka îl îndrepta numaidecît :

— Băcănie, nepricopsitul !

— Crezi că nu văd ? Da' uite că-mi joacă slavele pe dinaintea ochilor !

— Slovele, mă !

— Joacă, de bucurie că le citesc eu, zău că da.

Viahir ne uimea și ne făcea să rîdem cu dragostea lui împătimită pentru copaci și ierburi.

Mahalaua noastră, cu căsuțele ei împrăștiate pe pămîntu-i nisipos, era tare săracă în verdeață : ici-colo, prin bătături, mai vedeai cîte o răchită amărîtă, cîte o tufă chircită de soc și niscaiva firicele de iarbă pălite și prăfoase. Dar dacă vreunul dintre noi se așeza pe iarba asta, Viahir bombănea supărat :

— De ce striviți iarba ? Vi s-apleacă dacă vă așezați mai încolo, pe nisip ? Ce, nu-i totuna ?

Cînd era el de față, nici nu-ți venea să rupi o creangă de salcie sau de soc înflorit, ori să-ți tai o nuiă din răchitișul de pe malul Okăi. Se arăta mirat de asemenea isprăvi, ridica din umeri și desfăcea brațele a neputință :

— Ce vă tot țineți de stricăciuni, diavolilor ?

Și mirarea asta a lui ne făcea să ne rușinăm.

Sîmbăta, luasem obiceiul să petrecem și noi mai vesel, în care scop ne pregăteam toată săptămîna, strîngînd opinci vechi de pe uliți și pitindu-le în locuri ferite. Sîmbătă seara cînd cetele de hamali tătari o porneau spre casă de pe cheiul Sibirski, ne așezam la pîndă pe la răspîntii și azvîrleam cu opincile în ei. La început, joaca asta îi supăra. Tătarii se luau după noi, ocărîndu-ne de mama focului, dar curînd le-a picat cu tronc și lor, și apăreau pe cîmpul de luptă înarmați cu o sumedenie de opinci, știind dinainte ce-i așteaptă. Mai mult : trăgeau cu ochiul să vadă unde ne ascundem munițiile și ni le șterpeleau de multe ori. Noi ne plîngeam :

— Așa nu ne mai jucăm !

Atunci, împărțeau opincile pe din două, ne dădeau nouă jumătate și să te ții bătaie. De obicei se înșiruiau la loc deschis, iar noi alergam ca nebunii în jurul lor, ținând și ochindu-i cu opincile. Țipau și ei și rîdeau să se prăpădească dacă vreunul dintre noi, nimerit de cîte o opincă aruncată cu iscusință pe sub picioare, se împiedica și cădea cu nasul în nisip.

Jocul ținea vreme îndelungată, uneori pînă la cădereă întunericului. Oamenii ieșeau să ne privească de după colțul caselor și bombăneau într-una, vrînd să se afle și ei în treabă. Opincile sure și colbuite zburau prin aer ca niște ciori. De multe ori cîte o opincă ne pocnea de vedeam stele verzi, dar plăcerea luptei era mai presus de orice durere.

Tătarii se înfierbîntau la fel ca noi. După ce isprăveam lupta, ne luau adesea în artelul lor, unde ne ospătau cu carne dulce de cal și cu o fiertură mai acătării de legume. La urmă beam un ceai tare, pregătit din ceai presat în rotocoale și mîncam gogoșele de aluat îndulcit. Ne erau dragi acești uriași voinici, toți unul și unul, parcă aleși pe sprînceană. Aveau ceva copilăresc, care ne făcea să-i simțim foarte aproape de noi. Pe mine mă uimea mai cu seamă bunătatea lor, blîndețea și grija pe care și-o purtau unul altuia.

Rîdeau cu toții cu poftă, de le dădeau lacrimile. Unul dintre ei, de fel din Kasim, cu nasul rupt, avea puterea voinicului din poveste : într-o zi a cărat singur de pe șlep un clopot de douăzeci și șapte de puduri pînă hăt departe pe mal. Acesta rîdea, urla cît îl ținea gura și striga :

— Uhuhuu, uhuhuuu Vorba ca iarba estem. Alta vorba ca gologan marunt estem, alta ca ban de aur estem !

Odată l-a luat binișor pe Viahir în palmă, l-a ridicat sus de tot și i-a spus :

— Colea să trăiești tu, omuleț al cerului !

Pe vreme urîță, ne strîngeam la Iaz, la cimitir, în căsuța de paznic a lui taică-său. Taică-său era o pocitanie de om, cu niște brațe lungi de tot și tare sli-

nos. Pe capul lui cîț pumnul și pe fața-i smeadă creșteau cîteva smoculețe de păr, slinoase și ele. Scăfirlia lui era leit o cocoloașă de ciulin uscat, iar gîtu-i lung și subțire semăna cu tulpina ciulinului. Clipind mărunțel, ca din pricina soarelui, din ochii lui galbeni și galeși, bolborosea zorît.

— Ferească Dumnezeu de nesomn !

Noi, băieții, cumpăram trei dramuri de ceai, un sfert de funt de zahăr și pîine, cumpăram negreșit și o jumătate de vodcă pentru tatăl lui Iaz, căruia Ciurka îi porunca apoi cu strășnicie :

— Haide, Brambureală, pune samovarul !

Rîzînd pe sub mustață, omul pregătea samovarul, iar noi, în așteptarea ceaiului, vorbeam de ale noastre. Tatăl lui Iaz ne dădea și el sfaturi prețioase :

— Băgați de seamă, alde Trusov au poimîine parastas de patruzeci de zile. O să fie praznic, nu glumă. E rost de oase, băieți !

— La ei, oasele le-adună bucătăreasa, făcea atotștiutorul Ciurka.

Viahir visa cu ochii ațintiți pe fereastra ce dădea spre cimitir :

— Nu mai e mult și-o ștergem la pădure ! Eh, atunci trai pe noi !

Iaz, veșnic tăcut, ne privea pe toți cu ochii lui triști și cercetători, ne arăta jucăriile lui : soldați de lemn, găsiți la gunoi, cai fără picioare, bucăți de aramă, nasturi...

Taică-său punea pe masă cești și căni desperecheate, aducea samovarul și Kostroma turna ceaiul. După ce-și dădea vodca pe gît, bătrînul se urca pe cuptor, de unde ne tot scruta cu ochii lui de buhă, întinzîndu-și gîtul subțirel și bombănînd :

— Bată-vă să vă bată... Parcă nici n-ați fi copii, ci hoți. Ferească Dumnezeu de nesomn !

Viahir sărea cu gura numaidcît :

— Noi, hoți, nici pomeneală !

— Atunci, din ăia cu mîna lungă...

Dacă ne pisălogea din cale-afară, Ciurka i-o reteza răstit :

— Ia mai slăbește-ne, Brambureală !

Lui Viahir, lui Ciurka și mie ni se făcea lehamite cînd bătrînul se apuca să-i înșire pe toți din mahala care boleau, în ce case și care anume trăgea să moară... Vorbea despre asta cu belșug de amănunte și fără pic de milă și cînd băga de seamă că nu prea sîntem în apele noastre ascultîndu-i sporovăiala, ne lua pe sus și ne necăjea înadins :

— Aha, ați sfeclit-o, pricăjiților ! Păi da ! Ascultați aici la mine : miîne-poi_mîine dă ortul unul gras ! Ehei, ăstuia o să-i trebuiască o mulțime pînă să putrezească...

Încercam să-l potolim, dar el nu se dădea bătut :

— Lasă, n-o să treacă mult și-o mierliți și voi, că doar n-o să trăiți cît veacul de pe urma gropilor de gunoaie.

— Și ce dacă ? i-o întorcea Viahir. Murim și ne facem îngeri.

— Nu zău ! îngăima tatăl lui Iaz, înecîndu-se de uimire. Voi, îngeri ?

Rîdea în hohote pînă se sătura de ris, apoi se lua iarăși de noi, istorisindu-ne tot felul de trăsnaî despre morți.

Uneori, bătrînul își topea glasul într-un susur, înfățișîndu-ne cîte o întîmplare neobișnuită :

— Măi băieți, stați să vă spun ceva : acum trei zile au îngropat o muiere și-am aflat o poveste despre ea... Că mă-ntreb, ce fel de muiere o mai fi și asta ? !

Vorbeam adesea despre femei și întotdeauna cu vorbe murdare, dar povestirile lui tănuiau parcă o întrebare, o nedumerire jalnică, încît ai fi zis că ne îmboldește și pe noi să cugetăm împreună cu el, și noi eram plini de luare-aminte. Povestea fără șir, bîlmăjit, întrerupîndu-se mereu ca să mai întrebe ceva. De pe urma povestirilor lui îți rămîneau în minte un fel de cioburi de gînduri și vorbe tăioase, care te umpleau de neliniște :

— ...Și-au întrebat-o : „Cine a pus focul ?“ „Eu !“ „Cum așa, toanto, că doar nu erai acasă în noaptea aia. Erai la spital !“ „Eu am pus focul !“ De ce-o fi spus asta ? Ferească Dumnezeu de nesomn !

Cunoștea povestea fiecăruia dintre oamenii mahalalei pe care îi îngropa în nisipul trist și golaș al cimitirului. Era ca și cum ar fi deschis sub ochii noștri ușile caselor și noi intram înăuntru, vedeam cum trăiesc oamenii și simțeam că viața nu-i o glumă, ne pătrundeam de însemnătatea ei. Cred că era în stare să vorbească așa nopți întregi, pînă-n zori. Numai că de îndată ce umbrele serii perdeluiau geamurile, Ciurka se ridica de la masă și spunea :

— Mă duc acasă, maică-mi i-o fi frică. Care vii cu mine ?

Și plecam cu toții. Iaz ne petrecea pînă la zidul cimitirului, închidea poarta și, lipindu-și de grilaj fața întunecată și osoasă, ne spunea asurzit :

— Cu bine !

La rîndul nostru îi strigam : „Cu bine !“, dar ne era nu știu cum că-l lăsăm la cimitir. Odată, întorcînd capul, Kostroma zise :

— Ce-ar fi ca miine, cînd ne trezim, el să fie mort ?...

— Iaz o duce cel mai rău din noi toți ! spunea adesea Ciurka, dar Viahir sărea cu gura cît ai clipi :

— Noi n-o ducem rău de loc...

Nici mie nu mi se părea că o ducem rău : viața asta slobodă, petrecută pe stradă, fără să ai pe nimeni pe cap, mă umplea de încîntare. Îmi plăceau și prietenii mei, ei trezeau în sufletul meu un simțămînt puternic, dorința tulburătoare de a săvîrși ceva bun pentru fiecare.

La școală, iarăși aveam necazuri : băieții își băteau joc de mine, din „strîngător de cîrpe“ și din „cerșetor“ nu mă mai scoteau. Într-o zi, după ce m-am hîrîit zdravăn cu ei, m-au pîrît învățătorului, cum că duhnesc ca o groapă de lături și nu-i chip să stea nimeni în preajma mea. Mi-aduc aminte și azi cît de adînc

m-a jignit pîra asta a lor și ce greu mi-a venit să mă mai duc la școală după aceea. Și nu aveau pic de dreptate, fiindcă eu mă spălam cu grijă și mă primeneam în fiecare zi, nici pomeneală să mă duc la școală cu hainele cu care adunam cîrpe.

În sfîrșit, veni și ziua examenului de clasa a treia, cînd mi-au dat și premiu — o Evanghelie și *Fabule* de Krilov, amîndouă frumos legate, precum și o altă carte, ceastăaltă cu coperti obișnuite și cu un titlu de neînțeles : *Fata Morgana*. Mi-au dat și o diplomă, în chip de laudă. Acasă, bunicul s-a bucurat din cale-afară văzîndu-le, s-a înduioșat și mi-a spus că trebuie să le păstrez cu grijă și că o să le închidă în sipet la el. Bunica bolea de cîteva zile și n-avea bani, iar bunicul se tot văicărea și țipa :

— Mi-ați hăpăit și sufletul din mine... Ehe, voi-i-i !

Lehămisit, m-am dus cu cărțile la o dugheană și le-am vîndut cu cincizeci și cinci de copeici. Am dat banii bunicăi, iar pe diplomă am zmîngălit tot felul de bazaconii și abia după aceea i-am dat-o bunicului. El a pitit-o grijuliu în sipet, fără să se uite în ce hal ajunsese.

După ce am isprăvit cu școala, am început iar să bat străzile, și viața asta mi se părea acum și mai frumoasă. Primăvara era în toi și cîștigam mai bineșor. Duminică, toată ceata noastră, plecam de dimineață pe cîmp, departe, în crîngul de pini, și ne întorceam acasă abia seara tîrziu, pătrunși de o oboseală plăcută și parcă și mai înfrățiți între noi.

Viața asta însă nu ținu mult. Taică-meu vitreg fu din nou dat afară din slujbă și din nou se făcu nevăzut. naiba știe pe unde, iar mama, împreună cu Nikolai, frățiorul meu, se mută la bunicul. Pe mine m-au pus să o fac pe dădaca, fiindcă bunica ședea acum în oraș, în casa unui negustor bogat, chemată să coasă și să împodobească vâlul „sfîntului aer“ — o danie pentru biserică.

Mama, veșnic posacă, numai piele și os, încît abia își mai țira picioarele, se uita în jur cu niște ochi care

te înpăimîntau. Nikolai, frăţiorul meu, era scrofulos, cu gleznele pline de bubuliţe şi firav de nici să plîngă nu putea. Cînd cerea de mîncare scîncea de ţi se rupea inima şi cînd era sătul, moţăia, ofta şi torcea prin somn ca un piscoaş.

Bunicul îl pipăi într-o zi cu luare-aminte şi bombăni :

— Ar trebui hrănit ca lumea, da' de unde să iau mîncare pentru voi toţi ?

Mama, întinsă pe patul ei din colţ, oftă de i se aprinse un clocot în piept :

— Parcă mult îi mai trebuie ? !

— Nici unuia dintre voi nu-i trebuie mult, numai vezi, se adună...

Dînd din mînă a lehamite, bunicul se întoarse spre mine :

— Nikolai trebuie ţinut la aer curat, la soare, în nisip...

Am adus cu sacul nişte nisip curat şi uscat, pînă s-a făcut o grămadă măricică sub fereastră şi-l îngropam acolo pe frăţiorul meu, pînă la gît, întocmai cum spusese bunicul. Băieţelului îi plăcea în nisip. Din pricina soarelui, închidea pe jumătate ochii lui nemaipomenit de mari şi de albaştri, încît nu li se mai vedea albul, ci doar cercul îngust al pupilei aţintită spre mine, care parcă lumina.

M-am simţit dintr-o dată legat de frăţiorul meu cu o dragoste neasemuit de puternică. Mi se părea că-mi înţelege toate gîndurile. Şedeam pe nisip, lîngă el, sub fereastră, şi auzeam cum se tîrăşte din odaie spre noi glasul scîrţîitor al bunicului :

— Nu-i mare scofală să mori. Mai bine ştii să trăieşti !

Iar mama tuşea, tuşea...

Băieţelul îşi slobozea mîinile din nisip, se trăgea spre mine, aplecîndu-şi într-o parte şi-n alta căpşorul bălai ; părul lui rar părea cărunt în bătaia soarelui, feţişoara lui părea şi ea bătrînicioasă şi înţeleaptă.

Cînd se apropia vreo găină sau vreo miță de noi, Kolea se uita lung la ele, apoi la mine, și o amăgire de zîmbet îi tremura în ochi. Zîmbetul lui mă puneă în încurcătură : nu cumva frățiorul meu simte că mi-e urît aici cu el și aș vrea să-l las singur și să o zbughesc pe stradă ? !

Curtea noastră, mică și îngustă, era plină de gunoaie. De la poartă încolo se înșiruiau niște magazioane de scînduri, șoproane pentru lemne, beciuri și, după un cot, tocmai în fund, venea căsuța băii. Peste tot aco-perișurile erau împlinite cu spărturi de bărci, buturugi, scînduri și șipci ude, pescuite pe Oka, în timpul viiturilor de primăvară. La drept vorbind, toată curtea era ticsită de lemnărie udă, stivuită în grămezi, ori împrăștiată la voia întîmplării, care se încingea la soare, răspîndind o duhoare de putregai.

Prin vecini era și o zahana pentru dobitoacele mai mărunte, și aproape în fiecare dimineată auzeai de acolo muget de viței și behăit de berbeci ; mirosul de sînge stăruia în aer, unduind parcă într-un vâl subțire și roșietic...

Cînd mugeau animalele izbite cu toporul între coarne, Kolea mijea ochii și își țuguia buzele, dornic pesemne să facă la fel, dar abia izbutea să îngîne un :

— Pffff...

La amiază, bunicul scotea capul pe geam și striga :

— Haideti la masă !

Pe Kolea îl lua pe genunchi și-i dădea chiar el să mănince. Morfolea în gură un pic de cartofi cu pîine, apoi infunda dumaticatul cu degetul lui strîmb în gura băiețelului, mînjindu-i buzele subțiri și bărbia ascuțită. După ce-l hrănea așa o vreme, îi sălta cămășuica și, împungîndu-i burta umflată cu degetul, se întreba cu glas tare :

— I-o fi de ajuns, ori să-i mai dau ?

Din ungherul întunecos de lîngă ușă, răsuna glasul mamei :

— Nu vezi cum se întinde după pîinică ?

— Eh, plodul n-are minte ! De unde să știe el cit trebuie să mănînce ?

Și-i vîra în gură alt duminic. Cînd vedeam asta mi-era rușine pînă la durere, mi se punea un nod în gît, mi se făcea greață.

— Ei, i-ajunge, socotea în cele din urmă bunicul. Ia-l de aici și du-l maică-si.

Luam băiețelul în brațe, dar el scîncea și se trăgea spre mîncare. Mama se ridica, horcăind, să mă întîmpine și întindea spre noi brațele ei uscate și descărnate, înaltă și firavă ca un brad prăduit de cetină.

De la o vreme tăcea ca mută. Doar cînd și cînd mai scotea cîte o vorbă cu un glas care parcă îi clocotea în piept. Altminteri, zăcea zile în șir, fără grai în ungherul ei și se topea văzînd cu ochii. Murea pe încetul, fără doar și poate, știam asta, o simțeam... Iar bunicul, ca și cum numai atîta ar mai fi lipsit, turuia stăruitor despre moarte, mai ales seara, cînd se pogora întunericul și cînd pătrundea în odaie mirosul de putregai grețos și încropit ca o blană de oaie.

Patul bunicului era așezat în ungherul din față, aproape sub icoane. Bunicul se culca cu capul spre icoane și spre fereastră. Bombănea îndelung pe întuneric :

— Uite că a venit și vremea morții ! Da' cu ce obraz ne înfățișăm înaintea lui Dumnezeu ? Ce-o să spunem ? Și cînd te gîndești că toată viața ne-am zburciunit în deșert și-am tot robotit... Și unde-am ajuns ?

Eu dormeam pe jos, între cuptor și fereastră. Locul era prea mic și trebuia să întind picioarele sub cuptor, ca să mă gîdile gîndacii negri pe tălpi. Oricum, colțișorul ăsta mi-a prilejuit și multe bucurii răutăcioase. Peste zi, în timp ce gătea, bunicul spărgea mereu geamul cu coada vătraiului sau a cîrligului de apucat oalele de pe plită. Rîdeam pe înfundate și totodată mă minunam că unui om atît de mintos ca el nu i-a dat prin gînd să scurteze coada cîrligului buclucaș.

Într-o zi, cînd îi dădea o oală în foc, atîta s-a grăbit să o tragă deoparte cu cîrligul, încît a rupt cerceveaua

și-a spart amîndouă ochiurile de geam, ba a mai răsturnat de pe plită și oala, care s-a făcut zob. Negru de supărare, s-a așezat pe podea și l-a podidit plînsul :

— Of, Doamne, Doamne...

Mai tîrziu, cînd bunicul s-a dus de acasă, am pus mîna pe cuțitul de tăiat pîine și-am scurtat cozile la toate cîrligele cu vreo trei șchioape. Văzînd ce-am făcut, el m-a și ocărit :

— Diavol afurisit ! Trebuia să le retezi cu ferăstrăul, auzi ? Cu fe-răs-tră-ul ! Din scurtăturile astea ieșeau niște făcălețe pe cînte. Le puteam vinde, diavole !

Și ieși în fugă din odaie, dînd supărat din mîini. Din colțul ei, mama mi-a spus :

— Era mai bine să-ți vezi de treabă...

Mama muri într-o duminică, în august, cam pe la amiază. Taică-meu vitreg tocmai se întorsese de pe coclaurile pe unde umblase și căpătase iară nu știu ce slujbă. Bunica și frățiorul meu se mutaseră îndată la el, într-o căsuță curată și frumoasă, pe care și-o luase lîngă gară, și în curînd urma să o ducem acolo și pe mama.

În dimineața zilei cînd a murit, mama îmi șopti stîns, dar deslușit și cu o voce mult mai limpede :

— Du-te la Evgheni Vasilievici și spune-i că-l rog să vină încoace.

Apoi s-a ridicat în capul oaselor, rezemîndu-se cu o mîină de perete și a adăugat :

— Dă fuga, grăbește-te !

Mie mi s-a părut că zîmbește și că văd o lumină proaspătă în ochii ei...

Taică-meu vitreg era dus la biserică, la slujbă, iar bunica m-a trimis să-i cumpăr tutun de la o evreică, a cărei dugheană se afla în apropiere. Tutun gata tăiat nu avea, așa că a trebuit să mai aștept și abia apoi să-l duc bunicăi.

Cînd m-am întors acasă, mama era așezată la masă, gătîită cu o rochie liliachie, frumos pieptănată și mîndră cum o știam din vremurile ei bune.

— Ți-e mai bine ? am întrebat-o, și dintr-o dată m-am fisticit, nu știu de ce.

Mama s-a uitat la mine cu niște ochi care m-au înspăimîntat și mi-a spus :

— Ia, vino încoace ! Pe unde mi-ai hoinărit pînă acum, hai ?

Și pînă să deschid gura, m-a apucat de chică, cu mîna cealaltă a luat un cuțit lung și mlădios, făcut dintr-o pînză de ferăstrău, și m-a pocnit zdravăn cu latul lamei, pînă a scăpat cuțitul jos.

— Ridică-l ! Dă-mi-l...

Am ridicat cuțitul și l-am aruncat pe masă. Mama m-a împins cît colo. M-am așezat pe lavița cuptorului și mă uitam speriat la ea.

Mama s-a urnit de pe scaun, s-a dus cu greu pînă în colțul ei, s-a întins pe pat și a început să-și șteargă cu batista fața nădușită. Mîna i se mișca anevoie, șovăielnic. În două rînduri a lunecat alături, trecînd cu batista peste perină.

— Un pic de apă...

Am luat apă din găleată cu o ceașcă și mama, abia săltîndu-și capul, a sorbit o înghițitură, apoi mi-a împins mîna cu mîna ei rece, oftînd adînc. A întors ochii spre colțul cu icoanele, s-a uitat la mine, buzele i s-au mișcat, de parcă ar fi vrut să zîmbească, și și-a lăsat domol peste ochi genele lungi. Coatele i s-au lipit de coaste, în vreme ce mîinile, abia mișcînd degetele, se tîrau încetișor pe piept, spre gît. Peste fața ei se așternea o umbră, o cotropi toată, întinzîndu-i pielea galbenă și ascuțindu-i nasul. Gura i se deschise a mirare, dar răsufierea nu i se mai simțea.

Am stat așa parcă o veșnicie lingă patul mamei, cătînd la fața ei care se împietrea și se făcea tot mai cenușie.

Cînd a intrat bunicul în odaie, i-am spus :

— A murit mama...

El și-a aruncat îndată ochii spre pat :

— Ce tot îndrugi acolo ?

Apoi s-a dus să scoată plăcinta din cuptor, zdrăănind asurzitor cu tava și cu ivărul ușiței de fier. Mă uitam la bunicul, știind bine că mama a murit, și așteptam să priceapă și el.

Într-un târziu apăru și taică-meu vitreg, într-o haină ușoară de pînză și cu o șapcă albă pe cap. A luat încetișor un scaun, l-a dus lângă patul mamei și deodată a bușit scaunul de podea și a urlat ca din trîmbiță :

— Uitați-vă... A murit !

Bunicul, holbîndu-se să-i iasă ochii din cap, s-a urnit cu mare caznă dinspre cuptor, ținînd ușița de fier în mîna și împiedicîndu-se de lucruri ca un orb.

...După ce au prăvălit nisip uscat peste sicriul mamei, bunica a luat-o razna peste morminte, s-a poticnit de o cruce și a căzut, stîlcindu-și fața. Tatăl lui Iaz a dus-o în căsuța lui de paznic și, în timp ce bunica se spăla pe obraz, el îmi șoptea vorbe de mîngîiere :

— Ehei, ferească Dumnezeu de nesomn, asta-i, băiatule ! N-ai ce-i face... Zi, matale, bunicuțo, n-am dreptate ? Și bogatul și săracul, tot la cimitir sfîrșesc. Zi, matale, bunicuțo, n-am dreptate ?

Aruncînd o privire pe geam, o zbughi afară și se întoarse numaidecît, împreună cu Viahir. Strălucea de bucurie.

— Ia te uită aici, glăsui bătrînul, întinzîndu-mi un pinten rupt. Ia te uită ce minunăție ! E-al tău, un dar de la Viahir și de la mine. Are și rotiță, uite... Ei, ce zici ? Pesemne c-a fost al unui cazac care l-a pierdut de la cizmă... Vroiam să-l cumpăr pentru mine de la Viahir, îi dădeam două copeici pe el...

— Ia mai lasă minciunile ! i-o reteză Viahir încet, dar cu năduf, și bătrînul, ȋopăind în fața mea, mi-l arăta din ochi, turuind :

— Ce zici de Viahir al nostru ? Mă ține din scurt ! Ei haide, fie ! Nu-i darul amîndurora, e numai darul lui...

Bunica isprăvisse cu spălatul, își trase broboada peste fața vînată și umflată și vru să mă ia acasă. N-am

vrut să mă duc : știam că la praznic o să fie beție și ceartă. Încă de la biserică unchiul Mihail îi spusese cu un oftat unchiului Iakov :

— Ce zici, bem azi, ai ?

Viahir căuta și el să mă înveselească : își cuprinsese bărbia cu pîntenul și se căznea să-i atingă roțița cu limba, în vreme ce tatăl lui Iaz se hărnicia să rîdă cu hohote și mă tot îmboldea :

— Ia te uită la el ! Uită-te numai !

Văzînd că nimic nu mă înveselește, îmi spuse cu seriozitate :

— Ei, haide, ajunge ! Vino-ți în fire ! Toți sîntem sortiți morții, pînă și păsările cerului ! Ascultă aici, la mine : o să pun iarbă pe mormîntul maică-ti, vrei ? Mergem chiar acum pe cîmp, tu, Viahir și cu mine. Merge și Sanka al meu. Scoatem brăzdișoare de iarbă și înfrumusețăm mormîntul de mai mare dragul...

Asta mi-a plăcut și ne-am dus cu toții pe cîmp.

La cîteva zile după înmormîntarea mamei, bunicul îmi spuse :

— Ei, Lexei, nu ești medalie să-mi tot atîrni de gît. Intră și tu la stăpîn...

Și-am intrat la stăpîn.

Lector : NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor : DECEBAL ENESCU

Lucrare executată sub comanda nr. 3350 la Oficiul Economic
Central „Carpați”, Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi”,
str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, București

Coli tipo. 15,75,

„Nici un scriitor rus nu este mai rus decât Maxim Gorki. Nici un scriitor rus nu s-a bucurat de o audiență mai universală.“

ANDRÉ GIDE

Maxim Gorki (Alexei Peșkov), 1868—1936, considerat părintele spiritual al literaturii sovietice, este autor a numeroase opere (proză, poezie, teatru) binecunoscute cititorului român, dintre care cităm : „Makar Ciudra“ (1892), „Cîntecul șoimului“ (1895), „Bătrîna Izerghil“ (1895), „Foma Gordeev“ (1899), „Azilul de noapte“ (1902), „Copiii soarelui“ (1905), „Matvei Kojemeakin“ (1910), „Întreprinderile Artamonov“ (1925), „Viața lui Klim Samghin“ (1925—1936) etc. etc.
